อนุสรณ์

งานฌาปนกิจศพ
นางกิมฮง นาคสมพงษ์

ณ เมรุวัดกลางวรวิหาร
อำเภอเมือง สมุทรปราการ
วันเสาร์ที่ ๗ พฤศจิกายน ๒๕๑๓

อนุสรณ์

งานฌาปนกิจศพ
นางกิมฮง นาคสมพงษ์

ณ เมรุวัดกลางวรวิหาร
อำเภอเมือง สมุทรปราการ
วันเสาร์ที่ ๗ พฤศจิกายน ๒๕๑๓

3599

ขอขอบพระคุณท่านทั้งหลายที่ให้
เกียรติมาในงานฌาปนกิจศพคุณแม่
กิมฮง นาคสมพงษ์ หากบกพร่อง
สิ่งใด ขอได้โปรดให้อภัยด้วย

เจ้าภาพ

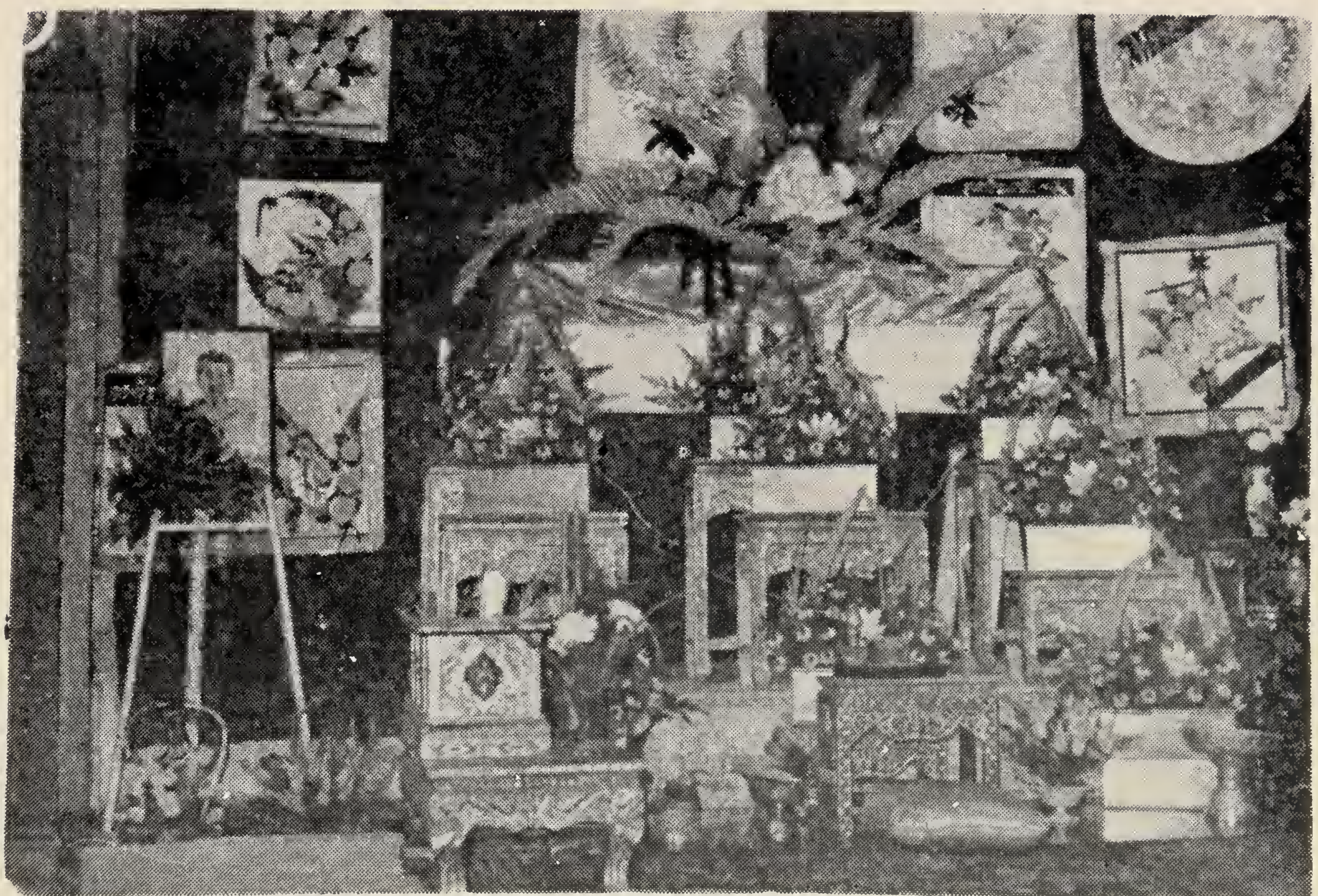

นางกิมฮง นาคสมพงษ์

ชาตะ พ.ศ. ๒๔๒๓

มตะ ๗ พ.ย. พ.ศ. ๒๕๑๒

ตั้งศพบำเพ็ญกุศลที่บ้าน

เลี้ยงพระครบ ๗ วัน

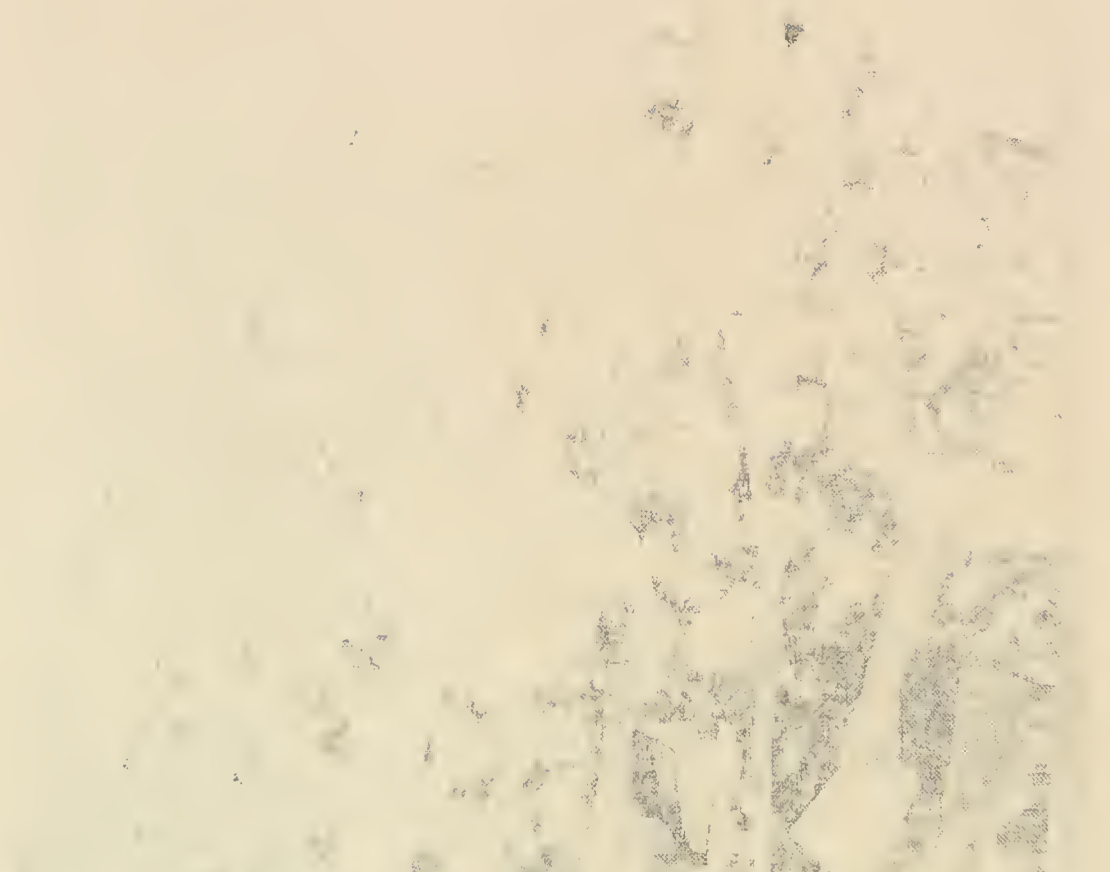

ทำแซยิด ๖ รอบพ.ศ. ๒๔๙๖ ถ่ายพร้อมลูก ๆ

พ.ศ. ๒๕๐๔ ไปเผาศพน้องสาว (นางหนู สิทธิไชย) ที่วัดมงกุฎ ฯ

ประวัติและคำไว้อาลัย

คุณแม่กิมฮง นาคสมพงษ์ เกิดปีมะโรง พ.ศ. ๒๔๒๓ วันเดือนเกิดจำไม่ได้ ณ. บ้านตำบลปากน้ำ อำเภอเมือง จ.ว. สมุทรปราการ เป็นบุตรนายหงวน นางเหรียญ คุณแม่ประกอบอาชีพค้าขายจนเข้าวัยชราจึงได้หยุดการค้า และพักอยู่ ณ. บ้านตลาดปากน้ำตลอดมาจนถึงแก่กรรม คุณแม่มีบุตรธิดาหลายคน แต่เนื่องจากท่านมีชีวิตยืนยาวมาก บุตรและธิดาจึงได้ถึงแก่กรรมไปก่อนท่านหลายคน คงเหลือมีชีวิตอยู่เพียง ๓ คนคือ

๑. นางเชย ศิริพงษ์

๒. นายแพทย์ศิริ นาคสมพงษ์

๓. นางพยงค์ สะอาด

นอกจากมีบุตรแล้วคงมีหลานที่มีชีวิตอยู่ ๒๐ คน และเหลน ๒๙ คน

เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๓ มงคลลูกชายของท่านถึงแก่กรรม ท่านจึงกล่าวปลงว่า นี่ฉันจะอยู่เผาลูกหลานไปถึงไหน ?

แม้แม่จะไม่ได้รับการศึกษา แต่ก็ได้ประกอบการค้าด้วยความซื่อสัตย์สุจริต และขยันหมั่นเพียรจึงทนุบำรุงบุตรธิดาให้ตั้งหลักฐานได้อย่างพอสมควร ทั้งยังแสดงความห่วงใยรักใคร่ในบุตรธิดา—หลาน—เหลนอยู่เป็นนิตย์

ในด้านการศาสนา แม่ยึดมั่นในการประกอบการกุศลเสมอมา ได้ทำบุญใส่บาตรทุกวันตลอดเวลาหลายสิบปี และได้ทอดกฐินหลายครั้ง ท่านได้เดินทางไปนมัสการสถานที่พุทธบูชา เช่น พระพุทธบาท พระปฐมเจดีย์ พระแท่นดงรัง และพระแท่นศิลาอาสน์อยู่เป็นนิจ ซึ่งสมัยนั้นการเดินทางไปสถานที่เหล่านี้มิได้สดวกสบายเช่นปัจจุบันนี้ ครั้งสุดท้ายเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๔ จวนจะเทศกาลไปนมัสการพระพุทธบาท ท่านชรามากแล้วได้ถามล้อท่านว่า แม่อยากไปพระพุทธบาทอีกไหม ?

ท่านบอกอยากไป จึงได้นำท่านไปด้วยรถยนต์ออกจากบ้านปากน้ำเวลาประมาณ ๓.๐๐น. ทั้งนี้เพื่อให้ท่านได้ไปทันใส่บาตรพระในตอนเช้า ซึ่งเป็นกิจวัตรที่ท่านต้องทำทุกวัน เมื่อใส่บาตรแล้วขึ้นไปนมัสการพระพุทธบาท ความจริงตอนนั้นท่านชรามากก็จะพยุงท่านขึ้นไป แต่ด้วยแรงศรัทธาของท่าน ท่านขอไม่ให้พยุง ท่านพยายามขึ้นไปจนได้นมัสการสมปรารถนา และเป็นครั้งสุดท้ายของท่านที่ไปนมัสการสถานที่พุทธบูชา

ตามปกติแม่เป็นคนที่มีสุขภาพสมบูรณ์ ท่านเคยเจ็บมากอยู่ครั้งเดียวเมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๖ ซึ่งต้องรักษาตัวอยู่เดือนเศษ นอกจากนั้นมีเพียงปวดหัวตัวร้อนเป็นธรรมดา จนกระทั่ง ๒–๓ ปีนี้เนื่องจากชรามาก ท่านเดินเหินไม่ได้ต้องนั่ง ๆ นอน ๆ อยู่บนเตียง แต่อาหารการกินยังรับประทานได้เป็นปกติดี จนกระทั่งราวเดือนสิงหาคม ๒๕๑๒ ท่านเริ่มป่วยกระเสาะกระแสะเรื่อยมา จนถึงวันที่ ๑๒ ตุลาคม ๒๕๑๒ จึงเริ่มเจ็บหนัก และถึงแก่กรรมเมื่อวันที่ ๗ พฤศจิกายน ๒๕๑๒ ด้วยโรคชราเมื่อเวลา ๒๒.๔๓ น. สิริอายุได้ ๙๐ ปี ท่ามกลางความเศร้าสลดของบุตรธิดา และหลาน ๆ ซึ่งห้อมล้อมท่านอยู่พร้อมหน้ากัน

ขออำนาจคุณพระศรีรัตนตรัย และผลแห่งกุศลกรรมอันดีที่แม่ได้สั่งสมไว้ และกุศลที่บรรดาลูกหลานได้สร้างไว้ จงดลบันดาลให้วิญญาณของแม่จงประสบสุขสมบูรณ์ในสัมปรายภพเทอญ

อนึ่งถ้าว่าการเกิดชาติหน้ามีจริง ลูกขออธิษฐานว่าทุกชาติที่ลูกจะเกิดใหม่ ขอให้ลูกได้เกิดมาเป็นลูกของแม่ตลอดไปทุกชาติ

ลูก

อาลัยแม่

ฉันเห็นแม่สิ้นใจ   ในคืนนั้น
ดวงจิตฉันแทบดับ   ลับตามแม่
พาลูกหลานเศร้าสลด   รันทดแท้
ไฉนแม่มาด่วนพราก   จากลูกไป

ทั้งคาวหวานเคยส่ง   ทุกวันอยู่
บัดนี้ลูกไม่รู้   แม่อยู่ไหน
เมื่อคิดแล้วให้เศร้า   หงอยเหงาใจ
แต่นี้ไม่เห็นเงา   เศร้าฤดี

มัจจุราชไม่เมตตา   ปราณีบ้าง
มาด่วนล้างชีวิต   แม่ปลิดหนี
เหลือแต่ลูกเท่านั้น   ทุกวันนี้
คิดถึงแต่ความดี   มิรู้วาย

แม่สั่งสอนอบรม   บ่มนิสัย
สอนให้คิดทำมา   และค้าขาย
ลูกได้ถือปฏิบัติ   มิเว้นวาย
สร้างหลักฐานมากมาย   รุ่งเรืองมา

อันความดีของแม่   หาใดเทียบ
สิ่งใดเปรียบเทียบทัน   สุดสรรหา
พระคุณท่านเลิศล้น   คณนา
ดุจคงคาเย็นรื่น   ชุ่มชื่นใจ

เมื่อนึกคิดแล้วเกิด   มโนธรรม
ทุกชีวิตมีกรรม   หาเที่ยงไม่
มีการเกิด แก่ เจ็บ   แล้วตายไป
มิเว้นใครแน่แท้   แต่ละวัน

อันมนุษย์ได้กำเนิด เกิดมาแล้ว
ย่อมไม่แคล้วความตาย ทำลายขันธ์
ไพร่ผู้ดีเข็ญใจ ตายเหมือนกัน
จะยืนยงชีวัน นั้นไม่มี

แม้จะเป็นเศรษฐี มั่งมีทรัพย์
เมื่อชีพดับวอดวาย กลายเป็นผี
อันทรัพย์สินเงินตรา บรรดามี
ก็คงที่ทิ้งไว้ ไปลำพัง

แรกกำเนิดเกิดมา ก็ตัวเปล่า
ซึ่งของเข้าเกิดมี ขึ้นภายหลัง
เปล่าทั้งมาและทั้งไป ไม่จีรัง
ชีวิตยังก็เป็นผู้ อยู่ปกครอง

กฎความจริงฉันเห็น เป็นเช่นนั้น
จิตใจฉันค่อยคลาย หายเศร้าหมอง
จึงทำบุญแผ่อุทิศ ด้วยจิตปอง
ขอวิญญาณแม่ต้อง สุขารมณ์

แม้จะอยู่ทิพย์สถาน วิมานใด
ขอแม่ได้รับบุญ ที่สร้างสม
เกิดชาติหน้าฉันใด ไม่ปรารมภ์
ขอสู่สมอยู่กับแม่ สุขแท้เอย

ลูก

อาลัยคุณยาย

☐ วันที่เจ็ดพฤศจิกาพากันเศร้า
ด้วยพวกเราสูญเสียญาติผู้ใหญ่
วัยชรามาพรากท่านจากไป
หลานอาลัยดวงจิตอนิจจา

☐ ยามท่านอยู่สู้ทำแต่ความดี
โอบอารีย์แก่ชนทั่วทุกหน้า
กับลูกหลานมีจิตคิดเมตตา
ดุจธาราเย็นฉ่ำคือน้ำใจ

☐ ท่านตักบาตร์ทำบุญอยู่เนืองนิตย์
แผ่กุศลด้วยจิตอันผ่องใส
ขอกุศลผลบุญช่วยหนุนไป
สู่สัมปรายภพใหม่ให้ด้วยเทอญ.

หลาน ๆ

อนุโมทนา

คุณศิริ มาตสมพงษ์ มีความประสงค์จะขอพิมพ์หนังสือในชุด "กฎแห่งกรรม" เพื่อแจกเป็นอนุสรณ์ในงานฌาปนกิจศพ คุณแม่ส้มจีน มาตสมพงษ์ ผู้เป็นมารดา ณ เมรุวัดกลางวรวิหาร จังหวัดสมุทรปราการ

ข้าพเจ้ายินดีอนุญาตให้จัดพิมพ์ได้ตามความประสงค์ และขอขอบคุณที่ท่านเจ้าภาพได้ให้เงินสมทบค่าพิมพ์แก่หนังสือชุดนี้

หากจะเกิดบุญกุศลใดจากหนังสือชุดนี้ ขอให้บุญกุศลทั้งหมด จงตอบสนองให้ดวงวิญญาณของคุณแม่ส้มจีน มาตสมพงษ์ จงไปสู่สุคติภพ ตามความปรารถนาของท่านเจ้าภาพทุกประการเทอญ

ท. เลียงพิบูลย์

552 ถนนเพชรบุรี
พระนคร

สารบาญ

กู้ชาติ*

เมื่อต้นเดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๕๐๘ ข้าพเจ้าได้ไปบ้านเพื่อนรุ่นพี่ทางฝั่งธนบุรี เพราะได้รับโทรศัพท์ขอให้ไปพบมีธุระสำคัญจะปรึกษาด้วย เมื่อไปถึงคุณพี่บอกว่า "มีหลายท่านมีความเห็นร่วมกันว่า งานกฐินปีนี้ควรจะแจกหนังสืออนุสรณ์ และได้ตกลงเห็นดีเห็นชอบกันแล้วว่า จะมอบหน้าที่ให้คุณเป็นผู้เรียบเรียงจัดเขียนเรื่องของ "สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี สินมหาราช" พูดแล้วก็มอบหนังสือพระราชประวัติของพระองค์ท่าน ซึ่งพิมพ์แจกในงานต่าง ๆ เป็นจำนวน ๖ เล่ม และแพ้มมีผู้บันทึกแก้ข้อความพระราชประวัติที่คลาดเคลื่อนความจริงในพงศาวดาร เมื่อพระองค์ท่านเสด็จเข้าประทับทรงมีพระราชดำรัสอีกปีกใหญ่ แล้วกำชับให้เขียนเสร็จเรียบร้อยพิมพ์เป็นเล่มใช้เวลาจำกัด ข้าพเจ้าได้ทราบเช่นนั้นก็ตกใจ เพราะไม่เคยนึกฝันมาก่อนว่าจะมาเขียนเรื่องของพระองค์ท่านซึ่งเป็นวีรกษัตริย์พระเกียรติก้อง ที่ได้กู้บ้านกู้เมืองในยามประเทศอยู่ในสภาพบ้านแตกสาแหรกขาด เมื่อข้าศึกใจชั่วจู่โจมฉุดคร่าปล้นสดมภ์ทรัพย์สินเงินทองของชาติมีค่ามหาศาล อย่างมหาโจรที่ชั่วร้ายใจทมิฬหินชาติ ขาดศีลธรรม แม้แต่พระราชวังวัดวาอารามถูกข้าศึกเผาผลาญพินาศเป็นเถ้าถ่าน ฆ่าฟันไม่เลือก เด็ก ผู้ใหญ่ หญิง ชาย ผู้เฒ่า ผู้แก่ ต่างล้มตายกันมากมาย ซึ่งเป็นเวลาที่ประชาชนชาวไทยต้องหลั่งน้ำตาจนจะเป็นสายเลือด สมณะชีพราหมณ์ต่างก็ได้รับความเดือดร้อนทุกหย่อมหญ้า เป็นเวลาที่แร้นแค้นแสนสาหัสที่สุดในแผ่นดินไทยอย่างไม่เคยประสบมาก่อน ไม่มีใครมาช่วยไม่มีใครมาโปรดให้บ้านเมืองพ้นทุกข์พ้นร้อนพ้นภัย เป็นเวลาที่บ้านเมืองต้องการคนดีกรุงศรีอยุธยาวีรบุรุษผู้ดับทุกข์ แต่แล้วสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีสินมหาราช ก็ได้ทรงกอบกู้ประเทศกลับฟื้นคืนมาได้รับความอิสระและเอกราช บ้านเมืองสงบราบคาบ ประชาชนกลับอยู่เย็นเป็นสุขอีกครั้งหนึ่ง นี่เป็นเรื่องที่รู้กัน พระคุณอันยิ่งใหญ่ที่พระองค์มีต่อชาติศาสนา

---

* เรื่องลำดับที่ ๔๗ ของผู้ประพันธ์

เมื่อครั้งข้าพเจ้ายังเป็นเด็ก เรียนอยู่ชั้นประถม ครูได้เล่าให้รู้ถึงประวัติอันยิ่งใหญ่ของพระองค์ให้พวกเราเด็ก ๆ จดจำไว้ แม้เวลาจะผ่านไปแล้วประมาณ ๕๐ ปี แต่เราก็ยังคงไม่เคยลืม พระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงปิยะมหาราชก็ทรงแต่งโคลงยกย่อง—สรรเสริญพระเกียรติไว้อย่างสูง

ฉะนั้น ข้าพเจ้าจึงรู้สึกว่า พระคุณอันยิ่งใหญ่ของพระองค์มีต่อประเทศชาติศาสนาสูงเกินความรู้ ความสามารถ ที่ข้าพเจ้าจะสรรหาถ้อยคำอันใด หรือจะใช้ตัวอักษรมาบรรยายยกย่องความดีความเด่นของพระองค์ท่านให้เทียบเท่าความจริงได้ จึงรีบบอกกับคุณพี่ว่า "ผมรู้สึกว่าจะเขียนเรื่องนี้ให้ดีเท่าความจริงไม่ได้ และเป็นแนวทางที่ผมไม่เคยเขียนมาก่อน กรุณาให้ผมขอตัวด้วย ผมไม่กล้าเขียน"

แต่คุณพี่กลับบอกว่า "เขียนไปเถิดน่า ใคร ๆ เขาก็เชื่อมือคุณว่าคงทำได้ดี"

ข้าพเจ้าไม่รู้ว่า จะหัวเราะหรือร้องไห้ดี เพราะรู้ว่าอย่างไร คุณพี่ก็คงไม่ยอมให้ปลีกตัวแน่ พูดอะไรไม่ออกเพราะคุณพี่กับข้าพเจ้าแม้จะมิใช่ญาติ เราก็รักใคร่นับถือเหมือนญาติพี่น้องตลอดมาเป็นเวลาสามสิบกว่าปี ทั้งคุณพี่ก็ดีกับข้าพเจ้ามากเกินกว่าจะปฏิเสธได้ วันนั้นคุณพี่ก็ยังมอบพระบรมฉายาลักษณ์ของสมเด็จพระองค์ท่านมาให้ แล้วบอกว่าส่งมาจากเมืองตาก เมื่อกลับถึงบ้านได้นำหนังสือประวัติของพระองค์ท่านมารวม ๖ เล่ม มาพลิกดูรวมแล้วประมาณ ๖๐๐ หน้า และกระดาษบันทึกในแฟ้มอีก ๑๒๘ แผ่น ที่มีอักษรเต็มหน้า ข้าพเจ้าต้องใช้เวลาอ่านและค้นหาประวัติศาสตร์และพงศาวดาร เวลาเขียนเวลาส่งโรงพิมพ์ในระยะไม่ถึงเดือนย่อมหนักใจมาก และยังไม่รู้ว่าจะเขียนแนวไหนดี งานอื่นที่จำเป็นก็ยังมี แต่ต้องพักไว้ก่อน ค่ำวันนั้นพอกินอาหารค่ำแล้ว ก็เข้าห้องพลิกดูเรื่องเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเมื่อสมัยสองร้อยกว่าปี เวลาล่วงไปเป็นชั่วโมงก็นั่งคิดว่าเริ่มแบบไหนดี ยังไม่ตกลงใจลงมือเขียน เห็นว่าจะดึกก็รีบอาบน้ำชำระร่างกายให้สดชื่น แล้วก็ยังคิดไม่ออก คิดว่าเรื่องที่จะเขียนคงจะผิดจากแนวเดิมคนละแบบ จึงเข้าห้องจุดธูปเทียนที่บูชาและกราบพระอธิษฐาน แล้วแผ่ส่วนบุญแผ่เมตตาแก่สัตว์โลกทั่วไป เมื่อทำจิตใจให้สงบเป็นสมาธิแล้ว ก็ระลึกถึงสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี สินมหาราช ทูลขออภัยต่อพระวิญญาณของพระองค์ท่านที่จะเขียนเรื่องต่อไป และขอพระบารมีให้ข้าพเจ้ามีจิตใจปลอด—

โปร่ง ดลใจให้รู้เรื่องในอดีตของพระองค์ท่าน อย่าให้มีอะไรขัดข้อง ขอบารมีคุ้มครองตลอดไป แล้วข้าพเจ้าก็กราบลงด้วยจิตใจเคารพ นึกถึงพระมหากรุณาธิคุณอันใหญ่หลวงที่พระองค์ได้กู้ชาติไทยให้พ้นภัย ทำให้ชาติไทยเราอยู่เย็นเป็นสุขสงบสืบต่อมาตลอดถึงทุกวันนี้

คืนนั้นท้องฟ้าแจ่มใส แม้จะเป็นเวลาข้างขึ้นเพียง ๑๓ ค่ำก็ดี เพิ่งจะมองเห็นดวงเดือนเต็มตาในคืนนั้น เพราะระยะที่ผ่านมาแล้วทุกคืนท้องฟ้าจะชุ่มฉ่ำไปด้วยเมฆฝนและฝนตกฟ้าร้องไม่เคยเว้นแต่ละคืน เมื่อได้เห็นแสงจันทร์แล้วก็ทำให้จิตใจชุ่มชื่นสดใสขึ้นมา แล้วความรู้สึกก็กลับหวนไปนึกถึงเมื่อครั้งสมัยที่ข้าพเจ้าไปพักแรมที่เมืองลพบุรีคืนนั้นท้องฟ้าแจ่มใสกว่าคืนนี้ เพราะเป็นคืนวันเพ็ญ แสงจันทร์ทำให้เพลิดเพลิน คืนวันนั้นข้าพเจ้าปล่อยอารมณ์นึกฝันวาดมโนภาพเห็นในความรู้สึกถึงภาพเมืองลพบุรี ครั้งโบราณเป็นเมืองที่เจริญสวยงามมาก ในที่สุดข้าพเจ้าก็ได้บันทึกเรื่อง **"ครั้งหนึ่งในชีวิต"** จากหลับฝันที่แปลกประหลาดที่สุด

แต่ครั้งนี้ข้าพเจ้ามีภาระจำเป็นต้องเขียนเรื่องเกี่ยวกับเหตุการณ์ในอดีตของพระ–นครศรีอยุธยา ข้าพเจ้าวาดมโนภาพเรื่องในอดีต ทำให้ข้าพเจ้าย้อนไปนึกถึงเมื่อสมัยวัยรุ่นเคยเดินทางไปเที่ยวทั้งทางน้ำและทางบก เมื่อมาทางรถไฟยังจำได้ว่า ชื่อสถานียังใช้คำว่า **กรุงเก่า** ชาวบ้านทั่วไปเรียกว่า **"เมืองกรุง"** ส่วนรถไฟสมัยก่อนใช้รางกว้างกว่าเวลานี้ ตู้รถโดยสารก็สั้น ๆ ไม่ยาว เวลาออกวิ่งรู้สึกแกว่งไปแกว่งมา ไม่เหมือนปัจจุบันนี้ทางแถบรถตู้โดยสารยาวสะดวกสะบาย สมัยก่อนตัวรถเขาเขียนย่อ ร.ฟ.ผ. ไว้ข้างรถ เด็ก ๆ ข้างทางรถไฟออกจะแก่น ชอบอ่านคำย่อว่า **"รถไฟผี"** ความจริงเขาย่อมาจากคำว่า **"รถไฟแผ่นดิน"** ต่อมาก็เปลี่ยนเป็นรถไฟหลวง เมื่อถึงสถานีกรุงเก่าแล้วก็ข้ามฟากไปฝั่งเมือง

เมื่อได้เห็นสิ่งสลักหักพังซึ่งสถานที่เคยทราบจากจดหมายเหตุว่า พระนครศรี–อยุธยาสมัยก่อนเป็นเมืองที่สวยงามครั้งอดีตมาแล้ว เมื่อมาเห็นเป็นเมืองร้างมีแต่อิฐหักต้นไม้เถาวัลย์ขึ้นรกรุงรังก็เศร้าสลดใจยิ่งนัก เป็นลักษณะบ้านเมืองเสียหายยับเยินจากภัยของสงครามโบราณ เราเห็นเจดีย์สลักหักพังมีอยู่ทั่วไป ทำให้นึกถึงพระศาสนาเจริญรุ่งเรืองมากกว่ากรุงล่ม ไม่สามารถปรับปรุงให้คงอยู่ในสภาพเดิมได้ นึกถึงประชาชนในยุค

นั้นต้องแตกฉานซ่านเซ็นพลัดที่นาคาที่อยู่ แตกแยกไปคนละทาง ลูกพลัดพ่อ เมียพลัดผัว แตกแยกหนีเอาตัวรอดเพราะกลัวการทารุณของข้าศึก เมื่อพระองค์ทรงปราบข้าศึกได้ชัยชนะ บ้านเมืองเข้าสู่ความสงบ พวกพลเมืองได้กลับมามีโอกาสได้พบหน้าลูกเมีย พ่อแม่พี่น้องเพื่อนฝูง กลับมารวมหมู่รวมญาติเป็นเมืองอีกครั้งหนึ่ง ทำให้นึกเพิ่มพูนความเคารพในองค์สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี พระองค์กู้ชาติให้กลับคืนมาสู่ความอิสระอีกครั้งหนึ่ง เมื่อนึกถึงผู้กู้ชาติแล้ว ก็อดที่จะนึกถึงผู้ทำลายชาติไม่ได้ และทุกคนก็โกรธแค้นข้าศึก ศัตรูภายนอกยกมาย่ำยีเป็นผู้ทำลายชาติบ้านเมือง แต่เมื่อนึกดูให้ดีก็จะเห็นได้ว่าพวกศัตรูภายนอกนั้นเป็นแต่เพียงปลายเหตุเท่านั้น ต้นเหตุในเวลานั้นอยู่ที่คนในเมืองและผู้ครองแผ่นดินจะฉลาดโง่เขลาอ่อนแอจะพาให้ประเทศชาติเสื่อมโทรมล่มจม หรือจะทำให้ประเทศชาติเจริญเข้มแข็งขึ้นอยู่กับผู้มีอำนาจสิทธิ์ขาดบริหารประเทศ แม้จะสั่งตัดหัวคนที่ถูกกล่าวหาว่าเป็นชู้กับพระสนมเท่านั้นก็ทำได้ แม้จะแต่งตั้งคนประจบสอพลอให้มีตำแหน่งอำนาจใหญ่โต โดยไม่ต้องมีความรู้อะไรมากก็ทำได้ เป็นต้นเหตุที่นำชาติไปสู่ความล่มจม เหตุที่เกิดขึ้นในอดีตเป็นบทเรียนตัวอย่างแก่คนรุ่นหลัง จะได้ไม่เดินทางผิดหลงตัวเอง มายุคนี้ก็ยังไม่มีใครลืมว่าผู้นำนาซีหลงมัวเมาอำนาจจนลืมตัวฮึกเหิมในกิเลศตัณหา หลงว่าเป็นผู้ยิ่งใหญ่ในโลก จึงนำชาติของตนไปถูกทำลายย่อยยับในสมัยสงครามโลกครั้งที่ ๒ เป็นตัวอย่างอันดีที่จะจดจำไว้อีกนาน เพราะความมักใหญ่ใฝ่สูงเกินตัวเกินกำลัง ทำลายชีวิตชาวโลกมากมายที่สุด ผลแห่งกรรมที่ตนทำไว้ก็ตามติดมาสนอง ต้องตายลงอย่างสยดสยอง เป็นการตายของผู้ลืมตัว เป็นประวัติศาสตร์ของโลก

พระนครศรีอยุธยาก่อนจะล่มจมย่อยยับ อย่างไม่เคยมีประวัติศาสตร์ของชาติไทยครั้งใดเทียบเท่านั้น เคยเป็นบ้านเมืองที่เจริญรุ่งเรือง ดังได้ทราบจากจดหมายเหตุของฝรั่งมีทั้งนักการทูต นักสอนศาสนาบาดหลวงและนักท่องเที่ยว เมื่อได้เข้ามาอาศัยอยู่ใน–กรุงศรีอยุธยา ก็ได้จดบันทึกไว้หลายท่าน ต่างก็บรรยายยกย่องความเจริญรุ่งเรืองสวยงามของกรุงศรีอยุธยาในสมัยนั้นว่า

อันกรุงศรีอยุธยา เมืองหลวงของประเทศสยามนั้นเจริญรุ่งเรือง เปรียบเหมือนเมืองฟ้าเมืองสวรรค์ มีความสวยงามเหมือนในเทพนิยาย พระราชวังและราชสำนักบ้านเรือนขุนนางพรั่งพร้อมด้วยเจ้าขุนมูลนายทั้งบริวารข้าทาสชายหญิง ต่างมีความเป็นอยู่อย่างสุขสบาย พระราชวังวัดวาอารามสร้างขึ้นอย่างประณีตบรรจงของช่างผู้ชำนาญ โบสถ์และพระวิหาร และองค์เจดีย์ปิดทองเหลืองอร่ามงดงามจับตา ยากจะหาเมืองใดประเทศใดเสมอเหมือน รั้ววังเจ้านายเคหะสถานข้าราชการพ่อค้าวานิชก็ปลูกเป็นระเบียบเรียบร้อย ไพร่บ้านพลเมืองต่างก็อยู่ดีกินดีทุกทั่วหน้า มีความผาสุขทุกครัวเรือน ยามค่ำคืนในราชสำนักบ้านเจ้านายขุนนางผู้ใหญ่ได้ยินแต่เสียงพิณพาทย์มโหรีบรรเลงขับกล่อม นางสนมกำนัลนักร้องดรุณวัยขับร้องเห่กล่อม เสียงหวานไพเราะเพื่อบำรุงบำเรอให้เจ้านายมีความสุขเกษมสำราญในยามราตรี บางแห่งก็ขับร้องเสภาสรวลเสเฮฮาด้วยถ้อยคำตลกคนองของผู้ขับกล่อมที่ชำนาญเป็นที่รื่นรมณ์ เสียงแตรสังข์มหรสพ การละเล่นกันตามงาน มีบ่อนเบี้ย เล่นถั่วโป การพนัน สนุกสนานทั่วทั้งพระนครศรีอยุธยา ไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินสมณะชีพราหมณ์ต่างอยู่ด้วยความร่มเย็นเป็นสุข การติดต่อค้าขายเข้าออก ก็มีกำปั่นของพ่อค้าฝรั่งนาๆ ชาติ และสำเภาชาวจีนและชาติในเอเซีย พากันนำสินค้าเข้ามาทำการค้าขายติดต่อกับพ่อค้าประชาชนและราชสำนัก และรับซื้อจากไทยเป็นจำนวนมาก ตลอดปีกรุงศรีอยุธยาเป็นเมืองที่เจริญมั่งคั่งสมบูรณ์พรั่งพร้อมไปด้วยโภคสมบัติมหาศาล การสัญจรของประชาชนก็ใช้ช้างม้าและเกวียนต่างวัวควายเป็นพาหนะ พวกเจ้านายขุนนางก็ใช้คานหาม มีบ่าวไพร่วัยฉกรรจ์เป็นผู้แบกหาม บางท่านก็ใช้เสลี่ยงแคร่ การสัญจรทางน้ำก็มีเรือแพนาวาใหญ่น้อยขึ้นล่องตามลำน้ำลำคลองทุกหนทุกแห่ง มีความสะดวกสบาย

ในเมืองมีผู้คนพลเมืองพ่อค้าพานิช แขกต่างเมืองไปมาค้าขายอย่างคึกคักมากมาย เวลานั้นสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรียังเป็นนายสิน ท่านเจ้าพระยาจักรีวัดโรงฆ้องได้นำตัวเข้าเฝ้าสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ ถวายตัวเป็นมหาดเล็ก ปรากฏว่านายสินเป็นผู้มีความรู้เฉลียวฉลาดหลักแหลมมีความพากเพียรอุตสาหะ เอาใจใส่ศึกษาเล่าเรียนวิชาความรู้ต่างๆ มีความเชี่ยวชาญในเพลงอาวุธ มีความห้าวหาญเก่งกล้าสามารถรอบรู้ราชกิจต่างๆ ยากที่จะหาผู้ใดเสมอเหมือน จึงเป็นที่โปรดปรานยิ่งนัก ต่อมาจึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าแต่งตั้ง

เป็นข้าหลวงพิเศษ เชิญท้องตราราชสีห์ขึ้นไปชำระความหัวเมืองภาคเหนือ ได้ปฏิบัติงานด้วยความเรียบร้อยและเป็นธรรม มีความชอบโปรดเกล้าให้ดำรงตำแหน่งหลวงยกบัตรช่วยราชการเมืองตาก ต่อมาทรงโปรดเกล้าให้เป็นเจ้าเมืองตาก มีบรรดาศักดิ์ว่า **"พระยาตาก"** ได้ปฏิบัติในหน้าที่เจ้าเมืองอย่างเข้มแข็งเรียบร้อย เป็นที่เคารพนับถือของประชาชนพลเมืองและขุนนางในเมืองตาก ชาวเมืองพากันเรียกว่า **"พระยาตากสิน"**

ประวัติของพระยาตากสิน ในรัชสมัยพระเจ้าท้ายสระในกรุงศรีอยุธยา มีคหบดีจีนมีนามว่า **"ไหฮอง"** อยู่แพในคูเมืองด้านทิศเหนือใกล้วัดโรงฆ้องมีบุตรชายชื่อกิม เป็นทหารได้ยศเป็น **หมื่นม้าใคร่รบ** รับราชการในตำแหน่งคนสนิทของท่านพระยาจักรีวัดโรง–ฆ้อง ครั้งหนึ่งหมื่นม้าใคร่รบได้ไปราชการเมืองตาก เกิดไปรักใคร่กับหญิงสาวชื่อ **แสนบุตร นางนกเอี้ยง** บ้านอยู่ตำบลบ้าม่วงในเมืองตาก เมื่อได้รักใคร่ติดเนื้อต้องใจซึ่งกันและกัน หมื่นม้า ฯ ก็จัดเฒ่าแก่ไปสู่ขอตามประเพณี เมื่อตบแต่งอยู่กินกันแล้ว หมื่นม้า ฯ ก็พาภรรยาลงมาอยู่ในกรุงศรีอยุธยา ต่อมาภรรยาก็ตั้งท้องได้ ๖ เดือน หมื่นม้า ฯ ผู้สามีก็ถึงแก่กรรม นางนกเอี้ยงเมื่อรู้ข่าวว่าบุตรเขยถึงแก่กรรม ก็รีบลงมาจากเมืองตาก เพื่อช่วยดูแลบุตรสาวด้วยความเป็นห่วง

เมื่อบุตรสาวท้องได้ ๑๑ เดือน จึงคลอดบุตรออกมาเป็นชาย เมื่อวันอังคาร เดือน ๕ แรม ๒ ค่ำ เวลาย่ำรุ่ง ๕ นาที ตรงกับวันที่ ๙ เดือนเมษายน พ.ศ. ๒๒๗๗ ขณะที่ทารกคลอดออกมานั้น ได้เกิดนิมิตมงคลเป็นที่อัศจรรย์มีอสุนีบาตผ่าลงตรงเสาเรือน แต่มิได้เป็นอันตรายต่อผู้ใด ครั้นทารกเกิดได้เพียงสามวันมารดาก็ถึงแก่กรรมลงในค่ำวันนั้นมีงูใหญ่ไม่ปรากฏว่าเลื้อยมาจากทิศใด เข้าไปขดพันอยู่รอบกระด้งที่ทารกนอน แต่มิได้ทำอันตรายแก่ผู้ใด เป็นสิ่งมหัศจรรย์ยิ่งนัก นายไหฮองผู้เป็นปู่ไม่สามารถจะเลี้ยงทารกผู้หลานได้ และก็ไม่ยอมให้นางนกเอี้ยงนำทารกไปเลี้ยงในที่ห่างไกล ทางจังหวัดตากท่านเจ้าพระยาจักรีจึงขอรับไปเลี้ยงเป็นบุตรบุญธรรม และตั้งนามว่า **"สิน"** โดยเลือกอักษรชื่อพ่อกับแม่มาผสมกัน ครั้นเมื่อเด็กชายสินเติบโตพอสมควร ท่านเจ้าพระยาจักรีนำไปฝากสำนักพระอาจารย์ตามวัดต่าง ๆ เช่น อาจารย์ทองดีวัดตีนท่า เพื่อเล่าเรียนอักษร-ศาสตร์ เรียนกับอาจารย์ทิมผู้เชี่ยวชาญทางเพลงอาวุธที่วัดโรงฆ้องเป็นต้นตลอด มาจน

เติบโต เข้าถวายตัวรับราชการจนได้บรรดาศักดิ์เป็นพระยาตาก และได้สร้างวัดขึ้นบนเนิน ให้ชื่อว่า "วัดข่อยเขาแก้ว" อยู่ตำบลสวนมะม่วงเมืองตาก และก่อพระเจดีย์ไว้หน้าโบสถ์ ๒ องค์ บรรจุอังคารหมื่นม้า ๆ ผู้เป็นบิดาและนางแสนผู้เป็นมารดา วัดนี้มีลำน้ำปิงและห้วยแม่ท้อไหลผ่าน

ประวัตินี้ข้าพเจ้าได้ย่อมาจากแฟ้มบันทึกพระราชดำรัสจากพระวิญญาณเมื่อเข้าประทับทรงมิได้บรรยายให้ละเอียดเท่าที่มีบันทึกไว้ เพราะมิได้มุ่งหวังจะให้เป็นประวัติ หากมุ่งหวังจะให้เห็นพระราชกรณียกิจ ที่พระองค์ได้สละชีพกู้ชาติเป็นพระมหากรุณาธิคุณแก่ชาวไทยเป็นส่วนใหญ่

กรุงศรีอยุธยาแม้จะมีการรบพุ่งชิงราชสมบัติในอดีตต่อกันมา เมื่อมีการผลัดเปลี่ยนแผ่นดินก็ดี แต่ทหารของชาติก็ยังเข้มแข็งพอที่จะรักษาประเทศชาติให้คงเป็นเอกราชได้ตลอดมา เริ่มจะเสื่อมโทรมทางการทหารตอนปลายรัชกาลสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศเจ้านายขุนนางต่างแตกแยกความสามัคคี ต่างส้องสุมกำลังผู้คนคอยช่วงชิงราชสมบัติเป็นโอกาสของพวกที่ประจบสอพลอ คอยเป่าหูทูลยุยงเจ้านายที่โง่เขลาเบาปัญญาแต่มัวเมาอำนาจมักใหญ่ใฝ่สูง คอยกำจัดผู้ที่ระแวงสงสัยคิดว่าจะเป็นศัตรูขัดขวางทางของตน ทำให้กรมขุนเสนาพิทักษ์ ซึ่งเป็นกรมพระราชวังบวรต้องถูกกล่าวหาว่าเป็นชู้กับเจ้า-นายฝ่ายในจึงถูกลงโทษจนสิ้นพระชนม์ต่อมากรมหมื่นจิตรสุนทร กรมหมื่นสุนทรเทพ กรมหมื่นเสพภักดีซึ่งเป็นเจ้าสามกรมถูกกล่าวหาว่าคิดก่อการร้าย พระเจ้าลูกยาเธอเจ้าฟ้าเอกทัตซึ่งเป็นกรมขุนอนุรักษ์มนตรีให้จับตัวเจ้าทั้งสามนำตัวไปสำเร็จโทษด้วยท่อนจันทร์จนสิ้นพระชนม์

ครั้นเมื่อถึงปีขาล เดือน ๖ แรม ๕ ค่ำ ตรงกับ พ.ศ. ๒๓๐๑ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระบรมโกศก็เสด็จสวรรคต เจ้านายและขุนนางผู้ใหญ่ผู้เฒ่าต่างก็เห็นพ้องต้องกันว่า กรมขุนพรพินิจผู้เป็นอนุชาของพระเจ้าลูกยาเธอเจ้าฟ้าเอกทัต กรมขุนอนุรักษ์มนตรีทรงมีพระปรีชาสามารถที่จะจัดการปกครองให้ไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินให้มีความร่มเย็นเป็นสุข และคงจะทรงความสามารถประสานความแตกร้าวของพระญาติพระวงศ์ที่มุ่งจะคิดปองร้ายให้เกิดปรองดอง สมัครสมานคืนดีกันต่อไป จึงยกกรมขุนพินิจขึ้นเป็นสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอุทุมพรเสด็จขึ้นราชาภิเษกสืบราชสมบัติต่อไปเมื่อเดือน ๗ ขึ้น ๖ ค่ำ

ส่วนกรมขุนอนุรักษ์มนตรี เจ้าฟ้าเอกทัตไม่พอพระทัยถือว่าเป็นพระเชษฐาธิราชของพระเจ้าอยู่หัว ก็มิทรงเกรงกลัวเสด็จขึ้นไปประทับ ณ พระที่นั่ง สุริยาศน์อมรินทร์คอยชิงราชสมบัติสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอุทุมพรทรงพระดำริว่าอันพระเชษฐาโง่เขลา และโหดร้ายดื้อดึง หากพระองค์จะทรงอยู่ในราชสมบัติต่อไปคงจะก่อศึกขึ้นกลางเมืองจะทำให้ไพร่บ้านพลเมืองเดือดร้อน ทั้งจะเสียกำลัง ไพร่พลจะต้องบาดเจ็บล้มตายทั้งสองฝ่าย พระองค์ไม่ประสงค์จะเห็นคนไทยฆ่าฟันกันเอง จะเป็นทางที่อริราชศัตรูภายนอกแทรกแซงเข้ามาได้ ควรจะตัดต้นเหตุถวายราชสมบัติแก่พระเชษฐา ตามที่พระองค์มีพระประสงค์ก็คงจะระงับการนองเลือดได้ จึงตกลงพระทัยสละราชสมบัติถวายแก่เจ้าเอกทัต ผู้เป็นเชษฐาแล้วพระองค์ก็ถวายบังคมลาออกไปทรงผนวชและจำพรรษาอยู่ที่วัดประดู่โรงธรรม

เมื่อกรมขุนอนุรักษ์มนตรีพระเจ้าเอกทัตขึ้นครองราชสมบัติเป็นพระเจ้าแผ่นดินแล้วก็ยังคงทรงหวาดระแวงว่าจะมีผู้คนคอยคิดร้ายคอยแย่งชิงราชสมบัติเพราะคนหมู่มากไม่มีความรักใคร่จงรักภักดีในพระองค์ นอกจากผู้ประจบสอพลอที่คอยยุแหย่ให้ปฏิบัติในทางที่ผิด ยุยงว่าใครเป็นศัตรูคอยคิดร้ายพระองค์ และสงสัยผู้ใดก็รับสั่งให้คุมตัวไปเฆี่ยนตีจำจองถ้าขุนนางผู้ใดมีประชาชนรักใคร่นับถือมากก็เกรงว่าจะเป็นกำลังก่อการร้าย ภายหลังก็หาทางกำจัดเสีย เวลานั้นเจ้านายเชื้อพระวงศ์ ขุนนางผู้ใหญ่ผู้น้อยต่างคอยระวังตัว กลัวจะถูกระแวงสงสัยจะคิดก่อการร้าย หรือข้อหากระทำชู้กับเจ้านายฝ่ายใน เป็นเวลาการเมืองในกรุงศรีอยุธยาปั่นป่วน ไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินที่มิใช่พวกพ้องพระเจ้าเอกทัตหรือขุนนางสอพลอก็ได้รับความเดือดร้อนทุกครัวเรือน แผ่นดินกำลังลุกเป็นไฟ พระนครศรีอยุธยาเคยเหมือนเมืองฟ้าเมืองสวรรค์ กำลังจะกลายเป็นเมืองนรก ขุนนางประจบสอพลอทุจริตมากขึ้นขุนนางที่ซื่อสัตย์สุจริตก็เหลือน้อยลง เพราะถูกกำจัดออกนอกทางประชาชนพลเมืองนอนตาไม่หลับหวาดเกรงคนไทยจะสู้รบกันเอง ประชาชนเหมือนหญ้าแพรก ต่างกลัวเกรงว่าเมื่อช้างชนกันหญ้าแพรกก็จะแหลกไปด้วย บ้านเมืองเกิดระส่ำระสาย ผู้คนพลเมืองหาความสุขไม่ได้ คนต่างแดนก็ไม่กล้าเข้ามาค้าขาย บ้านเมืองก็เงียบเหงาซบเซาไม่คึกคักเหมือนเช่นเคย

เหตุการณ์ภายในกรุงศรีอยุธยาได้ผลัดเปลี่ยนแผ่นดินใหม่ครั้งนั้น รู้ไปถึงข้าศึกศัตรูภายนอก ทราบถึงการแตกร้าวของเจ้านายและขุนนางนายทหาร และพวกเจ้านายเชื้อพระวงศ์เป็นไม้เบื่อไม้เมาขาดความสามัคคี เกือบจะเกิดการจลาจลขึ้นภายในกรุง และพระเจ้าเอกทัศพระเจ้าแผ่นดินองค์ใหม่ คอยคิดแต่จะกำจัดขุนนางผู้ใหญ่และเชื้อพระวงศ์และขุนนางที่เข้มแข็งห้าวหาญในเชิงศึก เพราะระแวงสงสัยกลัวจะเป็นเสี้ยนหนามคิดก่อการกำจัดพระองค์ พระองค์จึงรีบกำจัดเสียก่อน ในกรุงศรีอยุธยาจึงขาดขุนนางที่ซื่อสัตย์สุจริต และขุนนางที่เข้มแข็งพอที่จะต่อสู้ข้าศึกก็หาตัวยากพวกชาติข้าศึกศัตรูนอกประเทศจึงเห็นเป็นโอกาสอันดีที่จะจู่โจมเข้าตีกรุงศรีอยุธยาในเวลาที่คนไทยแตกความสามัคคี และอ่อนแอทางทหาร จึงยกพลทั้งทัพช้างและทัพม้ารุดหน้าเข้าตีเมืองมะริดและเมืองตะนาวศรีเป็นเริ่มต้นทดลองกำลังทัพกรุงศรีอยุธยายังเข้มแข็งเพียงไร สมเด็จพระเจ้าเอกทัศได้ทรงทราบก็ให้ขุนนางยกกองทัพออกไปต่อสู้ก็พ่ายแพ้ทัพข้าศึกกลับมา

ขณะนั้นสมเด็จพระอนุชาธิราชเจ้าฟ้าอุทุมพร ยังทรงผนวชที่วัดประประดู่ทรงธรรม เมื่อทราบข่าวว่าศึกมาประชิดติดเขตแดน จึงทรงพระดำริว่า อันพระเชษฐาธิราชนั้นขาดสติปัญญาและความเข้มแข็งมีแต่โทษะ โมหะ และโลภะคงไม่สามารถจะรับศึกใหม่ได้ทั้งขาดความรู้ในทางทหารคงจะปล่อยให้ไพร่พลไปล้มตายเพราะรู้เท่าไม่ถึงการ ซ้ำยังขาดคนดีมีฝีมือ ขาดขุนพลเป็นคู่คิดที่จะสู้รบข้าศึก ทั้งไพร่พลขาดการฝึกซ้อม เพราะไม่มีครูสอน ด้วยความประมาทหลงมัวเมาอำนาจ คอยทำลายกัน ไม่ได้นึกถึงพวกข้าศึกภายนอกไม่เคยใช้อาวุธมาก่อนเพราะขาดครูสอนมานาน พระองค์ทรงดำริเช่นนั้นแล้วก็ทรงลาผนวชและเข้าเฝ้าทรงทูลพระเชษฐาธิราชจะขอออกขึ้นช่วยว่าราชการแผ่นดินชั่วคราว เพื่อรับศึกใหม่ พระเจ้าอยู่หัวเอกทัศก็ทรงยินยอมโดยดี เพราะรู้ว่าพระองค์ไม่สามารถจะยับยั้งศึกได้พระอนุชาจึงมีรับสั่งให้ถอดข้าราชการออกจากจองจำ มีพระอภัยราชา พระยายมราช และพระยาเพชรบุรี และขุนนางอื่น ๆ ที่ถูกพระเจ้าเอกทัศสั่งคุมตัวจองจำ และก็จัดมอบหน้าที่ให้ยกไพร่พลออกไปฝึกหัดพอรู้จักใช้อาวุธได้แล้วรีบยกไปรับศึกนอกพระนครศรีอยุธยา และให้เกณฑ์ไพร่พลขึ้นรักษาเชิงเทินรอบพระนครด้วยความไม่ประมาท การสู้รบติดพันกันไม่

นานก็พอดีจอมทัพของข้าศึกเกิดอันเป็นปัจจุบันทันด่วน ข้าศึกจึงได้รีบถอยทัพกลับไปสู่ถิ่นเดิมครั้งนั้น เมื่อทัพข้าศึกยกกลับไปแล้ว บ้านเมืองก็กลับสู่ความเรียบร้อย ประชาชนต่างนิยมชมชื่นที่พระอนุชาธิราชได้ทรงลาผนวชออกมาช่วยราชการบ้านเมือง การครั้งนี้ทำให้พระเจ้าอยู่หัวเอกทัศทรงระแวงเกรงว่าพระราชอนุชาจะแย่งราชสมบัติคืน เพราะขุนนางประชาชนรักใคร่ยกย่องมาก จึงคิดหาหนทางกำจัดเสีย เมื่อพระอนุชาทรงทราบเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นต่อไปนั้น จึงทูลพระเชษฐาว่าจะขอทรงผนวช คราวนี้ทรงขอสัญญาว่าจะขอปฏิบัติแต่ทางธรรม จะไม่ขอยุ่งเกี่ยวกับทางโลกตลอดไป แล้วพระองค์ก็ออกทรงผนวชที่วัดเดิมและเสด็จจำพรรษาที่วัดประดู่โรงธรรมตลอดมา ประชาชนถวายพระนามว่า "ขุนหลวงหาวัด"

ครั้นต่อมาชาวเมืองเมาะตะมะขอลี้ภัยเข้ามาพึ่งสมโพธิสมภารประมาณพันคนเศษ พระเจ้าอยู่หัวเอกทัศก็ทรงรับเอาเข้าไว้ในกรุงศรีอยุธยา ต่อมาพวกชาวเมาะตะมะเห็นความอ่อนแอของทหารในกรุงศรีอยุธยา จึงพากันยกเข้าโจมตีเมืองนครนายก สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเอกทัศรับสั่งให้พระยาศรียกพลสองพันคนออกไปปราบพวกขบถ แต่กลับถูกพวกขบถตีแตกพ่ายกลับมาทั้งที่พวกขบถไม่มีอาวุธคงใช้เพียงไม้เสี้ยมต่อสู้ทิ่มแทงเท่านั้น ทหารก็แตกถอยน่าอนาถใจยิ่งนัก สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงทราบก็พิโรธทรงรับสั่งให้พระยายมราชยกพลออกไปอีกสองพัน และให้พระยาเพชรบุรียกพลอีกหนึ่งพันไปโจมตีพวกขบถใหม่ คราวนี้พวกชาวเมาะตะมะพ่ายแพ้แตกหนีไปทางเมืองหล่มศักดิ์ หลบหนีเข้าป่าลึกและขึ้นภูเขาไป

ต่อมาพระยาวชิรปราการผู้สำเร็จราชการเมืองกำแพงเพชรได้ถึงแก่กรรมลง เมื่อพระเจ้าอยู่หัวเอกทัศทรงทราบก็มีรับสั่งให้หาตัวพระยาตากสินลงมาจากเมืองตากเข้าเฝ้าโปรดเกล้าให้เลื่อนเป็นพระยาวชิรปราการ ผู้สำเร็จราชการเมืองกำแพงเพชรอีกตำแหน่งหนึ่ง แต่ยังไม่ทันจะกลับขึ้นไปครองเมืองตามที่ได้แต่งตั้ง ก็ได้ข่าวว่าศึกมาประชิดใกล้กรุงศรีอยุธยา ข้าศึกยกพลมาได้รวดเร็วในครั้งนั้นก็เหตุด้วยทหารไทยไม่สามารถจะต่อต้านข้าศึกได้ เพราะทหารส่วนมากไม่เคยฝึกซ้อมเพลงอาวุธให้มีความรู้เพียงพอและมีความอ่อนแอกำลังใจไม่เข้มแข็งอดทน เพราะขาดแม่ทัพนายกองที่มีความรู้ฝึกฝนอบรมมาก่อน

ทั้งไม่มีระเบียบวินัยกฎของทหาร แม้แต่ยามศึกยามสงคราม อันกองทัพพระยาพิษณุโลกซึ่งตั้งทัพคอยสกัดข้าศึกอยู่ที่ทุ่งภูเขาทอง พอได้ข่าวทัพข้าศึกจะจะยกเข้าล้อมกรุง ก็รีบเข้าเฝ้าถวายบังคมลาไปเผาศพมารดา ซึ่งสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเอกทัศก็ทรงอนุญาตให้ไปตามประสงค์ นี่ก็ชี้ให้เห็นขวัญของทหารกรุงศรีอยุธยาที่ขาดผู้นำที่ดี แม้แต่ตัวนายก็คิดหนีไม่สู้ เสียดายชีวิตของทหารไทยต้องเสียไปเพราะขาดผู้นำที่เข้มแข็ง ขวัญของทหารนั้นมิใช่จะเสียแต่เฉพาะไพร่พลบางกอง แม้พระยายมราชเป็นแม่ทัพไปตั้งค่ายอยู่เมืองนนท์พร้อมทั้งกองอาสาสมัครได้ต่อสู้ข้าศึกที่วัดป่า ฝ่ายเพียงข้าศึกยิงปืน มาถูกทหารไทยตายเพียง ๔—๕ คนเท่านั้น ไพร่พลก็เสียขวัญกลัวตายพากันวิ่งหนีทั้งกองทัพแม่ทัพคนเดียวไม่สามารถจะยับยั้งความตื่นกลัวไว้ได้ ฝ่ายอาสาหกเหลายกกองเรือไปต่อสู้กับข้าศึกที่วัดการ้อง นายเริก กินเหล้าเมาถือดาบสองมือยืนรำท้าทายข้าศึกอยู่หัวเรือข้าศึกเห็นก็ยิงไปถูกนายเริกตกน้ำเพียงคนเดียว ทหารที่เหลือก็รีบถอยเรือกลับหลังหนีทันที

เวลานั้นพระยาตากสินได้รับหน้าที่เป็นนายทัพ คุมกำลังรักษาพระนครศรีอยุธยาอยู่ด้านตะวันออก ตำบลวัดเกาะแก้ว รู้ว่าไพร่พลในกรุงศรีอยุธยาอ่อนแอ ขาดครูฝึกสอนที่ดี จึงฝึกสอนให้รู้เพลงอาวุธ แล้วคัดเลือกทหารที่มีจิตใจเข้มแข็งคิดแต่สู้ไม่คิดหนี ยกออกต่อสู้กับพวกข้าศึก แม้จะมีไพร่พลน้อยตัวกว่าข้าศึกมาก แต่ทหารทุกคนขวัญดีจึงได้ชัยชนะหลายครั้ง จนเป็นที่รู้จักยกย่องในหมู่ทหารไทย และมีชื่อเสียงเป็นที่เกรงขามแก่พวกข้าศึก และเป็นที่ยกย่องว่าเป็นผู้กล้าหาญเข้มแข็งที่ข้าศึกเกรงกลัวมาก ส่วนปืนใหญ่ที่จะยิงต่อสู้ข้าศึกของทหารไทยในกรุงศรีอยุธยาครั้งนั้น ทหารไพร่พลไม่มีความรู้ไม่เคยหัดยิงปืนมาก่อน กว่าจะยิงได้แต่ละครั้งเป็นเรื่องยุ่งยากลำบาก บรรจุดินปืนน้อยบ้างมากบ้างยิงไปตกเลยข้ามหัวข้าศึกบ้าง ยิงไปตกไม่ถึงตัวข้าศึกบ้าง เป็นที่เย้ยหยันของข้าศึกศัตรู ส่วนพวกนางสนมกำนัลเจ้านายฝ่ายใน เมื่อได้ยินเสียงปืนใหญ่ก็สะดุ้งตกใจร้องหวีดหวาดจึงได้พากันไปกราบทูลขอให้พระเจ้าเอกทัศมีรับสั่งห้ามมิให้ยิงปืนใหญ่ พระองค์ทรงเห็นด้วยว่าจะทำให้พวกฝ่ายในขวัญเสีย มิได้นึกถึงภัยอันใหญ่หลวงกำลังจะทำลายชาติไทย ยังหลงไหลเห็นแก่ความสุขส่วนตัวมัวเมาในตัณหา จึงมีรับสั่งบังคับว่า ต่อไปผู้ใดจะยิงปืนใหญ่ต้องขออนุญาตเข้าไปบอกศาลาลูกขุนก่อน เมื่อได้รับอนุญาตแล้วจึงยิงได้ ผู้เขียนเข้า

ใจว่า ถ้าเมื่อมีผู้ขออนุญาตแล้วทางศาลาลูกขุนคงจะป่าวประกาศให้ทราบว่าจะยิงปืนต่อสู้ข้าศึก พวกสาวสรรกำนัล พวกเจ้าจอมหม่อมห้ามทั้งหลายคงวิ่งหาที่หลบซ่อน หรือหาอะไรมาอุดหู หรือคลุมโปงเสียก่อน เมื่อเรียบร้อยแล้วจึงอนุญาตให้ยิงได้ ถ้ารู้ถึงหูข้าศึกคงจะอดหัวเราะไม่ได้ คิดแล้วไม่น่าจะเป็นไปได้เลย แต่เมื่อค้นคว้าในประวัติศาสตร์ และพงศาวดารหลายเล่มก็ตรงกัน จึงไม่มีข้อสงสัยว่าจะเป็นไปไม่ได้

คำว่า "บอกศาลา" นี่ก็ต้นเหตุคำพูดติดปากคนสมัยก่อนคงมาตั้งแต่ครั้งกรุงเก่าที่ต้องไปบอกศาลาก่อนยิงปืนใหญ่ ในยุคปัจจุบันนี้เราคงไม่ค่อยได้ยินคำว่า "บอกศาลา" ครั้งหนึ่งพระยาตากสินเห็นพม่าจะเข้าโจมตีประชิดค่าย จึงสั่งให้ปืนใหญ่ยิงต่อสู้ป้องกันทันที เพราะเป็นเหตุฉุกเฉินไม่ทันได้บอกศาลา จึงถูกพระเจ้าอยู่หัวเอกทัตทรงกริ้วจะลงโทษ แต่จะเห็นเคยมีความชอบ หรือจะเป็นด้วยไม่มีแม่ทัพนายกองคนไหนมีฝีไม้ลายมือเข้มแข็งพอที่จะต่อสู้ปะทะข้าศึกได้ หรือชื่อเสียงของพระยาตากสินเป็นที่เกรงกลัวของข้าศึกจึงถูกภาคทัณฑ์ไว้ นี่เป็นความอ่อนแอและเหลวแหลกของพระเจ้าเอกทัตผู้ทรงยังหลงไหลใฝ่ฝันงมงายอยู่กับเจ้านายฝ่ายใน ในยามศึกยามสงคราม มากกว่าที่จะเอาใจใส่บำรุง ขวัญทหารผู้เสียสละเลือดเนื้อและชีวิตต่อสู้กับข้าศึกเพื่อประเทศชาติ ทหารที่ตั้งใจรบพุ่งกับข้าศึกก็พากันท้อถอยและสลดใจเห็นกรุงศรีอยุธยาที่เคยรุ่งเรืองนั้น บัดนี้เหมือนคนไข้อาการหนักกำลังจะสิ้นใจ ไม่มียาที่จะรักษาให้หายคืนดีดังเดิม พระยาตากสินเห็นว่าหมดหนทางที่จะรักษาพระนครไว้ให้พ้นมือข้าศึกได้ ทั้งเสบียงอาหารก็เริ่มขาดแคลน ทหารข้าศึกก็ล้อมกรุงไว้อย่างแน่นหนา ไม่ยอมให้คนเล็ดลอดเข้าออกได้ พวกประชาชนมีความอดหยากยากแค้นแสนสาหัส จึงเกิดมีโจรผู้ร้ายแย่งชิงปล้นสดมภ์พวกเดียวกันหนักขึ้นทุกวัน เพราะหมดความเกรงกลัวเพราะความอดหยากที่ต้องทรมาน ทำให้คนเสียสติเป็นบ้าก่อการจลาจลภายในกำแพงพระนครศรีอยุธยา พระยาตากสินเห็นเหตุการณ์เกิดขึ้นก็สลดใจ คิดว่าหมดทางที่จะต่อสู้พวกศัตรูได้ อันพระนครศรีอยุธยาที่รุ่งเรืองคงจะต้องล่มจมในครั้งนี้ ไม่มีทางต่อสู้เอาชนะข้าศึกได้ เหมือนมัดมือมัดตีนคอยเวลาให้ข้าศึกมาฆ่าได้ข้างเดียว ขืนอยู่ต่อไปก็มีแต่ทางตาย พระยาตากจึงตัดสินใจว่าต้องรวบรวมพวกพ้องที่มีฝีมือเข้มแข็งต่างรักชาติด้วยกัน และเชื่อสติปัญญาและฝีมือของพระยาตากตกลงพร้อมใจคิดจะตีฝ่าวงล้อม

ทัพข้าศึกออกไปหากำลังเอาข้างหน้า แล้วจะกลับมาแก้มือใหม่ เพื่อช่วยเหลือเพื่อนร่วมชาติที่กำลังเดือดร้อนเหมือนสัตว์อยู่ในขุมนรก ดีกว่าอยู่ไปก็จะพากันตายอย่างคนสิ้นปัญญา เมื่อตีฝ่าออกไปไม่ได้ก็ตายเสียยังได้ชื่อว่าชาติชาย ถ้าไม่ตายก็ต้องหาโอกาสกลับมากู้ชาติให้กลับคืนยืนยงคงอิสระตามเดิมต่อไป เมื่อคิดเช่นนั้นแล้ว พระยาตากสินจึงเริ่มขุดดินริมกำแพงเจาะอุโมงค์ลอดใต้กำแพง ได้พยายามใช้เวลา ๓ วันจึงขุดทะลุออกมานอกกำแพงเมือง ครั้นถึงเวลากลางคืนประมาณ ๒ ยาม เมื่อปลอดคน พระยาตากก็ลอดออกมาทางอุโมงค์มีดาบขัดหลัง ๑ เล่ม พร้อมด้วยทหารคู่ใจ ๔ คน คือพระยาเชียงเงิน หลวงพิชัย-อาสา หลวงพรหมเสนา และหมื่นราชเสน่หา ซึ่งมีอาวุธครบมือ พระยาตากออกหน้าโจมตีเข้าฟาดฟันข้าศึกที่ล้อมพระนครไว้ พลางประกาศว่า

"ข้าพระยาตากสินจะขอหลีกไปก่อน แล้วจะกลับมาแก้มืออ้ายพวกมหาโจรข้าศึกของชาติไทยใหม่ จนกว่าจะทำลายให้สิ้นแผ่นดินไทย" พวกข้าศึกได้ยินชื่อพระยาตากสินก็เกิดอลหม่านเพราะเคยเข็ดฝีมือมาก่อนแล้ว การตีฝ่าข้าศึกออกไปจึงสะดวก อาศัยชื่อเสียงความเข้มแข็ง ที่ข้าศึกเกรงกลัวมาก่อนจนออกจากวงล้อมได้ ก็พากันมุ่งหน้าตรงไปบ้านหันตา

ข้าพเจ้าผู้เขียนเรื่อง **"กู้ชาติ"** ได้ใช้เวลาหลังอาหารค่ำ เมื่อได้พักผ่อนพอสม-ควรจึงเริ่มลงมือเขียนตามปกติธรรมดา เมื่อได้เขียนถึงตอนพระยาตากสินกับทหารคู่ใจทั้งสี่ตีฝ่าข้าศึกออกจากที่ล้อมได้ ก็มุ่งหน้ารีบตรงไปตำบลหมู่บ้านหันตา ถึงแค่นี้แล้วเห็นเวลาดึก คิดว่าสมควรจะพักผ่อนหลับนอน แต่ก่อนจะนอนไม่ลืมจุดธูปสวดมนต์กราบพระ และทำจิตใจให้สงบเป็นสมาธิ แล้วก็ระลึกถึงพระวิญญาณอันศักดิ์สิทธิ์ของสมเด็จพระเจ้ากรุง—ธนบุรี สินมหาราช ซึ่งรู้สึกพระองค์ทรงมีความเมตตาข้าพเจ้ามาก กราบขอพระราชทานอภัยต่อพระองค์ซึ่งมีพระคุณต่อชาติศาสนาเกินความรู้ความสามารถที่ข้าพเจ้าจะบรรยายให้เทียบเท่าความจริงได้ ข้าพเจ้าได้ข้อความนอกเหนือไปจากแฟ้มบันทึกและสมุดประวัติ ที่ได้แยกประวัติส่วนน้อยออกมาเขียน และทูลขอบารมีคุ้มครอง และรู้สึกหนักตัวเหมือนใครเอาอ่างดินมาครอบไว้ให้หนัก หนังตาเกือบจะลืมไม่ขึ้นแต่ความรู้สึกยังดีอยู่ นึกในใจว่าถ้าจะเป็นไข้แน่ อยากจะไปหยิบยาแก้ไข้กินสักเม็ดหนึ่งและดื่มน้ำสักแก้วก่อนนอน แต่ก็

ไม่สามารถจะทำได้ เพราะรู้สึกว่าเพลียเหมือนจะหมดกำลังหมดแรง เหมือนถูกบังคับให้เดินงง ๆ ครึ่งหลับครึ่งตื่นไปขึ้นเตียงนอนทันที จากนั้นจะหมดความรู้สึกนานสักเท่าใดข้าพเจ้าไม่ทราบ

จะเป็นด้วยจิตมีความกังวล ใจประหวัดจดจ่อถึงภาระที่ข้าพเจ้ากำลังหนักใจเขียนเรื่องย้อนหลังไปสองร้อยกว่าปีถึงเหตุการณ์ในพระนครศรีอยุธยา จึงเกิดความรู้สึกเป็นภาพที่เห็นแปลกกว่าความฝันธรรมดา จะว่าฝันทีเดียวก็ไม่ได้ เห็นจะเรียกว่าครึ่งนึกครึ่งฝันคงจะใกล้ความ ภาพนั้นเป็นการทารุณและหวาดเสียวเหี้ยมโหด ฆ่าฟันบาดเจ็บล้มตาย บ้านเรือนเวียงวังวัดวาอารามถูกเพลิงเผาลุกโชติช่วง แสงไฟจับท้องฟ้ายามราตรีเป็นทะเลเพลิงทุกทิศทุกทาง เสียงผู้คนร้องอย่างโหยหวนรำพันถึงญาติพี่น้อง ที่ต้องสูญสิ้นชีวิตเพราะข้าศึกใจโหดที่ไล่ฆ่าฟันประชาชนที่ไม่มีอาวุธ ไม่มีทางสู้ ไม่ว่าเด็ก ผู้ใหญ่ ผู้เฒ่าผู้แก่ ต่างตกเป็นเหยื่อของพวกข้าศึกใจเหี้ยม ตั้งใจทำลายชาติไทยให้พินาศฉิบหาย ไม่ให้ชาติไทยตั้งตัวติดต่อไป เป็นภาพที่สยดสยองน่าสพึงกลัว แต่สัญชาตญาณจิตใต้สำนึกรู้สึกเหมือนเสียงกระซิบว่า นี่แหละสมัยเกิดกุลียุค เมื่อข้าศึกติดเมืองครั้งกรุงศรีอยุธยาล่ม เป็นภาพที่เห็นชัดและไม่ชัด แม้จวนย่ำรุ่งข้าพเจ้ากำลังจะรู้สึกตัว แต่ภาพเหล่านั้นก็ยังคงติดตามความรู้สึก มองเห็นติดตาได้ยินติดหูอย่างไม่อาจลืมได้เหมือนครึ่งหลับครึ่งตื่น เมื่อข้าพเจ้าลืมตาขึ้น ภาพเหล่านั้นจึงได้หายไปจากสายตา แต่ยังอยู่ในส่วนลึกของความรู้สึกข้าพเจ้าได้ใช้ความรู้สึกเห็นภาพความฝันเหล่านั้นมาเรียบเรียงตามควรแก่เรื่องราวบางตอนในเรื่อง "กู้ชาติ" จนกว่าจะจบ

ริมทุ่งหมู่บ้านเรือนแบบไทยใต้ถุนสูง หลังคาเรียวแหลมของจั่วเรียงรายลักหลั่นเล็กใหญ่สูงต่ำแล้วแต่ฐานะของผู้อาศัยเป็นเงาดำตัดกับท้องฟ้าที่มีแสงดาว แต่ก็ไม่ทำให้มองเห็นได้ชัดเจนนัก เพราะเป็นเวลาเดือนตก ผู้คนในบ้านคงจะนอนหลับสนิท พักผ่อนความเหนื่อยยากกรากกรำมาตลอดวัน นอกจากสุนัขที่เลี้ยงตามบ้านจะเห่าเป็นครั้งคราว ตามสัญชาตญาณเมื่อเห็นสิ่งใดผิดปกติ

แต่แล้วได้ยินเสียงโห่ร้องและแสงไฟคบเพลิงก็สว่างขึ้นรอบหมู่บ้าน เสียงโห่ร้องในสำเนียงที่แปลกไปจากชาวไทยไล่ต้อนชาวบ้านที่กำลังหลับสบายตกใจตื่น ก็ถูกพวกโจร

ข้าศึกบุกเข้าถึงตัว ที่มีอาวุธอยู่ใกล้มือคว้าได้ก็ต่อสู้อย่างกล้าหาญ ทั้งหมู่บ้านแตกตื่นตกใจ ก็ตะโกนร้องตีเกราะเคาะไม้ เสียงร้องไห้ระงมของลูกเด็กเล็กแดงที่ยังไม่รู้ภาษา ได้แต่ร้องไห้หาพ่อแม่ เสียงเมียเรียกหาผัว แม่เรียกหาลูก เด็ก ๆ พี่น้องตกใจเข้ากอดขาแม่ร้องไห้กลัวตัวสั่น ความเมตตาปราณีหาไม่ได้ในหมู่โจรข้าศึก ที่สาวหนุ่มวัยฉกรรจ์หนีไม่พ้นก็ถูกข้าศึกจับคุมตัวกวาดต้อนเอาไป ที่คิดสู้ก็ถูกฆ่าอย่างเอน็จอนาถ ไม่มีความกรุณาสงสารของพวกมนุษย์ใจร้าย เมื่อเห็นว่าในหมู่บ้านนั้นได้ถูกฆ่าจนไม่มีใครสามารถจะรอดตายออกมาต่อสู้อีกแล้ว พวกโจรข้าศึกก็เข้าค้นบ้านหาทรัพย์สินสมบัติขนออกนำมาบรรทุกเกวียน แม้เสบียงอาหารก็ริบหมด เสร็จแล้วก็เผาบ้าน วัว ควาย หมู เป็ด ไก่ วิ่งหนีซุกซุน ข้าศึกก็วิ่งไล่คว้าต้อนนำไปเป็นเสบียงอาหาร แล้วก็เข้าปล้นหมู่บ้านอื่นต่อไป เป็นยุคที่ประชา—ราษฎร์ได้รับความทุกข์ยากลำบากแสนเข็ญ คอยหลบลี้หนีภัยเพราะกลัวความตาย บางหมู่บ้านก็ไม่มีคนอยู่เลย พบแต่บ้านเปล่าทิ้งไว้เพราะชาวบ้านรู้ตัวก่อนจึงพากันหลบลี้หนีภัยเข้าป่าเข้าดงเพราะกลัวความตาย เมื่อกลับมาก็พบบ้านเป็นเถ้าถ่าน ต้องร้องไห้หมดเนื้อหมดตัว ลำบากอดหยากยากแค้น พลัดจากถิ่นที่อยู่ บ้านแตกสาแหรกขาด เป็นสิ่งที่น่าอนาถใจ ชตาชาวไทยเมื่อสมัยกรุงศรีอยุธยากำลังล้ม

เช้าตรู่ในหมู่ไม้ใบหนาร่มเย็น เป็นทางเกวียนที่ผ่านไปมา มีพวกไพร่พลของมหาโจรข้าศึกที่ปล้นมาแล้วตลอดคืนได้มาหลบพักผ่อน คิดว่าชาวไทยคงไม่มีใครกล้าที่จะมาต่อสู้ทั้งกรุงศรีอยุธยาก็ถูกล้อมไว้อย่างแน่นหนา นายกองข้าศึกจึงสั่งให้ไพร่พลพักผ่อน แต่ให้มียามคอยเฝ้าพวกเชลยและทรัพย์สินเกรงจะหลบหนี พวกไพร่พลซึ่งได้รับความเหน็ดเหนื่อยมาตลอดคืน ก็พากันหุงหาอาหารกินแล้วก็นอนหลับตามสบาย ไม่ต้องวิตกอะไรทั้งสิ้น เพราะวางใจว่าจะไม่มีคนไทยมีฝีมือคนใดที่กล้าเข้ามาเพื่อหาที่ตาย เพียงรู้ข่าวว่าข้าศึกตั้งกองอยู่ที่ไหน ก็จะพากันหลบหลีกหนีให้ห่างไกลออกไป

ฝ่ายไพร่พลของข้าศึกที่นอนไม่หลับก็ร้องรำทำเพลงหยอกล้อเชลยสาว ๆ ชาวไทยที่จับมัดมาเป็นหมู่เป็นพวก สาวบางคนก็ร้องไห้ บางคนก็กัดฟันทนความทุกข์หน้าเศร้าอัดความแค้นไว้ในใจ บางคนก็ด่าทอพลางร้องไห้พลาง ได้ยินหญิงสาวรูปร่างงดงามกว่า

เชลยด้วยกัน ร้องไห้คร่ำครวญรำพึงรำพันถึงพ่อแม่พี่น้องต้องตายจาก เพราะฝีมือของมหาโจรข้าศึก พอหยุดเสียงสะอื้นก็แช่งด่าไม่หยุดปากว่า

"อ้ายมหาโจร พวกมึงปล้นทรัพย์จนหมดยังไม่พอ พวกมึงยังฆ่าพ่อแม่พี่น้องกูตายหมด พวกมึงเผาบ้านของกูฉิบหายวายวอดหมด มึงยังจับตัวกูมาอีก ช้ำใจนัก มึงแก้มัดปล่อยกูซี กูจะฆ่าแก้แค้น กูขอสาปแช่งให้พวกมึงถูกฆ่าเหมือนหมากลางถนน ให้พวกมึงตายโหง ให้ตกนรกอย่าได้มีวันผุดวันเกิด"

เสียงหญิงสาวกัดฟันแน่น แช่งด่าด้วยความโกรธ แล้วก็เริ่มร้องไห้รำพันถึงพ่อแม่พี่น้องต่อไปอย่างโหยหวน

แต่แล้วก็ได้ยินเสียงสำเนียงต่างชาติพูดภาษาไทยไม่ชัดเป็นล่ามประจำกองพูดว่า "เฮ้ย **ในทน** บอกเขาอย่าพูดมากซิ อย่าด่าไม่ดี"

แต่แล้วเสียงผู้ชายพูดขึ้นว่า "อีหวาน มึงจะร้องไห้ไปถึงไหนวะ พ่อแม่พี่น้องมึงก็ตาย บ้านช่องก็ถูกเผาหมดแล้ว ถึงมึงจะร้องไห้เท่าไหร่ก็ไม่กลับคืนมา มึงตัวคนเดียวกูว่ามึงอุตส่าห์ฝากเนื้อฝากตัวกับท่านนายกองดีกว่า ไปอยู่เมืองโน้นจะได้เป็นคุณนายสบายนายกองเขาชอบมึงมาก เขาเห็นมึงมันสวยกว่าชาวบ้านทั้งหลาย ถ้ามึงปากกล้าอย่างนี้เขาโกรธขึ้นมาเขาเอาผ้าอุดปาก ถ้าเขาหมดรักเขาคงฆ่ามึงตาย เชื่อกูเถิดวะอีหวาน ไหน ๆ มึงก็ต้องไปอยู่กับเขาแล้ว มึงจะทำใจดีกับเขาไม่ได้หรือวะ" เสียงยังไม่ทันขาดคำ ก็มีเสียงตวาดเพราะความโกรธของหญิงสาวว่า

"อ้ายโทน อ้ายมนุษย์ขายชาติ ที่กูนิ่งไม่ใช่กูฟังมึงสอน กูนิ่งทนเพราะกูคิดว่าทำอย่างไรกูจะผ่าหัวใจชั่วของมึงออกมาได้ มึงอ้ายคนไม่มียางอาย มึงอ้ายทรยศ มึงไม่น่าจะเกิดมาเป็นคนไทยเลย มึงชักน้ำเข้าลึก ชักศึกเข้าบ้าน มึงเป็นไส้ศึก มึงเป็นคนชี้ช่องให้อ้ายพวกมหาโจรข้าศึกไปปล้นบ้านกู แล้วมึงยังนำอ้ายพวกมหาโจรข้าศึกให้ไปปล้นบ้านพี่น้องชาติไทยหมู่อื่น ๆ โทษของมึงควรจะสับเนื้อเอาเกลือทาให้หมากิน มึงยังมีหน้ามาสั่งสอนกูอีก มองดูตัวมึงให้ดีเถิด เฮ้ย! มึงอย่านึกว่าอ้ายมหาโจรข้าศึกจะเลี้ยงมึงไว้ให้ขายชาติมันอีก กูเห็นว่าเงาหัวมึงไม่มีแล้ว กว่าเสร็จงานของมันแล้ว หัวมึงก็ขาด"

ทันใดนั้นเสียงผู้ชายโกรธจนเสียงสั่น ตวาดเสียงดังว่า "อีหวาน มึงถือว่านายกองรักมึงโปรดมึงหรือ มึงจึงมาด่ากูเล่น ก็จะสั่งสอนมึงให้รู้จักฝีมือกูอ้ายโทนบ้าง มีเสียงฉุดกระชากตบตีกันอย่างอลหม่านวุ่นวายภายในหมู่ แล้วก็มีพวกข้าศึกมาห้าม แยกเจ้าโทนออกมาแล้วเจ้าโทนก็เข้าไปพูดกับเจ้านายกองข้าศึกด้วยความโกรธ แล้วก็ได้ยินเสียงผู้หญิงโกรธจัดจนเสียงหอบว่า

"มึงก็ดีแต่รังแกผู้หญิงที่ถูกมัด ลองแก้มัดกูออกมาสิโว้ย อ้ายพวกข้าศึกไม่ต้องมาห้าม ตัวกูนี้มีลมหายใจอยู่ก็เหมือนคนตายไปแล้ว กูไม่กลัวอะไรทั้งนั้น กูหมดทั้งพ่อแม่ญาติพี่น้อง และหมดทั้งแผ่นดินไทยแล้ว กูจะอยู่ไปทำไม ชีวิตของกูจะไม่ยอมตกอยู่กับอ้ายพวกมหาโจรข้าศึกเป็นอันขาด"

เสียงผู้ชายพูดขึ้นว่า "มึงหยุดเดี๋ยวนี้อีหวาน กูจะให้นายกองเขาเอาดาบมาเฉือนปากมึงอีตัวดี นายกองเขาหมดอาลัยตายอยากมึงแล้ว กูรับรองว่าจะหาผู้หญิงสวยกว่ามึงดีกว่ามึงให้เขา ปากมึงร้าย ใจมึงเหมือนงูพิษ เขาอนุญาตให้กูฆ่ามึงแล้วอีตัวดี เงาหัวของมึงก็ไม่มีแล้วเหมือนกัน กูแค้นใจที่มึงด่ากูนัก กูจะกรีดหน้าสวย ๆ ของมึงให้เป็นริ้วรอยเสียโฉมก่อนแล้วจะให้มึงค่อย ๆ ตายอย่างทรมานทีหลัง ก่อนอื่นพวกมันจะทำลายมึงให้ย่อยยับ มึงปากคม กูดาบคม ดูซิใครจะดีกว่ากัน"

ทันใดเสียงอ้ายโทนก็หัวเราะเยาะเย้ย พวกเชลยคนไทยทั้งหญิงชายได้แต่ยืนดูแม้จะโกรธแค้นแทนเพียงไร ก็ไม่มีใครสามารถจะช่วยได้ เพราะถูกมัดมือไพล่หลังด้วยกันทุกคน

เสียงผู้หญิงร้องตะโกนด่าท้าทายว่า "เชิญมึงฆ่ากูได้ตามใจ ความรู้สึกของกูตายไปก่อนแล้ว กูเหลือแต่ซากแค้นพยาบาท มึงนึกว่ากูจะกลัวหรือ กูจะขอสาปแช่งมึงขอให้กรรมชั่วที่มึงทำกับพี่น้องชาวไทยของกู จงตามสนองให้มึงตายโหง ไปใช้กรรมในนรกกูยังเสียใจอย่างเดียวว่ากรุงศรีอยุธยาสิ้นคนดีเสียแล้วหรือ จึงให้อ้ายพวกขายชาติพาอ้ายโจรข้าศึกมาข่มเหงคนชาติไทยอย่างนี้ คนดีไปอยู่ที่ไหนหมด ทำไมไม่มาแก้แค้นแทนชาติไทย"

เหตุการณ์พอดีกับคนขายชาติอ้ายโทนโกรธจัด เพราะถูกด่าใส่หน้าและสาปแช่งแค้นใจจนตัวสั่น อยากจะขยี้หญิงสาวให้สมแค้น กำลังจะเข้าไปเอามีดดาบกรีดหน้าหญิงสาว

ทันใดเหมือนอภินิหาร บ่าละเมาะข้างทางมีชายฉกรรจ์ ๕ คนถือดาบโดดเข้าไปกวัดแกว่งฟาดฟันพวกข้าศึกอย่างไม่ทันรู้ตัว ผู้เป็นหัวหน้าตะโกนออกไปว่า

"กูนี่แหละพระยาตากสิน จะมาสังหารอ้ายคนขายชาติ อ้ายพวกข้าศึกศัตรู"

ทันใดพวกข้าศึกศัตรูไม่ทันรู้ตัวก็ตกใจยิ่งนัก เพราะจู่ ๆ ก็มีคนโผล่ออกมาไล่ฆ่าฟัน และตะโกนบอกชื่อพระยาตากสินแล้วข้าศึกไม่เป็นอันจะต่อสู้ ไม่ช้าก็ถูกฆ่าตายเกินกว่าครึ่ง ที่รอดตายก็กลัวรีบหนีไปก่อนเมื่อได้ยินชื่อพระยาตากสิน

เมื่อได้สังหารข้าศึกศัตรูล้มตายเป็นจำนวนมากและที่มีชีวิตก็รีบหนีไป พระยาตากสินจึงสำรวจดูเห็นมีชายฉกรรจ์ ถูกผูกมัดแขนอกแอ่นกวาดต้อนเป็นคนไทยจำนวนมาก แล้วยังมีทรัพย์สินสมบัติเงินทองมากมายที่พวกโจรข้าศึกปล้นเอามาได้บรรทุกเกวียนเรียงรายอยู่ข้างหลังพร้อมทั้งเสบียงอาหาร

พระยาตากกับพวก ก็ได้แก้มัดปลดปล่อยชายไทยออกเป็นอิสระ ใครจะกลับบ้านหรือจะสมัครเป็นทหารไปกู้ชาติก็ได้สุดแต่ใจสมัคร พวกผู้ชายขอติดตามเพื่อกู้ชาติไทยต่อไปแก้แค้นพวกข้าศึกทำลายชาติ ส่วนผู้หญิงก็ขอเป็นกองเสบียง และอ้ายโทนผู้ขายชาตินำพวกโจรข้าศึกเที่ยวชี้ช่องให้ปล้นชาติไทยด้วยกัน กรรมตามสนองหนีไม่ทันถูกฟันบาดเจ็บถูกจับได้ แม่หญิงหวานขอตัวอ้ายโทนผู้ขายชาติไปล้างแค้นทำตามความตั้งใจเดิมของอ้ายโทนที่จะกระทำแก่เธอ มันนึกว่าจะทำกับคนอื่นอย่างไร มันก็ถูกทำดังนั้น แม่–สาวหวานไม่ยอมให้อโหสิกรรมแก่มัน เพราะโทษมันมหันต์ คือ กรีดหน้าแล้วก็ตัดปากปาดเนื้อเป็นชิ้นจนขาดใจตาย ให้สมแค้นที่เธอต้องเสียพ่อแม่พี่น้องและทรัพย์สินเงินทองที่ถูกปล้น ซ้ำบ้านช่องถูกเพลิงเผาพินาศ ทำทารุณกรรมหนัก จึงต้องได้รับโทษกรรมทันตาเห็น อันพระยาตากสินนั้น เมื่อได้เสบียงอาหารและทรัพย์สมบัติอันมากมาย นับว่าเป็นนิมิตรอันดี ต่อมาก็มีคนไทยและจีนที่หลบหนีข้าศึกมารวบรวมขึ้นเป็นกอง พวกข้าศึกยกติดตามมาทันก็เกิดต่อสู้กันเป็นสามารถ พวกข้าศึกไม่สามารถจะต้านทานกำลังฝีมือของพระยาตากสินได้ ก็พ่ายแพ้ถอยกลับไป พระยาตากสินได้ยกกองเคลื่อนขบวนต่อไปถึงบ้านข้าวเม่า บ้านสามบัณฑิต รวบรวมผู้คนเพิ่มขึ้นอีกประมาณห้าร้อยเดินทางต่อไปจนถึงบ้านโพธิ์หาร พวกข้าศึกยกกองทัพติดตามมา พระยาตากสินจึงจัดทัพออกต่อสู้ข้าศึก แม้จะมี

ไพร่พลน้อย แต่ทุกคนก็เชื่อความเข้มแข็งเก่งกล้าสามารถของพระยาตากสินผู้นำทัพ ต่างมีจิตใจกล้าหาญไม่ย่อท้อ การต่อสู้กับข้าศึกซึ่งมีกำลังพลมากแต่เสียขวัญ เพราะชื่อเสียงของพระยาตากสินเป็นที่เกรงกลัวของหมู่ข้าศึกศัตรู พักเดียวข้าศึกก็แตกพ่ายไป มีทัพม้าของข้าศึกที่ยกมาต่อต้านก็พ่ายแพ้ ต่อมาพวกข้าศึกยกทหารเพิ่มเติมมาอีกจำนวนมาก พระยาตากสินยกกำลังทหารทั้งหมด ทั้งไทยจีนออกอุบายยกเข้าโจมตีข้าศึกแตกหนีไปจนหมดสิ้น ข้าศึกเกรงกลัวพระยาตากสิน เพราะเข้าต่อสู้ครั้งใด ก็มีแต่พ่ายแพ้เสียไพร่พลทุกครั้งไป

ตอนนั้นข้าศึกก็ย่อท้อไม่กล้าติดตามจะยกเข้าโจมตี เพราะเข็ดขยาดฝีมืออันเข้มแข็งและทแกล้วทหารที่มีจิตใจเด็ดเดี่ยวอดทน ทำให้พระยาตากสินได้มีโอกาสใช้เวลาฝึกสอนอาวุธแก่ไพล่พลที่เข้ามาอาสาสมัครในกองทัพเพื่อกู้ชาติต่อไป ทหารจีนไทยในกองทัพก็พากันยกย่องสรรเสริญพระยาตากว่าเป็นผู้มีบุญ คงจะทำการกู้ประเทศชาติได้สำเร็จ ต่างก็ตั้งใจฝึกเพลงอาวุธด้วยความอดทนและตั้งใจ มีความจงรักภักดี และพร้อมที่จะพลีชีพเพื่อชาติ ใต้การนำบังคับบัญชาของพระยาตากสิน เพราะต่างก็ได้เห็นบุญฤทธิ์เป็นที่มหัศจรรย์ ส่วนพวกประชาชนราษฎร์ที่หลบหนีข้าศึก เมื่อได้รู้ได้เห็นว่าพระยาตากสินได้ต่อสู้ข้าศึกมีชัยชนะทุกครั้งไป จนข้าศึกเกรงกลัวต่างก็พากันดีใจชักชวนมาเข้าเป็นพวกมากมาย บางพวกก็นำยานพาหนะช้างม้าวัวควาย และเสบียงอาหารมาให้ และพระยาตากสินยกพลตรงไปพักอยู่เชิงเขาวัดตะเคียนทอง เมืองนครนายก แล้วบุกตรงไปยังเมืองปราจีนบุรี พวกข้าศึกยกไพร่พลมากมายกว่าทุกครั้งก่อนติดตามไป ก็ถูกพระยาตากสินตีพ่ายแพ้ทุกครั้ง แม้ข้าศึกจะได้พยายามเพิ่มไพร่พลมากยิ่งขึ้นยกติดตามไปอีกหลายครั้ง แต่ก็ถูกตียับเยินกลับไปจนเข็ดขยายไม่กล้าติดตามต่อไป พระยาตากสินเดินทัพไปยึดครองเมืองระยอง แล้วยกเข้าครองเมืองจันทบุรีหยุดรวมไพร่พลต่อเรือรบ และเตรียมอาวุธยุทธภัณฑ์เพื่อกู้แผ่นดินไทย เมื่อเข้าฤดูแล้งก็ยกทัพเรือจำนวนร้อยลำเศษทหารไทย จีน ประมาณ ๕,๐๐๐ คน มุ่งเข้าสู่ลำน้ำเจ้าพระยาเข้าโจมตีข้าศึก ข้าศึกไม่มีกำลังใจจะต่อสู้ก็แตกหนี ที่เหลือก็ยอมแพ้แต่โดยดีต่อมาเหตุการณ์ต่าง ๆ ก็มีอยู่ในประวัติศาสตร์แล้ว ฉะนั้น ข้าพเจ้าได้รวบรัดเพื่อย่อเวลาเขียนให้ทันเวลา

หลังจากกรุงศรีอยุธยาเสียแก่ข้าศึก คือวันอังคารเดือน ๕ ขึ้น ๙ ค่ำ ตรงกับวันที่ ๗ เมษายน พ.ศ. ๒๓๑๐ จนพระยาตากสินกู้กรุงศรีอยุธยาคืนจากข้าศึก เมื่อวันศุกร์ เดือน

๑๒ ขึ้น ๑๕ ค่ำ ตรงกับวันที่ ๖ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๓๑๐ เป็นเวลาเพียง ๗ เดือนเศษเท่านั้น

หลังจากปราบปรามข้าศึกที่ยึดครองกรุงศรีอยุธยาสุดสิ้นลงแล้ว แม่ทัพนายกองและขุนนางทั้งหลายพร้อมอาณาประชาราษฎร์ ได้พร้อมกันจัดงานบรมราชาภิเษกทูลเสด็จขึ้นเถลิงถวัลย์ราชสมบัติ เป็นพระมหากษัตริย์แห่งประเทศไทย ครองกรุงธนบุรีเป็นเมืองหลวง เมื่อวันพุธ เดือนอ้าย แรม ๔ ค่ำ ปีชวด ตรงกับวันที่ ๒๘ ธันวาคม พ.ศ. ๒๓๑๐ ขณะนั้นมีพระชนม์มายุได้ ๓๔ พรรษา ในปัจจุบันพวกเราประชาชนก็ถวายพระนามว่า

"สมเด็จพระเจ้ากรุงธน สินมหาราช"

ตามปกติคนเราชาวไทยนั้น ส่วนมากเป็นผู้ที่ลืมง่ายหน่ายเร็ว แต่สำหรับพระองค์ท่านนั้นอยู่เหนือความรู้สึกเช่นนั้น ประชาชนชาติไทยคงจะนึกถึงพระกรุณาธิคุณที่ได้กู้ชาติไทยในยามคับขันให้เป็นปกติสุขอยู่ตลอดคู่ชาติไทยชั่วฟ้าดินสลาย

กรุงศรีอยุธยาเยศแพ้ ไพรี
มากบ่มีสามัคคี คิดสู้
เพียงห้าแต่หากมี ใจร่วม หาญแฮ
อาจชนะแก้กู้ ก่อตั้งกรุงธน ฯ

(คัดจากพระราชนิพนธ์คำโคลงของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว)

คำท้ายเรื่อง

การที่ข้าพเจ้าเขียนเรื่องนี้ขึ้น ก็ได้ค้นคว้าจากหนังสือประวัติศาสตร์และพงศาวดาร ทั้งบันทึกและจดหมายเหตุพิจารณาเลือกบางส่วนมาวิจารณาญาณ และวิภาคให้เห็นเด่นชัดว่า เหตุใดกรุงศรีอยุธยากำลังรุ่งเรืองเฟื่องฟูจึงล่มจมแตกยับเยิน ผู้คนล้มตายและถูกจับกวาดต้อนไปเป็นเชลยมากมาย บ้านเรือนวัดวาอาราม พระราชวังเวียงปูชนียสถานได้ถูกทำลายเผาผลาญพินาศฉิบหาย ยังเหลือแต่ซากให้อนุชนรุ่นหลังได้เห็น ถ้าเราเพียงแต่ดูกองอิฐที่สลักหักพังแล้วก็ผ่านไป ก็ไม่มีความรู้สึกเกิดขึ้น ถ้าเราจะใช้ความคิดพิจารณาถึงเหตุการณ์ย้อนหลังก่อนกรุงแตก ก็พอจะมองเห็นว่าทำไมกรุงศรีอยุธยาจึงล่ม เมื่อคิดถึงแก่นแล้วเราก็จะเกิดสังเวช ซึ่งเป็นภัยเกิดจากมนุษย์ด้วยกัน มีอำนาจยิ่งใหญ่กว่าภัยจากลมพายุ ซึ่งเกิดขึ้นตามธรรมชาติ จะเป็นไต้ฝุ่นชื่ออะไรก็ตามที่ทำลายชีวิตมนุษย์ทรัพย์บ้านเรือนให้พังพินาศฉิบหายได้ แต่ยังแพ้ลมยุที่ออกจากปากมนุษย์จิตทราม สามารถทำให้ชาติไทยแตกแยกความสามัคคี ฆ่าฟันกันเอง หากผู้นำหูเบาเพียงแต่เสียงกระซิบลมออกจากปากก็ทำความปั่นป่วนเกิดขึ้นแก่ชาติบ้านเมืองก็จะล่มจมลง เราจะหาเหตุผลได้จากกรุงศรีอยุธยาล่ม ขอเรียนว่าข้าพเจ้ามิได้มีอคติเจตนาจะกล่าวทับถมอดีตผู้ครองแผ่นดินองค์สุดท้าย ซึ่งหลังจากกรุงแตกพระองค์ก็ต้องเตลิดหนีข้าศึก เที่ยวซุกซ่อนตามป่าดงแต่พระองค์เดียวจนผอมโซได้รับทุกข์เวทนาสาหัส ที่สุดก็สวรรคต หลังจากที่ข้าศึกได้ติดตามพบ ซึ่งเป็นที่น่าสังเวชสงสารยิ่งนัก ไม่ว่าจะเป็นเจ้าหรือเป็นไพร่ก็หนีกฎแห่งกรรมไม่พ้น ข้าพเจ้าเพียงแต่นำเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในยุคนั้น มาเป็นตัวอย่างเปรียบเทียบก็เหมือนอาจารย์แพทย์ศาสตร์แผนกสรีรวิทยาปัจจุบัน ที่ได้นำร่างที่ไร้วิญญาณมาผ่าตัดแยกแยะ ให้เห็นส่วนดีส่วนเสียของร่างกายเพื่อสั่งสอนให้ศิษย์นักศึกษาได้พิจารณาหาต้นเหตุของโรคภัยไข้เจ็บ ที่ได้ทำลายอวัยวะภายใน เกาะกินร่างกายมนุษย์ต้องแตกดับ ได้อาศัยร่างของซากศพเป็นครูบาอาจารย์สอนเป็นหลักค้นคว้าหาทางป้องกัน เพื่อจะไม่ให้โรคเช่นนั้นเกิดขึ้นอีก หรือหาทางเยียวยาให้ถูกต้องกับโรค เพื่อเป็นประโยชน์ส่วนรวมต่อไป ความมุ่งหวังของข้าพเจ้าก็เช่นเดียว

กัน เพื่อจะได้พิจารณาหาเหตุผลว่าเหตุใดกรุงศรีอยุธยาจึงล่มจมย่อยยับ ทั้งที่คนไทยเป็นชาตินักรบมาแต่โบราณ ทั้งในยุคนั้นก็ยังมีชาวบ้านบางระจันเพียงหยิบมือเดียว ยังสามารถต่อตีรุกไล่พันแทงข้าศึกมีจำนวนมากมายกว่า ต้องแตกพ่ายล้มตายหลบหนีไปหลายครั้ง แม้แต่นายขนมต้มผู้ซึ่งถูกกวาดต้อนไปเป็นเชลยก็ยังสามารถเอาชนะด้วยฝีมือ หมัดมวยจนมีชื่อเสียงเป็นที่ย่อท้อของพวกศัตรู ทั้งองค์สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีเมื่อครั้งยังเป็นพระยา-ตากสินร่วมกับทหารคู่ใจรวมเพียง ๕ นาย ก็สามารถตีโต้ข้าศึกล้มตายแตกพ่ายถอยหนีไป หลังจากตีฝ่าวงล้อมข้าศึกออกจากกรุงศรีอยุธยาแล้ว พระองค์ก็ได้ชัยชนะตลอดจนกู้แผ่นดินไทยฟื้นคืนเอกราชดังเดิม เป็นข้อพิสูจน์ได้ดี เพื่อชี้ให้เห็นว่าถ้ากรุงศรีอยุธยาในยุคนั้นผู้ครองแผ่นดินมีความปรีชาสามารถ มีจิตใจเที่ยงธรรม หูไม่เบา เห็นแก่ชาติเป็นส่วนใหญ่ เจ้านายขุนนางมีน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ไม่แตกแยกความสามัคคี ไม่ค่อยทำลายกัน มุ่งทนุบำรุงการทหารให้เข้มแข็ง พวกข้าศึกศัตรูก็คงไม่กล้ารุกราน เพราะศัตรูคอยหาโอกาสเวลาที่ชาติไทยขาดความสามัคคีอ่อนแอทางทหาร นี่เป็นบทเรียนที่อนุชนรุ่นหลังควรจะจะนำมาพิจารณา เพื่อหลีกเลี่ยงการมัวเมาหลงใหลอำนาจ กิเลสตัณหาอย่างงมงาย เป็นต้นเหตุความเสื่อมโทรมของชีวิตเป็นทางแตกร้าวของครอบครัว เป็นเครื่องคอยเตือนใจให้มีสติไม่ประมาท เพื่อเป็นประโยชน์ในชีวิตครองเรือน เมื่อเป็นหัวหน้าครอบครัวในอนาคต หรือผู้เป็นหัวหน้าครอบครัวในปัจจุบันนี้ด้วย

อันว่าพงศาวดาร หรือประวัติศาสตร์ หรือจดหมายเหตุก็ดี จะมีความจริงเต็มร้อยนั้นคงจะหายาก ต้องอาศัยค้นคว้าหลายทาง เพื่อหาเหตุผลและหลักฐานสิ่งแวดล้อมและเหตุการณ์ในยุคนั้นมาพิจารณาประกอบขึ้น อันสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงสั่งสอนไว้ว่า "อย่าเชื่อสิ่งใดง่าย ๆ ต้องพิจารณาหาผลพิสูจน์ให้เห็นจริงก่อน จึงค่อยเชื่อภายหลัง แม้แต่คำสั่งสอนของพระองค์ก็เช่นเดียวกัน" นี่เป็นหลักที่ชาวพุทธของเราควรจะยึดถือปฏิบัติเป็นประจำจะได้ไม่ประมาท

ฉะนั้น เมื่อท่านได้อ่านหนังสือที่ข้าพเจ้าเขียนจงพิจารณาเหตุผลก่อน เพราะในยุคนี้เป็นยุคเหตุผล และอยากจะให้ข้อคิดไว้ว่า "อย่าเชื่อคนง่ายจะเสียหายมาก" เพราะยุคนี้มีผู้คนมีจิตวิปริตผิดปกติ ดังจะเห็นข่าวประจำวันมิได้เว้นการหลอกลวงต้มตุ๋น ฉ้อ

โกงแย่งชิงและอะไรแปลก ๆ เกิดขึ้นเสมอ ยุคนี้คนมีความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณนั้นน้อยกว่าสมัยก่อน เหตุเพราะคนในยุคปัจจุบันนี้มีความโลภมาก ไม่รู้จักพอ ไม่รู้จักอิ่ม ขาดการอบรมทางศีลธรรม จึงมีจิตใจผิดปกติมนุษย์ธรรมดาทั่ว ๆ ไป ผู้ใดรู้ตัวว่าตนได้ทำชั่ว จงรีบเอาชนะใจตัวเอง ละทิ้งความชั่วเพื่อประกอบความดี ยังไม่สายสำหรับผู้เริ่มต้น ความดียังคอยเราอยู่ทุกแห่ง แต่วันเวลาจะไม่รอเรา ผู้สร้างความดีมีแต่ความสบายใจ ผู้ประกอบกรรมชั่วมีแต่ความทุกข์ใจ

มีผู้เฒ่าเล่าให้ฟังว่า สมัยก่อนมีหมู่บ้านตำบลหนึ่ง ผู้คนในหมู่บ้านนั้นต่างอยู่ดีกินดีทุกครัวเรือน เพราะผู้คนมีศีลมีสัตย์ไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน มีจิตใจเป็นกุศล มีความเมตตากรุณาคิดแต่คอยจะช่วยเหลือเพื่อนบ้าน ไม่มีใครคิดจะเอารัดเอาเปรียบกัน ไม่มีการทะเลาะวิวาทใช้วาจาหยาบคายต่อกัน ประพฤติตนอยู่ในสัมมาอาชีวะ ชาวบ้านทั่วไป ทำไร่ ทำสวน ปลูกข้าว ปลูกผัก ทอผ้า ในหมู่บ้านไม่มีคนขี้เหล้าเมายา ลักเล็กขโมยน้อย ประชาชนชาวบ้านมีความปรองดองรักใคร่กันเหมือนญาติพี่น้องอย่างสนิทสนม มีกิริยาวาจาสุภาพเรียบร้อย ต่างยิ้มแย้มแจ่มใส จิตใจเบิกบาน ไม่มีความอิจฉาริษยากัน เด็กก็เคารพเชื่อถือผู้ใหญ่ มีความกตัญญูกตเวที แม้ในหมู่บ้านนั้นจะไม่มีคนมั่งมีชั้นเศรษฐี แต่ทุกครัวเรือนก็ไม่อัตคัดขัดสนไม่ยากจน ไม่มีคนเข็ญใจ ไม่มีขอทาน ทุกครัวเรือนเคารพในพระพุทธศาสนา อยู่ในศีล ๕ เป็นประจำ หมู่บ้านนี้เหมือนแดนสวรรค์

เวลานั้นมีผู้อยากรู้อยากเห็นอยากศึกษา จึงเข้าไปสืบหาสาเหตุ ทำไมชาวบ้านจึงมีศีลธรรมดีเช่นนี้ การเข้าไปในหมู่บ้านก็ได้รับความลำบาก ต้องมีผู้นำทางจึงจะเข้าได้ ได้ทราบเหตุผลเพราะไปพบวัดหนึ่งอยู่กลางหมู่บ้าน สมภารเป็นภิกษุสงฆ์ที่ทรงศีลบริสุทธิ์ ปฏิบัติพระธรรมวินัยอย่างเคร่งครัดตามหลักพระศาสดา ทำจิตให้หลุดพ้นจากกิเลสตัณหา รัก โลภ โกรธ หลง มีแต่ความเมตตา พวกประชาชน ชาวบ้านต่างพากันเคารพกราบไหว้ยกย่องสมภารองค์นั้นเหมือนเป็นพระอรหันต์ แม้ลูกวัดก็ปฏิบัติตามพระอาจารย์ จึงเป็นที่เลื่อมใสของชาวบ้านยิ่งนัก ชาวบ้านทั้งตำบลได้พากันช่วยทนุบำรุงวัดนั้นให้เจริญรุ่งเรือง พร้อมกันบริจาคทั้งกำลังกายกำลังทรัพย์ด้วยความจิตเลื่อมใสศรัทธา ความรู้สึกทางจิตใจว่าเมื่อได้ทำบุญและปฏิบัติตามคำสั่งสอนของท่านสมภารแล้ว ก็จะเกิดผลบุญเห็นทันตา คือความสงบสบายใจ เมื่อท่านสมภารได้เทศนาสั่งสอนสิ่งใด ชาวบ้านถือเป็นคำประกาศิตทุกคนต้องปฏิบัติด้วยความบริสุทธิ์ทั้งกายและใจ ท่านก็สั่งสอนให้ประพฤติตนอยู่ในศีลธรรม

และอบรมสั่งสอนในทางดีตลอดมา นี่เป็นต้นเหตุ หมู่บ้านนี้จึงอยู่เย็นเป็นสุขทุกครัวเรือน ผู้ผ่านเข้าไปในหมู่บ้านมีแต่ความสบายใจ ความเดือดร้อนไม่มีเหมือนดังสวรรค์ พบแต่ผู้มีศีลมีสัตย์ ถ้าผู้ใดในหมู่บ้านไม่อยู่ในศีลสัตย์ เพียงแต่พูดไม่จริง ก็จะอยู่ในหมู่บ้านนี้ต่อไปไม่ได้

มีท่านผู้เฒ่าบอกว่า นั่นแหละนครลับแล เพราะมีดงไผ่ล้อมรอบหมู่บ้านทุกด้าน มองไม่เห็นทางเข้า ถ้าไม่มีผู้นำทางแล้วก็หาทางเข้าลำบาก แต่สำหรับข้าพเจ้าเห็นว่า ยังไม่ตรงกับนครลับแลที่มีผู้เล่าให้ข้าพเจ้าฟัง เมื่อสมัยเด็ก ๆ ยังแตกต่างกันบ้างจึงไม่แน่ใจ และได้ทราบข่าวปัจจุบันนี้ว่า มีข้าราชการบำนาญผู้ใหญ่จำนวนหนึ่ง มีความประสงค์จะสร้างเป็นหมู่บ้านแห่งศีลธรรมเกิดขึ้นในยุคนี้ ข้าพเจ้าจึงมีปีติขอภาวนาให้เกิดผลขึ้นเร็ว ๆ จะได้นำความสงบสุขมาสู่ประเทศชาติและโลกในอนาคต ซึ่งชาติและโลกปัจจุบันนี้ยังขาดคนมีศีลธรรมอีกมาก การเขียนเรื่องนี้หากมีผิดพลาดบกพร่องตอนใดก็ดี โดยข้าพเจ้ารู้เท่าไม่ถึงการณ์ในครั้งนั้นก็ดี ข้าพเจ้าขอรับผิดแต่ผู้เดียว และขออภัยท่านผู้รู้มาในที่นี้ด้วย หากหนังสือเล่มนี้เกิดผลบุญกุศลข้าพเจ้าขอสงบจิตอธิษฐานขอถวายกุศลนั้นแด่พระวิญญาณองค์สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีสินมหาราช และอดีตพระวิญญาณของพระมหากษัตริย์ที่ล่วงลับไปแล้วทุก ๆ องค์ และอดีตนักรบผู้กล้าหาญ ๆ ครั้งกรุงศรีอยุธยาและกรุงธนบุรี ตลอดมาถึงกรุงรัตนโกสินทร์ถึงยุคปัจจุบัน ขอวิญญาณผู้กล้าหาญทั้งหลาย ที่ได้อุทิศเลือดเนื้อพลีชีพเพื่อชาติ สละชีวิตเพื่อป้องกันรักษาอิสระเสรีของชาติไทยได้ยืนยงคงอยู่ตลอดมา จงได้รับส่วนกุศลให้ทั่วทุกวิญญาณด้วย และขอให้ท่านผู้สนใจหนังสือชุดนี้ตลอดมา จงประสบความเจริญรุ่งเรืองในทางโลก และจงประสบความสุขสงบทางใจตลอดไป

สวัสดี

สมเด็จมหาราชเจ้า ตากสิน พระเอย
ชุบชาติกู้ธรณินทร์ เทิดฟ้า
พระคุณลบฟ้าดิน โลกดับ ดังฤา
ทวยราษฎร์ไทยทั่วหล้า เทิดเกล้าระลึกคุณ

(คัดจากหนังสือจารึกพระเกียรติ)

พระคุณของแม่

เมื่อหนังสือภาษาอังกฤษในชุด "กฎแห่งกรรม" ซึ่งข้าพเจ้าได้พิมพ์เพื่อแจกเป็นอนุสรณ์คล้ายวันเกิดของแม่อายุครบ ๘ รอบ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๐ ผ่านไปไม่นานนัก ได้มีหลายท่านที่ได้อ่านคำปรารภในหน้าต้น มีทั้งภาษาไทยและอังกฤษเรื่อง "พระคุณของแม่" แล้ว ต่างก็ขอให้นำเรื่องนี้เข้าในชุด "กฎแห่งกรรม" อย่าให้เป็นแต่คำนำแล้วก็ผ่านไป เพราะพิมพ์ไม่มากยังมีผู้ไม่ได้อ่านอีกมาก บางท่านก็จดหมายบอกมาว่าอ่านแล้วทำให้คิดถึงแม่จนน้ำตาไหล ข้าพเจ้าได้แต่เพียงรับฟังไว้ยังไม่ได้คิดอะไร ต่อมาเมื่อปลายปี พ.ศ. ๒๕๑๑ ในเดือนธันวาคม อาจารย์เอื้องพันธ์ คุ้มหล้า ได้แจ้งความประสงค์ว่าอยากจะขอคัด "พระคุณของแม่" เพื่อเข้าชุด "ธรรม" พิมพ์แจกเป็นวิทยาทาน ซึ่งอาจารย์เอื้องพันธ์ คุ้มหล้า เคยจัดพิมพ์หนังสือธัมมะหลายเรื่องที่เกิดประโยชน์ส่วนรวม เพื่อบริจาคทั่วไปเสมอ ข้าพเจ้าขอขอบคุณที่ท่านได้ให้เกียรติแก่หนังสือชุดนี้ตลอดมา

เมื่อได้ทราบข่าวเรื่องของคนอกตัญญู ในยุคนี้มีมากมายบุตรที่ใจชั่วร้ายทั้งทำร้ายพ่อแม่ที่เลี้ยงดูมาตั้งแต่เป็นทารกจนเติบใหญ่ ฆ่าฟันและยิงผู้บังเกิดเกล้า มีสาเหตุเพียงให้เลื่อนจัดงานออกไปเท่านั้นก็โกรธถึงไล่ยิงพ่อทั้ง ๆ ที่พ่อกลัวจนวิ่งหนีอย่างลนลาน แต่ที่สุดลูกทรพีก็ได้สังหารชีวิตพ่อดับจนได้ เมื่อทราบตามข่าววิทยุและหนังสือพิมพ์แล้วก็เศร้าใจ เมื่อไม่นานมานี้ ได้ยินท่านอาจารย์ กิตติวุฑโฒ พูดทางวิทยุถึงเรื่องของโยมผู้หนึ่ง ขาดการมาวัดหลายเวลา เพราะถูกลูกของตัวเองแสดงความอกตัญญูฟ้องศาลร้องเรียกมรดก ซึ่งล้วนแต่เป็นเรื่องเศร้าขาดความเคารพ ขาดความกตัญญู สร้างอนันตกรรมในยุคนี้มากมายเพราะคนชั่วมากกว่าคนดีจนเห็นมีข่าวประจำวันเป็นเรื่องธรรมดา เมื่อมาคิดพิจารณาดูการที่หลายท่านขอร้องให้นำคำปรารภ "พระคุณของแม่" เข้าในชุด "กฎแห่งกรรม" จึงนึกว่าคงจะเกิดประโยชน์บ้าง และในปี พ.ศ. ๒๕๑๒ นี้แม่ก็มีอายุครบ ๙๘ ปีแล้ว ยากที่จะหา

---

* เรื่องลำดับที่ ๔๐ ของผู้ประพันธ์

คนสมัยนี้อายุยืนยาวร่างกายแข็งแรง อีก ๒ ปีก็จะครบร้อย เมื่อกลางปี พ.ศ. ๒๕๑๑ แม่ไปหัวหินพร้อมด้วย ลูก หลาน เหลน แม่ได้พยายามขึ้นไปถึงวัดบนเขาไกรลาศเพื่อนมัสการพระพุทธรูปในโบสถ์แม่มีความพอใจมาก ที่ตาของแม่ยังมองเห็นโบสถ์สวยงามได้ ครั้งหนึ่งแม่มีจิตศรัทธาอยากจะสร้างพระพุทธรูป ๓ องค์ คือ ทองคำ นาก และเงิน โดยเอาของเก่ายุบหล่อเป็นองค์พระ แต่ในการหล่อพระเงินนั้น แม่ ได้มีเงินเก่าแก่ เงินบาทกลมและเหรียญบาทในรัชกาลที่ ๕ เป็นจำนวนมาก พวกหลาน ๆ บอกว่าเงินเก่า ๆ หายาก มีราคาควรเก็บไว้แล้วซื้อเนื้อเงินหล่อแทน แต่ข้าพเจ้าก็ห้ามไว้ว่า อย่าไปขัดใจคนแก่ที่มีศัทธาแน่วแน่ แม้เงินเก่ามีค่าสูงก็จริง แต่เมื่อเปรียบเทียบกับความตั้งใจของแม่ ค่าก็ตกผิดกันไกล ที่สุดเงินเหรียญบาท เหรียญกลม แม่ก็ได้นำไปให้ช่างหลอมออกมาเป็นองค์พระ ตามความประสงค์ พวกหลาน ๆ พากันเสียดายเงินเก่าหายาก แต่ข้าพเจ้าเห็นว่าความสบายใจความศรัทธาของแม่ที่อุตส่าห์เก็บไว้นั้น บัดนี้เป็นองค์พระได้เห็นทันตามีความปลื้มปีติสุขทางใจนั้นมีค่าสูงกว่าสิ่งใด จึงอยากจะยกเรื่อง "**พระคุณแม่**" ขึ้นอยู่ในชุด "**กฎแห่งกรรม**" เพื่อจะให้อนุชนรุ่นหลังจะได้พิจารณาว่าคนเรามีความสุข ความสบายใจแล้วอายุก็ยืนยาว คนใดที่โมโหยาก โกรธยาก ไม่รับความทุกข์ร้อนไม่กังวลใจในความรู้สึก ผู้นั้นจะมีรูปร่างผิวพรรณอ่อนกว่าอายุจริงมาก ไม่ต้องไปเสริมสวยที่ไหน มันอยู่ที่ใจเราทุกข์มาก กังวลมาก แก่มาก ทุกข์น้อยกังวลน้อยแก่น้อย ไม่ทุกข์ไม่กังวลใจแก่ยาก ความเศร้าหมองทุกข์กังวลใจทำให้สังขารเสื่อมโทรม ถ้าได้ใช้เวลาพิจารณาก็จะมองเห็นความจริง ไม่ว่าชาติใดภาษาใด หากจิตมีแต่ความเศร้าหมองมีแต่ความกังวลเป็นทุกข์ร้อนสุมอยู่ในความรู้สึก มีแต่ความหวาดกลัวทำลายสุขภาพให้เสื่อมโทรม ยิ่งมีแต่ความอิจฉาริษยาไม่อยากเห็นคนอื่นดีกว่าตัว บุคคลพวกนี้เป็นผู้ฆ่าตัวเองทางอ้อม ย่อมเป็นธรรมดาอยู่เอง ผู้นั้นจะต้องแก่เร็ว เป็นโรคเส้นประสาท และอายุก็ไม่ยืนยาวถาวรผิดกับผู้มีจิตใจบริสุทธิ์ ไม่มีอะไรกังวลเศร้าหมองแก่ช้าอายุยืน ฉะนั้น ข้าพเจ้าจึงนำมาแก้ไขเพิ่มเติมบางตอนให้เหมาะสม ขอให้ท่านจงพิจารณาในเรื่อง "**พระคุณของแม่**" ต่อไปนี้

เนื่องในปี พ.ศ. ๒๕๑๐ (ค.ศ. ๑๙๖๗) แม่มีอายุครบ ๙๖ ปี ตามธรรมดาประเพณีของชาวไทยส่วนมาก พวกลูกหลานช่วยจัดงานการกุศลในทางพระพุทธศาสนา

เป็นการแสดงถึงความกตัญญูกตเวที เราก็ได้จัดงานทำบุญเงียบ ๆ ไม่เอิกเกริกในหมู่ลูกหลานโดยเฉพาะภายในครอบครัว ไม่เหมือนบางงาน ท่านจัดเป็นงานใหญ่โตสนุกสนานเชิญแขกมากมาย หลังจากงานผ่านไปแล้วสุขภาพของผู้ใหญ่ก็ทรุดโทรมเพราะอายุมาก การทำคุณก็กลายเป็นโทษ แต่เรามีจุดประสงค์เพียงให้แม่มีความสบายทางจิตใจเป็นข้อใหญ่ ไม่อยากให้แม่ต้องเหน็ดเหนื่อยมาก ให้แม่รู้เห็นว่าลูกหลานคอยเอาใจใส่ มีความเคารพนับถือด้วยความจริงใจ แม้แม่อยู่ในวัยชราก็ไม่มีใครทอดทิ้งให้ว้าเหว่ ลูกหลานคอยดูแลเอาใจ เพื่อสนองบุญคุณของท่านที่ได้เลี้ยงดูปกป้องคุ้มครอง เริ่มแต่เราเป็นทารกลืมตามองดูโลกก็เลี้ยงดูอบรมสั่งสอนให้การศึกษาวิชาความรู้ เอาใจใส่ให้ความรักใคร่เอ็นดูมาจนเติบใหญ่ พ่อแม่ต้องผ่านความลำบากมาไม่น้อย

เช้าตรู่คล้ายวันเกิดของแม่ เช้านั้นข้าพเจ้าและลูกหลานในครอบครัว ได้จัดให้แม่ได้ใส่บาตรพระสงฆ์ สามเณร ถวายอาหารคาวหวานในจำนวน ๑๐๐ รูป แม่ได้มีโอกาสใส่บาตรด้วยมือเองประมาณ ๕๐ องค์ แล้วก็ปล่อยให้ลูกหลานใส่ต่อจนครบร้อยองค์ จุดที่พระ เณรออกบิณฑบาตมากที่สุด ก็คือ ที่ตำบลเสาชิงช้า หน้าวัดสุทัศน์ ตรงหน้าที่ทำการศาลาเทศบาลนครกรุงเทพ จากนั้นพวกลูกหลานก็ช่วยกันออกเงินรวมจำนวนหนึ่งมอบให้แม่ สุดแต่แม่จะนำไปทำอะไร แต่แม่บอกว่าจะขอนำเงินไปช่วยในกองการกุศลและสาธารณประโยชน์ เป็นความพอใจของแม่ ลูกหลานก็ปลื้มปีติพาแม่นำไปบริจาคด้วยตนเองตามความประสงค์ เมื่อแม่ออกปากอยากไปไหน พวกลูกหลานก็พาไป ไม่มีใครขัดใจ ความสุขของแม่ก็คือความสบายใจของลูก เมื่อเห็นแม่มีความสุขสบายใจในบั้นปลายเมื่อวัยชราด้วยความเอาใจใส่ของลูกหลาน แม่ได้มีโอกาสได้เห็นพวกหลาน ๆ ต่างเติบโตได้รับการศึกษาดี บางคนก็ไปเรียนต่อต่างประเทศ บางคนก็สำเร็จจากต่างประเทศกลับมาบ้านเกิดเมืองนอนทุกคนได้ถูกอบรมให้มีความประพฤติดี มีสัมมาอาชีวะอยู่ในศีลธรรม แม่ได้รู้ได้เห็นก็สบายใจ ในวันเกิด วันปีใหม่ วันสงกรานต์ แม่ก็อยู่ท่ามกลางห้อมล้อมของลูกหลาน เหลน แม่ก็ให้ศีลให้พรทั่วหน้ากัน แต่ก็ยังห่วงลูกห่วงหลานคนโน้นคนนี้ไปตามอารมณ์คนแก่ เพราะลูกหลานมีมากมิใช่ดีหมดทุกคน บางคนก็ใช้ไม่ได้ไม่รักดี

ฉะนั้น ทางพระพุทธศาสนาสอนให้เราบูชาพระคุณของพ่อแม่ มีความกตัญญูกตเวทีให้นึกถึงพระคุณท่านที่ได้เลี้ยงเรามาตั้งแต่น้อยคุ้มใหญ่ ยามเมื่อเราเด็ก ๆ บ่วยไข้ยากลำบาก พ่อแม่ก็พลอยบ่วยทางจิตใจห่วงใยลำบากกับลูก ไม่มีความสบายใจไปด้วย เพราะเป็นทุกข์เป็นห่วงเมื่อไข้หนักของลูกแม่ต้องคอยพยาบาล อดหลับอดนอน เมื่อความร้อนขึ้นสูงด้วยพิษไข้ลูกไม่ได้สติ น้ำตาพ่อแม่ไหลด้วยความรักความสงสาร นึกหวาดกลัวลูกจะต้องจากอกไปตั้งแต่ยังเยาว์ อยากจะเจ็บบ่วยแทนลูก หากเจ็บแทนกันได้ พ่อแม่เป็นห่วงรักลูกจนไม่เป็นอันกินอันนอน เมื่อเห็นลูกฟื้นได้สติเพราะพิษไข้ลด ความร้อนต่ำลงพ่อแม่ก็ดีอกดีใจ ความรักของพ่อแม่นั้นบริสุทธิ์สะอาดซาบซึ้งฝังลึกในหัวใจ ยากที่จะมีผู้ใดรักลูกเท่าเทียมพ่อแม่ของตัวได้ แม่บางคนรักลูกยิ่งกว่าชีวิตของตน เคยมีตัวอย่างในอดีตมากมายมาแล้ว

ทำให้นึกถึงเมื่อครั้งข้าพเจ้ายังอยู่ในวัยเด็กได้รู้ได้เห็น เมื่อแม่ไปธุระที่ไหนเวลานาน ๆ กลางวันก็พอเล่นกับเพื่อนและพี่ ๆ น้อง ๆ เพลิน ๆ พอตกตอนเย็นแม่ยังไม่กลับทำให้จิตใจลูกว้าเหว่ คอยชะเง้อมองดูทางถนนว่าเมื่อไหร่แม่จะกลับมาสักที ที่เล็กหน่อยก็ร้องไห้คิดถึงแม่ ลูกทุกคนมีจิตใจไม่สบายอยากเห็นหน้าแม่ ในความรู้สึกของเด็ก ๆ ในสมัยนั้น เวลาเย็นค่ำเป็นเวลาที่ลูกคิดถึงแม่มากที่สุด อยากอยู่ใกล้แม่เพราะมีความอบอุ่นใจมีความสุข คอยบ่นว่าเมื่อไหร่แม่จะกลับมาบ้าน รู้สึกว่ามันนานแสนนานจิตใจลูกไม่มีความสบาย คนอื่นหมื่นแสนจะผ่านไปก็ไม่สนใจ สนใจแต่แม่บังเกิดเกล้าคนเดียวบางครั้งก็คิดถึงแม่จนตาฝาดเห็นผู้อื่นเป็นแม่ เมื่อเข้ามาใกล้ไม่ใช่แม่ลูกก็เศร้าใจ นี่เป็นความรู้สึกของเด็กสมัยข้าพเจ้ายังเล็กพอจำความได้ เมื่อเห็นรถลากมาแต่ไกลจำได้แน่ว่าแม่นั่งมาในรถ พวกลูก ๆ กระโดดโลดเต้นดีอกดีใจ พอเจ๊กลากรถวางคานลงที่หน้าบ้านแม่ลงมายังไม่ทันจะจ่ายอัฐให้ค่ารถลาก พวกลูก ๆ ก็วิ่งไปห้อมล้อมกอดหน้ากอดหลัง คนไหนเล็กหน่อยแม่ก็ยกขึ้นอุ้มไปจูบแก้มซ้ายขวาแสดงความรัก อย่างดูดดื่มซาบซึ้งบริสุทธิ์จากหัวใจแม่อันแสนรัก พ่อแม่ยกกระจาดเข้ามาในบ้านแล้ว ลูก ๆ ก็นั่งล้อมวง แม่ก็หยิบของที่ซื้อฝากลูก ๆ ออกมา บางครั้งเป็นขนม แม่รู้ดีว่าลูกคนไหนชอบอะไร ก็ซื้อของมาฝากคนนั้น

บางครั้งก็เป็นของเล่นตุ๊กตาไขลาน บางครั้งก็ซื้อตุ๊กตาชาววังตัวเล็ก ๆ นั่งท้าวแขน นุ่งผ้าลายของไทย ๆ เมื่อแม่กลับจากธุระทางสามเพ็ง แม่ต้องซื้อของมาฝากลูกแล้วแม่ก็จะพูดว่า

"นี่แม่ซื้อมาฝากหนูเพราะแม่เห็นหนูชอบมาก โน่นแม่ซื้อมาฝากน้อง ๆ อย่าแย่งกัน พวกหนูคิดถึงแม่ไหม แม่คิดถึงหนูมาก" ที่โตหน่อยก็รีบไปจีบพลูเจียนหมากมาส่งให้แม่ ที่เล็กหน่อยก็เอาขันไปตักน้ำฝนมาให้แม่ดื่ม เมื่อแม่คายชานหมากออกจากปากพวกลูก ๆ ก็แย่งกันแบมือขอชานหมาก แม่ยอมให้ลูกคนโตเอาไปอม แต่แม่ไม่อยากให้ลูกกินหมากตั้งแต่เด็ก ๆ กลัวหน้าจะแก่เร็ว แล้วแม่ก็มานั่งคุยให้ลูก ๆ ฟังอย่างมีความสุข ข้าพเจ้าคิดถึงชีวิตเก่า ๆ รู้สึกมีความสุขเมื่ออยู่ใกล้พ่อแม่ บางครั้งก็น้ำตาไหลออกมาอย่างไม่รู้สึกตัว ฉะนั้น ความกตัญญูกตเวทีเคารพบูชาคุณของพ่อแม่นั้น คนสมัยก่อนไม่ต้องสั่งสอน นอกจากมนุษย์ที่มีจิตใจผิดปกติเท่านั้น เพราะกตัญญูมีความรู้สึกเกิดอยู่ในสายเลือดตั้งแต่เด็ก ๆ เพราะพ่อแม่ทำตัวอย่างที่ดีให้เห็นแต่เล็ก ๆ จนโตชินหูชินตาฝังเข้าไป ในจิตใจ จึงเป็นลูกโซ่ติดต่อกันมาแต่โบราณ

แม่เกิดในกรุงเทพ ฯ เป็นลูกคนสุดท้องของคุณตาสีและคุณยายจันทร์ มีพี่สาวเรียงกัน ๓ คน มีพี่ชายคั่นหนึ่งคน แล้วแม่เป็นคนสุดท้อง เมื่อข้าพเจ้าเกิดคุณตาสีได้จากโลกนี้ไปก่อนแล้ว คงเหลือแต่คุณยาย พี่ ๆ ของแม่อยากจะให้คุณยายไปอยู่ด้วยในวัยชราแสดงถึงความกตัญญู แต่คุณยายไม่ชอบอยู่บ้านนอก คุณยายจึงชอบมาอยู่กับแม่ซึ่งเป็นคนสุดท้องในกรุงเทพ ฯ ลุงเป็นลูกผู้ชายคนเดียวของยาย ยายจึงไปมาระหว่างลูกชายกับลูกสาวคนสุดท้อง พวกลูก ๆ พี่ของแม่ผลัดกันนำของกินของใช้และผลไม้มาเยี่ยมคุณยายและแม่อยู่เสมอ แม้ภายหลังคุณยายได้จากโลกนี้ไปแล้ว พวกพี่ ๆ ของแม่ก็ไปมาหาสู่ไม่ขาดและแม่ก็พาข้าพเจ้าไปเยี่ยมป้าและลุงที่บ้านนอก ข้าพเจ้ายังจำได้ แม่เป็นผู้มีความกตัญญูกตเวทีเคารพบูชาคุณยายมาก ยกย่องคุณยายเหมือนพระ คุณยายจันทร์เป็นคนใจบุญถือศีลท่านใจดีกับหลาน ๆ มาก แม่ได้จัดสำรับกับข้าวให้คุณยายเป็นพิเศษ คุณยายจะได้กินข้าวปากหม้อทุกครั้งผลไม้ออกใหม่ ๆ เช่น ทุเรียน หรือผลไม้อื่น ๆ หรือของที่คุณยายชอบจะแพงเท่าใดแม่ก็ต้องซื้อให้คุณยายกินก่อน ส่วนพวกลูก ๆ จะต้องกินภายหลัง แม่ถือว่าคุณยาย

เหมือนพระที่เคารพบูชา ทุกครั้งเวลากินข้าวอิ่มแล้วคุณยายจะยกมือขึ้นจบ แล้วก็พูดขึ้นว่า

"ขอให้พวกเจ้าลูกหลานทั้งหลาย จงมีอายุมั่นขวัญยืนมีความเจริญยิ่ง ๆ ขึ้นไปเถิดลูก ที่เจ้าได้บริจาคข้าวเมล็ดเกลือก้อนที่ลูกได้เลี้ยงชีวิตแม่อยู่ทุกวันนี้ ได้แสดงถึงเจ้ามีความกตัญญูกตเวทีต่อแม่ เจ้าจะไม่ตกต่ำ ขอให้เจ้าจงเจริญยิ่ง ๆ ขึ้นชั่วลูกหลานตลอดไป เห็นจะเป็นด้วยเหตุนี้ แม่จึงไม่เคยทุกข์ยากลำบากตลอดมาถึงปัจจุบันนี้ ทำให้คิดว่าคุณยายคงปฏิบัติต่อคุณทวดเช่นกัน

ข้าพเจ้าเป็นเด็กแต่ข้าพเจ้าจำคำพูดของคุณยายได้ดี เพราะคุณยายพูดซ้ำ ๆ กันทุกวันทั้งเวลาเช้า เวลาเย็น หลังจากอิ่มข้าวล้างมือก่อนที่จะลุกขึ้นจากสำรับ ข้าพเจ้าจำได้ตลอดทั้งท่าทางกิริยาของคุณยาย บางครั้งเราก็รู้สึกน้อยใจตามภาษาเด็ก ๆ ที่ไม่เดียงสาว่าแม่รักคุณยายมากกว่าพวกเราเป็นลูกคิดอิจฉาคุณยาย เพราะของที่ซื้อมาให้คุณยาย พวกลูกจะแตะต้องไม่ได้ต้องให้คุณยายกินก่อน แม่บอกว่า "พวกลูกกินภายหลังคุณยายจะมีอายุยืนเหมือนคุณยาย" จากนั้นเราก็แย่งกันกินข้าวที่เหลือจากในชามโคมของคุณยาย บางครั้งในข้าวที่เหลือเปื้อนน้ำหมากของคุณยาย เราก็ไม่รังเกียจเพราะต้องการมีอายุยืน

คุณยายมีกิจประจำอยู่อย่างหนึ่งตลอดชีวิตของท่าน คือ ตื่นแต่ตีสี่แล้วก็เริ่มสวดมนต์และต่อด้วยชุมนุมเทวดาเสวยอายุ ตลอดเวลานานประมาณ ๒ ชั่วโมงกว่าจะจบ และท่านได้จากโลกนี้ไปโดยสงบ ยังจำได้ว่าตอนท่านตื่นแต่ตีสี่สวดมนต์เสร็จแล้วก็เข้าไปนอนแล้วท่านก็หลับไปไม่ตื่นมาอีกเลย เวลาท่านจากโลกนี้ไปอายุ ๑๑๐ ปีพอดี แม่ได้จัดการปลงศพคุณยายสมกับความกตัญญูกตเวทีฐู และให้ข้าพเจ้าและลูกของคุณป้าบวชเณรหน้าไฟ ๗ วัน เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้คุณยาย นี่เป็นเรื่องของคุณยายสมัยก่อนเป็นที่น่าเศร้าใจ ที่วัฒนธรรมประเพณีอันดีงามของชาวไทยกำลังจะสูญไปทุกที หากเราไม่ช่วยกันรักษาไว้ ขอฝากข้อคิดว่า เราทุกคนมุ่งหวังให้ลูกหลานเราเป็นคนดีในอนาคต เราจะต้องเป็นคนดีก่อนเพื่อให้เด็ก ๆ ได้เห็นตัวอย่างที่ดี เริ่มแต่เด็กกำลังจะพูดหัดสอนให้เด็กพูดแต่คำดี ๆ สุภาพ จงระวังผู้ใหญ่อย่าถกเถียงใช้อารมณ์ ไม่ระวังกล่าวคำหยาบคายต่อหน้าเด็กให้เด็กได้ยิน ถ้าเด็กจำเอาคำหยาบ ๆ มาพูด จงทำท่าทางให้เด็กรู้ว่าผู้ใหญ่ไม่ชอบ เมื่อเด็กโตพอเวลาจะทำบุญใส่บาตรก็ให้เด็กมีโอกาสหยิบฉวยสิ่งของใส่บาตรบ้าง เด็กก็จะภูมิใจที่สามารถทำอะไรด้วยตัวเองได้

ข้าพเจ้าเคยเห็นสมัยก่อนในงานภูเขาทองก็ดี งานวัดสามปลื้มก็ดี จะเห็นผู้ใหญ่แลกเศษสตางค์ไว้ แล้วให้เด็กเล็ก ๆ นำไปแจกแก่พวกแม่ชีด้วยมือของเด็กเอง แหละนำไปวางที่ผ้าแดงที่แม่ชีปูไว้ตรงหน้า แต่ไม่ยอมให้เด็กนำไปให้ขอทานที่เป็นโรค เห็นจะเป็นเพราะกลัวจะติดเชื้อโรคเป็นการฝึกสอนจิตใจแก่เด็ก ๆ ให้รู้จักเสียสละเกิดกุศลแต่เล็ก ๆ

มาบัดนี้แม่ได้มีอายุครบ ๙๖ ปี ความทรงจำยังดี และยังเคยเล่าเรื่องเก่า ๆ ให้หลานเหลนฟัง ข้าพเจ้าได้จัดพิมพ์หนังสือในชุด **"กฎแห่งกรรม"** เป็นภาษอังกฤษ เพื่อเป็นอนุสรณ์แจกในต่างประเทศ ซึ่งข้าพเจ้าเคยพิมพ์แจกไปแล้วแม่อายุครบ ๙๐ ปี เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๔ และต่อมาอีกครั้งหนึ่งเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๗ หนังสือชุด **"กฎแห่งกรรม'** ภาษาอังกฤษได้จัดพิมพ์ขึ้นในครั้งนั้น ได้มีผู้สนใจขอมามากจนไม่มีเหลือ แต่ก็ยังมีชาวต่างประเทศขอมาเสมอ ฉะนั้น ข้าพเจ้าได้จัดพิมพ์ขึ้นใหม่ในครั้งนี้ ทั้งภาษาอังกฤษและภาษาไทยเพื่อเป็นอนุสรณ์แม่มีอายุครบ ๙๖ ปี ซึ่งเป็นการแสดงความกตัญญูกตเวทีของเราชาวไทยที่ได้เลี้ยงดูพ่อแม่ในวัยชราให้ท่านมีความสุข ซึ่งได้มีมาแต่โบราณซึ่งเป็นวัฒนธรรมและประเพณีที่ดีงามทำให้เป็นคนไม่เห็นแก่ตัว ทำให้ชีวิตพ่อแม่เมื่อวัยชรามีความหมายที่ลูกหลานไม่ทอดทิ้งให้ว้าเหว่ ที่ต้องเผชิญอยู่ตามยถากรรมแต่ลำพัง กลับมีชีวิตชีวาที่ห้อมล้อมไปด้วยลูกหลานชายหญิงที่เอาอกเอาใจ คอยดูแลไม่ให้กระทบกระเทือนทางจิตใจ เอาใจใส่ในความทุกข์สุขของผู้มีพระคุณ นี่เป็นมหากุศลอันหนึ่งที่เราจะสามารถทำได้ และจะเป็นบารมีอันสูงส่งทำให้เกิดความปีติทางจิตใจ ที่เราได้สนองพระคุณท่านด้วยความกตัญญู-กตเวที ดีกว่าทำบุญเอาหน้า แล้วปล่อยให้พ่อแม่ได้รับความลำบาก เมื่อเราสามารถจะเลี้ยงดูให้ท่านมีความสุขได้ หากผู้ใดทำให้พ่อแม่น้ำตาตกย่อมบาปหนักทั้งตัวก็ต้องน้ำตาตกเพราะกรรมตามสนองที่เราทำกับพ่อแม่ ลูกก็จะทำกับเราเมื่อวัยชราเช่นกัน ขอให้ท่านผู้อยู่ในพระพุทธศาสนาทั้งหลายจงใช้สติปัญญาพิจารณาดูให้ถี่ถ้วน หากบิดาของท่านหรือญาติผู้ใหญ่ ครูบาอาจารย์ผู้มีพระคุณเมื่อท่านยังมีชีวิตอยู่ เราจงแสดงความกตัญญูกตเวทีบำรุงบำเรอให้ท่านมีความสุขความสบายทั้งใจและกายเท่าที่เราสามารถจะปฏิบัติให้ท่านได้ ก็จะเป็นการปฏิบัติตามหลักสำคัญข้อหนึ่งในทางพุทธศาสนา อย่ารอจนเมื่อท่านได้จากโลกนี้ไปแล้ว จึงทำบุญทำทานแผ่กุศลไปให้ท่านภายหลัง เมื่อท่านมีชีวิตอยู่ไม่ค่อยสนใจ 'เมื่อตาย

แล้วจึงคิดได้ ขอให้ปฏิบัติเมื่อท่านยังมีชีวิตอยู่ ท่านจะได้รับความรู้ว่าความกตัญญูกตเวทีของเรา ข้าพเจ้าอยากจะใช้คำว่า "บุญสด" หากไม่ขัดหูท่านผู้อ่าน ข้าพเจ้าคิดว่า "บุญสด" นี้ได้ผลด้วยตาเห็น เพราะมีความรู้สึกทั้งผู้ให้และผู้รับ เมื่อผู้ใหญ่ได้รู้ได้เห็นลูกหลานแสดงความกตัญญูกตเวทีก็ปลาบปลื้มปีติยินดี ส่วนลูกหลานเมื่อเห็นผู้ใหญ่มีความสุขสบายทั้งกายและใจก็เกิดความปีติยินดีเช่นกัน พรใดที่ออกจากปากจากใจผู้ใหญ่ที่มีศีลมีสัตย์ มีจิตบริสุทธิ์ ความตั้งใจเกิดพลังอำนาจจิตย่อมศักดิ์สิทธิ์ และผู้รับพรก็มีจิตใจบริสุทธิ์เกิดปีติยินดี ก็จะเกิดผลเป็นศิริมงคลแก่ลูกหลานผู้มีความกตัญญูรู้ถึงพระคุณปฏิบัติท่านที่ควรแก่การเคารพบูชา รู้ถึงไหนก็มีคนยกย่องสรรเสริญในคุณความดี มีผู้อยากคบหาสมาคมเพราะมีแต่จะชักนำให้เกิดความเป็นศิริมงคลแก่ตน ผิดกับคบหาผู้ที่อกตัญญูไม่รู้พระคุณพ่อแม่ใครคบหาก็จะพบแต่ความอัปมงคล หากมีผู้รู้ประวัติแล้วจะหาคนคบอย่างสนิทสนมได้ยาก เพราะกลัวจะเป็นภัยร้ายแรง ผู้ประกอบกรรมดีย่อมจะประกอบสิ่งที่เป็นมงคล ๕ ประการ ก็จะเป็นศิริมงมลแก่ตนเอง

๑. การให้ความเคารพนับถือบิดามารดา ผู้มีพระคุณ เมื่อท่านมีชีวิตจงทนุบำรุงท่านเมื่อวัยชราให้ท่านมีความสุขทั้งใจและกาย เมื่อท่านจากโลกนี้ไปแล้วก็ทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้ท่านตามประเพณี

๒. ทนุบำรุงครอบครัวมีภรรยาและบุตรเป็นต้น ให้มีความสุขและให้การศึกษาแก่บุตรตามหน้าที่บิดาสามารถจะทำได้ แต่อย่าหวังสิ่งตอบแทนจะเกิดทุกข์

๓. มีสัมมาอาชีวะในสิ่งที่สุจริตอยู่ในขอบเขตของกฎหมายเป็นพลเมืองดี

๔. จงถือหลักธัมมะปฏิบัติให้อยู่ในศีลธรรมที่ดีงาม หาทางที่ประกอบการกุศลเพื่อช่วยกันทนุบำรุงรักษาพระศาสนาให้ถาวร อบรมบุตรหลานปฏิบัติสืบเนื่องต่อ ๆ กันไป

๕. จงมีความมั่นคงในความรักชาติและศาสนาพระมหากษัตริย์ เมื่อถึงคราวจำเป็นก็ยอมพลีชีวิตเพื่อช่วยป้องกันรักษาชาติไทย และพระศาสนาทั้งพระมหากษัตริย์ที่รักยิ่งให้ยั่งยืนถาวรเพื่อไว้ให้อนุชนลูกหลานรุ่นหลังรับช่วงตลอดไป

ข้าพเจ้าขอขอบคุณที่ท่านได้กรุณาอ่านเรื่องนี้ตลอดมา และคิดว่าคงจะมีสาระแก่ท่านไม่มากก็น้อย ขอให้ความเป็นมงคลอันประเสริฐจงมีแก่ทุกท่านทั่วไป.

สวัสดี

ชีวิตกับสันโดษ

หลังจากได้ตรากตรำอย่างเคร่งเครียดในระยะหนึ่ง การพักผ่อนไม่พอก็ทำให้อ่อนเพลียบ้างเป็นธรรมดาของผู้อยู่ในปัจฉิมวัย

เพื่อนฝูงและท่านที่เคารพนับถือหลายท่านต่างก็แนะนำด้วยความหวังดี ขอให้หาเวลาพักผ่อนให้มาก เพื่อสุขภาพของตัวเอง บางท่านก็ชักชวนให้ไปเที่ยวต่างจังหวัดเพื่อหาความสำราญเป็นการพักผ่อนไปด้วย แม้ข้าพเจ้าจะบอกว่าสุขภาพไม่รู้สึกผิดปกติมากจนควรจะพักผ่อน นึกขอบคุณทุกท่านที่เอาใจใส่ห่วงใยสุขภาพของข้าพเจ้า

หลายท่านก็ได้ออกปากให้ยืมบ้านพักตากอากาศหลายแห่ง ทั้งที่อยู่ริมทะเลและชายทุ่ง มีทั้งทางใกล้และทางไกล ทั้งท่านเจ้าคุณธรรมจินดาภรณ์ได้เคยบอกให้ที่พัก บ้านอยู่เชิงเขาซึ่งมีทั้งน้ำไฟพร้อมที่วัดเขาไกลลาศ เป็นที่สงบห่างไกลจากความวุ่นวายประจำวันของชาวโลก ขอกราบนมัสการพระคุณท่านด้วยความเคารพที่กรุณาแผ่เมตตาแก่ข้าพเจ้าและขอขอบคุณมิตรสหายและท่านที่เคารพทุกท่าน ที่ได้มีเจตนาด้วยความหวังดี

ต่อมาข้าพเจ้าก็ตกลงเลือกยืมบ้านพักของนายแพทย์เพื่อนผู้ใจดีแห่งหนึ่ง เป็นบ้านพักริมชายทุ่งและริมน้ำที่เหมาะสมกับการพักผ่อน เพราะไม่ไกลจากพระนครมากนักทั้งเงียบสงบสะดวกในการเดินทางไปมา มีตลาดที่อุดมสมบูรณ์ด้วยอาหารไม่ห่างจากที่พักคิดว่าการพักกายพักใจในระยะหนึ่ง ย่อมจะต้องหันเหความรู้สึกให้ไกลจากการงาน ปล่อยวางความรู้สึก เพื่อพักผ่อนสมองให้ว่าง คิดว่าจะทำให้ชีวิตสดชื่นดีขึ้น แต่ก็ไม่แน่ใจว่าจะทำได้ผลสมบูรณ์ตามความนึกคิดหรือไม่ การพักผ่อนมิได้อยู่เพียงที่ตัวสังขารภายนอกหรือสถานที่ความสำคัญอยู่ที่ใจประกอบกันด้วย

หลังจากที่ได้พักผ่อน เวลาบ่ายแดดร่มลมเย็นวันหนึ่ง ข้าพเจ้าได้ออกมานั่งที่ระเบียงบ้านซึ่งหน้าบ้านหันไปทางทุ่งกว้าง ท้องฟ้าอากาศแจ่มใสสดชื่น ลมโชยพัดมาพอ

สบาย ใช้สายตามองตรงหน้าออกไปเป็นนาข้าวทุ่งกว้างใหญ่เห็นดงไม้เขียวชอุ่มไกลออกไปลิบ ๆ อยู่ขอบฟ้าสุดสายตา ปลอดโปร่ง ไม่มีสิ่งใดบัง ไม่สดุดสายตา มองเห็นขอบฟ้าอากาศท้องนาสดชื่น ทำให้จิตใจแช่มชื่น เมื่อมาอยู่กับธรรมชาติที่งดงาม ทางทิวแถวริมทุ่งไม่ไกลจากบ้านพักมากนัก มีบ้านชาวนาปลูกไว้เป็นหย่อม ๆ ด้วยการใช้ไม้หยาบ ๆ หลังคาบ้านมุงจาก คอกควายใช้ปลีกไม้ บริเวณบ้านมีฟางแห้งเหลืองกองสุมสูงบ้างต่ำบ้างใช้แกนไม้ปั๊กกลาง เป็นสัญญลักษณ์ของบ้านชาวนาทั่วไป บางบ้านก็มีไผ่เป็นกอ ๆ ลำต้นชูตรงสูงบ้างต่ำบ้าง ใช้หน่อเป็นอาหารและลำต้นทำประโยชน์ทั่วไป ชาวนาได้ใช้ชีวิตตลอดเวลาด้วยความอดทนจำเจกับท้องทุ่ง ต้นข้าวดินตมอาศัยแรงควายทำงานกลางแจ้งคลุกเคล้ากับธรรมชาติ ไม่ว่าฝนตกหรือแดดออก มีความสุขสบายตามสภาพของชาวนาข้าพเจ้านั่งชมธรรมชาติอย่างเพลิดเพลินท่ามกลางเสียงนกเสียงกา นึกถึงตอนเช้ามืดที่ได้ยินเสียงไก่ขันเซ็งแซ่จากบ้านชาวนา ขันรับกันเป็นระยะ ๆ พอสว่างก็ได้ยินสุนัขเห่า จึงเห็นพระสงฆ์เหลืองอร่ามด้วยผ้ากาสาวพัสตร์ออกโปรดสัตว์ เดินผ่านทางบ้านชาวนาเพื่อรับเพื่อรับบิณฑบาตพวกชาวบ้านชาวนาแม้จะหาเช้ากินค่ำอาบเหงื่อต่างน้ำ ก็ยังมีจิตใจเป็นกุศลเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา เวลาเช้าก็คอยใส่บาตรแทบทุกบ้าน เห็นแล้วพลอยปีติไปด้วย และเสียงนกกาบิน ส่งเสียงร้องบนอากาศ คงจะบินออกหากินตามบึงหนอง ต้องผจญชีวิตเพื่ออยู่ตามธรรมชาติบินกลับคืนสู่รังเมื่อยามเย็น

ข้าพเจ้านั่งมองคิดอย่างเพลิดเพลิน บางครั้งตาเหม่อมองดูท้องทุ่งท้องฟ้าอย่างไม่มีความหมาย เพราะจิตใจนึกถึงพระธรรมคำสอนขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า แล้วพิจารณาดูชีวิตไม่ว่ามนุษย์หรือสัตว์ที่ต้องผจญต่อสู้ เพื่อความเป็นอยู่ต้องมีความขยันขันแข็ง และอดทนเพื่อหาเลี้ยงชีวิต ต้องต่อสู้กับอุปสรรคและดินฟ้าอากาศที่เปลี่ยนแปลงตามธรรมชาติ คอยแก้ไขภัยอันตรายรอบด้านที่จะเกิดขึ้นแก่ตัวเอง เพื่อให้มีชีวิตรอดอยู่ต่อไป เกิดเป็นสัตว์เป็นนกเป็นกาดูอาภัพ เช้าตรู่ก็บินออกจากรังไปหากินตามชายป่าชายน้ำ ตามทุ่งหญ้าตามห้วยหนองคลองบึงบางและตามชายทะเล แล้วแต่ที่ใดจะอุดมด้วย

อาหาร เย็นย่ำค่ำก็บินกลับรัง เมื่อเคราะห์หายามร้ายไปพบคนใจบาปใช้ปืนยิงเล่นเป็นของสนุก หมดความเมตตาปรานีก็ต้องจบชีวิตลงเป็นสัตว์ที่อาภัพ เมื่อนึกถึงชีวิตอดีตของตัวเองในวัยรุ่นแล้วก็อดสลดใจไม่ได้ เคยทำบาปทำกรรมมาไม่น้อย เห็นชีวิตของสัตว์เป็นกีฬา การยิงนกตกปลาล่าสัตว์เห็นเป็นของสนุกสนานในวัยรุ่น ทั้งไม่เคยสงสารเวทนานึกถึงชีวิตของพวกสัตว์เหล่านี้ มันมีความรู้สึกกลัวตายรักชีวิตเหมือนคนทั้งหลาย มันไม่-มีทางสู้ มีแต่ทางหนีเพราะความกลัวภาย เราได้รังแกมันเพราะเห็นเป็นสัตว์อ่อนแอ ไม่มีทางป้องกันตัว การได้ทำลายชีวิตของมันได้มากก็พอใจ บัดนี้มีอายุแล้วก็นึกชังตัวเอง เพราะตัวก็มีส่วนเคยช่วยทำลายจนมันน้อยลงทุกวันลงจวนจะสูญพันธุ์ แม้แต่นกกระจอกและพวกกาตามบ้านก็ไม่เคยจะได้เห็นไม่เคยนึกถึงบาปบุญคุณโทษ มีแต่ความสนุกสนานในวัยรุ่นแต่มาเศร้าใจที่ได้นึกคิดรู้สึกผิดชอบชั่วดี ในปัจจุบันอดถามตัวเองไม่ได้ว่า ทำไมคนเราจะต้องเอาชีวิตของสัตว์มาเป็นเกมกีฬา เพื่อความสนุกสนาน ไม่ว่ามนุษย์หรือสัตว์ต่างก็กลัวความตายด้วยกัน นั่งคิดเศร้าสลดใจในชีวิตเก่า ๆ อดีตที่ผ่านมาแล้ว

เมื่อได้สติก็กลับมาเป็นตัวของตัวเองในปัจจุบันเวลาได้ผ่านไป มองดูขอบฟ้ารอบด้าน อากาศมืดมัวเป็นเวลากำลังจะเข้าใต้เข้าไฟ ความมืดกำลังมาปกคลุมทั่วไป หลังจากพระอาทิตย์ลับขอบฟ้าไปแล้ว แต่ชายทุ่งหมู่ทิวไม้ตรงหน้ามีแสงสว่างสีส้มกำลังจับท้องฟ้าก่อนที่ดวงจันทร์จะเริ่มโผล่ขึ้นมาส่องโลก เป็นภาพที่งดงามตามธรรมชาติ แสงรัศมีเริ่มแผ่กว้างออกไป พอที่จะเห็นดงไม้ไกลลิบเป็นสีเขียวดำ ข้าพเจ้านั่งมองดูแสงสีอันสวยงามที่ปราศจากการปรุงแต่ง รัศมีสีส้มแกมเหลืองกำลังจะเริ่มนำวงโค้งของดวงจันทร์ค่อย ๆ โผล่จากขอบฟ้าเคลื่อนขึ้นมาอย่างช้า ๆ แสงนวลผ่องของดวงจันทร์นั้นสดใสงดงามหาดูได้ยากเมื่ออยู่ในกลางพระมหานครที่แวดล้อมด้วยตึกรามสูงใหญ่ บิดบังสายตารอบด้าน ข้าพเจ้ามองดูด้วยใจสบาย เมื่อดวงจันทร์ขึ้นพ้นขอบฟ้าจนลอยเด่นขึ้นเต็มดวง มันเป็นทัศนียภาพที่สวยสด ทั้งแสงสีและวงจันทร์งดงามมาก คืนนั้นดวงจันทร์ใหญ่โตสีเหลืองแดงสีส้มงามมาก ขณะที่เคลื่อนไหวโคจรตามกาลเวลา โผล่ขึ้นจากขอบฟ้าโตกว่าธรรมดาหลายเท่า ถ้าจะพูดตามเสียงของชาวบ้านว่า คืนนี้ดวงจันทร์ใหญ่เท่ากระด้ง แต่เมื่อค่อย ๆ สูงขึ้นเต็มดวง

จันทร์ก็ค่อย ๆ เล็กลง เมื่อสูงพอดวงจันทร์ก็เล็กลงเข้าสู่เท่าเวลาปกติธรรมดาทั่วไป ข้าพเจ้ามองดูนาฬิกาเมื่อจันทร์เต็มดวง พอพ้นขอบฟ้าเป็นเวลา ๑๘.๑๕ น. พอดี

คืนนั้นข้าพเจ้าจำได้ดีว่าเป็นวันเสาร์ที่ ๒๙ ตุลาคม ๒๕๐๙ เป็นคืนวันเพ็ญเดือน ๑๑ ขึ้น ๑๕ ค่ำ จันทร์เต็มดวงแจ่มใสปราศจากเมฆหมอก ดวงจันทร์กระจายแสงสว่างกระจ่างทั่วท้องฟ้า

ข้าพเจ้าเหม่อมองดวงจันทร์บนท้องฟ้า และแสงสว่างตามธรรมชาติส่องทั่วพื้นโลก ทำให้อารมณ์สดชื่น และก็คิดว่าคืนนี้ทั่วพื้นโลกเฉพาะในภาคเอเซีย คงจะเห็นดวงจันทร์ที่แจ่มกระจ่างทั่วถึงกับทุกบ้านทุกเรือน ด้วยจิตใสอันผ่องใส หากผู้นั้นมีจิตใจปกติไม่ตกอยู่ในอารมณ์เศร้าและตกอยู่ความทุกข์หรือผู้มีจิตใจเหี้ยมโหดดุร้าย ทำให้นึกว่าจันทร์ดวงนี้เคยเห็นมาตั้งแต่เล็ก ๆ เป็นเด็กตลอดมา ยามเดือนหงาย ผู้ใหญ่มักจะเล่านิทานยายกับตาตำข้าวอยู่บนดวงจันทร์ให้ฟัง แล้วก็ร้องจันทร์เจ้าขอข้าวขอแกง ๆ สวนพวกหนุ่มสาวอยู่ในวัยรัก ก็เปรียบกระต่ายหมายจะขึ้นชมบนดวงจันทร์ เป็นความรักที่ดูดดื่มหวานชื่นซาบซึ้ง ยามนั่งเคียงคู่อยู่ใต้แสงจันทร์ เกิดนิยายรักที่สดชื่น และเกิดเพลงอมตะหลายเพลง

เมื่อคิดถึงชีวิตวัยเด็กจิตใจแช่มชื่นขึ้นมา อดคิดอดนึกย้อนหลังไปถึงครั้งสมัยพุทธกาลล่วงพ้นมาถึงปัจจุบันนี้ นึกถึงพระมหากรุณาธิคุณของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้านึกถึงวันวิสาขบูชา และจันทร์ดวงเดียวกันที่เราทั้งหลายได้มองเห็นในปัจจุบันนี้ ผิดกันแต่กาลเวลาสองพันกว่าปีล่วงพ้นมาแล้ว จันทร์ดวงนี้ก็ได้ส่องแสงกระจ่างทั่วท้องฟ้าเช่นเดียวกัน เมื่อนึกถึงประวัติของพระพุทธเจ้า ก็ทำให้นึกถึงพวกเด็กที่ไปเล่าเรียนศึกษาต่อต่างประเทศ ถูกฝรั่งถามหลักของพระพุทธศาสนาก็ไม่สามารถจะอธิบายชี้แจงให้เข้าใจแจ่มแจ้งได้ เคยมีจดหมายมาขอร้องให้ข้าพเจ้าหาโอกาสแนะนำเพื่อจะได้โต้ตอบให้ฝรั่งเข้าใจซาบซึ้งทางพุทธศาสนา แต่ข้าพเจ้าก็จนปัญญา เพราะความรู้ในทางพระศาสนานั้นน้อยเกินไป ที่จะแนะนำจะอธิบายให้แจ่มแจ้ง แม้แต่จะหาเวลาศึกษาบ้าง ก็ยังไม่สามารถที่จะแนะนำทำอะไร พอให้ผู้ฟังเกิดเลื่อมใสศรัทธาได้

คืนนั้นเมื่ออยู่ใต้แสงจันทร์ ได้ระลึกถึงองค์พระศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้า หลังจากทรงตรัสรู้แล้วได้ทรงเผยแผ่ธัมมะของพระองค์เพื่อให้สัตว์โลกพ้นทุกข์ได้ ๔๔ พรรษา บรรจบมาถึงวันวิสาขบูชา ๑๕ ค่ำ เพ็ญเดือน ๖ เป็นวันประสูติ ตรัสรู้ และดับขันธ์เข้าสู่ปรินิพพาน จันทร์แจ่มดวงเดียวกันที่เราท่านได้เห็นอยู่ในปัจจุบันนี้ เวลาจะผ่านไปสองพันกว่าปีแล้วก็ดี แต่ดวงจันทร์ก็คงอยู่ในสภาพเดิม และจะอยู่ต่อไปอีกกี่สิบกี่ร้อยล้านปีก็ยังไม่มีใครรู้ได้

ข้าพเจ้าได้ปล่อยอารมณ์ให้เพลิดเพลินในความนึกคิด ตาก็จ้องดูความงามของดวงจันทร์บนท้องฟ้าที่ปราศจากเมฆหมอก ไม่สนใจกับเวลาผ่านไป จิตใจก็ล่องลอยไป นึกถึงสมัยพุทธกาล จนได้ยินเสียงระฆังดังมาแต่ไกลได้สตินึกได้ว่าเป็นคืนออกพรรษา เพราะได้ยินเสียงพิณพาทย์ติดตามมาอย่างแผ่วเบา แต่ก็ไพเราะเหมือนเสียงทิพย์เสียงสวรรค์ ซาบซึ้งจับใจ แสงจันทร์นวลสว่างอยู่บนท้องฟ้า เกิดความปีติยินดีว่าเป็นบุญของเราที่ได้มาเกิดในร่มเงาของพุทธศาสนา เสียงระฆังและพิณพาทย์คงจะเป็นวัดใดที่อยู่ไม่ใกล้ไม่ไกลนัก คงจะมีเทศมหาชาติ ซึ่งนิยมกันในวันออกพรรษา

ทำให้ข้าพเจ้าได้ระลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณ องค์สมพระเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอันพระสัจจธรรมคำสอนของพระองค์เลิศประเสริฐสุดไม่มีธรรมอันใดในโลกที่จะสูงเท่า เพราะได้นำสัตว์โลกทั้งหลายหลุดพ้นจากทุกข์กิเลสตัณหาอันมีเกิดแก่ เจ็บ ตายเป็นต้น หากผู้ใดได้ศึกษาปฏิบัติด้วยศีลบริสุทธิ์ในสมาธิปัญญาก็จะเกิดผลแก่ผู้นั้น นึกได้ว่าครั้งหนึ่งข้าพเจ้าได้ซาบซึ้งถึงพระธรรมคำสอนจากผู้ที่เล่าถึงชีวิตกับสันโดษ ครั้งนั้นข้าพเจ้าจำได้ดีคือเป็นคืนในวันต้นปี ๒๕๐๗ ข้าพเจ้าได้ไปงานวันเกิดของเพื่อนซึ่งมีอายุครบ ๕ รอบ และด้วยความดีความชอบที่ท่านผู้นั้น ได้ปฏิบัติอยู่ในขอบเขตของศีลธรรม เห็นอกเห็นใจเป็นหลักธรรมปฏิบัติทั่วไป ทำให้เพื่อนฝูงรักใคร่เคารพนับถือ พวกร่วมงานยกย่องว่า เป็นผู้ที่หาได้ยากในความซื่อสัตย์เที่ยงตรงต่อหน้าที่ มีผู้ยกย่องสรรเสริญในความดี พวกใต้บังคับบัญชาได้จัดการเลี้ยงไว้อาลัยที่ท่านผู้นี้ครบเกษียณอายุราชการ จะต้องจากเพื่อนซึ่งเคยได้ร่วมงานกันมาตลอดเวลาในอายุราชการ เป็นธรรมดาใครทำดีเมื่อเวลาจะจากกัน ก็ย่อมมีความรักอาลัย

อย่างสุดซึ้ง ผู้ประกอบกรรมดีไม่ว่าชาติใดภาษาใดก็เช่นกัน ย่อมจะเคารพนับถือคนดีมีศีล-ธรรมทั่วไป

คืนนั้นข้าพเจ้ายังจำได้ว่า เป็นการเลี้ยงอาหารจีน ที่โต๊ะอาหารมีผู้นั่งเท่าจำนวนที่ได้จัดได้ ๘ ที่ รวมทั้งตัวข้าพเจ้าด้วย ในจำนวนนั้น ๓ ท่านที่ข้าพเจ้าไม่เคยรู้จักคุ้นเคยมาก่อน อายุพอที่จะรับราชการได้อีกนาน นอกนั้นเป็นเพื่อนสนิทและผู้คุ้นเคยกันมาก่อน เพื่อนอาวุโสได้กรุณาแนะนำให้เรารู้จักกัน จึงได้รู้ว่าท่านทั้งสามเป็นข้าราชการ แต่อยู่ต่างกรมกองกัน เพื่อนยังได้แนะนำว่า ท่านทั้งสามนั้นต่างก็ปฏิบัติอยู่ในความสันโดษเป็นหลักครองเรือนทำให้เกิดผลดีในทางครองชีพโดยไม่เดือดร้อนอย่างคนในยุคปัจจุบันนี้ ทำให้ข้าพเจ้าเกิดความสนใจ เพราะมีความตั้งใจจะศึกษาหาความรู้ในเรื่องชีวิตกับสันโดษมานานแล้ว จึงได้ถือโอกาสถามถึงหลักการปฏิบัติ ขอให้ช่วยอธิบาย เพื่อจะเกิดประโยชน์กับผู้อื่นต่อไป การสนทนากันได้ไม่นานเราก็มีความรู้สึกสนิทสนมกันอย่างรวดเร็ว เห็นจะเป็นเพราะเรามีความหมายจุดเดียวกัน คือต้องการจะปฏิบัติธัมมะให้เกิดประโยชน์ แล้วท่านผู้ซึ่งอาวุโสหนึ่งในสามท่านได้พูดขึ้นว่า

"จะให้ผมอธิบายก็อธิบายไม่ถูก หากสนใจผมก็ยินดีเอาเรื่องที่ผ่านมาแล้วเล่าให้ฟัง ผมก็ไม่แน่ใจว่าผิดหรือถูก อยากจะเล่าถึงเริ่มต้นเหตุที่ผมได้ความรู้เรื่อง 'สันโดษ' มาได้อย่างไร เดิมเมื่อครั้งที่ผมเข้ารับราชการแรกใหม่ ๆ ผมเคยเห็นเพื่อนข้าราชการในระดับเดียวกับผมบ่นว่า เงินทองไม่พอใช้หนี้สินมีมาก ผมมานึกดู ถ้าเพื่อนไม่พอใช้แล้ว ผมก็อยู่ในสภาพเช่นเดียวกัน ทั้งผมมีรายได้น้อยกว่า เพราะผมเพิ่งเข้าใหม่ เราต่างอยู่ในวัยสนุกสนาน ทั้งที่มีภาระที่จะต้องรับผิดชอบทางบ้าน

เวลานั้นผมยังมีหลวงพ่อบวชเป็นพระภิกษุ จำพรรษาอยู่ที่วัดที่ไม่หากไกลจากบ้านนัก ผมเคารพบูชาท่านอย่างเทิดทูนอยู่เหนือสิ่งใด ทั้งท่านก็เป็นที่น่าเคารพมาก ผมได้ถวายปัจจัยเป็นประจำ แม้ท่านจะบอกว่าไม่จำเป็น เพราะท่านเป็นสงฆ์ไม่เหมือนฆราวาส แต่ผมก็ถือว่าเป็นหน้าที่ของบุตรที่จะสนองพระคุณ เพราะท่านเป็นทั้ง พระสงฆ์ และบิดา

บังเกิดเกล้าของผม ฉะนั้น เมื่อถึงวันหยุด ผมได้ใช้เวลาว่างไปปฏิบัติรับใช้ท่านอยู่ที่กุฏิเป็นส่วนมาก วันหนึ่งหลังจากผมเข้ารับราชการไม่นานนัก หลวงพ่อท่านได้ถามขึ้นว่า

"เป็นอย่างไรบ้าง การงานที่เจ้าทำปฏิบัติได้เรียบร้อยดีหรือ"

ผมได้เรียนท่านว่า "การงานไม่เกินความสามารถที่ผมจะทำได้" ท่านนิ่งฟังแล้วถามต่อไปว่า

"แล้วเพื่อนร่วมงานรู้สึกการสังคมเป็นอย่างไรบ้าง ในวงการงานแทบทุกแห่งมักจะมีคนคอยอิจฉาริษยาแก่งแย่งชิงดี ฉะนั้นเราต้องมีความอดทน ทำใจให้หนักแน่น มีจิตเที่ยงธรรม เราคบเพื่อนควรจะพิจารณาดูด้วยสติปัญญา ความประพฤตินิสัยใจคอเป็นอย่างไร ถ้าเขาเป็นคนมีความประพฤติดี มีศีลธรรมก็พอจะคบกันให้สนิทได้ ไม่เกิดโทษ มีแต่คุณ หากได้พบคนที่เห็นแก่ตัว ทำการทุจริตประพฤติชั่ว เราก็ควรรู้จักผ่อนสั้นผ่อนยาว อย่าคบให้สนิท พยายามห่างไว้ เพราะจะเกิดโทษไม่เกิดคุณ จงจำคำหลวงพ่อไว้"

ผมจึงบอกว่า "ครับ หลวงพ่อ ผมคอยระวังปฏิบัติตามคำของหลวงพ่อ ผมมีเพื่อนที่ทำงานอยู่ด้วยกัน บางคนเขาชอบชวนผมไปโน่นไปนี่ ผมเกรงใจก็ไปกับเขาอย่างเสียไม่ได้ เขาเที่ยวกินอาหาร ดื่มเหล้า เที่ยวหาความสุขอย่างสนุกสนานไม่นึกถึงรายได้เขาใช้จ่ายเงินทองอย่างไม่เสียดาย คิดว่าหากผมไปเที่ยวหัวหกก้นขวิดอย่างเขา ผมก็จะติดนิสัยใช้เงินเติบไปด้วย ผมก็กลุ้มใจเหมือนกัน ถ้าผมต้องเลี้ยงเหล้าอาหารตอบแทนเขา ผมก็ไม่แน่ใจว่าจะมีเงินเดือนพอใช้หรือไม่ เพราะผมมีเงินเดือนน้อยกว่าเขา"

หลวงพ่อท่านนิ่งฟังครู่หนึ่งแล้วพูดว่า "เจ้ากำลังจะเป็นผู้ใหญ่ขึ้นทุกวัน การเล่าเรียนศึกษาก็มีความรู้พอที่จะรับใช้ราชการงานของชาติ นับวันจะใหญ่โตขึ้น แต่หลักการปฏิบัติการในครองเรือนให้อยู่ในระเบียบที่ดีงามยังอ่อนมาก เพราะทุกวันนี้ความเจริญในทางวัตถุมีสิ่งบำรุงบำเรอความสุขความสบายมากมาย มีทั้งซื้อเงินสดเงินผ่อน ทำให้คนหลงใหลใฝ่ฝันลืมตัว ไม่ได้นึกรายรับรายจ่าย ชักหน้าไม่ถึงหลัง ไม่คิดว่าความทุกข์ยากลำบากใจจะติดตามมาภายหลัง เมื่อรายจ่ายเกินรายได้ เมามัวแต่สิ่งยั่วยวน ยากได้โน่น ยากได้นี่สถานที่เริงรมณ์มีทางทำให้เสียคนนั้นมีมากมาย ทั้งผู้หญิงผู้ชาย รู้จักกันง่ายกว่าสมัยก่อนถ้าเรา

ไม่มีหลักธรรมไว้ยับยั้งก็จะปล่อยอารมณ์ให้เลยเกินขอบเขต หลงใหลในทางชั่วได้ง่ายๆ อย่างไม่รู้ตัว ในยุคนี้เสียผู้เสียคนได้ง่าย ไม่ว่าหญิงหรือชาย เห็นคนอื่นเขามีอะไรก็อยากได้อยากมีบ้าง ไม่รู้ว่าจำเป็นหรือไม่จำเป็น เงินไม่มีก็กู้ก็ยืม นานวันเมื่อหาเงินใช้หนี้ทางสุจริตไม่ทันก็คิดทุจริต ที่สุดก็กลายเป็นคนชั่ว เพราะความอยาก ทำลายอนาคตของชีวิต เกิดมาทั้งชาติ ความอยากเกินฐานะและรายได้ของตัวทำลายคนมามากแล้ว หลวงพ่อเพียงแต่ตักเตือนไม่ได้สอนเจ้า จงเอาหลักธัมมะเตือนใจตัวไว้ อย่าให้ลืมตัว มักจะสายเกินไปแก้ไม่ไหว"

ผมได้รับปากกับท่านว่า "ครับ หลวงพ่อผมจะจำคำของหลวงพ่อไว้เป็นทางปฏิบัติ"

หลวงพ่อยิ้มอย่างพอใจ แล้วก็เทศน์อบรมผมต่อไปว่า "หลวงพ่อพอใจ ที่เห็นเจ้าสนใจในทางหลักพุทธศาสนา เพราะศาสนานำคนไปสู่ทางดีและทางถูก ไม่เคยนำไปสู่ทางเสียเกิดผลแก่ผู้ปฏิบัติมาแล้ว ใช้ได้ทั้งทางโลกและทางธรรม เจ้าจงจำไว้ว่า เราเกิดมาเป็นคนต้องมีความอดทน มีจิตใจเยือกเย็น จะทำอะไรให้คิดหน้าคิดหลังเสียก่อน จงทำตัวเป็นคนโกรธยาก อย่าประมาท เห็นแต่ความสนุกสนานชั่วครู่ชั่วยาม ที่จะนำไปสู่ทางตกต่ำผิดศีลธรรม จะทำสิ่งใดที่พิจารณาเห็นว่าเป็นทางผิด เป็นทางชั่วร้าย จงหลีกเลี่ยงให้พ้นอย่าหลงงมให้มันเข้าใกล้ อย่าตามใจตัวเองในทางไม่ดี เราจะเสียผู้เสียคน เพราะเห็นแก่ความสนุกสนาน ความสะดวกสบายชั่วคราว อย่าสุกเอาเผากิน ไม่นึกถึงชีวิตอนาคตที่ทำลายความดี ศีลธรรม ความเจริญรุ่งเรืองต่อไป"

นี่เป็นคำสั่งสอนอบรมจากหลวงพ่อของผม ท่านได้เอาใจใส่ ทำให้ผมเริ่มต้นที่ได้จดจำนำไปพิจารณาเพื่อปฏิบัติ และก็ได้ใช้เวลาว่างได้ไปปฏิบัติท่านอยู่เสมอเป็นประจำภายหลังจากนั้นครั้งหนึ่งยังจำได้ดี เมื่อผมได้ ไปหาท่านที่กุฏิก็ได้ถูกท่านถามอย่างเอาใจใส่ว่า

"หลวงพ่ออยากจะถามซ้ำๆ เจ้าสักหน่อยเพื่อทดสอบให้แน่ใจว่า การงานและสังคมกับเพื่อนฝูงมีอะไรหนักใจบ้าง" ผมเรียนกับท่านว่า

"การงานผมได้ปฏิบัติตรงไปตรงมา เพราะผมถือความซื่อสัตย์สุจริต บริสุทธิ์เป็นทุนเดิม ฉะนั้นการงานจึงไม่มีอะไรหนักใจ ส่วนเพื่อนฝูงที่ชักชวนไปกินไปดื่มเที่ยวหาความ

สำราญในทางเสีย ผมก็พยามยามหลบหลีกไม่คบหาใกล้ชิด และคอยบอกบั่ดว่า ผมมีธุระจะต้องม่าปฏิบัติหลวงพ่อ เมื่อชวนหลายครั้งเข้าก็เบื่อไปเอง จึงไม่มีอะไรจะต้องหนักใจอีก"

หลวงพ่อท่านยิ้มอย่างพอใจ แล้วท่านก็พูดว่า "คนเราเกิดมา เมื่อมีชีวิตอยู่ในทางโลกเป็นฆราวาส เมื่อรู้เห็นสิ่งใดชั่วก็คอยหนี สิ่งใดดีก็เข้าหาเป็นการทำถูกแล้ว หลวงพ่อจะเตือนเอาไว้ว่า จะทำอะไรก็ให้อยู่ในขอบเขต อย่าให้เกินฐานะ เราเดินสายกลางอย่าฟุ้งเฟ้อเกินรายได้ อย่ามัธยัสถ์เบียดเบียนตัวเองจนเกินไป จงมีความอดทนขยันขันแข็งใจเย็นพยายามทำแต่สิ่งที่ถูกต้องอยู่ในศีลธรรม มีความกตัญญูเคารพต่อผู้บังคับบัญชา มอบชีวิตให้แก่ชาติพระศาสนา พระมหากษัตริย์ จงมีความเมตตาปรานี มีจิตใจเที่ยงธรรมต่อบุคคลทั่วไปถ้าจะมีอำนาจวาสนาก็อย่าเมามัวหลงอำนาจจนลืมตัว จะตัดสินใจทำอะไรลงไป ก็ให้นึกถึงศีลธรรมก่อน อย่าให้ผู้อื่นได้รับความเดือดร้อน เพราะเราเป็นข้าราชการรับใช้ชาติไทยติดต่อใกล้ชิดกับประชาชน อย่านึกอย่าหลงว่าตัวเรานี้ดีวิเศษกว่าคนอื่น ความเห็นอกเห็นใจไม่ทำให้คนอื่นเดือนร้อน เราอยู่ที่ไหนก็หวังให้ความร่มเย็นทั่วไป เพราะเราไม่เห็นแก่ตัวเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม ก็จะได้รับความเคารพนับถือของผู้ที่ได้คบหาสมาคมกับเราจะอยู่แห่งใดก็ไม่มีภัย เพราะไม่ทำให้มีใครเดือดร้อน มีแต่คนยกย่องสรรเสริญความดีปฏิบัติเป็นเครื่องป้องกันตัว ดีกว่าเครื่องลางของขลัง เพราะมีแต่คนรักไม่มีคนชังไม่ต้องกลัวชาวบ้านจะคิดร้ายสาปแช่ง ด่าลับหลังให้ตายให้ย้ายไปให้พ้น ส่วนคนดีเมื่อจะถูกย้ายก็มีแต่คนรักอาลัยคิดถึง บางคนถึงกับร้องไห้ ไม่อยากให้ย้ายจากไป หลวงพ่อเคยรับราชการมาแล้วรู้เรื่องดี ถ้าประพฤติตัวชั่วช้าเห็นแก่ตัว หาความเดือดร้อนให้ผู้อื่นแล้วเครื่องลางของขลังก็ป้องกันอะไรไม่ได้ เพราะมีแต่คนชังเกลียดคนกลัว นี่เป็นหลักธรรมของฆราวาสที่จำเป็นจะต้องปฏิบัติ แล้วก็จะเกิดเป็นศิริมงคลแก่ตนเอง และจะนำความเจริญรุ่งเรืองต่อไปในอนาคต จำเอาไว้ ใช้สติปัญญาพิจารณาดูก็เห็นจริง"

ผมกราบลงตรงหน้าหลวงพ่อ แล้วก็บอกท่านว่า "ผมจะปฏิบัติตามคำสอนของหลวงพ่อทุกอย่าง"

หลวงพ่อท่านยิ้มอย่างพอใจแล้วท่านก็เดินเข้าไปในกุฏิ เสียงขลุกขลักอยู่

ครู่หนึ่งท่านก็เดินออกมา ในมือถือหนังสือมาเล่มหนึ่ง ยื่นให้ผมพลางพูดว่า "เจ้าเอาไปอ่านดู ใช้สติปัญญาศึกษาหาความรู้จากหนังสือเล่มนี้แล้วปฏิบัติตามเจ้าจะเป็นพลเมืองดีของชาติ"

ผมยื่นมือไปรับหนังสือจากท่านแล้ว กราบลงตรงหน้า แล้วนึกในใจว่า หลวงพ่อท่านเป็นบิดาบังเกิดเกล้าของผม แม้ท่านจะเป็นสงฆ์แล้วท่านก็ยังห่วงใย เหมือนบิดาที่ดีทั้งหลาย ได้พยายามอบรมสั่งสอนในทางหลักธรรมของพระพุทธศาสนา เพื่อจะยับยั้งจิตใจไม่ให้ประมาท หลงผิดเป็นชอบ เมื่อท่านผู้นั้นเล่ามาแค่นี้ก็หยุดคล้ายจะตัดสินใจว่า ควรจะหยุดหรือควรจะเล่าต่อไป ทำให้ข้าพเจ้ามองดูสีหน้า ก็นึกรู้ว่า ท่านผู้เล่ากลัวผู้ฟังจะตำหนิที่พูดยกย่องคุณความดีของบิดาผู้บังเกิดเกล้าซึ่งเป็นสงฆ์ และประวัติความดีของตนเอง ก็คงจะกระดากอายเป็นธรรมดา ของผู้ไม่ต้องการผู้ยกย่อง ข้าพเจ้ากำลังสนใจจึงพูดให้กำลังใจว่า

"ผมคิดว่า คุณคงไม่เคยเล่าให้ผู้คนแปลกหน้าฟังมาก่อน โปรดเล่ามาเถิดครับ อย่ากระดากอายผมเลย เมื่อเราทำความดี ย่อมเป็นตัวอย่างที่จะเกิดประโยชน์แก่ผู้อื่น หรืออนุชนรุ่นหลัง ๆ ต่อไป เวลานี้ผู้สร้างกรรมดีโดยมากท่านไม่ยอมเล่า ไม่โอ้อวด จึงทำให้ความดีไม่แพร่หลายกว้างขวางออกไป ผมอยากทราบว่า หลวงพ่อท่านส่งให้คุณนั้น เป็นหนังสืออะไร"

ท่านผู้นั้นนิ่งอยู่สักครู่หนึ่ง อย่างตัดสินใจไม่ถูก แล้วที่สุดก็พูดขึ้นว่า "ผมยินดีเล่าต่อไปครับ ถ้าหากไม่มีใครเขาว่าผมเล่าแต่ความดีของตัวเองและหลวงพ่อผู้เป็นบิดา" ข้าพเจ้าเห็นใจจึงปลอบท่านผู้นั้นว่า "ถ้าคุณจะมัวมาคิดกลัวคนอื่นเขาจะหัวเราะเยาะเย้ยนินทาว่าร้าย เราก็ไม่ต้องทำอะไรเลยคนชั่วย่อมไม่ชอบคนดี ถ้าคนไหนว่าคนทำดี ก็จะทำให้คนดีเขามองเห็นนิสัยสันดานชั่วมันเด่นขึ้น เราหนีคนนินทาว่าร้ายไม่พ้น อย่าว่าแต่เรา แม้องค์สมเด็จสัมมาสัมพุทธเจ้าก็ยังมีคนนินทา เพราะโลกนี้มีทั้งคนดีและคนชั่ว มีทั้งคนใจบาปใจบุญ และยังมีมนุษย์ที่ไม่ทำอะไรเลยคอยแต่จะตำหนิคนอื่น ตรงกับโบราณว่า มือไม่พายเอาเท้าราน้ำ คนพวกนี้เขาไม่สนใจความดีของผู้อื่น สนใจแต่ความไม่ดี เราต้องกล้าผจญต่อความจริง หากเป็นประโยชน์แก่ส่วนรวมผู้ที่มีสติปกติจิตใจเป็นธรรมก็จะยกย่องสรรเสริญส่วนฝ่ายอธรรมนั้นย่อมจะตรงกันข้ามกับฝ่ายธัมมะ เราอย่าไปสนใจอะไรเลย บางทีจะทำให้

ฝ่ายอธรรมเกิดเห็นดีเห็นชอบเข้ามาทางธัมมะก็จะได้เป็นบุญกุศลที่ทำให้คนชั่วเป็นคนดี ทำคนดีให้ดียิ่งขึ้น"

เมื่อท่านผู้นั้นได้ยินข้าพเจ้าพูด ทำให้เกิดกำลังใจ จึงพูดต่อไปว่า ถ้าหากเรื่องของของผมจะเป็นประโยชน์ส่วนรวมเช่นนั้น ผมก็ยินดีจะเล่าต่อไปครับ หนังสือที่หลวงพ่อให้ผมวันนั้นก็คือ เรื่อง **"ความสันโดษ"** เรียบเรียงโดยพระภิกษุชั้นผู้ใหญ่ที่ทรงความรู้ในทางพระศาสนา นับแต่วันนั้นมาผมก็ใช้เวลาว่างอ่านและจดจำพิจารณา ตีความหมายข้อความ **"สันโดษ"** ให้เข้าใจ หากมีข้อสงสัยคำที่ยังไม่เข้าใจ ผมก็ถามหลวงพ่อที่วัด ท่านก็ยินดีอธิบายให้แจ่มแจ้ง มองเห็นความจริงในความรู้สึกทางเหตุผล ทำให้ผมมีความรู้เข้าใจว่าผลที่เกิดขึ้น เมื่อผู้ใดได้ปฏิบัติตนให้อยู่ในสันโดษ ย่อมมีคุณค่ามากมายในการครองเรือนเพราะความสันโดษ จะได้ป้องกันให้รอดพ้นจากการ หลงใหล งมงาย เห็นผิดเป็นชอบจึงเห็นว่า เป็นหลักธรรมที่คนเราควรจะได้ศึกษา และพิจารณาให้ถูกต้องถึงแก่นในคำว่า "สันโดษ"

คนที่มีความสันโดษนั้น ย่อมเป็นคนไม่มักง่าย เป็นคนมีสติตื่นตัวอยู่เสมอปรับปรุงจิตใจความรู้สึกเข้าได้ทุกอย่างมีจิตเข้มแข็งจะทำอะไรก็นึกคิดผลได้ผลเสียไม่ประมาทมีความอดทนมีขอบเขต การใช้จ่ายไม่ให้เกินรายได้ ไม่ยอมเป็นหนี้สินใคร มีใจเป็นอิสระไม่มีข้อผูกพันใด ๆ ให้เกิดทุกข์ภายหลัง ให้รู้เท่าทันเหตุการณ์ของโลก ไม่ยอมหลงใหลในสิ่งที่ยั่วยวนบำรุงบำเรอให้เกินฐานะในการครองชีพ

ฉะนั้นผมจึงได้เอาหลักอันนี้แหละ มาใช้ในชีวิตประจำวัน เพื่อนร่วมสำนักในที่ทำงานหลายคนไม่อยู่ในความสันโดษ การใช้จ่ายไม่คำนึงถึงรายได้ เวลากินอาหารก็ไปกินตามเหลาที่มีชื่อแทบทุกอาทิตย์ เวลามาทำงานก็ขึ้นรถแท๊กซี่หรือรถยนต์ผ่อนส่ง ทั้งที่ฐานะการเงินก็ยังไม่ถึงขั้นจะมีได้ ที่สุดก็ต้องหยิบยืมหรือกู้เงินใช้ต้องมีหนี้สินติดตัว ไม่เป็นอิสระทางใจ บางครั้งเพื่อนพวกนี้ก็ได้มาชวนผมไปเที่ยวหาความสนุกสนานหย่อนใจ ในการดื่มกินผมก็ขอตัว ผมอ้างว่าหลวงพ่อท่านมีอายุมากแล้ว ผมอยากใช้เวลาว่างอยู่ใกล้ ๆ ท่านให้มากที่สุด เพื่อปฏิบัติท่าน เป็นความพอใจของผม ดีกว่าผมจะใช้เวลาไปหาความสำราญที่อื่นพวกเพื่อนก็ว่าผมหัวเก่าแก่มาก ไม่ทันสมัยถอยหลังเข้าคลองทำอย่างนี้บ้านเมืองไม่เจริญแต่

ผมก็ไม่เดือดร้อนอะไร คิดว่าผมจะต้องทำใจให้เจริญทางศีลธรรม ใครจะว่าอะไร ผมไม่สนใจการหาความสนุกตามอารมณ์ให้ร่างกาย แต่ต้องร้อนใจเพราะหนี้สินดอกเบี้ยต้องเพิ่มพูนขึ้นทุกวัน จะมีความสุขได้อย่างไร ผมไปเล่าให้หลวงพ่อฟังท่านหัวเราะ แล้วพูดว่า

"เจ้าทำถูกแล้ว เขาขึ้นเหลากินอาหารในราคาแพง เจ้าก็ควรประหยัดกินอาหารราคาถูกไปก่อน กินข้าวราดแกงหรือขนมจีนหรือก๋วยเตี๋ยวมันก็อิ่มเหมือนกัน ได้ประโยชน์ต่อร่างกายไม่ผิดอะไรกัน คนที่ไปกินอาหารแพง ๆ อย่านึกว่าจะได้รับประโยชน์แก่ร่างกายทุกคนไป อาหารราคาถูก ได้ประโยชน์ทางกายมากกว่าอาหารราคาแพงมีถมไป ฉะนั้นการไม่ลุ่มหลงเพลิดเพลินฟุ้งเฟ้อ ทำตัวไม่ประมาท โบราณว่า เห็นช้างขี้อย่าขี้ตามช้าง อย่าใช้เงินไปในทางที่ไม่ได้รับประโยชน์สมค่าของที่เสียไปซ้ำได้รับโทษทางร่างกายอดนอน ผู้ถือสันโดษนั้น ย่อมจะใช้ทรัพย์สินที่หามาได้โดยจำกัด แต่ให้เกิดประโยชน์มากที่สุด และพอใจเท่าที่ความเป็นอยู่ในขอบเขตและสิ่งจำเป็น เท่าที่ชีวิตจะดำรงอยู่ได้ไม่เดือดร้อนมนุษย์ที่ขาดสันโดษ ย่อมมักมากเที่ยวกลางคืน ดื่มเหล้า นอนดึกๆตื่นสาย สุขภาพไม่ดีใจคอไม่สบาย ต้องรีบร้อนไปทำงานกลัวไม่ทันเวลา ต้องเสียค่ารถแพงโดยไม่ใช่เหตุ ผู้ถือสันโดษมักน้อยย่อมนอนหัวค่ำ ตื่นก่อนพระอาทิตย์ขึ้น สุขภาพสมบูรณ์แข็งแรง สมองปลอดโปร่ง ตอนเช้ามีเวลาทำอะไรได้มาก แม้นที่ทำงานไม่ไกลนัก จะออกกำลังเดินไปทำงานทุกเช้าก็ยังมีเวลาพอ นี่แหละหลวงพ่อแนะนำเพื่อให้เจ้านำไปคิดตรองดู เพื่อค้นหาความจริงในข้อนี้ว่า ชีวิตกับความสันโดษนั้น จะสามารถช่วยแก้ปัญหาสังคมที่กำลังตกอยู่ในความยุ่งยากจากในการครองเรือนในยุคปัจจุบันนี้ เมื่อเห็นว่าได้ประโยชน์หลวงพ่อขอให้เจ้านำไปปฏิบัติ และอย่าลืมว่า คนมักมากขาดความสันโดษ จะประสบความสนุกสนานสบายเมื่อแรก แต่จะต้องประสบความทุกข์ยากขึ้นภายหลัง หากว่าเราถือสันโดษ ปรับความรู้สึกให้เข้ากับสภาพความเป็นอยู่ เพียงแต่จะฝึกจิตให้มักน้อย แม้ลำบากแต่เพียงแรกอย่างไม่รู้สึกหนักหนา และจะประสบกับความสบายใจภายหลัง นี่แหละครับ ผมได้นำข้อคิดของหลวงพ่อมาพิจารณาหาความจริง และได้ปฏิบัติตาม ผมก็ได้รับความสบายใจกว่าผู้อื่นที่อยู่ในฐานะเดียวกับผมเพราะผมเดินสายกลางไม่ประหยัดเกินไป และไม่ยอมใช้จ่ายเกินฐานะผมใช้จ่ายอยู่ในขอบ-

เขตรายได้ของผม ได้เห็นผลทันตา คือที่ทำงานของผมพอวันเงินเดือนออกมีหลายคนหน้า-ตาเศร้าหมอง ยิ้มไม่ออกแทนที่จะดีใจในวันเงินเดือนออก กลับไม่สบายใจที่จะพบเจ้าหนี้มาคอยรุมตอมเงินเดือนไม่พอใช้หนี้ บางคนหลบออกหลังที่ทำงานบางคนก็หยุดงานในวันเงิน-เดือนออก เพราะเจ้าหนี้รู้วิธีหลบหนีของลูกหนี้ จึงสกัดดักทางข้างหน้าและข้างหลังที่ทำการทั้งที่ท่านเหล่านั้นมีเงินเดือนมากกว่าผม แต่ผมไม่เดือดร้อนเพราะผมใช้จ่ายอยู่ในวงจำกัด ผมเห็นคนอื่นแล้วก็เศร้าใจ เหตุการณ์เหล่านี้มีเป็นประจำเดือน นี่แหละครับ ผมจึงพิจารณาว่าความ **สันโดษ** เกิดประโยชน์แก่ผมมาก เพราะผมไม่ต้องหลบเจ้าหนี้ผมมีความสบายใจ

ข้าพเจ้าฟังดูแล้วดีใจแทนผู้เล่า และก็เศร้าใจแทนผู้มีหนี้สินที่ต้องคอยหลบหนีเจ้าหนี้เป็นเรื่องทุกข์หนักไม่รู้สิ้นสุด เพราะหนี้สินมากจนเบื่องาน เหมือนคนขาดสติ เพราะความประมาท ที่สุดก็มันตรงกับกรรมลิขิต ที่คนเราทำอย่างไรก็ได้อย่างนั้น เมื่อเป็นหนี้สินเขาก็ติดตามมาทวงถาม เมื่อมาพบลูกหนี้คอยหลบเจ้าหนี้ก็ปวดหัวเป็นธรรมดาที่สุดก็เป็นทุกข์ทั้งเจ้าหนี้และลูกหนี้ ข้าพเจ้าถามผู้เล่าว่า

"เรื่องเหล่านี้ หลวงพ่อของคุณทราบไหมว่า พวกนั้นเป็นหนี้เต็มตัว เพราะขาดความสันโดษ ต้องคอยหลบ"

ท่านผู้เล่าบอกว่า "ผมได้นำเรื่องเหล่านี้ไปพูดกับหลวงพ่อให้ทราบท่านก็แสดงความรู้สึกเศร้าใจในชีวิตของบุคคลยุคนี้ หลวงพ่อผมท่านเล่าเรียนศึกษาจากโรงเรียนฝรั่งตั้งแต่เป็นเด็ก ท่านเล่าว่าท่านเป็นนักเรียนกินนอนตลอดมาเพราะคุณพ่อของท่าน คือคุณปู่ของผม ท่านรับราชการอยู่หัวเมือง ในสมัยนั้นย้ายไปอยู่หลายจังหวัด การศึกษาเล่าเรียนสมัยนั้นเขานิยมเรียนโรงเรียนฝรั่ง เพราะภาษาต่างประเทศแข็งกว่าโรงเรียนหลวง แม้ท่านได้เล่าเรียนมาตั้งแต่เด็ก ท่านก็สนใจในพระพุทธศาสนา ไม่เอียงเอนไปทางศาสนาอื่นแม้จะมีผู้คอยชักชวน และมีศาสนาอื่นแทรกในการสอน จนท่านเรียนสำเร็จออกมาประกอบอาชีพรับราชการ จนได้แต่งงานกับคุณแม่ใช้ชีวิตเป็นครอบครัวที่มีความสุขสงบครอบครัวหนึ่ง หลังจากคุณแม่ผมเสียไปแล้ว คุณพ่อเห็นว่าอายุมากแล้ว แม้จะยังไม่ครบอายุราชการแต่เห็นแก่งานของชาติ อยากให้คนมีความรู้เข้ามาแทน คุณพ่อลาออกมารับเบี้ยบำนาญแล้วก็หัน

เข้าศึกษาทางธรรม จนพวกเราลูก ๆ ได้ศึกษาสำเร็จ ท่านก็สละชีวิตฆราวาสเข้าสู่ร่มผ้ากาสาวพัสตร์ และศึกษาเล่าเรียนหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาตลอดมา ผมได้พบสิ่งใดผิดแปลกเกี่ยวกับปัญหาชีวิตกับศีลธรรมแล้ว ผมก็ต้องไปนมัสการเรียนให้ท่านทราบ ท่านก็ให้ข้อคิดที่เป็นประโยชน์ในการครองเรือน เรื่องหนี้สินที่มีเจ้าหนี้มาคอยดัก พวกลูกหนี้ก็คอยหลบ มิใช่ว่าจะเป็นที่ทำงานที่ผมประจำอยู่แห่งเดียว ผมได้ทราบว่าหลายแห่งไม่ว่าองค์การหรือที่ทำการมีเหตุคล้ายคลึงกันเกิดขึ้นเช่นเดียวกัน ผมได้เรียนให้ท่านทราบ หลวงพ่อท่านแสดงความเศร้าพูดอย่างเห็นใจว่า

"เมื่อครั้งสมัยหลวงพ่อหนุ่ม ๆ ไม่ค่อยจะได้ข่าวเรื่องลูกหนี้เจ้าหนี้ที่คอยหลบหลีกในที่ทำงานเช่นในยุคนี้ เห็นจะเป็นเพราะคนรุ่นเก่าเขาถือสุภาษิตว่า นกน้อยทำรังแต่พอตัว เป็นสุภาษิตสอนให้รู้จักประมาณตัว อย่าให้เกินฐานะ อย่ากินเกินรายได้ คนเราเกิดมาไม่เหมือนกัน บางคนมีรายได้มาก บางคนมีรายได้น้อย เป็นธรรมดาคนมีรายได้มากย่อมจะได้รับความสะดวกทางกายมากกว่าคนมีรายได้น้อย บางครั้งคนมีทรัพย์มากก็เป็นทุกข์คนไม่มีก็ทุกข์ ความสุขที่แท้จริงไม่ได้เกิดขึ้นที่ทรัพย์สินเงินทอง ความสุขความสบายใจมันอยู่ที่เราพอใจที่จะชนะใจตัวเองปรับตัวให้เข้าอยู่ในขอบเขตของผู้มีความสันโดษ เราจะพบกับความสบายใจที่มีความอิ่ม เพราะรู้จักใช้ทรัพย์สินที่หาได้ให้เป็นประโยชน์ งดสิ่งที่ฟุ่มเฟือยไม่จำเป็น รู้จักประมาณตัวไม่ประมาท เราก็จะอยู่ด้วยความร่มเย็น ไม่มีปัญหาหนี้สิน ในชีวิตที่จะทำให้เราเป็นทุกข์เดือดเนื้อร้อนใจไม่ทำให้เราแบกความกังวลไว้ไม่สิ้นสุด คนไม่รู้จักประมาณตัว ย่อมทำลายชื่อเสียง ทำลายอนาคต หมดความเชื่อถือในสังคม นี่ก็ควรจะระลึกถึงคุณค่าของความ สันโดษ ผู้ที่ไม่มีความสันโดษ จัดว่าเป็นคนหลักลอย ล่องลอยไปไม่มีขอบเขต ไม่มีหลักปฏิบัติ ไม่มีอะไรเป็นความหวังของชีวิต ที่สุดก็พบความแห้งแล้งชีวิตที่อับเฉา มีแต่ความว้าเหว่หันไปพึ่งใครก็ยากที่เขาจะช่วยได้ตลอดไป เพราะตนไม่ช่วยตัวเอง ที่สุดเสียคนเกิดความเบื่อหน่ายจบชีวิตลงด้วยความเศร้า ความสันโดษเท่านั้นที่จะช่วยให้เราสามารถที่จะนำชีวิตไปสู่จุดหมายปลายทาง คือความสุขสงบได้"

ข้าพเจ้าฟังแล้วก็รู้สึกสนใจยิ่งขึ้น เพราะเรื่องความสันโดษนี้ มีผู้แปลความหมายไปคนละทาง แปลหลักความสันโดษไปในแนวอื่น มีใจความว่า ผู้ถือสันโดษนั้น เป็นผู้ที่ถ่วง

ความเจริญประเทศชาติ ผู้ถือความสันโดษมีความเกียจคร้าน ขัดขวางความเจริญก้าวหน้าของสังคมและประเทศชาติ ฉะนั้นข้าพเจ้าคิดว่า เราควรศึกษาคำว่า **ความสันโดษ** ให้แจ่มแจ้ง ให้ชัดเจน เพื่อพิจารณาดูว่าให้คุณหรือให้โทษ ข้าพเจ้าจึงได้ชี้แจงความข้องใจในเรื่องนี้ให้ท่านผู้เล่า เพราะรู้สึกว่า ท่านผู้นี้จะรู้เรื่องความสันโดษได้ดี พอที่จะอธิบายให้ข้าพเจ้าได้เข้าใจแจ่มแจ้ง เพราะท่านได้รับการถ่ายทอดมาจากหลวงพ่อของท่านผู้เป็นบิดาบังเกิดเกล้า ผู้ได้อบรมท่านให้อยู่ในสันโดษ ปฏิบัติด้วยตนเองจนเกิดผลและคิดว่าคงจะไม่ผิดหวัง เมื่อท่านผู้นั้นได้รับความขอร้องช่วยอธิบายเรื่องความสันโดษให้ชัดเจนแจ่มแจ้ง ก็แสดงกิริยาอึกอักอยู่ครู่ใหญ่ แต่เมื่อได้ฟังข้าพเจ้าชี้แจงว่า เพียงแต่ขอทราบหลัก ข้าพเจ้าสัญญาว่าจะไม่นำชื่อลงเมื่อไม่ประสงค์จะลงและพวกเพื่อน ๆ ได้ช่วยอธิบายสนับสนุนความเข้าใจความเจตนาดีของข้าพเจ้า เราจึงได้สนทนากันต่อไป ข้าพเจ้าจึงมีโอกาสได้นำมาถ่ายทอดความสันโดษ เพื่อจะให้ท่านพิจารณาหาเหตุผลทั่ว ๆ กัน เพราะเหตุการณ์ได้เกิดขึ้นมาแล้ว ท่านผู้เล่าได้ใช้เวลานึกคิดตรึกตรองอยู่ครู่หนึ่ง เพื่อจะเริ่มต้นอธิบายถึงความสันโดษแล้วจึงพูดอย่างช้า ๆ ว่า ความเห็นของหลวงพ่อท่านว่าจะให้การปฏิบัติสันโดษให้สมบูรณ์ก็ต้องอยู่ในศีล 5 และพรหมวิหาร 4 ทำให้การครองเรือนทางฆราวาสราบรื่นทั้งทางใจมีอิสระเสรีไม่เป็นทาสใคร ด้วยความประมาณตัว ใช้จ่ายอยู่ในขอบเขตจำกัด พอเหมาะสมกับความสุขไม่มากไม่น้อยของชีวิต ทำตนห่างไกลจากอบายมุข และสิ่งชั่วร้ายที่ยั่วยวนมีความพอใจในวงเงินที่สามารถหามาได้โดยความบริสุทธิ์สุจริตเป็นความสงบทางใจ ความสันโดษใช้ได้กับชน ทุกชั้นทุกรุ่นทุกวัยคล้ายจะเขียนวงขีดเส้นไว้ให้ปฏิบัติอยู่ในขอบเขตของบุคลแต่ละฐานะ คนมีรายได้น้อยก็วงแคบ คนมีรายได้มากหน่อยวงปฏิบัติก็กว้างขึ้นไปเป็นลำดับ บางทีที่ผมอธิบายท่านจะไม่เข้าใจ อยากจะเปรียบเทียบหยาบ ๆ คนมีรายได้น้อยก็ขีดให้ใช้ไม่เกินรายได้ ใช้จ่ายอยู่ในวงจำกัด ไม่ยอมจ่ายเกิน จนเกิดหนี้สินรุงรัง ผู้มีรายได้ชั้นกลางขีดวงกว้างออกไปไม่ให้เกินเช่นนี้ นี่แหละครับ ถ้าพิจารณาดู ก็จะเห็นได้ว่า สันโดษนั้นมีโทษหรือมีคุณ เป็นคุณธรรมชั้นสูง ผมก็ได้ปฏิบัติมาแล้ว และผลที่ล้ำค่ายิ่งเพราะมันทำให้สบายใจ ไม่ทำให้เราท้อถอยในกิจการงาน หรือทำงานล้าหลังอย่าเข้าใจกัน แต่แล้วกลับมีจิตใจเข้มแข็งอดทนสดชื่นเป็นอิสระทำอะไรไม่ประมาทไม่ผิดพลาด เพราะคนสันโดษไม่ใช่

เป็นคนมักง่าย มีความยับยั้งจิตรใจไม่ยอมให้ออกนอกลู่นอกทาง ใช้สติปัญญาให้เป็นประโยชน์แก่ชาติบ้านเมือง เพราะไม่ทะเยอทะยานในทางผิด ไม่ฟุ้งเฟ้อเกินฐานะ ไม่ลืมตน ไม่ยอมเป็นสิ่งทุจริตผิดศีลธรรม ไม่อิจฉาริษยามีความยินดีในสิ่งที่ตนมีอยู่ และแสวงหามาด้วยความสุจริตไม่ผิดศีลธรรม ผิดกับผู้ที่ขาดความสันโดษ เป็นคนปฏิบัติตนตามอารมณ์ ปฏิบัติตามใจชอบ ใช้ในชีวิตหมดเปลือกไปด้วยความสนุกสนาน เพลิดเพลินในสุรา นารี ภาชี กีฬาบัตร หลงใหลในกามวัตถุ ความต้องการไม่สิ้นสุด ชีวิตหมกมุ่นขึ้นอยู่กับกิเลสตัณหา รายได้ไม่พอรายจ่าย เพราะทรัพย์ที่หามาได้ใช้จ่ายหมดเปลืองไปในทางผิด มีแต่เกิดโทษที่สุด หาทางออกในทางที่ผิด ก็ตกเป็นทาสของจิตใจหมดอิสระ ความสนุกสนานนำตนไปสู่ความทุกข์ ที่สุดสมรรถภาพในการงานก็เสื่อมทรามลง จิตใจท้อถอย เหมือนคนสิ้นหวังในชีวิต มัวคิดถึงแต่เรื่องหนี้สิน เป็นทุกข์เป็นกังวลหนักใจ นับวันจะพอกเพิ่มพูน คิดหาเงินใช้หนี้ก็คิดไม่ออก ไม่มีจิตใจทำงาน ถึงวันสิ้นเดือนเงินเดือนออกก็ยิ่งเพิ่มทุกข์หนัก ไม่มีความสบายใจ คอยคิดแต่จะหาทางหลบหลีกเจ้าหนี้ นี่ก็ชี้ให้เห็นผู้ขาดสันโดษ ย่อมเป็นต้นเหตุการคิดทุจริตฉ้อโกง และครอบครัวต้องรับทุกข์หนัก บ่อเกิดแห่งการคอรัปชั่น และเกิดโจรกรรม ทำลายชาติ และทำลายตนเอง นี่แหละครับที่ผมพบ จะเปรียบเทียบตัวอย่างที่เกิดขึ้นมาแล้ว ซึ่งผมได้ประสพการณ์มาด้วยตนเอง

ข้าพเจ้าและเพื่อน ที่นั่งร่วมโต๊ะ ได้ยินผู้พูดก็เศร้าใจ และต่างก็สนใจทุกคน ข้าพเจ้าได้ถามว่า "อันการถือสันโดษนี้ อยากทราบว่า เฉพาะผู้มีรายได้น้อยเท่านั้นคงจะไม่เกี่ยวข้องกับผู้ยิ่งใหญ่ที่มีทรัพย์สินใช้จ่ายไม่รู้สิ้น มีอำนาจวาสนาด้วยหรือเปล่า เพราะพวกนี้ไม่สนใจการใช้จ่าย เขาคงอยู่นอกขอบเขตของความสันโดษ"

ท่านผู้นั้นนิ่งฟังแล้วก็ทบทวนอยู่ในใจ ครู่หนึ่งแล้วจึงพูดว่า "หลวงพ่อของผมท่านคอยบอกว่าอันความสันโดษนี้ เป็นธรรมดาของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้น ย่อมไม่หมายแต่เฉพาะบรรพชิตหรือฆราวาส หรือผู้มีรายได้น้อย หรือมีรายได้มากโดยเฉพาะอย่างเดียว หากแต่ธรรมของพระองค์ย่อมเป็นที่ปฏิบัติได้ นับตั้งแต่ชนชั้นสูงจนต่ำของชาวโลกทั่วไป อันเป็นโนมัติ แม้ชาติต่าง ๆ ที่อยู่ร่วมโลก หากผู้นำของชาติถือสันโดษ ไม่ว่า

ชาติมหาอำนาจหรือชาติเล็กชาติใหญ่มีความสันโดษ เป็นหลักปฏิบัติก็จะไม่มีการข่มแหงชาติเล็กที่กำลังน้อย จะไม่ถืออำนาจยกกำลังทหารเข้ายึดเอาดินแดนของชาติอื่นมาเป็นของชาติตัว โลกก็จะอยู่ด้วยกันด้วยความสันติสุข ความสันโดษเป็นสิ่งจำเป็นของชาวโลก ยิ่งชั้นผู้นำของประเทศยิ่งจำเป็น เพราะเป็นผู้รับผิดชอบของพลเมือง หลวงพ่อท่านยกตัวอย่างให้ฟังว่า เมื่อสงครามโลกครั้งที่ ๒ จะเกิดขึ้น ก็เพราะผู้นำนาซีประเทศเยอรมันขาดความสันโดษ หลงตัวเองนึกว่าตนเป็นผู้ยิ่งใหญ่ในโลก มีแสนยานุภาพ ว่าสามารถจะพิชิตโลกให้อยู่ในกำมือได้ มีใจฮึกเหิมหลงอำนาจ บ้าสงคราม หลงตัวเองจนลืมตัว ต้องการเป็นผู้ยิ่งใหญ่ เพื่อครองโลก จึงเริ่มรุกรานประเทศใกล้เคียง ทำลายชีวิตทหารพลโลกมากมายที่สุด ผู้นำนาซีก็ต้องใช้หนี้กรรมตามสนองตัวเอง ต้องสิ้นชีวิตอย่างทารุณกรรมน่าอนาถใจพร้อมทั้งผู้ร่วมใจ กว่าจะรู้ตัวว่าทำผิดคิดผิด อนันตริยกรรมก็ติดตามมาสนองถึงตัว ประวัติศาสตร์ต้องจารึกต่อไปตลอดกาล ชาติบ้านเกิดเมืองนอนก็ถูกทำลายสุดสิ้นวาสนา ถ้าเป็นผู้ถือสันโดษย่อมจะไม่ตะเกียกตะกายทะเยอทะยานมักใหญ่ใฝ่สูงเกินตัว เกินความสามารถของตน แสวงหาทรัพย์สินดินแดนของผู้อื่นหวงแหน เบียดเบียนผู้อื่นให้ได้รับความเดือดร้อนใช้อิทธิพลกำลังอำนาจเข้มแข็งให้ได้มาตามอารมณ์ ท่านผู้เล่านิ่งครู่หนึ่งจึงพูดต่อไปว่า นี่แหละครับ หลวงพ่อยังอธิบายถึงพรหมวิหาร ๔ นอกเหนือจากศีล ๕ คือ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา

๑. ความเมตตา มีความปรารถนาดี อยากให้ผู้อื่นมีความสุข เมื่อผู้อื่นได้รับความสุขเราก็สบายใจไปด้วย

๒. ความกรุณา เมื่อรู้เมื่อเห็นว่าสัตว์หรือมนุษย์ตกอยู่ในความทุกข์ยาก เราก็อยากช่วยให้พ้นทุกข์เมื่อสามารถจะช่วยให้พ้นทุกข์ได้ เราก็สบายใจ

๓. อันมุทิตา เมื่อเราเห็นผู้อื่นได้รับความเจริญรุ่งเรืองด้วย ลาภ ยศ และอำนาจวาสนาก็มีจิตใจยินดีด้วย ไม่มีอติแฝงอยู่ในความอิจฉาริษยาที่ ไม่อยากให้ผู้อื่นได้ดีเกินหน้าตัว เป็นผู้มีจิตบริสุทธิ์ เมื่อเห็นผู้อื่นได้ดีก็มีความยินดีสบายใจไปด้วย

๔. อันอุเบกขานั้น เมื่อเราได้พบเห็นจะเป็นญาติพี่น้องเพื่อนฝูง ไม่ว่ามนุษย์หรือสัตว์ได้รับความทุกข์ภัยยากลำบาก เราได้พยายามช่วยเหลือจนสุดความสามารถเมื่อช่วยไม่ได้ก็ต้องทำใจเป็นอุเบกขาวางใจเป็นกลาง ไม่เสียใจหรือดีใจ ถ้าทำได้เราก็ไม่มีทุกข์เป็นศิริมงคลแก่ตัวเอง ป้องกันความชั่วร้ายไม่ให้เข้ามาใกล้เราได้

หลวงพ่อท่านเตือนว่า การที่เราจะช่วยใครพ้นทุกข์พ้นร้อน หรือทำอะไรช่วยให้ผู้อื่นมีความสบาย เราอย่าหวังว่าจะต้องการตอบแทนถือว่าเป็นบุญคุณ เพราะในยุคนี้หาคนที่มีความกตัญญูรู้บุญคุณคนนั้นหายาก ขอให้คิดเพียงแต่เอาบุญอย่างเดียว อย่าไปนึกถึงการตอบแทนคุณ เราก็จะสบายใจ ถ้าหวังบุญคุณตอบแทนก็จะเกิดความทุกข์ขึ้นแก่ตัวเราเอง" ที่ผมพูดนี้จะผิดถูกประการใดพิจารณาดูเถิดครับ

พวกเราเพื่อน ๆ ได้ฟังเหตุผลเรื่องความสันโดษอย่างเพลิดเพลิน แล้วเพื่อนบางคนฟังด้วยความสนใจ ก็อดพูดในความรู้สึกไม่ได้จึงพูดว่า "เดิมเมื่อก่อนผมคิดว่าการถือสันโดษผมวาดภาพว่าผู้นั้นจะต้องไปอยู่โดดเดี่ยวในกระท่อมในป่าหรือปลายนา ไม่มีการติดต่อกับบุคคลภายนอก ไม่สังคมกับใคร อยู่โดดเดี่ยวห่างผู้ห่างคนไว้หนวดเคราrุงรังเป็นพวกเหม็นสาปมนุษย์ อยู่ใกล้มนุษย์ไม่ได้คล้ายคนบ้า ๆ บอ ๆ คิดว่าเป็นสันโดษแบบนี้ แต่เมื่อได้ฟังคำเล่าก็เกิดหูตาสว่างขึ้น หายความเข้าใจผิด"

การสนทนาในคืนนั้น ในโต๊ะเราร่วมรับประทานจำนวน ๘ ท่านด้วยกัน สิ่งที่แปลกคือทุกคนดื่มแต่โซดาบริสุทธิ์ แม้จะมีสุราต่างประเทศราคาสูงตั้งอยู่กลางโต๊ะ ก็ไม่มีใครแตะต้อง ผิดกับโต๊ะข้าง ๆ มีการดื่มอย่างสนุกสนานไม่ช้าก็หมดขวด ที่สุดบางท่านจ้อง ๆ มอง ๆ แอบมากระซิบขอเหล้า เพราะเห็นพวกเราไม่มีใครดื่ม เราอนุญาตให้ท่านเหล่านั้นต่างก็มีความยินดี นำไปเปิดรินแจกกันในหมู่คณะ นักดื่มแล้วเสียงเอะอะเฮฮาตามภาษาคนเมา อดคิดไม่ได้ที่คนโบราณว่า เหล้าเข้าปากความอยากหายไป เพราะเมาเหล้าก็มีแต่ความสนุกร่าเริง แล้วข้าพเจ้าก็หันมาสนใจในความสันโดษ และอยากจะนึกว่าได้ศึกษาธรรมในที่คลุกเคล้า ท่ามกลางของกลิ่นเหล้าควันบุหรี่ นึกว่าธรรมของพุทธเจ้าศึกษาได้ทุกหนทุกแห่ง เพราะได้มีโอกาสได้เห็นไม่ว่าที่ใดแห่งใด ได้พิจารณาปลงถึงสังขารของ

มนุษย์ตัวอย่างที่ลุ่มหลงอยู่ในกิเลสตัณหามีต่าง ๆ กัน มนุษย์ที่เมาเหล้าแล้วขาดสติอยู่โต๊ะข้าง ๆ ดื่มเหล้าเกือบหมดเป็นขวดที่สอง นอกจากเฮฮาทำเสียงดังแล้ว ยังมีกิริยาท่าทางก็ชักจะแปลกกว่าคนปกติธรรมดา ต่างก็แสดงท่าทางตลกคนองเป็นที่สนุกสนานของผู้ร่วมโต๊ะ ได้เห็นได้ยินแล้วนำมาพิจารณา ก็จะมองเห็น ชีวิตมนุษย์มีความรู้สึกแตกต่างกันยิ่งมองเห็นความสันโดษของพระบรมศาสดา เป็นภูมิธรรมอันสูงเด่นเหมาะสมกับมนุษย์ทุกชั้นวรรณะเพื่อเป็นหลักยึดเหนี่ยวช่วยตนเองเพื่อให้ดำเนินชีวิตรอดพ้นความเดือดร้อน เพื่อบรรลุจุดหมายปลายทางในความสุขสงบได้ คืนนั้นที่โต๊ะเราไม่ค่อยสนใจติดในรสอาหารเท่าใด ตลอดเวลาเราไม่ได้พูดติชม ในรสอาหารว่า อะไรดี อะไรอร่อย หรือไม่ดี ไม่อร่อยตามที่เคยวิจารณ์กันมาเป็นธรรมดาที่เราชอบพูดกันที่โต๊ะอาหาร แต่คืนนั้น เราหันความสนใจไปในบทสนทนาเรื่องความสันโดษ ฉะนั้น อาหารคืนนั้นจึงไม่มีใครพูดถึง

ข้าพเจ้ายังสนใจเรื่องความสันโดษ จึงพูดกับท่านผู้เล่าว่า "ผมยังสนใจในประโยชน์ของความสันโดษที่เกิดขึ้นกับผู้ปฏิบัตินอกจากคุณเป็นตัวอย่าง ผมคิดว่ายังมีอะไรเป็นประโยชน์อีกมาก ที่คุณยังไม่ได้บอกพวกเรา"

ท่านผู้เล่ายิ้มออกมาอย่างคนมีความสบายใจ แล้วพูดว่า "ผมเกิดมีความปีติยินดีมากครับ ที่ได้มีท่านสนใจ เท่าที่ผมรู้ในทางธรรมไม่มากนัก แต่ก็รู้สึกภูมิใจมาก ขอให้ผมพูดความรู้สึกออกมาก่อนเถิดครับ จะได้รู้ว่าคนเราเมื่อพูดอะไรออกมาเป็นประโยชน์แก่ผู้อื่นตัวเองมีความรู้สึกอย่างไร รู้ว่าผู้สนใจจะนำไปปฏิบัติ เห็นผลบุญบารมี คืนนี้เป็นคืนที่ผมมีความสุขทางจิตใจที่สุด"

"เราได้ยินกล่าวเช่นนั้นก็พลอยมีใจชุ่มชื่นเกิดปีติในความรู้สึกของท่านผู้เล่าด้วยนี่คือผลบุญที่เกิดขึ้นทางจิตใจ ที่ได้ถ่ายทอดธัมมะเป็นทานที่จะเกิดประโยชน์แก่ส่วนรวมแล้วท่านผู้นั้นยิ้มอย่างสุขใจ ก็ได้กล่าวขอบคุณด้วยความจริงใจ แล้วกล่าวต่อไปว่า หลวงพ่อท่านบอกว่า บุคคลใดถือความสันโดษ ผู้นั้นจะอยู่ที่ไหนก็ไม่เป็นภัยแก่ผู้ใด จะไม่ทำให้ผู้อื่นลำบากยากแค้น เพราะไม่มีการเบียดเบียน ไม่มีการอิจฉาริษยาพยาบาท เพราะเป็นผู้อยู่ในศีลธรรม อยู่ในพรหมวิหาร ๔ คือ มีเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา เมื่อครั้งคุณแม่

ป่วยหนัก คุณพ่อยังไม่ได้บวช ท่านเอาใจใส่คุณแม่ตลอดเวลา แทบจะไม่มีเวลากินเวลานอน หาหมอมารักษาจะเสียเงินเสียทองเท่าไหร่ไม่ว่า ขอให้คุณแม่หายก็แล้วกัน แต่ที่สุดคุณแม่ก็ตาย ทุกคนคิดว่าคุณพ่อคงเสียใจมาก แต่กลับเห็นท่านมีท่าทางปกติ ไม่มีทุกข์มีร้อน มีคนถามท่านว่า เมียตายทั้งคน ทำไมไม่เสียใจ ท่านบอกว่าการเสียใจโศกเศร้ามันก็ไม่สามารถทำให้คนตายคืนชีพขึ้นมาได้แล้ว เราจะเสียใจเพื่อประโยชน์อะไรอีก เมื่อเราได้พยายามรักษาจนถึงที่สุดแล้ว จึงได้ระงับความเสียใจ พิจารณาว่าสัตว์โลกทั้งหลายย่อมมีกรรมเป็นของตัวเอง หนีไม่พ้นกรรม ก็ต้องทำใจเป็นอุเบกขา นี่แหละครับ ผมได้ถ่ายทอดการปฏิบัติของหลวงพ่อของผมมา เพื่อจะได้พิจารณาเหตุผลเหล่านี้ จะตรงตามความรู้สึกทั่วไปหรือไม่ ถ้านำไปปฏิบัติจะเกิดผลอย่างใด เพราะผมไม่แน่ใจว่า ผมได้นำคำสั่งสอนของหลวงพ่อของผมได้ครบถ้วน อาจนำเอามาถ่ายทอดไม่ได้หมดก็จะเสียเนื้อความไปบ้าง ผมก็ต้องขออภัยด้วย

พวกเราได้ฟังผู้เล่าเหตุผลของความสันโดษพอจะมีหลักที่จะได้ปฏิบัติได้ ข้าพเจ้าจึงกล่าวขึ้นว่า “ผมรู้สึกขอบคุณที่ได้รับความรู้อีกหลายอย่างที่ยังไม่เคยรู้มาก่อน สำหรับผมอยากจะรับตรง ๆ ว่า ความรู้ในทางพุทธศาสนาน้อยเกินไปที่จะไปสนทนากับผู้อื่นได้ เพราะเราเพิ่งจะเริ่มศึกษาเมื่อมีอายุมากแล้ว หากจะเรียนจากตำรับตำราเริ่มต้นตั้งแต่ ก.ข. คงจะไม่ทันเกิน จึงจะอาศัยเรียนหลักใหญ่ ๆ จากท่านผู้ทรงคุณธรรมสูง และเหตุการณ์ชีวิตจริงที่ได้เกิดขึ้นและได้ผ่านไป ทำให้เกิดความซาบซึ้งในศีลธรรมที่ไม่สามารถจะลืมได้ ผมคิดว่าหลวงพ่อของคุณท่านมีความรู้ทั้งภาษาต่างประเทศ คงมีตำรับตำราต่างประเทศมากมายเพื่อนำมาค้นคว้าในทางพระพุทธศาสนา เพื่ออธิบายข้อความปัญหาที่ยังสงสัยไม่แจ้งให้สิ้นสงสัย และคุณก็คงจะได้รับถ่ายทอดจากท่านในทางศีลธรรม ที่เกิดประโยชน์ในทางครองชีพยุคปัจจุบัน เพื่ออบรมคุณให้เป็นพลเมืองดีของชาติต่อไป ฉะนั้น มีอะไรพอที่คุณจะให้เป็นประโยชน์ในยุคปัจจุบันนี้ได้ผมว่าคุณคงไม่รังเกียจที่จะให้เป็นธรรมทานแก่พวกเรา

เมื่อข้าพเจ้าพูดแล้วก็มีเพื่อน ๆ สนับสนุนท่านผู้เล่าแสดงกิริยาท่าทางว่ายินดีและเต็มใจยิ้มออกมา แล้วพูดว่า “ผมมีความรู้น้อย ไม่เคยคิดว่าจะได้สนทนากับผู้ที่มีความสนใจในธัมมะมาก่อน ผมเคยแนะนำในเรื่องสันโดษให้ในหมู่เหมือนเพื่อนฝูงฟัง เพื่อ

เขาจะได้ปฏิบัติเพื่อแก้ปัญหาชีวิตแต่พูดให้เขาเข้าใจยากเหลือเกิน เขาไม่พยายามสนใจในความดียังไม่ทันพูดจบให้รู้เรื่อง เขากลับหัวเราะเยาะเสียก่อน แล้วพูดว่า เขากลัวจะถอยหลังเข้าคลอง ความเจตนาดีกลับมองไปในแง่ตลกคะนอง ไม่ได้สนใจฟังแล้วนำไปคิดตริตรอง ผมเบื่อจนไม่กล้าพูดกับใครอีก และก็มีบางคนฟุ้งเฟ้อเห่อเหิม ใช้จ่ายเกินขอบเขตของรายได้สุรุ่ยสุร่ายในสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ มีความอิจฉาริษยา ไม่อยากให้มีใครเกินหน้าไม่ยอมน้อยหน้าใคร ปล่อยอารมณ์ไปตามความรู้สึกในทางผิด ใครมีอะไรก็จะต้องมีให้ได้ไม่นึกถึงรายจ่ายของตน ผมเห็นก็สงสาร เพราะเห็นผิดเป็นชอบ

เมื่อผมแนะให้อยู่ในขอบเขตของความสันโดษ เขาก็อ้างว่ามีรายได้น้อยทำไม่ได้ มันเป็นเรื่องที่น่าขำมาก เพราะไปแปลความหมายของความสันโดษตรงข้ามอย่างไม่น่าเชื่อ แม้จะพยายามอธิบายก็ไม่ยอมเข้าใจ ยังมีรายได้น้อยก็ยิ่งจำเป็น ยังไม่ทันลองปฏิบัติจิตใจก็ท้อแท้เสียก่อนแล้ว ทำให้เห็นความอ่อนแอ จิตใจไม่เข้มแข็ง ผมถามว่า การจ่ายสิ่งที่ไม่จำเป็น เป็นของฟุ่มเฟือยจะตัดออกเหลือแต่สิ่งจำเป็น แต่ก็ได้รับคำตอบอย่างไม่เคยนึกว่าจะเป็นไปได้ว่า ไม่ได้เพราะการจ่ายเป็นความสุขสบาย ความพอใจส่วนหนึ่งทางจิตใจ ผมเลยพูดอะไรไม่ได้ ตัวผมก็เคยกัดฟันทน ความยากลำบากผ่านอุปสรรคมาแล้ว เมื่อปฏิบัติจนชินแล้วก็สบาย ไม่มีอะไรยากลำบาก จิตใจเป็นอิสระไม่มีหนี้สินจะต้องกังวลใจ ผมคิดว่าการปฏิบัติในทางสันโดษนั้น ตอนต้น ๆ ก็ไม่สบายกาย เพราะต้องฝืนความรู้สึกของตัณหาอยากโน่นอยากนี่ โดยไม่จำเป็น อดได้ภายหลังก็สบายทั้งกายและทั้งใจ

ส่วนผู้ปล่อยอารมณ์ไปตามสบายใจตัวเอง เมื่อเงินไม่พอก็ยืมก็กู้หนี้ ที่สุดก็พอกเพิ่มพูนทั้งต้นทั้งดอกหนักขึ้น ไม่สามารถเพียงแต่ส่งดอกก็ต้องไปเข้าเป็นพวกที่จ้องมองคอยหลบเมื่อเห็นเจ้าหนี้มาทางหน้าสำนักงาน ด้วยจิตใจไม่มีความสบาย เตรียมพร้อมจะโจนหนีออกหลังสำนักงาน ผมเห็นแล้วเศร้าใจ เป็นพวกที่เห็นวันเงินเดือนออกเป็นวันขมขื่นทุกข์ทรมานใจที่สุด นี่แหละครับ ผมจึงไม่อยากแนะใครอีก

สำหรับพวกท่านคืนนี้ตรงกันข้าม ต่างก็มีความสนใจ ผมมีความยินดีมากความรู้เล็ก ๆ น้อย ๆ ของผมจะทำให้เกิดประโยชน์ ผมจะถ่ายทอดจากคำสอนของหลวงพ่อของ

ผม ที่ท่านได้นำมาอบรมผมให้เป็นคนดี ผมก็นำมาบอกเล่าให้ท่านทราบ เพราะความรู้สึกของผมในคืนนี้ว่า ท่านกำลังจะยัดเยียดผลบุญกุศลมาให้ผมฉุดผมขึ้นสวรรค์ด้วยการเผยแผ่ธัมมะ หลวงพ่อของผมท่านเคยอบรมผมในทางโลก การครองเรือนเป็นส่วนตัว ท่านเคยพูดว่า

"เจ้าเติบโตอายุมากขึ้นแล้ว การงานก็จะรุ่งเรืองขึ้นเป็นลำดับ เจ้ายังอยู่ในฆราวาส ย่อมจะหนีรูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส ไม่พ้น ความนิสัยโลกียชน ตามธรรมชาติของสัตว์โลกทั้งหลายทั่วไป หลวงพ่อขอตักเตือนเจ้า เพื่อเอาไปนึกคิดนำไปปฏิบัติ เมื่อเจ้าเห็นดีเห็นชอบ เพราะหลวงพ่อเมื่อเป็นสงฆ์ไม่เคยสอนให้ใครชั่ว ความจริงมันก็ไม่ใช่กิจการอะไรของสงฆ์ ที่จะมุ่งสอนทางโลกในการครองเรือน แต่บังเอิญเจ้าก็เป็นลูกของหลวงพ่อเจ้าก็ยังอยู่ในสังคมของโลก ย่อมหนีไม่พ้นการมีคู่ครองเพื่อดำรงวงศ์ตระกูลต่อไป แต่อย่างไรก็อย่าลืมคำเตือนของหลวงพ่อจำไว้บ้าง หลวงพ่อมีอายุแล้วสังขารทนอยู่ต่อไปได้อีกไม่นานและไม่มีสมบัติอะไรจะให้เจ้า นอกจากการตักเตือนทางโลก ก็จะให้กับเจ้าผู้เป็นลูกเท่านั้นหลวงพ่อจะไม่นำไปอบรมใครต่อไปอีก ถ้าเจ้าไปติดเนื้อต้องใจสาวคนใด เพื่อมุ่งหมายเลือกไว้เป็นคู่ครองร่วมทุกข์ร่วมสุขกันต่อไป ก็อย่าลืมคำโบราณที่ว่า ดูช้างให้ดูหาง ดูนางให้ดูแม่ ถ้าดูให้แน่ก็ดูถึง ปู่ ย่า ตา ยาย คำโบราณนั้นไม่เสียหาย ถ้าเราจะนำมาใช้ปฏิบัติในยุคปัจจุบันเพราะการมีคู่ของคนในปัจจุบันนี้ ชอบสุกเอาเผากินไม่ค่อยพิถีพิถัน เพราะผู้หญิงชายสมัยนี้รู้จักกันง่าย บางครั้งต่างก็ไม่รู้จักพ่อแม่ฝ่ายหญิงและฝ่ายชายที่ตนรักตนชอบ ถือเอาอารมณ์รักเป็นใหญ่ ไม่สนใจอย่างอื่น หลวงพ่อขอเตือนว่า ทั้งหญิงและชาย การมีคู่ครองเป็นเรื่องสำคัญในชีวิต จะดีหรือชั่ว จะสุขหรือทุกข์ก็อยู่ที่คู่ครอง เพราะเราจะต้องอยู่กันด้วยตลอดไป ถ้าได้คนประพฤติชั่ว ตระกูลก็นับวันจะตกต่ำลง ขอให้เจ้าจงใช้สติปัญญาพิจารณาดูเหตุผล อย่างน้อยขอให้เลือกหญิงที่มีศีลธรรม อยู่ในหลักพระพุทธศาสดา มีความกตัญญูกตเวทีต่อผู้มีพระคุณ อย่าหลงเพียงรูปงาม ความงามไม่ยั่งยืน ถ้าได้คนดี ก็จะเกิดความเจริญขึ้นแก่ครอบครัวในอนาคต ตลอดลูกหลาน อย่า

ชิงสุกก่อนห่าม อย่าให้ความรักมาบีดบังทำให้ตาบอด ถ้าเราต้องการคนดี ตัวเราจะต้องเป็นคนดีเสียก่อน มิฉะนั้น เราก็หาคนดีไม่ได้ การที่หญิงชายสมรสกัน จะสุขหรือทุกข์ไม่ใช่อยู่ที่คำพยากรณ์ของหมอ ไม่ใช่อยู่วันเวลาฤกษ์งามยามดี เจ้าจงเองหลักพระพุทธ-ศาสนาเข้าปฏิบัติพิจารณาหลักธรรม พระพุทธเจ้าทรงสอนให้เชื่อกรรมลิขิต เราปฏิบัติอย่างไรก็ได้อย่างนั้น ท่านให้เชื่อตัวเราเอง จะชั่วดีทุกข์สุขก็ออกจากใจของเรา ไม่มีใครรู้ดีกว่าตัวเรา อย่าไปเชื่อพ่อสื่อ แม่สื่อ หลวงพ่อได้พบเห็นชีวิตมามากมายแล้ว”

เมื่อหลวงพ่อผมพูดมาเช่นนี้ ผมก็เกิดสงสัยว่า เราจะยึดถืออะไรเป็นหลักปฏิบัติ จึงถามท่านว่า

“หลวงพ่อครับ ผมจะใช้อะไรเป็นหลักปฏิบัติเพื่ออยู่กันจนแก่เฒ่า มีหลักฐานมั่นคงลูกเต็มบ้านหลานเต็มเมืองอย่างคนสมัยก่อน”

หลวงพ่อท่านยิ้มแล้วพูดขึ้นว่า “เอาเถิดเจ้าจงสำรวมจิตใจให้สงบ ฟังแล้วจำเอาไว้ อันมนุษย์เราเกิดมาในโลกนี้ มีความสำคัญอยู่สามเวลา คือ ๑ เวลาหลับ ๒ เวลาตื่น ๓ เวลาฝัน บางทีเจ้าจะไม่เคยได้ยินได้ฟังมาก่อน เวลาหลับก็กลายเป็นอดีต ทำอะไรไม่ได้ เวลาที่ผ่านไปไม่มีวันย้อนกลับมาอีก เหมือนตายไปแล้ว เวลาตื่นก็คือเวลาปัจจุบัน ซึ่งเป็นเวลาที่หยิกเนื้อเจ็บ รู้สึกดีใจและเสียใจ และรู้สึกร้อน รู้สึกเย็น รู้สึกหิว รู้สึกอิ่ม เป็นความรู้สึกจริง ๆ แล้วก็ผ่านไปเป็นอดีต ส่วนเวลาฝันคืออนาคตที่ไม่มีอะไรแน่นอน เป็นแต่เพียงฝันเท่านั้น ฉะนั้น หลวงพ่ออยากจะถามเจ้าว่า เวลาไหนเป็นเวลาสำคัญของชีวิตมนุษย์ที่เกิดมาในโลก

ผมได้ฟังก็ตอบหลวงพ่อท่านว่า “เวลาตื่น ผมว่าสำคัญที่สุดเป็นเวลาอยู่กลาง ๆ”

หลวงพ่อยิ้มพูดว่า “ถูกต้องของเจ้าแล้ว ผู้ที่รู้จักตัวเอง และไม่หลงตัวเองเป็นคุณธรรมสำคัญ รู้คุณค่าของเวลาตื่น หรือเวลาปัจจุบัน เพราะเวลาหลับ เจ้าก็ทำอะไรไม่ได้ เวลาฝันเจ้าก็ยังทำอะไรไม่ได้เป็นอนาคต ฉะนั้นเจ้าจงใช้เวลาตื่นมีความรู้สึกจริง ๆ หรือปัจจุบัน สร้างคุณงามความดี พยายามสร้างความดีให้ดียิ่งขึ้น มีสติอยู่เสมออย่าประมาท

เท่าที่เจ้าสามารถจะทำได้นั่นแหละ จะพาเจ้าไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองไปตลอดครอบครัวก็จะอยู่กันด้วยความร่มเย็นเป็นสุข เวลาที่ผ่านไปจะเป็นอดีตประวัติที่ดีงาม และจะมีอนาคตที่แจ่มใสสดชื่น”

คืนนั้นเราสนทนากันอย่างเพลิดเพลินถึงชีวิตความสันโดษ มีการข้องใจอย่างใดก็ซักถาม ที่สุดงานคืนนั้นกำลังจะสิ้นสุดลงอย่างไม่รู้ตัวเรามัวแต่สนทนา ผู้คนที่รับเชิญต่างก็ทยอยกลับจนเหลือโต๊ะเรา และโต๊ะข้างเคียงอีก ๒–๓ โต๊ะเรากำลังสนใจในการสนทนาครั้งนี้ เมื่อเห็นแขกรับเชิญทยอยกันกลับ เราก็รู้สึกเสียดายเวลามีน้อย เรายังสนทนาต่อไปเพราะต่างก็ไม่มีใครลุกจากโต๊ะ แม้แต่โต๊ะข้างๆ เรากำลังเมาและรื่นเริงเฮฮากันอย่างเต็มที่ขวดโซดาเปล่านับสิบ ๆ กองอยู่ใต้โต๊ะ ตามปกติเราคงหนวกหู แต่คืนนั้นข้าพเจ้าก็แปลกใจที่เราแยกความรู้สึกออกมาสนใจในการสนทนาเรื่องความสันโดษ ไม่ได้สนใจเรื่องอื่นเลยคล้ายกับไม่มีใครอยู่ในที่นั้น เหมือนมีโต๊ะเราอยู่โต๊ะเดียว อาหารโต๊ะเราไม่ค่อยพร่องจึงช้ากว่าโต๊ะอื่นๆ อาหารคาวโต๊ะเรายังไม่หมด แต่โต๊ะอื่นเขาผ่านอาหารหวานจนอิ่มกันเกือบหมดแล้ว แต่แปลกในที่สุดนอกจากโต๊ะพวกเจ้าภาพซึ่งลงมือกินหลังพวกแขกที่รับเชิญก็เหลือสุดท้าย ๒ โต๊ะ ซึ่งความรู้สึกตรงกันข้ามโต๊ะเราไม่มีใครดื่มเหล้า แต่ทุกคนเคยผ่านการดื่มเหล้ามาแล้ว แต่อีกโต๊ะหนึ่งอยู่ข้าง ๆ มีแต่คนดื่มเหล้าคอแข็ง เพียงแต่เมาน้อยเมามากเท่านั้นเมื่อเห็นแล้วไม่พิจารณาดูก็เป็นธรรมดา แต่เมื่อพิจารณาดูแล้วก็ขัน ซึ่งจะพูดให้ถูกว่า โต๊ะเราสนทนาธรรมได้ความรู้ในทางศีลธรรมไปบ้าน ส่วนอีกโต๊ะหนึ่งสนทนาทางโลก ได้ความเมาซึ่งเป็นกิเลส ตัณหากลับไปบ้าน ข้าพเจ้าตั้งใจจะเขียนเรื่องนี้นานแล้วแต่ด้วยเหตุที่ไม่สามารถจะติดต่อพบกับท่านผู้ร่วมสนทนาคืนนั้นได้ จึงได้ล่าช้า ได้ทราบว่าท่านได้สละทางโลกเด็ดขาด เข้าสู่ทางธรรมได้ร่มผ้ากาสาวพัสตร์ แต่ก็ยังไม่พบจนบัดนี้เรื่องชีวิตกับความสันโดษนี้ หากท่านผู้อ่านใช้สติปัญญาพิจารณาดูหาเหตุผล ควรจะเชื่อถือและปฏิบัติหรือไม่

ข้าพเจ้าคิดว่าชีวิตกับสันโดษนั้นเหมาะสมกับทุกคนที่เกิดมา แล้วควรศึกษาและปฏิบัติ จะเกิดแต่ศิริมงคลแก่ผู้นั้นตลอดไป

สวัสดี

เรือเล็กแล่นต้องเลียบ ฝั่งชล
ไกลฝั่งน้ำลมท้น คลื่นครื้น
เราจนอยู่ตามจน อย่าแข่ง เศรษฐีเลย
ทำเช่นนี้จักฟื้น ไม่เคว้ง อย่างเรือ

ของ ข. ชมธวัช

อโหสิกรรม

คืนหนึ่งในเดือนมิถุนายน ๒๕๑๑ ข้าพเจ้ากำลังนั่งทำงานอยู่ในห้องหนังสือในยามเงียบสงัดปราศจากเสียงรบกวนทำให้อารมณ์สงบ เด็กเข้ามาบอกว่า มีผู้ต้องการพูดด้วยทางโทรศัพท์ ข้าพเจ้าก็ต้องรีบวางงานออกจากห้องไปรับโทรศัพท์ กล่าวขอโทษที่มารับโทรศัพท์ช้าไป เพราะห้องที่ทำงานกับโทรศัพท์อยู่คนละแห่ง เมื่อท่านผู้นั้นได้ทราบว่าข้าพเจ้าเป็นผู้พูด ก็แสดงความดีใจและกล่าวขอโทษที่รบกวนในยามค่ำคืนดึกดื่นเช่นนี้ บอกชื่อและที่อยู่ให้ทราบ แล้วท่านก็เริ่มระบายอารมณ์ที่ขุ่นมัวออกมา ทั้งโกรธแค้นเจ็บใจที่อัดไว้แล่นออกมาในเสียงทางโทรศัพท์ ข้าพเจ้าก็นิ่งฟังด้วยจิตสงบ ให้ความสนใจและเห็นใจ เราพูดกันอยู่คนละฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาซึ่งเราไม่เห็นตัว ทำให้นึกเดากิริยาท่าทางของผู้พูดออกมา เสียงขุ่น ๆ ตอนหนึ่งว่า "คุณเขียนแต่เรื่องพบคนดี ทำไมไม่เขียนเรื่องพบคนชั่วบ้าง คิดว่าคุณไม่เคยพบคนชั่ว คุณเป็นคนโชคดีพบแต่คนดี แต่ผมโชคร้าย หนีไม่พ้นคนชั่วมันน่าเจ็บใจเหลือเกิน มนุษย์สมัยนี้ บางคนมีร่างกายเป็นมนุษย์ แต่จิตใจมันโสมมยิ่งกว่าสัตว์ที่น่ารังเกียจ เพราะหาความแน่นอนไม่ได้ มีแต่ความสับปรับ แม้แต่ภายนอกมันจะแสดงตัวเป็นสุภาพบุรุษกิริยาอ่อนน้อม และนั่งรถยนต์ราคาแพง แต่มันก็แฝงความชั่วไว้ภายในห่อหุ้มฉาบหน้าแสดงท่าเป็นสุภาพบุรุษไว้ภายนอก ผมได้พบมนุษย์ชนิดนี้มาแล้ว" แต่แล้วข้าพเจ้าก็ได้ยินเสียงดังกว่าปกติคล้ายอารมณ์เสียว่า "นี่คุณฟังผมอยู่หรือเปล่า" ข้าพเจ้าสะดุ้งแล้วรีบตอบ "ผมกำลังฟังอยู่ด้วยความสนใจทุกคำทุกประโยค โปรดพูดต่อไปเถิดครับ ผมคอยฟังอยู่แล้ว" เสียงหัวเราะในทางโทรศัพท์ว่า "ขอบคุณที่ได้สนใจฟังอย่างสงบ เผลอไปคิดว่าคุณไม่ได้ฟัง ขอโทษด้วยนึกว่าปล่อยให้ผมพูดอยู่คนเดียว เหตุที่ผมต้องโทรศัพท์มารบกวนในยามค่ำคืนนี้ ก็เพราะเหตุที่คุณเป็นผู้เขียนเรื่อง "พบคนดี" ในชุดกฎแห่งกรรม เมื่อได้

---

* เรื่องลำดับที่ ๘๖ ของผู้ประพันธ์

อ่านแล้วทำให้จิตใจสบาย ซาบซึ้งถึงคุณธรรมสูงของท่านที่ประกอบกรรมทำดี เป็นผู้เสียสละมิได้เห็นแก่ตัว แม้จะเป็นคนในประเทศหรือนอกประเทศ รู้สึกมีชีวิตที่ราบรื่น โลกนี้น่าอยู่มีแต่ความสดชื่นสวยงาม อบอวลไปด้วยกลิ่นของคุณธรรมสูง ชื่อเสียงบริสุทธิ์เหมือนดอกไม้ที่สวยสดงดงามและกลิ่นหอม เป็นที่เคารพนับถือของคนที่รู้จักทั่วไป ผู้ใดประสบการณ์เข้าไปอยู่ในหมู่คนดีมีศีลธรรม ก็นับว่าเป็นคนโชคดีที่สุดในโลก มีความอบอุ่นด้วยคุณธรรม” ผู้พูดหยุดระยะหนึ่ง แล้วพูดต่อไปว่า

“ผมอยากทราบว่า ถ้าคุณพบคนชั่วที่แอบแฝงอยู่ในร่างมนุษย์ คุณจะทำอย่างไร จะหาทางสั่งสอนมันด้วยเลือดให้สมกับความชั่วของมันไหม คุณจะเขียนเรื่องพบคนชั่วไหม” ได้ฟังผู้พูดระบายความรู้สึกออกมาตามอารมณ์แล้ว ข้าพเจ้าก็หัวเราะ พูดปลอบใจว่า

“คนเราเกิดมาเป็นมนุษย์อยู่ในโลก หนีไม่พ้นที่จะต้องพบทั้งคนดีและคนชั่ว ผิดแต่ว่าเมื่อเรารู้ว่าเขาเป็นคนชั่วขนาดไหน พอที่เราจะชักจูงให้การเห็นผิดเป็นชอบ กลับมาเป็นผู้ที่เกิดมีศีลธรรม เห็นว่าตนหลงมัวเมากลับจิตใจได้หรือไม่ ถ้าไม่สามารถช่วยให้เขากลับตัวได้ เพราะสันดานชั่วติดแน่น เราก็แผ่ความสงสารให้มาก แล้วก็ทำจิตใจให้อยู่ในอุเบกขา เพราะว่าเขาจะต้องรับเคราะห์กรรมที่เขาก่อขึ้น ตามสนองอย่างแน่นอนไม่ช้าก็เร็ว มีตัวอย่างมากมายที่ผู้ก่อกรรมชั่วนั้นเองเป็นต้นเหตุให้เคราะห์กรรมติดตามมาให้ผลภายหลัง ผมจึงไม่สมัครใจจะเขียนเรื่อง ‘พบคนชั่ว” เพราะยุคนี้มีผู้ทำชั่วกันมาก สำหรับผู้สร้างกรรมดีนั้นหาได้น้อยมากเหมือนเพชรเป็นสิ่งที่หายาก จึงมีค่าสูง สำหรับศึกษาเป็นตัวอย่างที่ดี เพราะฉะนั้น ผมจึงต้องส่งเสริมคนสร้างกรรมดี เพราะจะทำให้ทั้งผู้เขียนและผู้อ่านผู้ฟัง มีจิตใจเบิกบานอิ่มเอิบสดชื่น ส่วนเรื่องคนชั่วนั้นอยู่ที่ไหนก็ทำคนดีให้เดือดร้อนและชื่อเสียงเหม็นที่นั่น เป็นที่รังเกียจของคนดีทั่วไป เมื่อฟังแล้วก็มีแต่เศร้า จิตใจหดหู่มีแต่เรื่องฆ่า เรื่องปล้น เรื่องยิง เรื่องฟันกันตาย เรื่องหักหลังล้างแค้น ทำลายพุทธรูปเห็นจะไม่มียุคใดสมัยใด ที่มนุษย์ชั่วจิตเหี้ยมโหดใจทมิฬ ตัดเศียรพระพุทธรูป มีข่าวประจำทำลายจิตใจชาวพุทธส่วนรวมทั่วประเทศ พากันสลดใจเศร้าหมอง กรรมหนักก็จะติดตามสนองมนุษย์ชั่วชาติในบั้นปลายของชีวิต

ทุกวันนี้มนุษย์ได้ประพฤติตนผิดศีล ๕ ข้อ ของพระพุทธศาสนา จึงเกิดฆ่าฟัน

ทำลายชีวิตเพื่อล้างแค้นในการผิดลูกผิดเมีย เป็นข่าวที่น่าเศร้าสลดใจ เพราะฉะนั้น ผมจึงไม่อยากเขียน เพราะเป็นดาบสองคม แทนที่จะเป็นตัวอย่าง กลับเอาแบบอย่างความชั่วไปใช้กันง่ายขึ้น อย่าเข้าใจว่าผมพบแต่คนดีไม่เคยพบคนชั่ว หากแต่พบคนชั่วน้อย เพราะผมไม่สนใจ เมื่อเราได้พบก็นึกว่าเป็นธรรมดา เพราะเราเป็นมนุษย์ปุถุชนยังวนเวียนอยู่ในโลก แม้แต่พระอริยะเจ้าหรือสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระองค์เลิศด้วยบารมี ทรงเสียสละทุกสิ่งทุกอย่างเพื่อทรงแสวงหาสัจจธรรม หวังจะช่วยให้สัตว์โลกทั้งหลายให้พ้นทุกข์พ้นจากความมัวเมาหลงเวียนว่ายตายเกิดไม่รู้จักจบสิ้น ก่อนที่พระองค์จะทรงบรรลุเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระองค์ก็ต้องผจญพญามารใจชั่ว มุ่งหวังทำลายมิให้พระองค์สำเร็จพระบรมโพธิญาณ ไม่ยอมให้ช่วยสัตว์โลกให้พ้นจากความทุกข์ แต่เมื่อพระพุทธองค์ทรงประกาศพระศาสนา พระองค์ทรงพบกับคนชั่ว คือ พวกเดียรถีย์สมัยพุทธกาลมีลัทธิเอาชีวิตและเลือดเนื้อบูชายัญ ตรงข้ามกับศีลธรรมของพระพุทธองค์ เมื่อพระพุทธศาสนาเกิดขึ้นแล้ว พวกเดียรถีย์ก็อับแสงและเสื่อมจากลาภ ขาดผู้สักการบูชาลง จึงมีจิตอิจฉาริษยาพยาบาท จึงออกอุบายใช้นางจิญจมาณวิกา แสดงเป็นหญิงมีครรภ์ เที่ยวประกาศก้องว่า ตนได้ร่วมและมีครรภ์กับองค์พระศาสดา ท่ามกลางฝูงชนที่มาคอยสดับฟังพระองค์แสดงพระสัจจธรรม

แต่องค์พระตถาคตมิได้ทรงยินดียินร้าย ด้วยบารมีศีลบริสุทธิ์สะอาด ซึ่งพระองค์ได้สละเวียงวังสาวสนมนางในและพระราชอำนาจออกแสวงหาสัจจธรรม ได้ดับกิเลสตัณหาที่เป็นต้นเหตุแห่งทุกข์ จนบรรลุสัจจธรรม เพื่อทรงสอนประชาชนให้พ้นทุกข์ ผลแห่งบารมีเกิดบันดาลให้คนชั่วคิดร้ายใส่ความในพระองค์ต้องรับกรรมชั่วที่ก่อขึ้นตามสนอง นางจิญจมาณวิกาก็ถูกแผ่นดินสูบเป็นกรรมตามสนอง

นี่ก็เห็นว่า ผู้ได้ประกอบกรรมชั่วกรรมนั้นจะต้องตามสนองไม่ช้าก็เร็ว ฉะนั้นพระศาสดาจึงสอนเราอย่าประมาท ให้เรามีสติ รู้ตัวก่อน หากว่าความโกรธกำลังจะเกิดขึ้น มีเวลายับยั้ง มีปัญญาพอจะรู้ได้ว่าความโกรธเป็นภัยที่ร้ายแรงแก่ผู้โกรธเองยิ่งโกรธมากเท่าใดก็ยิ่งเป็นโทษเป็นภัยมากเท่านั้น เห็นภัยจะติดตามภายหลัง เรามีสติพอ มีเวลาสามารถที่จะดับความโกรธลงได้ก่อนที่จะถึงจุดบ้าร้อนแรงเดือดพลุ่งขึ้นมา พอที่จะเผาผลาญอนาคต

และชีวิตของตัวเองได้" เสียงหัวเราะมาทางโทรศัพท์และพูดว่า "ขอบใจที่ได้อธิบายอย่างยืดยาวเป็นสิ่งที่น่าคิดมาก คุณเคยปฏิบัติได้ผลมาหรือยัง และคุณได้หลักธรรมนี้มาจากไหน" ข้าพเจ้าฟังเสียงรู้สึกว่าท่านผู้นั้นค่อยมีอารมณ์ดีขึ้นมาก จึงบอกไปว่า "เรื่องเหล่านี้ผมได้ฟังมาจากพระภิกษุผู้ทรงความรู้ และอาจารย์ต่าง ๆ ได้พูดทางกระจายเสียง มีทั้งเช้า เย็น และกลางคืน และโทรทัศน์ และค้นคว้าตำรับตำราต่าง ๆ ที่ท่านผู้ทรงคุณเป็นปราชญ์ได้เขียนขึ้น เพื่อเป็นประโยชน์แก่อนุชนรุ่นหลังได้ศึกษาและนำไปปฏิบัติ ที่ผมสนใจก็เพราะทุกวันนี้ คนเราห่างไกลจากหลักธรรมทางศาสนา ขาดศีลธรรม ขาดสติ มีความประมาท เห็นแก่ตัว เบียดเบียนผู้อื่น คอยทำลายผู้อื่นเพื่อความสุขแก่ตัวเองและพวกพ้อง ไม่สนใจผู้อื่นจะได้รับความเดือดร้อน ฉะนั้นมนุษย์ในยุคนี้จึงมีอารมณ์โกรธง่าย โมโหร้ายพยาบาท อาฆาต ความแค้น จองเวร สาเหตุเพียงเล็กน้อยก็ฆ่ากันตาย เหมือนทำลายตัวเองและชีวิตในครอบครัวเป็นข่าวมากจนชินเป็นของธรรมดา เป็นคนดีมากมายเป็นเรื่องเศร้าใจ ครอบครัวใดมีคนชั่วปนอยู่ด้วย นับว่ามีทุกข์หนักเป็นเวรกรรม

หากคนเรามีศาสนาศีลธรรมเป็นที่ยึดเหนี่ยว จิตใจก็จะทำให้มีสติอยู่ตลอดเวลา มีอารมณ์เย็น โกรธยาก โมโหยาก จะทำอะไรก็ใช้สติไตร่ตรองตัดสินใจก่อนทำจึงมีคุณประโยชน์ มีโทษน้อยเพราะคิดหน้าคิดหลังดีแล้ว ทำสิ่งที่อยู่ในขอบเขตของศีลธรรม ไม่เบียดเบียนตัวเอง ไม่เข้ากับตัวเอง เมื่อผิดก็ยอมรับผิดด้วยหน้าชื่นตาบาน ถือเอาความผิดเป็นบทเรียนแก้ไขให้ดีประพฤติให้มีศีลธรรม ไม่มีความลับทั้งภายในและภายในจิตใจก็สบาย ชาติไทยก็จะมีพลเมืองอยู่กันด้วยความสงบสุขเหมือนครั้ง ปู่ย่า ตายาย เพราะต่างมีศีลธรรมอยู่ในขอบเขต แม้บ้านเมืองยังไม่เจริญ ไม่มีเครื่องใช้บำรุงบำเรอความสะดวกสบายภายนอก ตึกรามสูงใหญ่สวยงามยังไม่ค่อยมี แต่คนสมัยนั้นก็มีความสงบสบายทางจิตใจเพราะไม่เดือดร้อน ไม่วุ่นวาย ใจคอไม่โหดร้ายเหมือนทุกวันนี้ นี่ก็เปรียบเทียบให้เห็นระหว่างผู้ที่มีหลักธรรมปฏิบัติ กับผู้ปฏิบัติไปตามอารมณ์ไม่มีขอบเขต ในปัจจุบันจะพบเห็นสิ่งแตกต่างกันมาก ทุกคนเกิดมาจะต้องพบกับมนุษย์ทุกชนิด ไม่ว่าดีหรือชั่ว เพื่อความไม่ประมาทเราก็เตรียมจิตใจหาหลักธรรมคอยแก้ไข เอาความดีชนะความชั่วให้อภัย

อโหสิกรรมไม่พยาบาทจองเวรจองกรรม ให้เหตุร้ายผ่านไปโดยไม่ยอมรับเอาความทุกข์ไว้ในความรู้สึกไม่อยู่ใต้อารมณ์ของความโกรธ ความเจ็บแค้น ความพยาบาท" เสียงหัวเราะแสดงว่ามีอารมณ์ดีมากทางโทรศัพท์ว่า "ผมฟังคุณพูดเสียเพลิน ฟังง่าย เหตุผลงดงามแก่ผู้ปฏิบัติ แต่การปฏิบัติซึ่งเกี่ยวกับความรู้สึก ของมนุษย์ปุถุชนธรรมดานั้นเห็นจะยากเกินกำลัง เข้าตำราที่ว่า พูดง่ายแต่ทำยาก จะมีอะไรแยบคายพอที่จะปฏิบัติให้ง่ายเข้าไหม" ข้าพเจ้าได้ฟังผู้พูดด้วยความสนใจ จึงตอบไปว่า

"สำหรับผมนั้นอยากจะเรียนให้ทราบว่า ผมเอาหลักธรรมจากได้ยินได้ฟังคำสั่งสอนของท่านอาจารย์ที่มีผู้ยกย่องเคารพ นำมาพิจารณาปะติดปะต่อเพื่อสร้างหลักไว้ใช้ชีวิตครองเรือนในทางโลก เมื่อเรายังอยู่ในสังคมจะได้ปฏิบัติอยู่ในขอบเขตของศีลธรรม ถ้าจะลองนำไปพิจารณาดูว่า จะเกิดผลเพียงใดก็ยังไม่แน่ใจ คือ

ได้พิจารณาดูแล้ว จึงอยากแบ่งมนุษย์ในโลกนี้ออกเป็น ๓ ชั้น คือ ชั้นสูง ชั้นกลาง ชั้นต่ำ

ชั้นสูง คือบุคคลที่ควรแก่การเคารพบูชากราบไหว้ ได้แก่ พระอริยะเจ้าผู้ทรงศีลธรรมบริสุทธิ์และองค์พระมหากษัตริย์ซึ่งอยู่ในทศพิธราชธรรม และผู้ทำคุณประโยชน์แก่ประเทศชาติ และพ่อแม่ ครูบาอาจารย์ทั้งหลายที่เป็นผู้มีพระคุณ และผู้สร้างคุณงามความดีเกิดประโยชน์แก่ส่วนรวมทั่วไป ไม่เลือกว่าจะยากจนเข็ญใจหรือมั่งมีเป็นเศรษฐี หากเป็นผู้สร้างคุณความดี ย่อมเป็นที่ยกย่องขึ้นเคารพบูชาคุณความดี

ชั้นกลาง คือตัวของเราเอง ทุกคนคงจะเข้าใจตัวเองดีว่า เราเกลียดความทุกข์ชอบความสุข ความสบายด้วยกัน และก็เกลียดความชั่ว รักความดี กลัวบาปและชอบบุญรู้สึกเช่นเดียวกัน เพียงแต่เราจะปฏิบัติอย่างไรจึงจะหลีกทุกข์ หลีกชั่ว หลีกบาปไปได้เท่านั้นก็เห็นหลักธรรมของพระศาสนานั้นที่จะแก้ได้ เราไม่ได้อยู่ค้ำฟ้า ก็ควรสร้างแต่กรรมดีในทางบุญกุศลทำให้จิตใจสงบ เมื่อเวลาตายก็ขอให้ตายอยู่ในความดี เพราะวันหนึ่งที่รออยู่ข้างหน้าคือวันตาย เพียงแต่เราไม่รู้ว่าวันใดเท่านั้น

คราวนี้มาพูดถึงคนชั้นต่ำ ผมไม่ได้หมายความว่ามนุษย์ที่ยากจนเข็ญใจ หมายถึงมนุษย์ที่ใจต่ำ แม้จะมั่งมีเป็นผู้สูงด้วยอำนาจและทรัพย์ แต่จิตใจโหดร้ายขาดศีลธรรม

ก็ยกมาในพวกชั้นต่ำ เห็นจะไม่ต้องจาระไนถึงความชั่ว เพราะส่วนมากก็รู้กันแล้วว่าคนชั่วมีข่าวประจำ

ฉะนั้น เราเพียงแต่มนุษย์ปุถุชน หนีไม่พ้นที่จะต้องพบบุคคลทั้งสามชั้น เป็นเรื่องธรรมดา แม้แต่ประเทศชาติและโลกยังต้องพบกับประเทศชาติที่มีคนชั่วเป็นผู้นำ และที่มีคนดีเป็นผู้นำ

ยุคปัจจุบันนี้เป็นยุคที่มืดมัว เพราะคนชั่วกำลังก่อความยุ่งยาก เหมือนศีลธรรมไม่มีความยุติธรรม ไม่มีคนชั่วเมาอำนาจหลงตัวเอง ใช้กำลังและอำนาจเหนือกว่าเข้าข่มเหงกดขี่ชาติที่มีกำลังน้อยที่รักอิสระเสรี กดให้ตกเป็นทาสตลอดไป ไม่มีวันเห็นแสงของความอิสระเสรีมิได้หวั่นเกรง ชาวโลกพากันเคียดแค้นชิงชังสาปแช่งในการทำทารุณกรรมของพวกอธรรม ไม่มียุคใดสมัยใดเท่าป่าเถื่อนชั่วร้ายยิ่งกว่าโลกยังไม่เจริญ อยากจะทำสิ่งใดก็ไม่สนใจว่าจะผิดหรือถูก เพราะถืออำนาจเป็นธรรม ความกตัญญูกตเวทีหาได้ยาก นี่ก็ชี้ให้เห็นแม้แต่โลกก็ต้องพบกับชาติที่ชั่วร้าย ที่ก่อกวนความสงบสุขของชาวโลก

ชาติมหาอำนาจซึ่งมีกำลัง ซึ่งรักอิสระเสรีรักความเป็นธรรม ทนเห็นโลกและศีลธรรมจะถูกทำลายเพราะคนชั่วไม่ไหว ต้องเสียสละทุกอย่างเพื่อเข้าขัดขวาง ต้องใช้จ่ายทรัพย์สินเงินทองมากมาย แม้แต่ชีวิตทหารก็ต้องสูญเสียไปไม่น้อย เพื่อป้องกันอิสรภาพ และผดุงความเป็นธรรมของโลกไว้ และช่วยเหลือชาติเล็กที่ไม่มีกำลังพอจะป้องกันให้พ้นภัยจากพวกคนชั่วเมามัวอำนาจ ป้องกันพลเมืองของโลกไม่ให้ถูกมนุษย์กระหายเลือดฆ่าฟันอย่างทารุณเพื่อรักษาสันติให้ยืนยงคงอยู่ แม้การเสียสละเช่นนั้นก็ยังมีผู้นำบางชาติหาบุญคุณไม่ได้ หาทางตำหนิติเตียนอย่างไร้สติหาเหตุผลไม่ได้ บางชาติยังรุกรานเพื่อนบ้านให้แตกสามัคคี มิได้นึกถึงว่าเป็นเวลาควรร่วมสามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ช่วยกันต่อต้านทำลายพวกอธรรมชาติชั่วให้สิ้นซาก เพื่อความสันติของโลก กลับเห็นแก่ได้เกิดประมาท คิดแล้วเป็นเรื่องเศร้าความโลภของมนุษย์ไม่มีที่สิ้นสุด พวกหลงตัวลืมตายไม่ได้คิดถึงว่าภัยที่ร้ายแรงจะกลับสนองตัวในวันหนึ่งข้างหน้า

แม้มนุษย์ชั่วร้ายหรือชาติชั่ว ทางกฎหมายของโลกไม่สามารถจะเอาตัวลงโทษได้ เพราะถือกำลังอำนาจเฉลียวฉลาดในทางคดโกง หลบหลีกไปก็ดี แต่ก็หนีความตายไม่พ้น เมื่อดับจากโลกนี้ก็ต้องไปรับใช้กรรมโลกหน้า หรืออบายภูมิ เพราะได้สร้างกรรมหนักไว้แก่โลก ที่สุดธัมมะย่อมชนะอธรรม ความดีย่อมชนะความชั่ว" แต่แล้วเสียงทางโทรศัพท์ก็พูดสวนขึ้นว่า "ขอบคุณมากที่ได้กรุณาเล่าเหตุผลยืดยาวให้ฟัง แต่รู้สึกไม่ค่อยตรงกับเรื่องของผม ซึ่งมนุษย์ใจชั่วมันทำให้ผมโกรธจวนจะเป็นบ้า ยังเป็นบุญที่ผมยังไม่ขาดสติ ถ้าเป็นเมื่อก่อนแล้ว มันก็ต้องล้างกันด้วยเลือด ผมเป็นคนรักความเที่ยงตรงยุติธรรม แต่ไม่ชอบให้ใครมาดูถูกเหยียบย่ำเกียรติ"

ข้าพเจ้าฟังมานานแล้ว ก็ยังไม่รู้เรื่องเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับท่านผู้นั้น แล้วเสียงทางโทรศัพท์บอกว่า "โอจริง ผมลืมต้องขอโทษที่ยังไม่ได้เล่าเรื่องสาเหตุให้คุณฟังเลย คุยกันเป็นนานจนเพลิน ตั้งใจจะเล่าแต่แรกแล้วลืมไป อารมณ์มันขุ่นมัวตลอดทั้งวัน เจ็บใจไม่หาย" แล้วท่านผู้นั้นก็เล่าเรื่องต้นเหตุที่เกิดขึ้นให้ข้าพเจ้าฟังตลอดและละเอียด เมื่อข้าพเจ้าพิจารณาดูก็เห็นใจ ไม่นึกว่ายังมีมนุษย์นิสัยชั่วร้ายเช่นนี้แฝงอยู่ในร่างสุภาพบุรุษ แต่ข้าพเจ้าตั้งใจจะเขียนแต่เรื่องผู้สร้างความดี หรือคนชั่วที่รู้ตัวกลับใจเป็นคนดี การที่เอาความชั่วของผู้อื่นที่ยังไม่ยอมทิ้งนิสัยชั่ว เพราะลืมตัวหลงมัวเมาชั่วติดในสันดานแก้ไม่หายมาเขียนนั้น ย่อมไม่ควรอย่างยิ่ง ฉะนั้นข้าพเจ้าขอให้เรื่องพบคนชั่วผ่านไป แต่แล้วท่านผู้นั้นพูดต่อท้ายหลังจากเล่าเรื่องเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นแล้วว่า "ความโกรธความแค้นมันทำให้ผมไม่รู้สึกว่าผมกำลังคิดอะไรลงไปบ้าง พอได้สติผมก็รู้ตัว จึงนึกว่าการฆาตกรรมเกิดขึ้นแก่คนในยุคนี้รู้สึกมันง่ายเหลือเกินสาเหตุใช่เรื่องอื่น เรื่องความโกรธ ความแค้น ความเจ็บใจ ทำให้คนเราเป็นบ้า เสียสติไปพักหนึ่ง เวลานั้นไม่รู้ถูกรู้ผิด ไม่นึกถึงศีลธรรมและกฎหมายบ้านเมืองขาดสติลืมตัวเพราะความโกรธความเสียใจจนสุดขีดทำได้ทุกอย่าง คนโบราณว่าเวลาโกรธแล้วเห็นช้างเท่าหมูสามารถฆ่าคนตายด้วยอำนาจโทสะ พอได้สติรู้ตัวก็นึกได้ว่าถ้าเราฆ่าเขาเหตุการณ์อะไรมักจะเกิดขึ้นภายหลัง เมื่อรู้สึกตัวก็สายแล้ว ทางโลกก็ต้องเป็นคดีอาชญากรรมของแผ่นดิน ทางธรรมก็ก่อเวรก่อกรรมจะติดตามสนองไม่สิ้นสุด เมื่อ

คิดแล้วทำให้ผมมีธัมมะเกิดแทรกเข้าไปรู้สึกทางจิตใจ ถึงเช่นนั้นก็แทบจะทนไม่ไหว ผมเพียงแต่ระงับลงได้พักหนึ่ง และก็ไม่แน่ใจว่าจะระงับใจได้นานเพียง แต่แล้วก็หวนมาคิดเจ็บใจอีก ฉะนั้น ผมจึงโทรศัพท์มาหาคุณเพื่อจะถามปัญหาว่า หากคุณได้พบมนุษย์ที่มีใจเป็นสัตว์นรก แล้วคุณจะมีความรู้สึกอย่างไรและแก้ไขอย่างไร คำตอบของคุณบางทีอาจจะทำให้ผมคลายอารมณ์แค้นเจ็บใจลงได้บ้าง มิฉะนั้นมันก็คุกรุ่นอยู่ภายในใจ ยังดับไม่ลง”

ข้าพเจ้าฟังแล้วก็รู้สึกเห็นใจ แต่ข้าพเจ้าก็ยังไม่เคยประสบการณ์เช่นนี้มาก่อน ยังนึกไม่ออกว่าจาพูดอย่างไรเพื่อให้ท่านผู้นี้คลายความเจ็บแค้นลงได้บ้าง ก็นึกได้ว่าข้าพเจ้าได้รับจดหมายจากเรือนจำจังหวัดภาคเหนือ มีท่านผู้หนึ่งได้เขียนระบายถึงความรู้สึกให้ข้าพเจ้าฟัง คิดว่าเป็นเรื่องที่มีคติดี จึงพูดกรอกไปทางโทรศัพท์ว่า “ผมมีเรื่องที่จะเล่าให้ฟังเรื่องหนึ่ง คอยฟังผมแล้วคิดดูบางทีเรื่องนี้จะให้สติบ้าง จดหมายฉบับนี้มาจากเรือนจำภาคเหนือในตอนหนึ่งมีใจความว่า

.... ผมถูกข้อหาว่าฆ่าคนตายหรือจ้างหรือวาน ผมต้องเข้าไปอยู่ในเรือนจำ ผมเป็นคนสุจริตบริสุทธิ์ไม่มีความผิดตามข้อกล่าวหาเลย ฉะนั้น ทำให้ผมโกรธแค้นมากฝังอยู่ในจิตใจคิดว่าไม่มีโอกาสก็แล้วไป เมื่อใดได้มีโอกาสแล้วก็จะขอล้างแค้นให้สมใจ ในใจมิได้คิดอย่างอื่น มีแต่วางแผนจะคอยทำลายด้วยความอาฆาตพยาบาทคอยจองเวรมนุษย์ที่สร้างความเจ็บแค้นให้ผม จะไม่ยอมให้มันมีชีวิตอยู่ในแผ่นดินเดียวกัน จิตใจหาความสงบไม่ได้คิดอยู่ตลอดเวลาต้องหาโอกาสล้างแค้นให้ได้สมใจ ความโกรธเกือบจะเดือดเป็นบ้าคิดว่าถ้าได้ล้างแค้นแล้ว คงจะมีความสบายใจที่หายแค้นที่สมความตั้งใจแล้ว

ในเรือนจำมีห้องสมุด เมื่อกลุ้มใจมากขึ้นก็คิดว่าหนังสือคงเป็นเพื่อนที่จะช่วยผ่อนคลายความเคร่งเครียดของอารมณ์ลงได้บ้าง ผมจึงได้หยิบหนังสือขึ้นมาเล่มหนึ่ง เมื่อแรกพลิกไปมายังไม่สนใจ แต่เมื่อเริ่มอ่านก็เพิ่มความสนใจมากขึ้น และเชื่อเรื่องหนังสือก็แปลก แม้หนังสือเล่มนี้จะหนาและใหญ่ แต่ก็ทำให้ผมสงบความรู้สึกกระวนกระวายลงได้ ผมก็อ่านจบอย่างเพลิดเพลิน แล้วก็อยากอ่านทวนอีกจบหนึ่งไม่เบื่อ ความรู้สึกนึกคิดก็ค่อยๆ

เปลี่ยนแปลงไปทางดี ความโกรธความแค้นความอาฆาตก็เพลาลง ทำให้คิดได้จึงตั้งปัญหาถามตัวเองว่า

ถ้าเราผูกพยาบาทอาฆาตเพราะความโกรธ คอยจ้องจะล้างแค้นเมื่อมีโอกาสสมแค้นแล้วจะได้อะไรดีขึ้นนอกจากจะเกิดกรรมติดตามสนองทำให้หมดอิสระ สุดสิ้นชีวิตที่จะรุ่งเรืองในอนาคตเป็นไปตามกฎแห่งกรรมหนีไม่พ้น จะต้องเพิ่มทุกข์หนักยิ่งขึ้นกว่าเวลายังไม่แก้แค้นอีกหลายเท่า ผิดทั้งทางโลกและทางธรรม จะเกิดการก่อเวรก่อกรรมกันไม่มีวันสิ้นสุด ไม่สิ้นชาติสิ้นภพ แล้วเมื่อเรามีสติเกิดปัญญารู้แล้ว ทำไมเราจะต้องพยาบาทอาฆาตไปล้างแค้นให้จิตใจตกในความทุกข์หนักต่อไปไม่มีวันสิ้นสุด เรานึกว่าเมื่อล้างแค้นได้สมใจแล้ว เราคงสบายใจเป็นการหลอกตัวเองเมื่อถึงเวลาจริง ๆ แล้วคงจะไม่เหมือนอย่างคิดเพราะมีอกฎหมายจะต้อง.ข้ามาจัดการ ชีวิตก็หมดความสุขหมดอิสระ การอโสหิกรรมทางเดียวที่ทำให้เราสบายใจหลุดพ้นกรรมชั่ว ที่ไม่มีเวรกรรมกันต่อไป คิดได้ก็ตัดสินใจอโหสิกรรมทันที เพราะเห็นว่าเรื่องที่เกิดขึ้นก็เป็นกรรมอดีตที่เราก่อขึ้นตามสนอง เราอย่าก่อกรรมทันที คิดได้แล้วก็สบายใจจิตใจปลอดโปร่ง ไม่มีความโกรธความแค้นอยู่ในจิตใจอีกเลย มิฉะนั้นมันก็คงกรุ่นอยู่ในใจ มีความรู้สึกพยาบาทอาฆาตอยู่ตลอดเวลาไม่มีความสงบสุขเลย บัดนี้ผมได้รับความสบายใจแทนแล้ว

การที่ผมเขียนจดหมายมานี้ อยากขอให้คุณช่วยหาหนังสือชุดนี้ให้ผมสักชุดหนึ่งแม้ราคาเท่าใดผมก็ต้องการ เพื่อไว้บอกแก่ลูกหลานของผมต่อไปภายหน้าจะได้รู้ว่า ผมได้กลับใจได้จากหนังสือในชุดกฎแห่งกรรม ทำดีได้ดีทำชั่วได้ชั่ว พิมพ์แจกในงานพระราชทานเพลิงศพหลวงแจ่มวิชาสอน ผมจึงอยากได้หนังสือชุดนี้เป็นกรรมสิทธิ์ เพื่อเป็นอนุสรณ์แก่เด็กรุ่นหลัง

เมื่อข้าพเจ้าเล่าเรื่องจดหมายให้ฟังแล้ว ท่านผู้ฟังฟังอย่างสนใจ แล้วถามว่า "คุณได้ส่งหนังสือเล่มที่เขาขอมานั้นไปให้หรือเปล่า" ข้าพเจ้าตอบว่า "ผมมีหนังสืองาน

พระราชทานเพลิงศพหลวงแจ่มวิชาสอนเหลือเล่มเดียว นอกจากนั้นผมแจกไปหมด และที่เหลือเล่มเดียวก็ไม่ได้อยู่กับผม มีผู้ยืมไปอ่าน กลับมาไม่นานก็มีผู้อื่นตามมายืมต่อ ๆ กัน"

เสียงบ่นมาอย่างเป็นทุกข์แทนทางโทรศัพท์ว่า "น่าเสียใจที่ผู้นั้นต้องผิดหวัง แล้วคุณจัดการอย่างไรต่อไป" ข้าพเจ้าตอบว่า "ผมได้ส่งจดหมายฉบับนั้นไปให้ คุณนายผิน แจ่มวิชาสอนที่โรงงานยาสีพื้นวิเศษนิยม อำเภอพระโขนง เพราะคิดว่าคงจะมีเหลือบ้าง"

เสียงถามทางโทรศัพท์อย่างร้อนรนว่า

"แล้วคุณได้หนังสือเล่มที่ว่านั้นหรือเปล่า" ข้าพเจ้าได้บอกว่า "ทางคุณนายผินก็แจกหมดเหมือนกันเพราะมีผู้ขอมามาก" ข้าพเจ้ายังพูดไม่จบก็ได้ยินเสียงถอนใจทางโทรศัพท์อย่างคนผิดหวัง เหมือนเรื่องจะเกิดขึ้นแก่ตัวท่านผู้นั้นเอง แล้วพูดว่า "น่าสงสารผู้สนใจมากคงผิดหวัง" ข้าพเจ้าบอกว่า คุณนายผินท่านได้พยายามไปหามาจากหลานของท่านได้มาเล่มหนึ่งแต่ไม่ค่อยจะเรียบร้อย ปกหนังสือออกจะเปื้อนไปสักหน่อยเห็นจะยืมอ่านกันมาก แล้วส่งมาให้ผมจัดส่งไปให้ผู้ต้องการ"

เสียงถอนใจอย่างโล่งใจ แล้วพูดว่า

"ก็ยังดีที่ยังไม่ผิดหวัง ผมขอแสดงความยินดีมาด้วย"

แต่แล้วเสียงก็หายเงียบ ข้าพเจ้าถือหูโทรศัพท์ไว้เพื่อคอยฟัง สักครู่หนึ่งก็ได้ยินเสียงแจ่มใสร่าเริง แล้วเสียงแสดงความยินดีเคล้าปนกับเสียงหัวเราะออกมาว่า "ผมคิดได้แล้วผมสบายใจ ผมได้สติ ได้ความคิดว่า การอโหสิกรรมเป็นบุญกุศลอันสูงยิ่ง และได้เห็นผลทันตา สามารถกำจัดความโกรธ ความแค้น ความพยาบาทให้หลุดพ้นไปได้ เป็นการชนะใจตัวเอง เพราะผมได้อโหสิกรรมแล้ว ไม่มีความโกรธไม่มีความแค้นเหลืออยู่อีก เหมือนปลดของหนักออกจากบ่า ทำให้ตัวเบาสบาย ทำให้จิตใจแจ่มใส มองเห็นแสงสว่างขึ้นมาแล้ว ขอขอบคุณที่รบกวนเวลาของคุณยามดึกดื่นมาก คุณได้ให้ข้อคิดหลักการอโหสิกรรมแก่ผม ทำให้ผมได้สติกลับมาเป็นตัวเอง ไม่เป็นทาสของกิเลส ตัณหา คือความโกรธ ความแค้น ความพยาบาท เรื่องที่ผมจะให้เขียน พบคนชั่วไม่ต้องเขียนแล้ว คืนนี้ผมคง

นอนหลับสบาย ขอขอบคุณอีกครั้งหนึ่งที่ทำให้ผมสบายใจ เพราะปลดความทุกข์ที่หนักอกลงได้แล้ว สวัสดี”

ข้าพเจ้าถือหูโทรศัพท์งง ไม่ได้พูดอะไรเลย ไม่นึกไม่ฝันว่าเรื่องจะลงเอยกันง่าย ๆ แต่ก็รู้สึกพอใจที่เหตุการณ์เข้าสู่ความเป็นปกติด้วยความดีของหลักธัมมะ ข้าพเจ้าก็สบายใจไปด้วยแม้จะดึกเลยเวลานอนมาแล้ว ก็ไม่รู้สึกง่วง แม้จะสนทนาต่อไปก็ยังไม่รู้สึกเบื่อ เพราะผลที่สามารถทำให้ผู้อื่นหลุดพ้นจากทุกข์ จากความโกรธ ความแค้นอาฆาตพยาบาทลงได้ โดยไม่จองเวรเป็นความพอใจเกินค่าที่ได้เสียเวลาเกือบสองชั่วโมงในการสนทนาทางโทรศัพท์ครั้งนี้ ซึ่งข้าพเจ้าไม่เคยพูดยืดยาวเวลาดึกเช่นนี้มาก่อนเลย แต่ฟังแจ่มใสชัดเจนดีในกลางดึก ข้าพเจ้ารีบพูดแสดงความดีใจก่อนที่ท่านจะวางหูว่า “ผมขอแสดงความยินดีด้วยที่คุณเป็นตัวเองแล้ว ขอให้หลับสบาย สวัสดี”

ก่อเวรก็เปรียบด้วย ก่อไฟ
ไฟลุกลามกว้างไกล เพราะเชื้อ
ตัดไฟจุ่งตัดใจ หยุดก่อ เชื้อนา
เวรห่อนหยุดยืดเยื้อ หากจ้องจองเวร

เพลิงแค้นจะดับด้อย แค้นนั้น ผิดนอ
เหมือนดับไฟสาดน้ำมัน ยิ่งร้อน
โต้ตอบ ประทุษฐ์กัน เวรก่อ เวรนา
เวรระงับด้วยไม่ย้อน มุ่งจ้องจองเวร

ของ ช. ชมธวัช

กรรมที่มองไม่เห็น

เหตุการณ์เกิดขึ้นกับบุคคลที่ได้รับเคราะห์กรรมนั้นส่วนมากก็มักจะโทษโชคชตา หรือที่ไม่เชื่อโชคชตาก็มักจะพูดว่าเหตุบังเอิญ หรือไม่ก็โทษพรหมลิขิต แต่ไม่ค่อยจะมีใครโทษตัวเองที่สร้างกรรมไว้ ส่วนมากโยนให้เป็นบาปกับเคราะห์เพื่อให้พ้นตัว แล้วเหตุการณ์เหล่านั้นผ่านไปในความรู้สึกง่าย ๆ ไม่มีผู้ใดที่จะหาต้นเหตุที่จะเกิดผลเคราะห์กรรม หากมนุษย์เชื่อกรรมแล้วค้นคว้าหาสาเหตุ ต้นเรื่อง **"กรรม"** ก็คงจะเห็นได้ว่าผลนั้นย่อมเกิดจากต้นเหตุ จะเปรียบเทียบก็ไม่ผิดอะไรกับเราปลูกต้นข้าว ผลก็ออกมาเป็นเมล็ดข้าว จะเป็นพืชอื่นไปไม่ได้ ผู้สร้างกรรมดีหรือกรรมชั่วย่อมให้ผลเช่นเดียวกัน ผู้ทำดีจะกลับได้รับผลชั่วนั้นเป็นไปไม่ได้ นอกจากอดีตจะมีกรรมชั่วติดตามมาสนอง ซึ่งข้าพเจ้าได้พยายามรวบรวมเรื่องที่เกิดขึ้นมาแล้วจะชี้ให้เห็นว่า **"กฎแห่งกรรม"** นี้ถ้าได้พิจารณาหาเหตุผลด้วยจิตใจเที่ยงธรรมค้นคว้าให้ถึงแก่นแล้วก็จะเห็นได้อย่างชัดเจนว่าเป็นกฎของสากลทั่วไป มิได้ยกเว้นชาติใดภาษาใดหรือศาสนาใดในโลก ซึ่งสัตว์โลกและมนุษย์เกิดมาก็ต้องตกอยู่ภายใต้ "กฎแห่งกรรม" ด้วยกันทุกรูปทุกนาม บางทีเหตุการณ์ตัวอย่างที่เกิดขึ้นผ่านไปแล้วอาจจะช่วยชี้ให้เห็นความกระจ่างแจ้งขึ้นบ้างเช่น

วันหนึ่งข้าพเจ้าได้ไปหาคุณพี่ที่ฝั่งธน ฯ เมื่อได้นั่งสนทนากันพอสมควรแล้ว คุณพี่ก็เล่าเรื่องซึ่งได้รับฟังมาจากโรงพยาบาลทหารเรือว่า มีนายทหารเรือไทยผู้หนึ่งได้เดินทางไปต่างประเทศ และเป็นผู้ได้รู้ได้เห็นมาด้วยตนเองเล่าให้ฟังว่า กัปตันเรือเดินทะเลคนหนึ่งเป็นฝรั่ง เมื่อนำเรือเข้าจอดเทียบท่าแล้วได้มีแมวเจ้ากรรมตัวหนึ่งเข้าไปอยู่ในห้องกัปตัน และบังเอิญกัปตันผู้นั้นเป็นคนเกลียดแมวอย่างเข้ากระดูกดำ แทนที่กัปตันจะไล่แมวออกมาให้พ้นจากห้องแล้วคิดว่าเหตุการณ์อะไรก็คงไม่เกิดขึ้น แต่กัปตันผู้นี้แกมีความ

---

*เรื่องลำดับที่ ๘๓ ของผู้ประพันธ์

โกรธ ความพยาบาทแมว คล้ายจะเป็นศัตรูคู่จองเวรกันมาก่อน กลับปิดประตูขังไว้ไม่ยอมให้ออกจากห้อง หลังจากนั้นก็ใช้ท่อนไม้ไล่ตีแมวเคราะห์ร้ายตัวนั้น ก็วิ่งหนีวนเวียนอยู่ในห้อง หาทางออกไม่ได้ เมื่อถูกตีอย่างเจ็บปวดก็ยิ่งร้องวนเวียนวิ่งหนีอยู่ภายในห้องอย่างหัวซุกหัวซุนด้วยความกลัวจนสุดขีด เป็นธรรมดาของสัตว์โลกไม่ว่าเป็นสัตว์เล็กหรือสัตว์ใหญ่ตลอดทั้งมนุษย์ เห็นจะมีความรู้สึกตรงกันก็คือกลัวความตาย กลัวความเจ็บปวดด้วยกันทุกรูปทุกนาม แมวตัวนั้นก็เช่นเดียวกัน หนีอย่างสุดชีวิตทั้งร้องก้องคล้ายจะร้องขอชีวิตเพราะความเจ็บปวดที่ถูกตีหนัก มันเป็นเรื่องสลดใจกับผู้ได้พบเห็นเหตุการณ์ครั้งนั้น พวกลูกเรือกุลีและกลาสีและพวกต้นเรือซึ่งต่างก็รู้ดีว่าไม่มีใครสามารถจะยับยั้งห้ามปรามกัปตันผู้นั้นได้ นอกจากกัปตันจะเป็นผู้มีอำนาจสิทธิ์ขาดในเรือแล้วยังเป็นคนที่มีใจคอดุร้าย ทำให้นายทหารเรือไทยผู้นั้นต้องทำจิตใจให้เป็นอุเบกขา เพราะสิ่งใดที่ไม่สามารถจะช่วยได้ก็ต้องทำจิตใจให้ปกติไม่ยินดียินร้ายทำใจให้อยู่กลาง เพราะพวกลูกเรือกลาสีเหล่านั้นรู้ดีว่าหากใครจะไปตบประตูขัดขวางก็เท่ากับไปยุให้กัปตันเพิ่มความบ้าโกรธมากขึ้น นึกถึงคำโบราณของคนไทยเราว่า ใครฆ่าแมวบาปหนักเท่ากับฆ่าเณรผู้มีศีล แต่แล้วเสียงโครมครามและเสียงแมววิ่งร้องและวิ่งไล่ในห้องกัปตันก็เงียบเสียงลง ต่อมาประตูห้องกัปตันก็เปิดออก กัปตันเดินออกมาเหงื่อโทรมกาย หน้าตายังมีริ้วรอยความเหี้ยมโหดดุร้าย ในมือได้จับหางแมวหิ้วตัวหัวห้อยออกมา ปรากฏว่าแมวตัวนั้นเลือดไหลออกทางปากและทางจมูกตายอย่างสนิทไม่ดิ้นรนได้อีก แต่แล้วกัปตันหิ้วเดินมาทางกาบเรือเหวี่ยงศพแมวตัวนั้นโยนลงน้ำไปท่ามกลางสายตาผู้พบเห็นอย่างติเตียน ต่างก็มีความรู้สึกสะอิดสะเอียนการกระทำของกัปตันในครั้งนั้น

เหตุการณ์มิได้หยุดเพียงนี้ เพราะหลังจากกัปตันได้ตีแมวตายในวันรุ่งขึ้น ตัวกัปตันก็หายไป ไม่มีใครทราบว่าไปไหน เหตุการณ์ก็โกลาหล เพราะรองกัปตันก็ต้องทำงานแทนไปก่อน แต่แล้วต่อมาศพของกัปตันก็ลอยอืดขึ้นมาในบริเวณที่จอดเรือ นี่ก็เป็นเรื่องลึกลับอัศจรรย์ตามสันนิษฐานว่า กัปตันตกน้ำตายอย่างธรรมดา เพราะดื่มเหล้าเมาจัดทางการได้สอบสวนร่างกายไม่พบร่องรอยบอบช้ำพอจะยกขึ้นมาพิสูจน์หาสาเหตุข้อสงสัยว่าถูกฆาตกรรม

นี่ถ้าถือตามหลักธรรมก็พอบอกได้กรรมที่ได้รับผลทันตาเห็น หากผู้ที่ไม่รู้เรื่องกรรมก็บอกว่า กัปตันกินเหล้าเมาตกน้ำตายโดยบังเอิญ นี่เป็นธรรมดาเรื่องหนึ่งที่นายทหารเรือผู้เห็นเหตุการณ์ท่านได้นำมาเล่าเป็นเรื่องที่น่าคิด

เมื่อได้ฟังเรื่องราวกัปตันฝรั่งตกน้ำตาย กรรมสนองที่ได้ฆ่าแมว เพราะความอาฆาตพยาบาท ทำให้ข้าพเจ้านึกถึงครั้งข้าพเจ้าได้ไปหาเพื่อนผู้คุ้นเคยกันมานานและเป็นทันตแพทย์ เนื่องจากสุขภาพของหมอไม่ค่อยจะปกตินัก ข้าพเจ้าจึงไปถามข่าวเยี่ยมเยียนในฐานะผู้ที่รักใคร่คุ้นเคยกันมานาน

ก่อนที่จะเข้าบ้านของหมอ ข้าพเจ้าก็เห็นพระภิกษุรูปหนึ่งกำลังเดินสวนออกจากบ้าน พระรูปนี้มีลูกศิษย์จูงนำเดินหน้า ทำให้นึกว่าพระภิกษุรูปนั้นคงตาพิการหรือบอด คิดสงสัย ตาท่านบอดทำไมจึงบวชได้ เมื่อได้เข้าไปในบ้านหมอผู้คุ้นเอยแล้ว เราก็ได้ทักทายปราศรัยกันพอสมควร ข้าพเจ้าจึงเอ่ยถามหมอว่า

"นี่หมอ ผมเห็นพระที่ออกไปจากบ้านหมอเมื่อครู่นี้สวนทางก่อนหน้าผมจะเข้ามานั้น ท่านตาบอดใช่ไหม จึงได้มีลูกศิษย์จูง" หมอยิ้มแล้วพูดว่า "ใช่ ท่านเป็นมหา ๓ ประโยค ตาท่านบอดภายหลังเมื่อท่านบวชหลายปี" ข้าพเจ้าสงสัยจึงถามต่อไปว่า

"ทำไมไม่หาหมอแผนปัจจุบันมารักษา ผมคิดว่าสามารถจะรักษาให้หายได้" หมอหัวเราะแล้วพูดว่า "รักษาแล้วไม่หาร ท่านได้เล่าให้ผมฟังเรื่องในอดีตที่ท่านทำกรรมไว้และท่านได้รู้ตัวว่ากรรมตามสนอง ในชาตินี้ท่านก็ต้องใช้กรรมที่ท่านได้ทำไว้จนกว่าจะหมดหนี้" ข้าพเจ้าฟังแล้วก็เกิดความสนใจ จึงขอร้องให้หมอช่วยเล่าเรื่องอดีตของท่านมหาให้ข้าพเจ้าฟัง หมอก็ได้กรุณาเล่าให้ฟังมีใจความว่า

"เมื่อครั้งท่านมหาสมัยเมื่อยังไม่บวช และอยู่ในวัยรุ่น บ้านของท่านอยู่ติดกับคลองมีกระไดท่าน้ำ เวลานั้นชาวบ้านส่วนมากไม่ชอบใส่รองเท้า ถนนยังไม่ดี หน้าฝนเละเป็นโคลน เมื่อไปไหนมาไหนกลับมาถึงบ้านก็จะต้องไปที่กระไดท่าน้ำเพื่อล้างเท้าให้สะอาดก่อนจะขึ้นบ้านขึ้นเรือน

วันหนึ่งท่านได้กลับจากเที่ยวก็ไปที่ท่าน้ำลงกระไดไปล้างเท้า เป็นเวลาที่มีปลาแขยงชุกชุม เมื่อมีคนลงมาล้างเท้าพวกปลาก็พากันมาตอด ท่านมีความโกรธมากตามอารมณ์

ร้อนแรงของคนวัยหนุ่ม ขาดสติมีความประมาทคิดแต่จะแก้เผ็ด ที่เจ้าพวกปลาแขยงมาตอดเท้า นึกพยาบาทคิดจะต้องทำให้หายแค้นจึงรีบขึ้นบนเรือนคว้าได้สวิงรีบลงมาเพราะอารมณ์โกรธ รีบลงไปตีนท่าทำเป็นล้างเท้า กระทุ้งน้ำพอเป็นพิธี พวกฝูงปลาแขยงต่างก็แย่งกันว่ายเข้ามาตอดเท้า ทันใดนั้นท่านก็เอาสวิงช้อนปลาขึ้นมาได้ ๖–๗ ตัว คิดว่าจะทุบตีให้มันตายก็ง่ายเกินไปยังไม่สมกับอารมณ์แค้นและความโกรธ จะต้องทรมานให้สาสมจึงจะสมแค้นจึงรีบวิ่งขึ้นเรือนหาได้เข็มรีบจัดแจงลงมาที่ท่าน้ำ แล้วก็เอาเข็มแทงลูกนัยน์ตาทั้งสองข้างทุกตัว แล้วก็ปล่อยลงน้ำไป เมื่อทำแก่ปลาเหล่านั้นได้ก็ความโกรธลงบ้าง ในใจนึกสมน้ำหน้าที่มันมาตอดเท้า

ครั้นหลายปีต่อมาเมื่ออายุครบบวชก็เข้าอุปสมบทเป็นพระภิกษุสงฆ์ในพระพุทธศาสนา ได้ศึกษาเล่าเรียนในทางธรรมสอบได้เป็นมหาเปรียญ ๓ ประโยค ท่านก็เริ่มเจ็บตาข้างหนึ่ง แม้จะรักษาอย่างไรก็ไม่หายทั้งเจ็บทั้งปวดแสนสาหัส แทบจะทนไม่ไหว เมื่อให้แพทย์แผนปัจจุบันตรวจก็บอกว่าต้องผ่า มิฉะนั้นก็ไม่มีโอกาสหาย ที่สุดหมอก็ได้ผ่าตาแต่ก็ไม่สามารถจะรักษาได้ ที่สุดตาก็บอดลง ท่านก็นึกรู้ได้ทันทีนั้นว่า กรรมที่ท่านได้มีจิตอาฆาตพยาบาทกับปลาแขยงในสมัยวัยรุ่นนั้น บัดนี้กรรมได้ติดตามมาทันแล้ว ต่อมาไม่นานตาที่ยังใช้ได้อีกข้างหนึ่งก็เกิดปวดขึ้นมา รู้สึกว่าความเจ็บปวดแทบจะปะทุออกมาต้องไปหาแพทย์ ๆ ก็ลงความเห็นว่าไม่มีทางอื่นจะต้องผ่าอีก เมื่อไม่มีทางอื่นเลือก ท่านก็ยอมเสี่ยงอีกครั้งหนึ่งที่สุดตาของท่านก็บอดสนิททั้งสองข้าง ท่านจึงนึกว่า โรคกรรมเวรนี้หมอเก่งเพียงไรก็ไม่สามารถจะรักษาหายได้

นี่ก็ชี้ให้เห็นว่ากรรมใดที่เราก่อขึ้นด้วยอำนาจจิตคิดพยาบาทอาฆาต ย่อมจะก่อให้เกิดผลขึ้นมาได้ เมื่อข้าพเจ้าได้ฟังหมอเล่าแล้วก็รู้สึกเศร้าใจที่มนุษย์อีกจำนวนไม่น้อยที่ไม่เชื่อกรรม ฉะนั้น โลกในยุคปัจจุบันนี้จึงมีการฆ่าฟันเอาชีวิตกันง่าย ๆ เพราะไม่เกรงกรรมไม่เกรงเวรเกรงบาป จิตใจจึงเหี้ยมโหดชั่วร้าย หากมีผู้เชื่อกรรม เชื่อบุญ เชื่อบาปแล้วโลกที่เราอยู่นี้ก็จะเกิดความสงบขึ้นอีกมาก

เมื่อข้าพเจ้าได้ฟังหมอเล่ามาแล้วก็เกิดความสนใจมากจึงบอกว่า "หมอกรุณาช่วยติดต่อขออนุญาติท่านมหาเพื่อให้ผมได้เขียนเรื่องนี้ขึ้นได้ไหม" หมอยิ้มแล้วบอกว่า "ผม

ยินดี จะติดต่อขออนุญาตให้ คิดว่าท่านคงไม่ขัดข้อง เพราะท่านเองก็รู้ตัวแล้วว่าท่านกำลังรับใช้กรรม และก็ไม่อยากให้ผู้อื่นได้สร้างกรรมเช่นนี้ต่อไป" หมอพูดแล้วก็หัวเราะอย่างอารมณ์ดี แม้หมอจะมีสุขภาพในปัจจุบันนี้ไม่ค่อยจะสมบูรณ์นัก แต่กำลังใจของหมอยังดีแล้วหมอก็พูดต่อไปว่า

"เมื่อก่อนผมก็ไม่เชื่อเรื่องกรรม ผมเคยล่าสัตว์ทำบาปมามาก แต่บัดนี้ผมเชื่อแล้วไม่มีอะไรสงสัยอีก ผมเองก็เจ็บป่วยออด ๆ แอด ๆ ไม่รู้จักหาย ไม่มีความสุขความสบายเลย นึกเบื่อชีวิต เงินทองทรัพย์สินก็ไม่ช่วยอะไรได้มากนัก เช่นท่านมหาเป็นตัวอย่าง เวลานี้ผมคิดได้ว่าเราเกิดมาในร่มโพธิ์ของพุทธศาสนา เป็นศาสนาที่ประเสริฐที่สุดในโลก แต่เราก็ยังไม่รู้จักศาสนาดี เมื่อคิดแล้วก็นึกละอายในใจว่า เรานี้ไม่น่าจะเสียชาติเกิดเลย ใช้ชีวิตเวลาวัยหนุ่มให้หมดในการสร้างบาป เมื่อบั้นปลายรู้ตัวก็ควรจะทำอะไรในทางบุญกุศลสมกับได้เกิดมาในพุทธศาสนาบ้าง

ฉะนั้น บั้นปลายในชีวิตของผมถ้ายังสามารถทำอะไรได้ก็อยากจะทำอะไรให้เกิดประโยชน์เป็นแก่นสาร เมื่อเรายังมีลมหายใจยังมีชีวิต จะได้ทันตาเห็น เพราะผมมองเห็นแล้วเมื่อเจ็บไข้ได้ป่วยบางครั้งก็ทำให้คิดว่าทรัพย์สินเงินทองเมื่อเราไม่ใช้ให้เกิดประโยชน์ยังมีชีวิตอยู่ เมื่อเราจะตายทรัพย์สินก็ไม่สามารถจะถ่ายชีวิตเราได้ แล้วเราหาทรัพย์สินตั้งแต่หนุ่มจนแก่เพื่อประโยชน์อะไร ตัวอย่างความไม่เที่ยงตามพระท่านว่าที่เราพอจะเห็นได้มีมากมายเป็นเด่น ที่รู้ทั่วไปของโลกในยุคนี้ก็เห็นจะมีนายโรเบิร์ต เอฟ. เคนเนดี้ ผู้สมัครรับเลือกตั้งจะเป็นประธานาธิบดีของสหรัฐอเมริกาคนต่อไปสมัยหน้า ซึ่งกำลังอยู่ในท่ามกลางของประชาชนเสียงโห่ร้องความยินดีที่ชนะได้คะแนนเสียงข้างมากจากประชาชนที่นิยมตัวเขา แม้ตัวเองก็กำลังมีความตื่นเต้นดีใจ เพราะมองเห็นตำแหน่งประธานาธิบดีของสหรัฐกำลังรอเวลาคอยอยู่ข้างหน้า แต่ทางพระท่านบอกว่า ในโลกนี้ไม่มีอะไรเที่ยงแท้แน่นอน ที่ไหนมีสุขที่นั่นมีทุกข์ ท่ามกลางของประชาชนโห่ร้องกึกก้องไปทั้งเมืองเพื่อแสดงความยินดีและรับขวัญนายโรเบิร์ต เอฟ. เคนเนดี้ อย่างลิงโลดทั่วท้องถนน ทันใดนั้นเสียงปืนก็ดังขึ้นข้างตัวนายโรเบิร์ต เอฟ. เคนเนดี้หลายนัด ทำให้ผู้ชนะเลือกตั้งซึ่งกำลัง

ตื่นเต้นดีใจก็ดับวูบลงอย่างไม่รู้ตัว ท่ามกลางผู้คนต่างแสดงความโลดเต้นโห่ร้องก็เงียบลงทันทีเพราะตกตะลึงพึงเพลิดสิ่งที่ทั่วทั้งโลกไม่ใครเคยนึกฝันว่าจะเกิดเหตุร้ายแรงขึ้น แต่ก็เกิดขึ้นแล้วไม่ใช่ความฝันเป็นความจริง เสียงโห่ร้องกึกก้องแผ่นดินแทบจะถล่มทลายลงของพวกสนับสนุนโห่ร้องรับขวัญ ความหวังว่านายโรเบิร์ต เอฟ. เคนเนดี้ จะได้เป็นประธานาธิบดีคนใหม่อายุน้อย สำหรับตำแหน่งอันสูงส่งของสหรัฐอเมริกาในอนาคตก็ดับลงเหมือนแสงสว่างอันมีรัศมีแก่กล้าแสงสุกใสไม่มีแสงใดมาเทียบเท่าก็ดับมืดมิดลงทันที ทางพุทธศาสนาก็ชี้ให้เห็นแล้วว่า ทุกสิ่งเป็นของไม่เที่ยง อย่ามัวทนงหลงตัวว่ายังหนุ่มยังสาวยังแข็งแรงไม่ตายง่าย ชีวิตกับความตายไม่แน่นอน ไม่มีใครรู้ล่วงหน้า สิ่งที่แน่ก็คือทุกคนต้องผจญต่อทุกข์ แม้นายเคนเนดี้เป็นคนหนุ่มมีเกียรติสูงที่จะมีอนาคตอีกไกล แต่ก็ตายอย่างไม่ทันรู้ตัว จะมีเงินมากมายหลายสิบล้าน แต่เงินเหล่านั้นก็ไม่สามารถจะช่วยแลกซื้อชีวิตของนายโรเบิร์ต เอฟ. เคนเนดี้ คืนมาได้ เมื่อพิจารณาดูแล้วก็คงจะเป็นกรรมในอดีตเห็นชัดแจ้งตามหลักธรรม ทำให้ผมเกิดรู้สึกตัวคิดได้ เวลานี้ผมจัดการเลี้ยงพระทำบุญทำทานถวายอาหารคาวหวานให้ท่านมาฉันที่บ้านทุกอาทิตย์ เอาเงินทองทรัพย์สินมาแลกเป็นบุญกุศลเพื่อจะได้บารมีมีทานติดตามวิญญาณเมื่อสังขารดับสูญไปแล้ว แต่วิญญาณเป็นอมตะไม่สูญสิ้น และผมก็มีโอกาสได้สนทนากับพระท่านทำให้จิตใจผมสบายขึ้น และคิดจะทำประโยชน์อะไรให้แก่ส่วนรวมต่อไป

เมื่อได้ทราบว่าเวลานี้หมอได้เริ่มก่อการสร้างกุศล ทำให้ข้าพเจ้าพลอยปลื้มปีติเพราะหมอเป็นผู้มั่งคั่งผู้หนึ่งสามารถจะทำประโยชน์สร้างกุศลในทางศาสนาได้มากจึงบอกว่า 'ผมขอแสดงความยินดีด้วยที่หมอได้เกิดความรู้สึกในทางดีในบั้นปลายของชีวิต ผมขออนุโมทนาด้วยความจริงใจ ขอให้ช่วยกันสร้างประโยชน์ในเมื่อเรายังมีชีวิตอยู่และได้เห็นผลงานของเราเพื่อจะได้เป็นกรรมดีเกิดกุศลบารมีติดตามเราไปสู่สุคติในชาติต่อไป เพราะเรายังไม่มีโอกาสบรรลุนิพพาน ยังต้องเวียนว่ายตายเกิดยังไม่รู้สุดสิ้น ผู้ไม่ประมาทย่อมคิดได้

ปริญญาธรรมชาติ

เช้าวันหนึ่งปลายเดือนเมษายน หลังอาหารแล้วก็เข้าห้องเตรียมตัวจะออกจากบ้านไปทำงานตามปกติ ยังไม่ทันแต่งตัวเสร็จ เด็กเข้ามาบอกว่ามีแขกมาหาและคอยอยู่แล้ว จึงรีบแต่งตัวออกจากห้องทันที ข้าพเจ้าได้พบกับสุภาพบุรุษ ๓ ท่านที่นั่งรออยู่ก่อน รู้สึกว่าเรายังไม่เคยพบกันมาก่อน แล้วท่านทั้ง ๓ ก็แนะนำตัวเอง ข้าพเจ้าได้รับเกียรติต้อนรับ รู้จักสุภาพบุรุษทั้ง ๓ คือ ท่านหนึ่งเคยเป็นผู้พิพากษามาก่อน และอีกท่านหนึ่งเคยเป็นนายตำรวจ บัจจุบันนี้ทั้งสองท่านเป็นข้าราชการบำนาญ อีกท่านหนึ่งเป็นผู้อยู่ในวงการค้าและอุตสาหกรรมมีชื่อเสียงทางสังคม

ท่านทั้งสามนี้ในสายตาของข้าพเจ้าเห็นว่า นักธุรกิจจะอ่อนวัยกว่าสองท่าน แต่ท่านทั้งสามก็สนิทสนมกันดี วัยอ่อนแก่คงไม่เป็นอุปสรรคในการคบหาสมาคม หากนิสัยและความรู้สึกต้องกัน แล้วเราก็ได้สนทนาเป็นกันเอง ท่านทั้ง ๓ ก็ช่วยกันเล่าถึงจุดประสงค์ที่ได้มาหาข้าพเจ้า คือต่างก็ได้อ่านเรื่อง "กรรมลิขิต" ซึ่งทางคณะธรรมวาทีวัดสร้อยทองได้พิมพ์ในวันขึ้นปีใหม่ เกิดความสนใจอยากพบผู้เขียน จึงได้พยายามสืบหาตำบลที่อยู่ ข้าพเจ้าได้กล่าวขอบคุณที่ท่านทั้งสามให้เกียรติอันสูงอุตส่าห์ตามมาจนพบบ้าน

การสนทนากันในเช้าวันนั้น ข้าพเจ้าได้เรื่องราวที่จะเกิดประโยชน์ส่วนรวมมาเล่าสู่กันฟัง เรื่องนี้เริ่มต้นด้วยเวลาไม่นานที่ผ่านมา แต่ก็โยงไปถึงอดีตชีวิตของท่านผู้หนึ่ง ข้าพเจ้าได้รวบรวมขึ้น เพื่อจะชี้ให้เห็นกรรมดีกรรมชั่ว เหมือนสายบ่านที่ชักใยถึงกัน ซึ่งจะมองด้วยสายตามนุษย์ยากที่จะเห็นได้ กรรมดีหรือกรรมชั่วย่อมคอยติดตามสนองเพียงอยู่

เรื่องลำดับที่ ๒๘ ของผู้ประพันธ์

ที่เวลาช้าหรือเร็วเท่านั้น ดังที่ท่านจะได้ฟังเรื่องราวจากอดีตผู้พิพากษาและท่านนักการค้าเป็นผู้ผลัดกันบรรยายเรื่องนี้ต่อไป

วันหนึ่งเวลาเช้าจวนจะสิ้นเดือนมีนาคม เราสามคนมีผมและอดีตนายตำรวจและท่านนักการค้ารวมทั้งคนขับรถเป็นจำนวน ๔ คน กำลังจะออกเดินทางหลีกความร้อนและความอัดแอในพระนครไปหาที่สงบและร่มเย็นจึงตั้งใจไปพักผ่อนต่างจังหวัด เช้าวันนั้นเราไม่นึกว่าจะเกิดอุปสรรคขึ้นแก่รถของเรา เห็นจะเป็นเพราะความประมาทไม่ได้ตรวจดูรถให้เรียบร้อยก่อนออกเดินทาง รถวิ่งไปยังไม่ทันพ้นเขตอำเภอภายในพระนคร เข็มหน้าปัดวัดความร้อนในรถก็ขึ้นสูงผิดธรรมดา แสดงว่าเครื่องยนต์ร้อนผิดปกติ เราต่างก็ไม่สบายใจเพราะหมายถึงมีสิ่งบกพร่องของเครื่องยนต์ บางทีเราไม่อาจใช้รถคันนี้เดินทางต่อไปก็ได้ จึงสั่งให้คนขับนำรถแอบเข้าข้างทางลงไปเปิดฝาดูเครื่องยนต์ มองหาสิ่งบกพร่อง ที่พอจะเห็นได้ก็เห็นว่าท่อยางหม้อน้ำทะลุเป็นรู น้ำพุ่งออกมาจนน้ำจะแห้งหม้อ จึงเกิดความร้อนจัด พวกเราจึงค่อยสบายใจขึ้นบ้าง เพราะเป็นเรื่องภายนอก เพียงแต่เปลี่ยนท่อยางที่รั่วซึ่งไม่ยากนัก ใช้เวลาไม่นานก็คงเรียบร้อยเดินทางต่อไปได้

เราจึงสั่งให้คนขับนำรถไปหาอู่ซ่อมรถยนต์ที่ใกล้ที่สุดในบริเวณนั้นโดยด่วน เพื่อเปลี่ยนท่อยางทั้งบนและล่าง เพื่อป้องกันไม่ให้ท่อยางทำเหตุขึ้นอีก พวกเราลงจากรถมองหาร้านขายเครื่องดื่มและอาหารใกล้ ๆ เพื่อเข้าไปนั่งคอยเวลากว่ารถจะทำเสร็จเรียบร้อย เมื่อเราพากันเข้าไปในร้านเครื่องดื่ม ซึ่งไม่ได้ตั้งใจมาก่อน เมื่อหาที่นั่งได้โต๊ะว่างแล้ว เราก็สั่งเครื่องดื่มตามแต่ใครจะชอบอะไร

เรามองดูภายในร้านรอบตัว ก็เห็นมีทั้งคนจีนและคนไทย มีทั้งข้าราชการและนักธุรกิจ พวกนายตรวจรถเมล์ มีอาชีพต่าง ๆ กัน นั่งสนทนากันอยู่ในหมู่พวกของตนไม่ค่อยจะสนใจว่าผู้ใดจะรำคาญ บางคนก็ชอบพูดคำด่าคำสลับกันไป บางคนก็นั่งอ่านหนังสือพิมพ์รายวัน ไม่สนใจใครจะคุยจะด่าใครอย่างไร บางคนทั้งอ่านหนังสือพิมพ์หูก็คอยฟังผู้อื่นพูด นาน ๆ ก็เงยหน้าขึ้นจากหนังสือพิมพ์พูดขัดเสียทีแล้วก็อ่านต่อไป

รู้สึกว่าคนส่วนมากในสถานที่นั้น ชินต่อเสียงเอะอะโวยวายของผู้อื่น จึงนั่งสงบเป็นปกติอย่างไม่สนใจใคร ส่วนโต๊ะใกล้ ๆ ที่เรานั่ง ล้วนแต่พวกรุ่นหนุ่มคะนองนั่งดื่ม

กาแฟ คุยโขมง บางครั้งก็ถกเถียงการเมือง เรื่องสงครามไปตามเรื่อง พวกเราใหม่ต่อสถานที่ใหม่ต่อเสียงก่อกวนประสาท และเป็นครั้งแรกจึงไม่ค่อยสบายใจนัก แต่ก็ต้องปรับความรู้สึกให้ชินพอมีความอดทนนั่งสนทนากันได้ในหมู่พวกเรากันเอง

ไม่ช้าเหตุการณ์ในร้านขายเครื่องดื่ม ก็ค่อยเปลี่ยนแปลงไป ผู้ที่เข้ามานั่งดื่มกินอาหารเช้า เมื่อเสร็จต่างก็ค่อย ๆ ทยอยแยกย้ายพากันออกจากร้านทีละพวก ทีละคน ๒ คน เหตุการณ์วุ่นวายจอแจภายในร้านก็ค่อยสงบลงบ้าง ไม่ช้าคงเหลือพวกชายหนุ่มโต๊ะข้างประมาณ ๕ คนยังคุยกันเสียงดัง ถกเถียงกันด้วยเรื่องไม่เป็นสาระและยังเหลือพวกพวกเราอีกโต๊ะหนึ่ง ทันใดนั้นเราก็ได้ยินเด็กหนุ่มโต๊ะข้าง ๆ พูดออกมาด้วยความตื่นเต้น พลางกางหนังสือพิมพ์ที่กำลังอ่านอยู่ แล้วพูดเสียงดังว่า

"เฮ้ย ดูนี่ซิโว้ย อ้ายหมอนี่มันโง่ระยำทีเดียว เงินเกือบสองหมื่นยังด้นเอาไปให้ตำรวจนำไปคืนให้เจ้าของ เป็นกูพบละก็หวานไปได้นานทีเดียว เงินเป็นหมื่นไม่ใช่ขี้ไก่โว้ย คนโง่บัดซบอย่างนี้ก็มีด้วย"

พวกเราก็หันไปมองดูโต๊ะที่ผู้พูดเป็นจุดเดียวกัน เสียงพวกเพื่อน ๆ ต่างก็รุมถามว่า เรื่องอะไรเกี่ยวกับเงินเยอะแยะอย่างนั้น คนอ่านหนังสือพิมพ์รายวันพูดขึ้นว่า "เรื่องคนขับรถแท๊กซี่โว้ย คนโดยสารลืมถุงเงิน ในถุงมีเงินสดเกือบสองหมื่นอยู่หลังรถ ด้นเอาไปให้ตำรวจคืนไปให้เจ้าของจนได้"

ชายหนุ่มหลายคนมีความเห็นว่า คนขับรถแท๊กซี่เป็นคนเซ่อ เป็นคนโง่ แต่ชายหนุ่มในหมู่นั้นคนหนึ่งเรียบร้อยกว่าเพื่อน พูดออกความเห็นอย่างตริตรองว่า

"ข้าว่าเขาทำถูก เราควรจะสนับสนุนยกย่อง เพราะการทำความดีมันทำยากลำบาก ต้องอดทนมีใจสูงพอ ยิ่งเรื่องเงินทอง คนเราน้อยคนนักจะทำได้ เพราะจะตัดความโลภความอยากได้นั้นยากนัก ที่เขานำเอาไปแจ้งความตำรวจเพื่อนำคืนให้เจ้าของนับว่าเขาได้ชนะใจตนเอง ควรที่เราจะยกย่องสรรเสริญ" เราได้ฟังแล้วต่างก็มองดูตากันนึกในใจว่าในหมู่คนใจต่ำ ก็ยังมีคนจิตใจสูงแทรกแทรงอยู่บ้าง แต่สังเกตดูพวกชายหนุ่มเหล่านั้นไม่ค่อยจะพอใจเห็นด้วย เห็นจะเป็นผู้ยังมีกิเลสโลภเห็นแก่ได้อยู่มาก แต่ก็ไม่กล้าจะขัดแย้ง เห็นจะเป็นเพราะเกรงใจในความดีก็ได้

ในไม่ช้าชายหนุ่มกลุ่มนั้นชำระเงินค่าเครื่องดื่มแล้ว ก็พากันออกจากร้านไป บนโต๊ะคงเหลือแต่ถ้วยจาน และหนังสือพิมพ์รายวันอีกฉบับหนึ่ง เข้าใจว่าเป็นหนังสือพิมพ์ของร้านเพื่อมีไว้ให้พวกลูกค้าอ่าน เราจึงเอื้อมมือไปหยิบหนังสือพิมพ์รายวันฉบับนั้นจากโต๊ะมาพลิกค้นหาเรื่องที่ชายหนุ่มถกเถียง อยากทราบรายละเอียด ก็เห็นหัวข้อข่าวว่า "แท๊กซี่ผู้ซื่อสัตย์"

ในเนื้อเรื่องมีใจความว่า นายฮ่งเพียว แซ่เฮ้ง อายุ ๒๖ ปี ได้ขับรถแท๊กซี่หมายเลข ก.ท.ท.—๑๘๓๗๔ ได้รับคนโดยสารจากประตูน้ำ นำไปส่งถนนสุขุมวิทซอย ๔ เมื่อกลับจากส่งผู้โดยสารแล้วรถแล่นมาถึงราชประสงค์ ก็เห็นถุงกระดาษของผู้โดยสารลืมไว้ที่นั่งข้างหลัง เมื่อหยิบดูก็พบธนบัตรอยู่ในซองหมื่นกว่าบาท พร้อมทั้งเอกสารและเช็คธนาคารอีกมากเช่นนี้ แทนที่นายฮ่งเพียวจะดีใจ นึกว่าเป็นลาภเพื่อจะยึดไว้เป็นสมบัติของตน กลับรีบร้อนนำของเหล่านั้นไปแจ้งความมอบให้นายร้อยเวรตำรวจสถานีพลับพลาชัยเขต ๑ เพื่อจะได้มอบให้แก่เจ้าของต่อไป เมื่อมอบให้ตำรวจแล้ว นายฮ่งเพียวก็ได้เร่งรีบขับรถออกติดตามเจ้าของเงินในสถานที่นำไปส่ง เมื่อพบตัวแล้วก็รีบนำตัวมาสถานีตำรวจเพื่อรับเงินคืนต่อไป เหตุเกิดเมื่อเวลา ๒๑.๐๐ น. คืนวันที่ ๒๗ มีนาคม ๒๕๑๑ นายฮ่งเพียวผู้นี้อยู่บ้านเลขที่ ๗๗ ถนนพลับพลาชัย

เมื่อเราได้อ่านข่าวละเอียดแล้ว เราก็อดดีใจไม่ได้ พากันยกย่องสรรเสริญ เรายังมีคนดี ๆ อีกมากที่ยังไม่รู้ไม่เห็น การคอยรถที่เอาไปเปลี่ยนท่อน้ำนั้นก็ยังไม่มา เราก็คอยชะเง้อดูตามถนนด้วยใจเป็นห่วง นอกจากเครื่องดื่มแล้วเราก็ยังสั่งไข่ลวกมากินคนละสองฟองแล้วรถก็ยังไม่มา

เราต่างก็ได้พูดกันถึงชายผู้ขับรถแท๊กซี่คันนั้น เพื่อถ่วงเวลาคอยรถว่าจะมาถึงเราพากันยกย่องสรรเสริญว่าชายขับรถแท๊กซี่ผู้นั้นว่าคนดีหายาก ที่ใดแห่งสถานที่นั้นได้มีบุคคลเช่นนี้เข้าร่วมทำกิจการ ย่อมเป็นที่ไว้วางใจได้ว่าการกินการโกงประกันได้ว่าจะไม่เกิดขึ้น ในยุคปัจจุบันหาคนไว้วางใจได้ยาก ส่วนมากมีแต่คนเห็นแก่ทรัพย์สิน ไม่รักษาศีลธรรมและชื่อเสียงที่จะเสียหายเป็นพวกใจต่ำ คิดแต่ให้ได้มาเพื่อประโยชน์ส่วนตัวอย่าง

เดียว พวกนี้หากไปอยู่ที่ใดก็ขาดความซื่อสัตย์ คิดแต่ทุจริตนำแต่ความเสื่อมเสียเดือดร้อนไปสู่ที่นั้น ส่วนผู้มีจิตใจสูง แม้จะยากจนแต่ซื่อสัตย์หากอยู่ที่ใด ย่อมเป็นที่เชื่อถือได้ในความสุจริต แม้แต่ของมีค่าที่ได้ง่าย ๆ แต่ผิดศีลธรรม เขาก็ยังไม่ต้องการ เขาจะต้องการอะไรที่ลำบาก ต้องเสี่ยงภัยในทางทุจริตยากยิ่งกว่านั้น นับว่าเป็นผู้มีสันโดษที่ควรยกย่องสรรเสริญ

เมื่อเราได้สนทนากันพักใหญ่ แล้วก็นิ่งอยู่ครู่หนึ่ง ท่านผู้เป็นนักธุรกิจจึงเอ่ยขึ้นอย่างบุคคลที่คิดก่อน ตัดสินใจ แล้วจึงเล่าเรื่องที่เกิดขึ้นครั้งหนึ่งให้เราฟังว่า

เมื่อครั้งสงครามโลกครั้งที่ ๒ ได้เกิดในทวีปเอเชีย ในครั้งนั้นมีครอบครัวหนึ่งสองแม่ลูก มารดาเป็นคนอยู่ในศีลธรรม มีอาชีพสุจริต แม้ความเป็นอยู่จะไม่สมบูรณ์ แต่เป็นคนขยันขันแข็ง อาชีพของมารดาทำไส้กรอกปลาแนม และสาคูไส้หมูหาบขายตามหมู่บ้าน พอเลี้ยงลูกชายซึ่งกำพร้าพ่อมาแต่เล็ก จนได้ให้การศึกษาเท่าที่กำลังความสามารถของมารดาที่จะทำได้จนเติบโต ความเป็นอยู่ในครอบครัวแม้จะไม่ฟุ่มเฟือย แต่ก็ไม่อัตคัดนัก ยังพอจะเจียดรายได้ทำอาหารใส่บาตรพระสงฆ์ทุกเช้า วันละหนึ่งองค์เป็นประจำ

เมื่อลูกชายเข้าสู่วัยหนุ่ม สำเร็จการศึกษา ม. ๖ ด้วยแรงงานของผู้เป็นมารดา บุตรชายมีความกตัญญูกตเวทีต่อมารดาบังเกิดเกล้า ก็อยากจะแบ่งเบาภาระของมารดาผู้มีพระคุณ จึงออกหางานทำช่วยหาเงินมาเลี้ยงดูมารดา ต่อมาได้มีโอกาสเข้าไปเป็นคนรับใช้อยู่ในบาร์ขายเหล้าแห่งหนึ่ง บาร์ย่อมเป็นที่หาความสำราญผ่อนคลายอารมณ์ของบุคคลทั่วไปที่มีเงินจ่าย คืนหนึ่งหลังจากบาร์ได้ปิดแล้ว ชายหนุ่มก็เดินกลับบ้านเป็นประจำทุกคืน แต่คืนนั้นเมื่อเดินออกมาจากบาร์ ก็มองเห็นกระเป๋าซองหนังใบหนึ่งตกอยู่ที่ข้างถนน ไม่ห่างไกลจากหน้าประตูบาร์มากนัก เข้าใจว่าเพิ่งจะทำตก ชายหนุ่มจึงก้มลงเก็บขึ้นมาเปิดตรวจดู ก็เห็นมีธนบัตรใบละพันอยู่ ๕ ใบ และมีธนบัตรปลีกย่อยและเศษเงินรวมอยู่ด้วย นอกจากนั้นยังมีเช็คธนาคารเอกสารต่าง ๆ อยู่ในนั้น ชายหนุ่มตื่นเต้นรีบเก็บกระเป๋าเงินยัดใส่กระเป๋ากางเกง รีบเดินกลับบ้านด้วยหัวใจเต้นแรงผิดปกติ เพราะไม่เคยพบเงินมากมายเช่นนี้มาก่อน และก็ไม่เคยคิดว่าจะได้พบ

ครั้นมาถึงบ้าน ก่อนจะเข้าไปหามารดา ซึ่งกำลังรอคอยลูกชายอยู่ในบ้านยัง ไม่นอน ชายหนุ่มไม่ลืมที่จะปิดประตูเรียบร้อยแล้วก็หยิบเอากระเป๋าเงินออกมาเปิด ตรวจดู ให้แน่ใจอีกครั้งหนึ่งแล้วจึงรีบเข้าไปหามารดา พูดด้วยความร้อนรนและเสียงสั่น ๆ ว่า

"แม่จ๋า ฉันเก็บกระเป๋าเงินของใครก็ไม่รู้ ทำตกไว้ข้างถนน ในกระเป๋ามีเงิน สดห้าพันกว่าบาท แล้วมีเช็คธนาคารญี่ปุ่น สั่งจ่ายเงินสดตั้งสองแสนบาทจ้ะแม่"

มารดาของเด็กวัยหนุ่มได้ฟังก็พลอยตื่นเต้น ตบอกพลางพูดว่า "ตายละลูก ใครเผลอ ประมาททำเงินตกไว้มากมาย น่าสงสารจริงๆ ถ้ารู้ตัวว่าเงินหายหมดเขาคงตกใจ เสียดายแย่นะลูก แม่คิดว่าลูกควรจะรีบนำเอาไปสืบหาเจ้าของ คืนไปให้เขาเสีย ถ้าหาก ไม่พบเจ้าของก็นำเอาไปให้ตำรวจ ให้เขาประกาศสืบหาเจ้าของ อย่าเอาของคนอื่นเขาไว้ ให้หนักใจเราทำไม เพราะไม่ใช่ทรัพย์สมบัติของเรา แม้เราจะยากจน แต่เราก็อยู่ในศีล ในสัตย์ มีใจเที่ยงธรรม เราไม่ต้องการของคนอื่นมาเป็นของตัวเรา ต้องนึกถึงอกของคน ที่เขาทำตกบ้าง เป็นเราจะรู้สึกอย่าง ลูกลองนึกดูให้ดีว่ามีใครเมาเหล้าจนขาดสติบ้างใน คืนนี้ และในกระเป๋าเงินมีหลักฐานอะไร พอที่จะนำทางไปหาเจ้าของเงินบ้างลูก"

ลูกชายได้ฟังก็นิ่งนึกอยู่ครู่หนึ่ง ก็บอกกับมารดาว่า

" หลักฐานในกระเป๋าเงินก็มีจ้ะแม่ เป็นนามบัตร ฉันยังไม่แนใจ แต่ฉันเพิ่ง นึกออกแล้วว่า คืนนี้ก่อนบาร์จะปิด มีชายคนหนึ่งแกมากับเพื่อน แกดื่มมาจากไหนไม่รู้ แล้วมาดื่มต่อที่บาร์อีกจนเมามาก เมื่อจะปิดบาร์ เพื่อนที่มาด้วยต้องเรียกคนขับรถของแก เข้ามาช่วยพยุงแกออกไปจากบาร์ ชายคนนี้ตามปกติแกเป็นใจดี ฉันเข้าไปรับใช้แกครั้ง ใด แกก็ให้เงินฉันพิเศษเสมอ คืนนี้แกเมามากจ้ะแม่ ฉันคิดว่ากระเป๋าเงินนี้เป็นของแก แน่ แต่ฉันไม่เคยรู้จักชื่อแก บ้านช่องอยู่ที่ไหนก็ไม่รู้ แต่พรุ่งนี้เช้าฉันจะไปหาบ้านและ ชื่อตามนามบัตร คงจะรู้แน่ว่าจะใช่หรือไม่"

มารดาได้ฟังลูกชายพูดเช่นนั้นก็บอกว่า "ดีแล้วละลูก พรุ่งนี้ก่อนจะไปทำงาน ก็ไปหาเจ้าของกระเป๋าเงิน เมื่อพบแล้วก็ถามเขาให้แน่ใจเสียก่อน มีหลักฐานพอใจแล้วจึง มอบให้เจ้าของเขาไป จะได้หมดห่วง"

เด็กหนุ่มรับปาก ว่าจะจัดการตามความเห็นของมารดา คืนนั้นชายหนุ่มตื่นเต้นกลัวกระเป๋าจะหายจึงเอามือจับกุมไว้เมื่อเวลาหลับ วันรุ่งขึ้นออกจากบ้านแต่เช้าพร้อมด้วยกระเป๋าเงิน เที่ยวติดตามหาเจ้าของ ตามตำบลและชื่อที่มีอยู่ในนามบัตร เมื่อได้พบบ้านและเลขบ้านถนนตำบลตรงกัน ปรากฏว่าเป็นบ้านใหญ่โตภูมิฐานสมเป็นผู้มั่งคั่งในตำบลนั้น จึงกรดกริ่งหน้าบ้าน เสียงสุนัขในบ้านเห่ากันเกรียวกราว คอยอยู่ครู่หนึ่งก็มีผู้หญิงกลางคนออกมาเปิดประตู เด็กหนุ่มถามหาชายผู้มีนามในบัตร หญิงผู้นั้นก็รีบนำตัวไปนั่งรออยู่ในบ้าน ครู่หนึ่งชายเจ้าของบ้านก็ลงมาจากชั้นบนของตึก พอเห็นเจ้าของบ้าน ชายหนุ่มก็จำได้ดีว่าไม่ผิดตัว คงเป็นเจ้าของกระเป๋าเงินแน่ แต่หน้าตาของเจ้าของบ้านร่วงโรยไปมากเหมือนอดนอน ชายเจ้าของบ้านเห็นชายหนุ่มก็จำได้เช่นกัน ชายหนุ่มรีบยืนขึ้นยกมือไหว้ชายเจ้าของบ้านยกมือขึ้นรับไหว้แล้วบอกให้นั่ง พลางถามออกไปด้วยใจเย็นดูว่า

"ขอบใจที่เธอมาหาฉันแต่เช้า คงมีธุระเกี่ยวกับฉันหรือ"

ชายหนุ่มรีบพูดขึ้นว่า "เมื่อคืนท่านได้ทำอะไรตกหายบ้างหรือเปล่าครับ ?"

พอได้ยินคำถามเช่นนั้น เจ้าของบ้านก็แสดงกิริยาตื่นเต้น ดวงตาแจ่มใสขึ้นทันทีพลางรีบพูดว่า "หายซิกระเป๋าเงินตกหายเมื่อคืนนี้ ไม่รู้ว่าตกหายที่ไหนเพราะเมามาก กำลังมีความวิตกทุกข์ร้อนอยู่ทีเดียว เมื่อคืนนี้กลับมาถึงบ้าน พอรู้ว่ากระเป๋าเงินหาย ฉันก็ตกใจมากเกือบหายเมา เพราะในนั้นมีเช็คจำนวนสองแสนบาทอยู่ด้วย ทั้งผู้สั่งจ่ายเช็คฉบับนี้ก็เดินทางไปญี่ปุ่นแล้ว ถ้าหายคงยุ่งกันใหญ่ ไม่รู้ว่าจะติดต่อกับผู้สั่งจ่ายได้ที่ไหน กว่าจะได้คงเสียเวลาอีกนาน แต่ก็ยังไม่แน่ใจว่าจะเรียบร้อย"

ท่านเจ้าบ้านพูดทิ้งระยะครู่หนึ่ง พอเด็กหนุ่มจะพูดขึ้น ท่านก็ยกมือห้ามพูดต่อไปว่า "ประเดี๋ยวก่อนฉันรู้ว่าเธอได้เก็บกระเป๋าเงินได้ ทำให้ฉันดีใจจนพูดอะไรไม่ถูก ของที่คิดว่าจะสูญมากกว่าแต่กลับได้คืนในระยะไม่นานเพียงข้ามคืน ความรู้สึกตื่นเต้นเป็นธรรมดาเมื่อคืนนี้นอนหลับ ๆ ตื่น ๆ ตลอดคืน เหมือนฝันร้าย ตั้งใจเช้านี้จะไปแจ้งความตำรวจและจะไปอายัดเช็คฉบับนั้นที่ธนาคาร ถ้าหากไม่อายัดเช็คคนสั่งจ่ายคนเดียวกัน แต่จ่ายให้ผู้อื่นที่จำนวนเงินเท่ากัน เราก็เห็นจะเคราะห์ร้าย เพราะจำหมายเลขเช็คไม่ได้ ดูซิความ

ยุ่งยากมากมายเพียงไร ที่สุดเรื่องลงเอยอย่างไม่เคยฝัน ฉันจึงอยากจะพิสูจน์ แสดงหลักฐานให้ตรงกับความจริงว่า กระเป๋าเงินที่เธอเก็บได้นั้นตรงต่อความจริงหรือไม่ หลักใหญ่ที่จะพิสูจน์ก็คือ มีธนบัตรใบละหนึ่งพันบาทห้าใบ และมีเช็คธนาคารญี่ปุ่นจ่ายเงินสดสองแสน บาทถ้วน นอกนั้นธนบัตรปลีกย่อยที่จำไม่ได้ และมีหนังสือเอกสารและนามบัตรของฉันอยู่ด้วย นี่ก็เห็นจะพอเป็นหลักฐานพิสูจน์ว่าฉันเป็นเจ้าของอันแท้จริง"

เด็กหนุ่มหยิบกระเป๋าเงินออกจากกระเป๋ากางเกงพลางประคองสองมือส่งให้ด้วยความเคารพ แล้วพูดว่า "ผมไม่มีความสงสัยว่าไม่ใช่ของท่านแต่แรกแล้วครับ แต่เมื่อท่านยังไม่ให้ผมทำอะไร ก่อนที่ท่านจะแสดงหลักฐานเสียก่อน ผมก็ยิ่งเคารพในความเป็นธรรมของท่าน"

ท่านผู้นั้นยื่นมือมารับกระเป๋าไปแล้ว ขอจับมือชายหนุ่มเขย่าแน่น พูดว่า "เธอเป็นคนดีมาก ฉันต้องขอยกย่องจากความจริงใจ เธอทำให้ฉันตื่นตันใจมาก ฉันไม่คิดว่าจะได้ของคืนเร็วอย่างนี้ นึกเสียใจว่าต้องสูญแน่ ฉันรู้ตัวว่ามีส่วนเสียมากเหมือนกัน และเป็นอันตรายด้วย คือฉันชอบเมาเหล้า เช่นเมื่อคืนนี้ฉันเมามาก เป็นคนอื่นเก็บไม่ใช่เธอฉันก็ต้องสูญเสียเงินจำนวนนี้ แล้วยังมีเอกสารสำคัญอยู่ในนั้นด้วย เหล้าเมาแล้วมันก็ให้โทษอย่างนี้แหละ ฉันจะคิดเลิกดื่มเสียที"

พูดแล้วก็ถอนหายใจยาว พลางก็เปิดกระเป๋าออกดูเมื่อเห็นทุกสิ่งเรียบร้อยแล้วก็หันมาถามเด็กหนุ่มว่า "เวลานี้เธออยู่ที่ไหน หมายถึงบ้านที่พักอาศัย"

เมื่อเด็กหนุ่มบอกตำบลที่อยู่ให้ทราบแล้ว ท่านเจ้าบ้านก็นิ่งคิดอยู่ครู่หนึ่งพลางพูดว่า "แถวนั้นมันที่สลัม มีคนอยู่กันยัดเยียดมากนี่"

เด็กหนุ่มตอบว่า "ใช่แล้วครับ ที่นั่นส่วนมากเป็นพวกหาเช้ากินค่ำอยู่ครับ"

ท่านเจ้าบ้านถามต่อไปว่า "ที่บ้านเธอมีใครอยู่บ้าง เช่น พ่อแม่พี่น้องเป็นต้น แล้วมีการงานทำทุกคนหรือเปล่า"

เด็กวัยรุ่นตอบว่า "ผมอยู่สองคนกับแม่ครับ พ่อผมเสียแต่ผมเล็ก ๆ แม่ผมเลี้ยงผมมาด้วยการทำไส้กรอกปลาแนมและสาคูไส้หมูขาย ทุกวันนี้แกก็ขายอยู่ แต่กระเดียดกระจาด

ขายแทนจะหาบขายเหมือนแต่ก่อน ผมก็โตพอออกมาทำงานได้แล้ว ก็ไม่อยากให้แม่ลำบาก อยากให้แม่อยู่บ้านเฉย ๆ แต่แม่ก็ไม่ยอมอยู่เฉย ๆ เพียงแต่ขายน้อยลง เรื่องกระเป๋าเงินของท่าน แม่เป็นคนสนับสนุนให้ผมรีบเอามาคืนท่าน แม่บอกว่า อย่าเอาไว้นานจะเป็นห่วงเปล่า ๆ เพราะไม่ใช่ของเรา จะทำให้เป็นทุกข์ทั้งสองฝ่าย เมื่อคืนนี้ผมก็นอนไม่ค่อยหลับเหมือนกันครับ ผมกลัวว่ามันจะหาย เมื่อส่งคืนให้ท่านแล้ว ผมก็สบายใจเพราะไม่ต้องเป็นห่วงว่ามันจะหายอีก"

เจ้าบ้านตื่นตันใจเมื่อได้ยินเด็กวัยรุ่นพูด ท่านได้ลุกขึ้นมากอดเด็กหนุ่มไว้แล้วพูดขึ้นว่า "เด็กวัยรุ่นอย่างเธอนี้หายาก แม่เธอก็เป็นคนดีมาก ถึงจะยากจนก็มีจิตใจสูงมีศีลธรรม ฉันขอจดจำและยกย่องคุณความดีอันนี้อย่างจริงใจ" พูดแล้วท่านผู้นั้นก็หยิบกระเป๋าใบนั้นเปิดอีกครั้งหนึ่ง หยิบธนบัตรใบละพันออกมาสองใบ พลางพูดขึ้นว่า "นี่ฉันอยากจะตอบแทนที่เธอนำกระเป๋าเงินมาคืนให้ฉัน นี่เงินเพียงเล็กน้อย เมื่อจะพูดถึงค่าของความดีแล้วสิ่งเหล่านี้ก็ไม่มีค่าอะไรเลย" พูดพลางก็ยื่นธนบัตรใบละพันให้สองใบ แล้วพูดต่อไปว่า "หนึ่งพันนี้สำหรับเธอผู้มีใจงาม ที่ไม่ยอมรับเอาทรัพย์สินผู้อื่นมาเป็นของตัว และอีกหนึ่งพันบาทสำหรับมารดาของเธอ ที่ได้อบรมลูกให้มีคุณธรรมสูง และฉันขอฝากขอบใจไปยังมารดาของเธอด้วย หากฉันมีเวลาจะไปเยี่ยมและขอบใจมารดาเธอที่บ้าน"

ชายหนุ่มวัยรุ่น ก้มลงกราบรับรางวัลด้วยความตื่นตันใจ แล้วกล่าวขอบพระคุณ หลังจากนั้นต่อมาเหตุการณ์ชีวิตของมนุษย์ไม่มีอะไรแน่นอน ไม่ว่าจะเป็นดีและคนชั่วย่อมประสบเหตุการณ์ปัญหาชีวิตด้วยกันทุกคน ตามแต่กรรมที่สร้างสมมาแต่ครั้งอดีตจะตามมาสนองไม่สามารถรู้ได้ว่าจะมีสิ่งใดเกิดขึ้นแก่ชีวิตในอนาคตต่อไป เช่นเดียวกับเด็กวัยรุ่นได้ได้ประสบ แม้การเจ็บป่วยก็เป็นของธรรมดา ทุกรูปทุกนามจะหนีไม่พ้นการป่วยย่อมจะนำความทุกข์ยากลำบากมาสู่ผู้ที่หาเช้ากินค่ำไม่น้อย เด็กวัยรุ่นผู้นี้ก็เช่นเดียวกัน เห็นจะเป็นเพราะร่างกายไม่เหมาะสมที่จะต้องตรากตรำงานอย่างหามรุ่งหามค่ำ อบอยู่ในกลิ่นเหล้าควันบุหรี่ อาจเรียกว่าแพ้ ไม่เหมาะสมสุขภาพทางร่างกายแต่ละบุคคล ที่สุดเด็กวัยรุ่นก็ล้มป่วยลง ต้องรักษาพยาบาลกันนานวันกว่าจะหายปกติ การงานที่เคยทำก็หลุดลอยไปเพราะทาง

บาร์ไม่สามารถจะให้ขาดงานนานวันได้ ทั้งบาร์ได้เปลี่ยนเจ้าของและผู้จัดการใหม่ จึงไม่สนใจกับคนรับใช้ตำแหน่งไม่สำคัญอะไรนัก หาคนแทนได้ง่าย ทั้งต้องการสตรีมากกว่าบุรุษ การป่วยแล้วตกงานก็เป็นเรื่องหนักอยู่แล้ว สำหรับชีวิตของคนหาเช้ากินค่ำ ต่อมากลับซ้ำร้าย หรือชาวบ้านเรียกว่า ผีซ้ำด้ามพลอย หรือเรื่องความวัวไม่ทันหาย เรื่องความควายเข้ามาแทรก เพราะต่อมาก็ถูกขับไล่รื้อถอนออกจากที่เคยอยู่เคยอาศัย แม้จะเป็นบ้านที่เรียกว่ารังนอน เพียงแต่พออยู่พออาศัยพักผ่อนหลับนอน กันแดดกันฝนก็ดี แต่มันก็ยังเรียกว่าบ้านที่เคยอยู่อาศัยแต่อ้อนแต่ออก จะต้องดิ้นรนไปหาที่อยู่ใหม่ตามวิถีชีวิตจะนำไป

นี่เป็นชีวิตของมนุษย์ที่ต้องผจญอยู่ตลอดเวลาที่ยังมีลมหายใจอยู่ในโลก เราจะพบได้ทั่ว ๆ ไป แต่ละคน แต่ละครอบครัว จะหาความสุขความสบายใจนั้นยากนัก เกิดเป็นคนย่อมจะมีทุกข์ด้วยกันทุกคน ผิดแต่ทุกข์คนละอย่าง คนละทาง ย่อมแตกต่างกัน แล้วแต่ชนชั้น ผู้มีอำนาจราชศักดิ์ หรือผู้มั่งคั่งทรัพย์สินเงินทางและยากจนเข็ญใจ ย่อมจะมีปัญหาคนละอย่าง สิ่งที่รวมจุดทุกข์เดียวก็คือ เมื่อเกิดแล้วก็ต้องแก่ต้องเจ็บ บั้นปลายคือความตาย ไม่มีใครหนีพ้นไปได้

เด็กวัยรุ่นคนนี้ก็ได้ประสบปัญหา คือแรกการเจ็บป่วยไม่สามารถจะทำงานได้ก็ต้องออกจากงาน ซ้ำยังต้องถูกรื้อถอนบ้านที่เคยอยู่อู่ที่เคยนอนโยกย้ายหาที่อยู่ใหม่ ล้วนแต่ปัญหาหนัก ๆ เกินกว่าเด็กวัยรุ่นธรรมดายากที่จะอดทนได้ แต่เด็กผู้นี้มีมารดาดี แม้จะเป็นเพียงแม่ค้าขายไส้กรอก ปลาแนม สาคูไส้หมู แต่ก็คอยอบรมให้กำลังใจลูกชายอยู่ตลอดเวลาปลอบจิตใจให้ลูกชายอดทน มีจิตใจเข้มแข็ง เมื่อเห็นลูกคิดมากเศร้าหมองก็จะปลุกปลอบว่า "เกิดมาเป็นคน เราต้องต่อสู้เพื่อมุ่งทำความดี เราอยู่ในพุทธศาสนานะลูกจำไว้ ลูกได้ทำความดีตลอดมา แม่ภูมิใจในตัวลูกของแม่มาก จงอดทนต่อไป อย่าให้ความชั่วทำลายความดีที่ลูกได้อุตส่าห์สร้างสมไว้มากแล้ว หากลูกสร้างกรรมทำชั่วครั้งเดียวความดีที่อุส่าห์ทำไว้ก็จะถูกทำลายลงหมด ผลดีที่จะให้ผลตามสนองในโอกาสอันควรก็จะสิ้นสุดลงด้วย"

เด็กหนุ่มผู้มีความกตัญญู เคารพมารดาบังเกิดเกล้า ก็ปฏิบัติอยู่ในโอวาทไม่ยอมปฏิบัติในทางที่ผิด จึงมีความอดทนต่อไป อยู่มาวันหนึ่งชายหนุ่มนึกสงสารมารดาที่ได้อุตส่าห์ทำขนมไส้กรอก ปลาแนม สาคูไส้หมู ใส่กระจาด กระเดียดไปเที่ยวขายเพื่อนำ

เงินมาเลี้ยงตัว ความสงสารมารดาทำให้กลุ้มใจ เพราะตัวเองก็หายจากการป่วยไข้มีร่างกายแข็งแรงเป็นปกติแล้ว ทั้งตั้งใจอยากจะให้มารดามีความสุข ไม่ต้องไปขายของให้ลำบาก แต่ตัวเองก็ยังหางานทำไม่ได้ เงินทางก็ไม่มี แม้มารดาจะเก็บเงินไว้ก็ต้องมาใช้เมื่อตัวป่วย ซ้ำยังต้องใช้ในการขนย้ายหาที่อยู่ใหม่ เงินที่เคยเก็บไว้ก็ไม่มีเหลือ ได้อาศัยมารดาเที่ยวขายของพอเลี้ยงท้องไปวันหนึ่ง ๆ

เด็กหนุ่มเคยออกจากบ้านแต่เช้าเที่ยวเดินหางานทำมาแล้ว เป็นเวลาแรมเดือน ๆ ก็พบแต่ความผิดหวัง เพราะตัวเองก็มีความรู้เพียง ม. ๖ ซึ่งถ้าจะใช้วิชาหนังสือก็ยังต่ำไป เพราะยังมีนักศึกษามีความรู้สูงอยู่มากมาย บางคนก็ยังหาเงินไม่ได้ ครั้นจะเอาแรงเข้าแบกหามเพื่อแลกเปลี่ยนเงิน ตัวเองก็เป็นคนแบบบางไม่แข็งแรงพอ ครั้นจะหางานที่ไม่ต้องออกแรง และไม่ต้องใช้วิชาความรู้ก็หายาก เพราะงานแบบนี้ที่ไหนก็เต็มหมด ตั้งใจว่าจะไม่เลือกงาน ขอให้เป็นงานสุจริต แต่ก็หาไม่ได้

เช้าวันนั้น ชายหนุ่มเข้าไปหามารดาแล้วกราบลง บอกว่า จะออกไปพยายามเที่ยวหางานตามเคย มารดาก็บอกว่า "จงไปเถิดลูก อย่าท้อใจ คนเราก็เกิดมาทุกคนอยู่ได้ด้วยความหวังว่า วันนี้ไม่ได้ก็คอยพรุ่งนี้ ถ้าไม่ได้ก็คอยต่อ ๆ ไป ความอดทนจะเกิดพลังขึ้นทางจิตใจ เข้มแข็งไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคใด ๆ ที่จะเกิดขึ้น เอาความดีชนะความชั่วทุกสิ่งไม่พ้นความพยายามในทางดีหรอกลูก เชื่อแม่เถิดลูก ความดีของลูกคงสนองวันหนึ่งข้างหน้า"

ลูกชายพูดว่า "ฉันก็คิดอย่างแม่พูด ถ้าฉันได้งานทำเป็นหลักฐาน ฉันจะไม่ยอมให้แม่ไปเที่ยวขายของอีกต่อไป ฉันสงสารแม่เพราะเป็นผู้บังเกิดเกล้ามีพระคุณต่อลูกมากที่ต้องลำบากเพราะเรายากจน ต้องหาเลี้ยงลูกตั้งแต่เล็กจนใหญ่"

ผู้เป็นมารดาหัวเราะ พลางเอามือลูบหลังลูกชายด้วยความรักและเอ็นดู แล้วพูดว่า "ความจริงเราก็ไม่ลำบากอยากแค้นอะไรมากนัก แม่ขายของทำให้แม่สบายใจ เพราะได้ออกกำลังเดินไปบ้านโน้นบ้างบ้านนี้บ้างวันหนึ่ง ๆ ได้มีโอกาสเดินกลับถึงบ้านกินข้าวกินปลา

แล้วนอนหลับสบาย แต่ที่ลูกมีความคิดกตัญญูเช่นนี้ ความดีย่อมจะคุ้มครองลูกตกน้ำไม่ไหลตกไฟไม่ไหม้ ถึงจะยากจนก็ไม่นาน เชื่อแม่เถิดลูก ทำใจดี ๆ ไว้"

ลูกชายพูดขึ้นว่า "แต่ฉันละอายใจจ้ะแม่ โตแล้วพอจะหาเลี้ยงแม่ได้ แต่ฉันยังให้แม่หาเลี้ยง ฉันอายชาวบ้านเขา จ้ะแม่"

มารดาปลอบบุตรชายด้วยความรักอย่างสุดซึ้ง "โถอย่าคิดมากไปเลยลูก ที่ลูกทำอย่างนั้นก็แสดงความดีของลูกออกมาให้แม่เห็นแล้ว แม่ก็ภูมิใจในตัวของแม่เอง ที่มีลูกแม้จะมีเพียงคนเดียว แม่ก็พอใจและดีใจ ขอลูกอย่าคิดมากไปเลยนะเชื่อแม่เถิด งานหาได้ก็ได้ หาไม่ได้ก็ช่าง อย่าไปวิตกทุกข์ร้อนอะไร ทำใจให้สบาย แม่คิดจะบอกกับลูกหลายครั้งแล้วว่า ก่อนลูกจะออกจากบ้านไปทำอะไร ก็ควรจะกราบพระเสียก่อน ทำจิตใจให้สงบระลึกถึงท่าน ลูกอย่าคิดว่าเป็นการงมงาย แต่เพื่อเป็นสิริมงคลแก่ตัวเอง การเชื่อหลักธรรมคำสั่งสอนไม่มีทางเสีย จะมีแต่ความเจริญรุ่งเรืองในชีวิตของเรานะลูก"

ลูกชายเป็นคนว่าง่าย เมื่อได้ยินมารดาแนะทางดีก็จัดหาธูปมาจุด แล้วนั่งพนมมือระลึกถึงแต่คุณความดีของพระ แล้วก้มลงกราบสามครั้ง ตามที่มารดาเคยสั่งสอนแต่เล็กจนโต แล้วก็มาออกจากบ้าน

วันนั้นได้พยายามเที่ยวหางานทำตามห้างร้าน แต่ก็ผิดหวังเช่นเคย เด็กหนุ่มแทบจะหมดอาลัยในชีวิตที่ไม่สามารถจะหางานได้ ก็เดินเข้าไปในสวนสาธารณแห่งหนึ่งนั่งใต้ร่มไม้รำพึงถึงชตาชีวิตของตนรู้สึกเกิดมาดูอับโชค ผิดกับผู้อื่นเขางานทำได้ง่าย ๆ หลายเดือนแล้วที่ได้เที่ยวเดินหางานทำ แต่ก็ผิดหวังทุกครั้งไป นึกว่าคราวนี้จะกลับไปถึงบ้านก็ควรจะเริ่มต้นไปช่วยมารดาขายขนมโดยตั้งใจว่าจะให้มารดาอยู่บ้าน ตัวเองจะเป็นคนหาของไปขายแทน จะไม่ยอมออกไปหางานอีกต่อไป กำลังนั่งเอามือกุมขมับก้มหน้าคิดอะไรเกี่ยวกับโชคชตาของตัวอยู่ ทันใดนั้น รู้สึกว่า รถยนต์ได้แล่นมาหยุดไม่ไกลจากที่ตนนั่งเท่าใดนัก ชายหนุ่มมิได้เงยหน้าขึ้นดู เสียงพูดของคนในรถได้ยินว่า "เห็นจะใช่แน่พ่อจะลงไปดูก่อน" ชายหนุ่มก็ไม่สนใจจะเป็นผู้ใดที่มาเที่ยวในสวนสาธารณะ จะพูดอะไรก็ไม่ใช่ธุระของเรา คิดว่าตนเป็นคนยากจน คงไม่มีใครรู้จักและสนใจ จึงใจลอยมัวแต่นั่ง

ก้มหน้ากุมขมับเหม่อมองดูดิน ความรู้สึกว่าได้ยินเสียงฝีเท้าเดินใกล้เขามายืนอยู่ที่ตรงหน้าตน เสียไม่ได้ก็เงยหน้าขึ้นมองดู ทันใดนั้นก็ต้องสะดุ้งเพราะผู้ยืนตรงหน้านั้น ไม่ใช่ผู้ใดเป็นผู้เคยทำกระเป๋าเงินตกที่หน้าบาร์ครั้งก่อนนั่นเอง

เด็กหนุ่มรีบลุกขึ้นยืนยกมือขึ้นไหว้เป็นการเคารพ ท่านผู้นั้นแสดงความดีใจจนเห็นได้ชัดจากคำพูดที่ว่า "แหม ฉันเที่ยวตามหาเธอเสียแย่ ครั้งแรกไปตามหาเธอที่บาร์ถามใคร ๆ ดู เขาก็บอกว่า เธอออกไปแล้ว ซ้ำในบาร์ก็เปลี่ยนเจ้าของและผู้จัดการใหม่พนักงานต้องรับส่วนมากเปลี่ยนเป็นหญิง ฉันเอง ตั้งแต่ทำกระเป๋าตกครั้งนี้แล้ว ก็ไม่ได้เที่ยวบาร์อีก ครั้นไปตามที่บ้านเธอ ตามที่เธอบอกไว้นั้น เมื่อไปเห็นสถานที่นั้นเคยมีบ้านเรือนที่อยู่กันหนาแน่น แต่บัดนี้ไม่มีเหลือ ฉันก็ใจหายหมด นึกกลัวว่าจะถูกเครื่องบินทิ้งระเบิดทำลาย ไม่รู้ว่าเธอจะหลบไปอยู่ ที่ไหน คราวนี้คงจะหาตัวเธอยากเหมือนงมเข็มในมหาสมุทร พระนครอันกว้างใหญ่จะหาที่ไหนจึงจะพบ ฉันได้พยายามไปเที่ยวค้นหาตามบาร์ตามร้านอาหาร คิดว่าเธอคงจะไม่ทิ้งอาชีพเดิมแต่ก็ผิดหวัง นี่ฉันค้นหาเธอเกือบจะคิดว่าหมดหวังเสียแล้ว มันเป็นบุญจริง ๆ ที่วันนี้โชคดี มาพบเธอที่นี่ ครั้งแรกยังไม่แน่ใจเพราะเธอนั่งก้มหน้าใช้มือกุมหัวอย่างคนกลุ้มอกกลุ้มใจ แต่เมื่อเธอเงยหน้าขึ้นก็จำได้ว่าใช่แน่ ฉันดีใจจนบอกไม่ถูกที่ได้พบเธอ มีเรื่องอะไร เธอและแม่สบายดีหรือ ทำไมมาเศร้าอยู่ที่นี่ ?"

ชายหนุ่มรู้สึกดีใจที่ได้พบท่านผู้นี้ และมีความกระตือรือร้นอยากจะพบตน คงจะเป็นมงคลแก่ตัวแน่ซึ่งไม่เคยคิดเคยฝันมาก่อนว่า จะมีผู้ใหญ่ที่มีชื่อเสียงเที่ยวตามหาอยากจะพบตนจึงได้เรียนกับท่านว่า "ขอบคุณครับ เวลานี้ผมกับแม่สบายดี หลังจากพบกับท่านไม่นานผมก็ป่วยหนัก ต้องออกจากงาน บ้านก็ถูกขับไล่ที่ เราต้องหาที่อยู่ใหม่ครับ ท่านจะมีอะไร ผมยินดีจะรับใช้ท่าน"

ท่านผู้นั้นยิ้มอย่างดีใจ แล้วพูดว่า "ชตาชีวิตของมนุษย์เราก็เป็นอย่างนี้แหละอย่าคิดให้มันเศร้าเลยไม่เกิดอะไรให้ดีขึ้นมา ว่าแต่เวลานี้เธอทำงานอยู่ที่ไหน และทำงานอะไรบ้าง"

ชายหนุ่มตื่นเต้นยินดี เมื่อท่านผู้นั้นถามถึงเรื่องงาน จึงเรียนกับท่านโดยตรงว่าเวลานี้ยังไม่ได้ทำงานอะไร และกำลังเที่ยวหางานทำ

ท่านผู้นั้นก็พูดด้วยความยินดีว่า "ถ้าเช่นนั้นฉันอยากจะขอเสนอให้เธอไปทำงานอยู่กับฉัน เธอจะตกลงไหม"

ชายหนุ่มดีใจที่ได้งานง่ายอย่างไม่เคยนึกมาก่อน แต่ก็ยังนึกสงสัย เพราะไม่แน่ใจว่าเป็นงานอะไร จึงย้อนถามว่า

"ท่านจะกรุณาให้ผมได้ทำงานอะไรครับ ถ้างานเกี่ยวกับหนังสือ ผมมีความรู้น้อยคงไม่สามารถจะรับใช้ท่านได้ เพราะผมไม่ได้เรียนชั้นสูงไม่มีความรู้พอ"

ท่านผู้นั้นหัวเราะชอบใจ แล้วพูดว่า "เธอมีซิ เธอได้ปริญญาชั้นสูงที่มีผู้ยังต้องการคนมีปริญญาอย่างเธออีกมาก" พูดแล้วท่านผู้นั้นก็หัวเราะอย่างคนใจดี ทำให้ชายหนุ่มงงเพราะไม่นึกว่าจะได้ยินคำพูดเช่นนี้ จึงถามท่านออกไปด้วยความสงสัยว่า

"ผมไม่เคยเข้าเรียนมหาวิทยาลัยที่ไหนมาก่อน ทำไมท่านจึงบอกว่า ผมได้ปริญญาชั้นสูง ผมยังไม่เข้าใจ"

ท่านผู้นั้นหัวเราะ เพราะเห็นว่าชายหนุ่มผู้นี้เป็นคนซื่อ จึงบอกว่า "จริงเธอไม่เคยเรียนมหาวิทยาลัย แต่เธอก็ได้ ปริญญาธรรมชาติ ซึ่งได้แสดงความรู้สึกออกมาให้ฉันเห็นแน่นอนแล้วว่า เธอเป็นคนซื่อสัตย์สุจริต ไม่เห็นแก่ได้ เท่านี้ก็เพียงพอสมกับตำแหน่งปริญญาธรรมชาติแล้ว ส่วนวิชาความรู้อื่นพอจะเรียนได้ ถ้าเธอขยันรักเรียน ฉันจะสนับสนุนให้เธอเริ่มศึกษา โดยให้อาจารย์ผู้มีความรู้ความสามารถสูงมาสอน มีเวลาเรียนมีเวลาทำงาน ทำไป เรียนไป ไม่ช้าเธอก็จะคล่องงานมีวิชาความรู้มากขึ้น ค่าเล่าเรียนศึกษาเธอไม่ต้องเดือดร้อน เป็นหน้าที่ของฉัน แล้วก็จะบรรจุให้เธอรับหน้าที่เกี่ยวกับการเงินฉันคิดว่าเธอคงจะทำได้ดี และเป็นที่ไว้วางใจของฉันต่อไป และเข้าใจว่าเธอคงไม่ปฏิเสธความหวังดีของฉันแน่ ฉันขอบอกความจริงว่าคนเก่าที่ฉันวางใจเกิดไม่ซื่อ เมื่อมีโอกาสก็คิดทุจริต ทำให้ฉันคิดถึงเธอขึ้นมา จึงเที่ยวตามหาแทบพลิกแผ่นดิน คิดว่าเธอคงเห็นใจฉัน"

หลังจากการตกลงได้ทำงานอย่างไม่นึกฝัน และมีหน้าที่มีเกียรติที่ได้รับความไว้วางใจ ชายหนุ่มก็มีความตื่นเต้นยินดีพาเอาความรู้สึกมาหามารดา เล่าเรื่องแต่เริ่มต้นที่ได้พบกับท่านผู้นั้น จนตลอดถึงคำพูดโต้ตอบกันให้มารดาฟังจนหมดแล้ว ย้ำพูดกับมารดาว่า "วันนี้ฉันตื่นเต้นดีใจเหลือเกิน ไม่หิวข้าวทั้งวันเพราะอิ่มอกอิ่มใจ เหมือนอภินิหาร บังเอิญให้ฉันเข้าไปนั่งในสวนสาธารณะ จึงได้งานอย่างไม่นึกฝัน เวลาเที่ยวหางานแทบเลือดตากระเด็นก็หาไม่ได้ เมื่อถึงเวลาได้งาน ก็ได้อย่างไม่รู้ตัว ท่านนายจ้างและบุตรสาวไม่ถือตัวยังใจดี พาฉันขึ้นรถมาส่งถึงหน้าบ้าน บอกว่าวันหลังจะแวะมาเยี่ยมแม่ แล้วยังมอบเงินให้ฉันอีกพันบาทจ้ะแม่ ฉันดีใจเหลือเกินที่ตกลงได้ทำงาน ต่อไปนี้ฉันจะได้เงินมาเลี้ยงแม่ให้มีความสุข" พูดแล้วชายหนุ่มก็มอบเงินทั้งหมดให้แก่มารดาอย่างดีใจ

มารดาของเธอก็พลอยดีใจไปด้วยแล้วพูดว่า "วันนี้แม่เห็นหน้าลูกยิ้มแย้มสดชื่นเมื่อตอนเดินเข้าบ้านไม่เหมือนทุกวัน ที่แม่เห็นแต่เดินหน้าเศร้า ๆ อย่างหมดอาลัยในชีวิตกลับเข้ามาในบ้าน แม่ก็รู้แล้วว่าบุญที่ลูกได้ทำความดีไว้เกิดผลตามสนองแล้ว นี่แหละลูกคนเราทำดีเอาไว้มันเป็นสิริมงคลแก่ตัวเราเอง วันหนึ่งข้างหน้าความมีก็จะเกิดสนองอย่างไม่รู้ตัว แม่ว่าพระท่านได้ช่วยเราเมื่อได้ทำดี จงทำความดีให้ยิ่งขึ้นเถิดลูก เจ้าจะได้สบายตลอดไป โบราณว่า จงทำความดีก่อนเถิดผลจะเกิดขึ้นเมื่อภายหลัง ถ้าไม่ทำความดี จะให้ความดีที่ไหนมาสนองเรา"

ต่อจากนั้นชายหนุ่มก็ได้รับความอุปการะจากท่านผู้เป็นนายจ้างนั้น โดยให้ศึกษาเล่าเรียนวิชาความรู้ต่าง ๆ เท่าที่ชายหนุ่มต้องการเรียน และทำงานในตำแหน่งไว้วางใจไปด้วย บัดนี้ชายหนุ่มผู้นั้นได้ประสบความเจริญรุ่งเรืองในชีวิต ต่อมาชายหนุ่มก็ได้แต่งงานกับบุตรสาวคนสวยของท่านนายจ้างผู้มีใจเมตตากรุณา ยกธิดาสาวสวยคนเดียวผู้เป็นทายาทในกองมรดก การแต่งงานเป็นงานใหญ่โต เพราะเจ้าภาพเป็นผู้มีชื่อเสียงในสังคม บั้นปลายชีวิตของบุตรชายกับมารดาที่ยากจนแต่ทรัพย์ แต่ไม่จนความดี ซึ่งได้เคยหาบและกระเดียดกระจาดขายสาคูไส้หมูกับไส้กรอกปลาแนม ก็ถึงซึ่งความสุขความสบาย มีผู้คนนับหน้าถือตาเพราะความดีมีศิลธรรม มารดาผู้ได้อบรมบุตรจนได้เป็นผู้มีชื่อเสียงมั่นคั่งรุ่งเรืองในชีวิตเพราะความซื่อสัตย์สุจริตในหน้าที่

เมื่อท่านนักธุรกิจเล่าเรื่องให้เพื่อนทั้งสองถึงชีวิตของชายหนุ่มฟังแล้ว สองท่านก็รู้สึกสนใจในเรื่องปริญญาธรรมชาติมาก แต่ก็อดที่จะสงสัยไม่ได้ ต่างก็ถามท่านนักธุรกิจผู้นั้นว่า ทำไมคุณถึงได้รู้เรื่องได้ละเอียดทุกแง่ทุกมุมในชีวิตของท่านผู้นี้ ผมคิดว่าอย่างน้อย ท่านผู้นั้นคงจะเป็นเพื่อนคุณที่สนิทสนมกันมาแต่ครั้งเด็ก ๆ จึงได้รู้เรื่องชีวประวัติได้ดี แหละปัจจุบันนี้ท่านผู้นั้นอยู่ไหน ท่านนักธุรกิจการค้านิ่งคิดอยู่ครู่หนึ่ง แล้วก็พูดขึ้นช้า ๆ ว่า

"เวลานี้นั่งอยู่ที่นี่ เด็กหนุ่มผู้ยากจนในครั้งก่อนนั้น ก็คือตัวผมในปัจจุบันนี้ นี่เป็นชีวประวัติในอดีต ที่น้อยคนจะรู้เรื่องนี้ของผม"

ทันใดนั้นทั้งสองท่านที่ได้ทราบชีวประวัติของเพื่อนที่รักก็งง เพราะไม่เคยรู้มาก่อนเลย ต่างแสดงความยินดีและเพิ่มความนับถือในความยินดีขึ้น ด้วยความจริงใจ นับถือในประวัติความดีของท่านนักการค้าแน่นแฟ้นยิ่งขึ้น เพราะเป็นผู้มีความซื่อสัตย์ช่วยส่งเสริมเป็นผู้ที่ไต่เต้ามาจากความยากจน บรรลุถึงความเจริญรุ่งเรือง เป็นผลของกรรมดี ทันใดนั้นก็มองออกไปเห็นรถที่จะเดินทางไปต่างจังหวัดมารอคอยอยู่ก่อนแล้ว แต่เรามัวสนใจสนทนากันอย่างเพลิดเพลินในชีวิตประวัติที่น่าสนใจของเพื่อน เมื่อเราชำระเงินค่าอาหารและเครื่องดื่มแล้ว ก็พากันรีบออกมาขึ้นรถเพื่อเดินทางออกจากพระนครต่อไป

สัจเปรียบเงินเลี้ยงชีพ ก้นถุง
ตกยากก็พยุง ชีพได้
ใครใครใคร่บำรุง คนสัจซื่อนา
ซื่อสัจไว้ใจให้ ค่าล้ำตอบแทน

จาก "ไขคำคม"

ของ ช. ชมธวัช

เชื่อพระละโกรธ

หลังจากข้าพเจ้าได้เล่าเรื่อง "มุสา" ของเพื่อนรุ่นพี่ซึ่งได้จากการนัดพบสังสรรค์ ซึ่งท่านผู้เล่าได้เกิดทันในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงปิยะมหาราชรัชกาลที่๕ เรื่องที่จะเล่าต่อไปนี้เกิดขึ้นในรัชสมัยต้นแผ่นดินรัชกาลที่ ๖ ข้าพเจ้าได้พยายามคัดเลือกเรื่องที่เหมาะสมและมีสาระมาถ่ายทอดจากการเล่าของเพื่อนรุ่นพี่ดังต่อไปนี้

สมัยนั้นผมรู้จักกับชาวจีนอยู่คนหนึ่ง ขอสมมติแกชื่อย้งหรือเถ้าแก่ย้ง เป็นคนมั่งคั่ง นิสัยดีถือพุทธศาสนา เข้าใจถึงหลักธรรมไม่แพ้อุบาสกอุบาสิกาไทย แกมีรถลากหรือรถเจ๊กใช้ส่วนตัว เวลานั้นผมทำงานอยู่ห้างฝรั่งแผนกติดต่อทั่วไป ผมกับเถ้าแก่ย้งจึงมีความสนิทชอบพอทางส่วนตัว แกทำงานที่บริษัทประกันภัยหรือสมัยนั้นเรียกว่าบริษัทอินชัวรันส์ บริษัทนี้ตั้งขึ้นโดยชาวจีนชื่ออะไรเป็นชื่อจีนผมก็จำไม่ได้ เพราะนานมาแล้วและชื่อจีนก็จำยาก แกมีตำแหน่งใหญ่โต ถ้าจะเทียบตำแหน่งเวลานี้ก็เห็นจะได้กับผู้อำนวยการแกเคยชวนผมไปกินข้าวที่บ้านแกหลายครั้ง ผมติดใจอาหารของแก เพราะที่บ้านแกมีพ่อครัวฝีมือเยี่ยมมาจากฮ่องกงทำกับข้าวอร่อยมาก ผมกินแล้วยังติดใจรสมือปรุงอาหาร ยังไม่เคยได้กินรสอาหารอร่อยอย่างนี้เลย ถ้าอยู่ถึงปัจจุบันนี้ ผมว่าตั้งร้านอาหารเอาพ่อครัวคนนี้มาปรุงอาหารขายต้องรวยแน่ เพราะถ้าใครได้ไปกินครั้งเดียวก็ต้องติดใจ เถ้าแก่ย้งแกชวนผมไปกินข้าวบ้านแกบ่อยครั้ง แต่ผมเกรงใจ แม้ผมจะติดใจอาหารบ้านแกก็ดี แต่ก็ไม่อยากแสดงว่าเป็นคนเห็นแก่ตัว ยิ่งแกใจดีกับผมมากเท่าใด ผมก็ยิ่งเกรงใจแกมากเท่านั้น แม้ผมจะชอบอาหารบ้านแกมาก ผมก็หักใจห้ามความรู้สึกเห็นแก่ตัว คิดถึงคำโบราณว่า "วัวเห็นแก่หญ้า ขี้ข้าเห็นแก่กิน" ผมจึงชนะใจตัวได้ เราจึงได้คบกันยืดยาวสนิทสนมกันตลอดมา

---

*เรื่องลำดับที่ ๘๐ ของผู้ประพันธ์

ต่อมาเถ้าแก่ยังอยากจะเปลี่ยนรถลากส่วนตัวมาเป็นรถยนต์ เมื่อแกขอความเห็น ผมก็สนับสนุน เพราะรถยนต์มีความสะดวกสบายกว่ารถลากมาก เพราะรถยนต์ก็ได้ปรับปรุงให้ทันสมัยสะดวกสบายมากขึ้นโดยไม่ต้องหมุนเครื่องทางหน้าหม้อเหมือนสมัยก่อน เครื่องยนต์ก็ไม่ดังเหมือนรุ่นเก่า เพราะมีรถ ๔ สูบ ๖ สูบแรงม้ามาก ทำให้วิ่งเร็วและเครื่องเงียบดีกว่าใช้รถลาก ๑ แรงคนซึ่งล้าสมัย เถ้าแก่ยังได้ตกลงสั่งซื้อรถยนต์ใช้แทนรถลากแล้ว แต่เหตุที่เป็นคนใจดี แม้จะเป็นคนจีนแต่ก็มีพรหมวิหาร ๔ เมื่อมีรถยนต์แล้วรถลากก็หมดความจำเป็นลง คนลากรถก็หมดหน้าที่ แกก็สงสารจึงให้คนลากรถเข้าไปช่วยพ่อครัวทำงานหรือช่วยทำกับข้าว ซึ่งได้เงินเดือนเท่าเดิมไม่ต้องออกไปเป็นคนว่างงาน

แต่เมื่อได้สั่งซื้อรถยนต์ก็จำเป็นที่จะต้องหาคนขับรถ จึงบอกไปทางห้างขายรถยนต์ให้ช่วยจัดส่งคนขับรถ ที่มีนิสัยดีประพฤติตนเป็นที่เรียบร้อยมาพร้อมกับรถด้วยหนึ่งคน บริษัทได้ส่งรถยนต์พร้อมกับคนขับตามที่เถ้าแก่ยังต้องการ ผมขอสมมติชื่อคนรถมาพร้อมกับรถใหม่ชื่อนายเบ้า เมื่อแรกนายเบ้ามาทำงานใหม่ ๆ ก็เอาใจใส่ต่อการงานดี มีความขยันขันแข็งรักษารถมีความสะอาดเรียบร้อยเป็นระเบียบ เถ้าแก่ยังจึงมีความเมตตาเอาอกเอาใจนายเบ้ามาก จะมีความต้องการอะไรก็ให้ด้วยความยินดีและใจดี

การเป็นคนใจดีก็นับว่าเป็นบุคคลิกลักษณะของผู้มีความเมตตา กรุณา มุฑิตาจิต หากไปพบคนที่จิตใจสูงคนดีรู้ถึงคุณค่าของความดี เขาก็ต้องเคารพบูชายกย่องนับถือว่าเป็นผู้มีคุณธรรมสูง จะไม่ยอมทำสิ่งใดที่เห็นแก่ตัวไม่ให้กระทบกระเทือนจิตใจ ไม่ยอมฉวยโอกาสหาผลประโยชน์ส่วนตัว หากไปพบกับผู้มีจิตใจต่ำเห็นแก่ตัว มองข้ามคุณค่าของความใจดี กลับฉวยโอกาสเห็นความใจดี เรียกร้องเพื่อประโยชน์ให้แก่ตนเองอย่างไม่สิ้นสุด

เป็นธรรมดามนุษย์ปุถุชนธรรมดา เรายังมีกิเลสตัณหา ยังไม่สำเร็จอรหันต์ แม้จะมีความใจดีเพียงไร ก็ย่อมมีขอบเขตของความรู้สึก ความใจดีบางครั้งก็ทำให้คนเสียผู้เสียคนไปก็ได้ แล้วแต่นิสัยของคนผู้นั้น มิใช่ความใจดีจะทำให้คนดีเสมอไป สิ่งใดมีคุณก็ย่อมมีโทษเป็นธรรมดา เช่นเมื่อไม่นานมานี้มีเพื่อนคนหนึ่งเป็นคนใจคอกว้างขวาง เคยเป็นเจ้ามือเลี้ยงอาหารและเครื่องดื่มเพื่อน ๆ เสมอ เป็นคนใจนักเลงไม่เสียดายเงินทอง

ต่อมาตกงานได้รับความทุกข์ยากลำบาก มาขอความช่วยเหลือเพื่อน ๆ ที่สโมสร พูดถึงความลำบากยากแค้นเพื่อนหลายคนใจดี ได้ควักเงินช่วยเหลือมากน้อยตามแต่ความศรัทธาได้เงินไปไม่น้อย เพราะเพื่อนฝูงเห็นคุณงามความดีเมื่อยังไม่ตกอับ แต่แล้วต่อมาก็ได้ทราบว่าในคืนนั้นถูกรถยนต์ชนตาย พวกเรายังเศร้าใจอย่างไม่รู้ลืม เพราะพวกเราใจดีเกินไป ไม่ได้นึกว่าเพื่อนคนนี้แกเป็นนักดื่มจัด แม้แต่เพื่อนคนอื่นเมื่อมีอายุรู้สึกชั่วดี เขาก็เลิกดื่มกันหมดแล้ว แต่แกไม่ยอมเลิก ได้ความว่า วันที่แกได้เงินจากเพื่อน ๆ ช่วยเหลือมาก พอทำให้แกดีอกดีใจเข้าโรงเหล้า สั่งเหล้ามาดื่มฉลองด้วยเงินของเพื่อนจนเมามาย เดินตุปัดตุเป๋ข้ามถนน พอดีรถแท็กซี่วิ่งมาโดยความเร็วสูง แกไม่สนใจว่า จะมีรถวิ่งไปมารวดเร็วขวักไขว่แกเดินโซเซเหมือนถนนว่างเปล่า มีแกเดินอยู่คนเดียวเช่นนี้ ที่สุดรถแท็กซี่คันนั้นก็ห้ามล้อไม่ทัน ชนแกทำให้ตัวกระเด็นหัวไปฟาดกับพื้นถนนสมองแตกขาดใจตายทันที แต่ปรากฏว่าเวลาตายไม่มีเงินเหลือติดตัวเลย ทั้งที่เพื่อนเรี่ยรายกันออกเป็นเงิน เกือบสองพันบาท เพื่อน ๆ พากันเศร้าใจ นึกว่าจะทำความดีที่ช่วยเหลือเพื่อนเมื่อยามทุกข์ร้อน พากันตั้งใจจะสร้างความดี กลับกลายเป็นโทษ

ฉะนั้น พระท่านจึงสั่งสอนว่าให้เดินสายกลาง ให้ใช้สติปัญญาพิจารณาดูว่า การช่วยผู้ใดจะเกิดโทษหรือเกิดคุณ จงพิจารณาให้เหมาะสม เพราะบางครั้งความใจดีเกินไปก็ทำให้เกิดโทษเป็นภัยอันตายได้ เช่นเพื่อนผู้ถูกรถยนต์ชนตาย เงินที่ช่วยก็หายหมด ทั้งไม่สามารถจะจับคนขับรถได้ ก็เพราะพวกเพื่อน ๆ มิได้นึกถึงว่าแกเป็นคนชอบดื่มเหล้าจัด หากแกได้เงินไปมาก ๆ ต่างก็รู้กันอยู่แล้ว แกก็อดดื่มเหล้าไม่ได้ แต่ก็ไม่มีใครคิดป้องกัน ถ้าพวกเพื่อน ๆ ไม่ประมาท ก็ควรจะให้แกรับปากแน่นอนว่าแกจะต้องไม่เอาเงินจำนวนนี้ไปซื้อเหล้าดื่มเป็นอันขาด ควรนำไปใช้เวลาจำเป็น ถ้าแกรับปากแล้ว ก็คิดว่าคืนนั้นชีวิตแกคงจะไม่พบจุดจบแน่ เมื่อต่างคิดได้ก็สายเกินไป แต่ก็คิดว่าจะเป็นบทเรียนต่อไป ตอนนี้เราก็มีโอกาสที่จะออกเงินกันเป็นครั้งสุดท้ายคืองานเผาศพ ผมว่าการประมาทเช่นนี้ ทำให้คนเสียชีวิตปีหนึ่งไม่ใช่น้อย

นี่เราพูดถึงเสี่ยย้งหรือเถ้าแก่ย้งกับนายเป้าคนขับรถ แต่กลับมาชักตัวอย่างนอกเรื่องไปหน่อย ผมจึงขอกลับมาเข้าเรื่อง

การที่เถ้าแก่ยังเอาอกเอาใจนายเบ้าคนขับรถเกินไป เพราะความสงสาร เห็นว่า ทำงานดีรักษารถดี มีความขยันขันแข็งไม่ขี้เกียจ คนเราจะมองดูระยะสั้น ๆ นั้นไม่ได้ นิสัยดูกันไม่ออกง่าย ๆ ฉะนั้นเมื่อนายเบ้าขอสิ่งใดเถ้าแก่ยังก็ไม่ขัด การได้อะไรง่าย ๆ ทำให้คนเสียนิสัย ลืมตัวว่าเป็นเพียงลูกจ้างขับรถเท่านั้น กลับนึกว่าตัวเองนี่เป็นคนวิเศษกว่าคนอื่น ไม่ใช่คนธรรมดา นางจ้างจึงเอาอกเอาใจทุกอย่างก็คิดกำเริบ คนเราถ้าลงได้เมาตัวเองแล้ว ก็ยากที่จะมองเห็นความดีของผู้อื่น เห็นเขารัก เขาสงสาร เขาเอาอกเอาใจก็นึกว่าเขากลัว

ความจริงผมมาทราบภายหลังว่า นายเบ้าได้ไปคบเพื่อนที่ชั่ว พวกไม่ทำมาหากินเป็นหลักฐาน ดื่มเหล้าเมายาสนุกสนานในทางชั่ว ซึ่งติดง่ายทำง่ายที่สุด ก็ถูกเพื่อนยุยงให้เห็นผิดเป็นชอบ เพราะนายเบ้ามีอัฐมีเงินเลี้ยงเพื่อนเลี้ยงฝูง เพราะมีเงินเดือน พวกเพื่อนจึงพากันยกย่องจนเลิศลอยลืมตัว เพื่อนบางคนก็ยุว่า ถึงเวลาที่เราจะเล่นตัวได้แล้ว อ้ายเจ๊กยังมันมีเงินมาก ควรจะยกค่าตัวเองให้สูงขึ้นจะมัวรออยู่ช้าทำไม มันต้องพึ่งต้องอาศัยเราวันยังค่ำ โบราณว่า น้ำขึ้นให้รีบตัก เวลานี้คนขับรถก็หายาก นายเบ้าหลงเชื่อลมปากยุของเพื่อนชั่ว จึงได้เสนอค่าตัวต่อเถ้าแก่ยัง ครั้งแรก ๆ เถ้าแก่ยังผู้ใจดีก็ไม่ขัดข้อง จัดการเพิ่มเงินเดือนให้นายเบ้าตามความประสงค์ เมื่อได้ตามคำร้องขอแล้ว ก็นำมาบอกข่าวให้เพื่อน ๆ รู้ว่าได้เงินเดือนเพิ่มตามที่เพื่อนแนะนำแล้ว ก็มีการดื่มฉลองกันตามร้านตลาด

แต่เหตุการณ์มิได้หยุดเพียงเท่านั้น นายเบ้ายังถูกเพื่อนคอยยุยง ให้ขอโน่นขอนี่อ้างเหตุจำเป็นต่าง ๆ เถ้าแก่ยังชักจะรำคาญคิดในใจว่า เจ้าเบ้านี่จะกำเริบเติบใหญ่เกินตัวเสียแล้ว ถ้าขืนตามใจเพราะความใจดีคงจะมีเหตุการณ์จำเป็นไม่สิ้นสุด ทำให้เคยมีความรู้สึกสงสารเมตตากรุณาก็คลายลงไปจนหมดสิ้น กลายเป็นความไม่พอใจและชิงชังน้ำหน้าเข้ามาแทน เพราะครั้งหลังนี้นายเบ้าแกก็เป็นคนขี้เหล้าเมายา แม้เถ้าแก่ยังจะห้ามปรามอย่างไรก็ไม่ได้ผล เถ้าแก่ยังเคยพูดปรับทุกข์กับผมถึงความผิดแผกของนายเบ้าว่า มันเปลี่ยนแปลงเป็นคนระยำมากขึ้นทุกวัน ที่สุดแกก็ตั้งฉายานายเบ้าว่า "เหล้าเบ้" คนอื่นที่ไม่รู้ก็คงคิดว่าแกเป็นจีน แซ่เหล้า ชื่อเบ้า แต่ความจริงเถ้าแก่ยังแกตั้งให้ เพราะแกชังน้ำหน้าพูดตรง ๆ เหล้านั้นก็แปลว่า สุรา

ภายหลังนายเหล้าเบ้าจะขอร้องอะไรเถ้าแก่ยังทำเฉย ๆ ไม่สนใจที่นายเหล้าเบ้าแก จะอ้างความจำเป็นเดือดร้อนเรื่องเงินทอง ขอหรือยืม แกก็หมดความสนใจ

เมื่อนายเบ้าหรือเหล้าเบ้า ซึ่งเคยออกปากอะไรขออะไรก็ได้ง่าย ๆ จนเคยตัวเสียแล้ว ธรรมดาคนเราไม่มองตัวเองหรือเหตุผลที่ตัวทำอะไรลงไปนั้นผิดหรือถูก ครั้งหลัง ๆ นั้นผิดหวัง เมื่อต้องการสิ่งใดก็ไม่ได้ตามความตั้งใจ เจ้าเพื่อนชั่วก็คอยยุแหย่ให้ทำอย่างโน้นอย่างนี้เพื่อแก้เผ็ด ทั้งที่สันดานนายเบ้าก็เป็นคนเจ้าอารมณ์ เคยได้อะไรง่าย ๆ มาแล้ว เมื่อไม่ได้ดังใจนึกก็โกรธและพยาบาท มีความแค้นใจอยู่แล้ว เมื่อมาถูกยุแหย่ให้โกรธให้เกลียดชังเถ้าแก่ยัง ก็เท่ากับเอาน้ำมันมาราดบนกองไฟ

วันนั้นผมทราบว่าเป็นวันสิ้นเดือน หลังจากจ่ายเงินเดือนแล้ว ตอนเย็นเถ้าแก่ยังมีธุระจะไปถนนตกนายเบ้าก็เป็นคนขับไปอย่างเรียบร้อยปกติ ไม่แสดงพิรุธว่าจะมีอะไรเกิดขึ้น เมื่อรถไปถึงถนนตกก็ให้นายเบ้าคอยจนกว่าจะกลับ เมื่อเถ้าแก่ยังไปลงเรือข้ามฟากไปธุระที่วัดฝั่งธนบุรี เมื่อเสร็จธุระแล้วก็ข้ามกลับมาฝั่งพระนคร ก็เห็นนายเบ้าแสดงกิริยามึนเมา แม้เถ้าแก่ยังจะไม่สบายใจก็ไม่รู้จะทำอย่างไรดี เมื่อขึ้นนั่งบนรถแล้วก็สั่งให้ขับรถกลับบ้าน แต่แล้วเหตุการณ์ที่ไม่เคยนึกฝันว่าจะเกิดขึ้นก็เกิดขึ้น โดยปรากฏว่า นายเบ้าแสดงท่าทางกิริยามึนเมา ชี้หน้าชี้ตาพูดจาสามหาวหยาบคาย ไม่น่าที่มนุษย์ที่รู้ผิดชอบอย่างลูกจ้างแสดงกับนายจ้างเลย แต่เถ้าแก่ยังแกเป็นคนมีความอดทนอย่างเยี่ยมยอด แม้จะมีความโกรธเป็นธรรมดาของมนุษย์ปุถุชนทั่วไป แต่แกก็ระงับได้ นึกว่าคนต่ำเลวทรามขี้เมาไม่รักศักดิ์ศรีของตัวเช่นนี้ จะต่อเถียงก็ไม่เกิดประโยชน์ รังแต่จะเพิ่มโทสะให้เกิดมากขึ้นแล้วก็จะเกิดโทษเปล่า ๆ คิดแล้วก็ไม่ยอมฟังคำหยาบคายเอามาใส่ใจ นายเบ้าไม่เห็นเถ้าแก่ยังพูดจาด่าว่าโต้ตอบก็เหนื่อยเปล่า ที่สุดก็พูดเสียงลิ้นไก่สั้นอ้อแอ้อย่างคนเมาว่า

"เฮ้ย อ้ายเถ้าแก่โว้ย กูขอลาออกจากงานวันนี้และเดี๋ยวนี้แหละที่นี่ มึงขับรถของมึงกลับไปเองได้ กูเมากูขับไม่ได้ประเดี๋ยวกูตายห่า ถึงกูขับได้กูก็ไม่ขับ มึงเดี๋ยวนี้มันขี้เหนียวระยำหมาไม่เหมือนก่อน รถของมึงเอาของมึงไปเอง กูลาก่อนละอ้ายเถ้าแก่ขี้เหนียวเชิญมึงขับไปตามสบาย"

ตอนนั้นคนขับรถรางและชาวบ้านต่างก็มายืนดูว่าจะมีอะไรเกิดขึ้นต่อไป แต่เมื่อเห็นเถ้าแก่ย้งพยายามระงับความโกรธไว้อย่างอดทน ต่างก็พากันชมอย่างเห็นใจว่า เป็นคนดีมีความอดทนมีขันติดี และต่างก็พากันตำหนินายเบ้า ซึ่งเมาเดินเปะปะไปขึ้นรถรางกลับบ้านปล่อยรถไว้กับเถ้าแก่ย้ง และก็หันไปหัวเราะเมื่อรถรางเคลื่อนออกจากถนนตก เถ้าแก่ย้งเมื่อถูกปล่อยให้อยู่กับรถยนต์ของตัวแต่ลำพัง แม้จะลำบากอยู่บ้าง เพราะตัวยังขับรถไม่เป็น รู้ว่านายเบ้าแกล้งเพราะรู้ว่าเถ้าแก่ย้งไม่มีปัญญาจะนำรถกลับบ้านได้ ปัญหาเหล่านี้ก็ไม่เป็นการยุ่งยากกับเถ้าแก่ย้งมากอย่างนายเบ้าเข้าใจ

แกคิดถึงการที่จะนำรถกลับบ้านโดยปลอดภัย ก็อาศัยเพื่อนฝูงที่รักใคร่นับถือกันมาก ฉะนั้น แกจึงรีบตีสาย (โทรศัพท์) ไปให้เพื่อนอยู่ใกล้ที่สุดและมีรถยนต์พร้อมคนขับรถช่วยเหลือ เพราะเวลาจะค่ำอยู่แล้ว เคราะห์ดีเพราะเพื่อนของเถ้าแก่ย้งอยู่บ้าน เมื่อได้รับสายทราบเรื่องก็รีบมาตามคำขอร้องพร้อมทั้งคนขับ เตรียมจะช่วยเหลือเต็มที่ เถ้าแก่ย้งแกดีใจมาก แต่แล้วก็เกิดขัดข้องเพราะคนขับจะหมุนเครื่องเท่าใด เครื่องยนต์ก็ไม่ติดจามฟุตพึดแล้วก็ดับ ทำให้เถ้าแก่ย้งรู้สึกว่านายเบ้านี่มันร้ายเหลือเกิน มันมีแผนการที่จะแกล้งอยู่แล้ว เดิมคิดว่าถ้าหายเมารู้สึกตัวมาขอโทษก็จะไม่เอาเรื่องยกโทษให้ ครั้นมารู้แผนการแกล้งก็เลยหมดความเมตตาสงสาร เมื่อมีแผนการเช่นนี้จะยกโทษให้ไม่ได้ คืนนั้นเพื่อนเถ้าแก่ย้งต้องไปตามช่างมาตรวจดูก็รู้ว่า สายไฟหัวเทียนถูกสลับความอัดไม่ตรงกับช่องไฟแลบของหัวเทียนจะเผาดันระยะลูกสูบ เพราะเป็นฝีมือแกล้งของนายเบ้า

การที่นายเบ้าได้แกล้งเถ้าแก่ย้งให้ลำบากนั้น เป็นคนที่เบาปัญญาไม่คิดหน้าคิดหลังว่ากรรมจะติดตามมาถึงตัว เห็นจะเป็นเพราะนายเบ้าได้ไปของานฝรั่งที่ท่าเรือสำรองไว้แล้ว พอออกจากเถ้าแก่งอย่างตัดบัวไม่ไว้ใยแล้ว ก็จะไปทำงานกับฝรั่งที่ท่าเรือ คิดว่าไหน ๆ จะออกแล้วแกล้งมันให้สมใจ และฝรั่งที่ท่าเรือก็รับปากไว้แล้ว จะรับนายเบ้าเข้าทำงานทันที ฉะนั้น แกจึงมีแรงดันหนุนไม่ต้องกลัวจะตกงาน พอออกจากนี่ก็เข้าโน่นได้ ไม่ยากอะไรนักแต่ในโลกนี้ไม่มีอะไรแน่นอน หากผู้ใดทำกรรมไว้แล้วกรรมนั้นจะตอบสนองหนีไม่พ้น พอวันต่อมานายเบ้าก็จะไปทำงานที่ใหม่ นายใหม่ซึ่งเป็นฝรั่งออกจะโก้และครึ้มใจ พอใจที่ได้แกล้งเถ้าแก่ย้งได้เมื่อจะออก ไม่นึกว่าจะได้รับผลของกรรมที่ทำ

กับผู้อื่น เพราะสมัยนั้นผู้อยู่ในวงการค้าที่ใหญ่โตขึ้นหน้าขึ้นตาก็มีไม่มากนักเจ้าของรถยนต์ส่วนมากจะรู้จักกันเป็นลูกโซ่ ส่วนพวกขับรถต่างก็รู้จักกันแทบทุกคน ๆไหนชื่ออะไร ขับรถอะไรอยู่ที่ไหน นายชื่ออะไร อยู่ในหมู่วงแคบ ๆ เผอิญฝรั่งท่าเรือคนนั้นก็รู้จักเถ้าแก่ยังดี ทั้งรู้ว่าเป็นคนมีนิสัยดี ได้ถูกคนขับรถแกล้ง แก่รู้จากคนขับรถเล่าต่อ ๆ กัน ไม่ช้าก็รู้ทั่วกัน ฝรั่งท่าเรือตีสาย (โทรศัพท์) ไปถามเถ้าแก่ยังดู ก็ทราบรายละเอียด ก็คิดว่าคนอย่างนี้เห็นจะรับไว้ทำงานไม่ได้ นิสัยชั่วไม่ควรจะรับไว้ เมื่อถึงกำหนดนายเบ้าก็ไปทำงานที่บริษัทท่าเรือตามที่นัดไว้ แต่นายฝรั่งยับยั้งไว้ ไม่บรรจุจ่ายงานให้ทำหรือให้รถขับประจำ บอกว่าก่อนจะบรรจุเข้าทำงานก็จะต้องขอหนังสือรับรองจากนายเก่ามาให้ดูก่อน บอกว่าลาออกเพราะเหตุใด มีความประพฤติอย่างไร มิฉะนั้น ก็เสียใจที่ไม่สามารถจะรับบรรจุเข้าทำงานได้ นายเบ้าเมื่อโดนเข้าเช่นนั้น ก็ตกตะลึงไม่เคยนึกว่าจะมีอุปสรรค มองเห็นความลำบากเกิดขึ้นแก่ตัวที่ต้องผิดหวังที่จะทำงานกับฝรั่ง เพราะรู้ว่าไม่สามารถที่จะบากหน้าไปขอใบรับรองความประพฤติจากเถ้าแก่ยังได้ นึกว่าได้เคยแกล้งต่อไปนี้คงจะมองหน้าไม่สนิท เพราะทำกรรมไว้มาก และก็พยายามกัดฟันทนไปหางานที่อื่นต่อไป แต่ที่ไหนก็ตามเขารู้จักคนขับรถที่ชื่อเบ้าหมดทุกแห่งแล้ว กรรมตามสนองทันตาเห็น ทุกแห่งเขาก็ไม่ยอมรับ เพราะเขารู้ความประพฤติชั่ว จะไปของานที่ไหนเขาก็บอกแต่ว่า "เสียใจ" แล้วก็มองตั้งแต่หัวถึงเท้าอย่างเย้ย ๆ และรังเกียจ จะไปขอให้คนขับรถที่เป็นเพื่อนฝูงด้วยกันเขาก็เบือนหน้าหนีอย่างมากก็จะพูดว่า "ยังไม่เห็นมีงานว่างที่ไหน" ความจริงเขากลัวจะไปแผลงฤทธิ์ให้เสียชื่อ มีคนขับหลายคนที่ร้อนตัวเพราะชื่อเบ้าเหมือนกัน แต่ก็รู้ว่านายเก่าเขาเติมชื่อแกไปข้างหน้าตัวหนึ่ง เรียกรวมว่า "เหล้าเบ้า" นี่ก็เป็นเหตุหนึ่ง ที่ทำให้คนขับรถในสมัยนั้นมีความประพฤติดี มีความซื่อสัตย์สุจริต เรียบร้อย มีประวัติดี เพราะต้องการเมื่อลาออกจะได้ใบรับรองยกย่องจากนายเป็นเกียรติ ที่สุดแกก็ขาดจากสังคมขับรถไปไม่มีใครทราบว่าแกไปอยู่ที่ไหนทำอะไร ต่อมาผมบังเอิญไปพบแกขายห่อหมกอยู่ที่ตรอกเจ้าสัวเนียม และทราบจากคนแถวนั้นว่า แกได้เงินมาเท่าใดกินเหล้าหมดแกกลุ้ม ความจริงคนขับรถสมัยนั้นเงินเดือนเริ่ม ๓๐ บาท ถึง ๖๐ บาท ถ้านายใจดีก็ได้ถึง ๘๐ บาท นับว่ารายได้งามกว่า

งานอื่น หรือดีกว่าข้าราชการชั้นเสมียนในสมัยนั้น ผมเคยเห็นแกเมาเปะปะแถวข้างถนนอยู่พักหนึ่ง คิดแล้วก็สังเวชใจ แต่แล้วก็หายหน้าไปพักหนึ่งไม่ทราบว่าไปอยู่ที่ไหน สุดสุดท้ายผมได้พบแกในวัด เห็นแกกำลังพัดไฟต้มน้ำร้อนชงชาถวายพระ ผมได้แอบไปกระซิบถามแกว่า "หมู่นี้เลิกเหล้าแล้วหรือถึงได้เข้าวัดปฏิบัติพระ" แกหัวเราะแห้ง ๆ แล้วพูดว่า "ผมเลิกแล้วครับ ผมมาคิดได้ภายหลังว่า เวลาที่ผมเมามากน่ะเป็นเวลาที่ผมระยำที่สุด คนเรารู้ตัวว่าระยำแล้วจะพยายามหาความระยำใส่ตัวทำไมอีก จริงไหมครับ ที่ผมพูดนี่น่ะผิดหรือถูก"

ผมได้ฟังคารมคมคายของแกก็อดคิดไม่ได้ว่า กว่าแกจะรู้ดีชั่วมันก็สายเกินไป จึงพูดว่า "ฉันขอแสดงความยินดีด้วย เหล้าเป้าที่ได้รู้สึกผิดชอบ ถ้าเหล้าเป้าคิดได้ก่อนก็ไม่เป็นอย่างนี้ซิ" เมื่อแกได้ยินผมพูดก็หน้าเซียวลง ผมจึงปลอบแกว่า "เหล้าเป้าควรจะดีใจแล้ว เพราะเรายังกลับตัวได้ ผิดกว่าคนอื่นเขาไม่เคยรู้ว่าตัวผิดเลย เราอย่าพูดเรื่องเก่า ๆ เลย เรามาพูดถึงปัจจุบันทำดีไว้ก็แล้วกันก็จะเป็นอดีตที่เริ่มดีต่อไป" แกยิ้มแล้วพูดว่า "ขอบคุณครับ แต่ผมจะขอสักอย่างหนึ่งกรุณายกให้ผมด้วยได้ไหมครับ" ผมฉงนเพราะไม่รู้ว่า แกจะขออะไรจากผม จึงบอกว่า "จะขออะไรยินดีจะให้ ถ้าสามารถให้ได้"

แกยิ้มแล้วพนมมือยกขึ้นเหนือหัวแล้วพูดเสียงค่อย ๆ คล้ายจะกลัวคนอื่นจะได้ยินว่า "โปรดอย่าเรียกผมว่าเหล้าเป้าเลยครับ เวลานี้ผมเลิกเหล้าเด็ดขาด จะไม่ขอดื่มอีกต่อไปจนตลอดชีวิต ถ้าหากคุณเรียกผมครั้งใด มันสะดุ้งสะเทือนจิตใจ เพราะผมอยากจะลืมมันให้หมด" ผมได้ยินก็หัวเราะ แล้วพูดว่า ได้ซินายเป้า ต่อนี้ฉันจะไม่เรียกเหล้าเป้าอีกต่อไป ไม่รู้ว่าจะเกิดสะเทือนใจขอโทษด้วยนะ" แกยกมือขึ้นไหว้ผมอีกแล้วก็พูดว่า "ไม่เป็นไรครับเท่านี้ผมก็พอใจ ดีใจ และขอบคุณแล้ว" ผมจึงรู้สึกว่าแกมีกิริยาวาจาเรียบร้อยขึ้นมาก คงจะได้ศึกษาศีลธรรมรู้ดีรู้ชั่วแล้ว จึงถามว่า "ทำไมไม่ไปหาเถ้าแก่ยังบ้างล่ะ เรื่องราวมันก็เลยมานานแล้ว เขาคงไม่โกรธคงอภัยให้แล้ว"

นายเป้าหน้าเศร้าลงพูดอย่างเสียงระห้อยว่า ผมทำผิดไว้มาก เกินที่ผมจะไปมองหน้าใครได้สนิท เถ้าแก่ยังเป็นคนดีมาก ผมเป็นคนชั่วระยำมาก ถ้าเป็นคนอื่นคงทน

ฟังคำหยาบคายของผมไม่ไหว ผมเพียงแต่นึกแล้วก็เกิดอายไม่สบายขึ้นมาทันทีไม่รู้จักสิ้น ใจมันสั่นนึกชังตัวเอง อยากจะตะโกนออกมาดัง ๆ ว่า ผมเองเป็นคนชั่วเหมือนคนบ้า ฉะนั้น ผมจะไม่สามารถจะไปหาแกได้เพราะรู้ว่าตัวเลวเกินไป ผมได้ฟังแกพูดก็เห็นใจที่คนเราทำผิด แล้วรู้สึกผิด ผมได้พยายามสนทนากับนายเบ้าอย่างละเอียดถี่ถ้วนแล้ว แกก็แสดงถึงความ เคารพนับถือเถ้าแก่ยังขึ้นมาอย่างจริงใจ ตอนหนึ่งแกบอกว่า "ผมคิดว่าคนเราถ้าทำความดี แล้วก็พยายามทำความดีให้ตลอด เมื่อถึงความดีที่เราทำไว้เกิดผลจะตอบแทน แต่เมื่อเรา ไม่ติดตามความดีกลับได้ทำชั่วเสียแล้ว ความดีที่เกิดผลจะมาสนองเราก็ผ่านเลยไปโอกาส โชคดีในชีวิตก็สุดสิ้นลง ไม่มีโอกาสจะกลับอีก ผมได้ทราบจากหลงจู้ว่า เถ้าแก่ยังไม่ได้ โกรธผมเลย ผมได้ทราบข่าวว่า หลังจากผมออกในตรุษปีต่อไปนั้นทางบริษัทได้กำไรมากมาย พวกคนงานทุกคนก็ได้เงินปีกันมาก ได้ทราบว่าเถ้าแก่ยังบ่นถึงผมว่า ถ้าผมอยู่แกจะจ่ายให้ ผมอย่างงาม แต่ผมไม่หน้าด้านจะไปพบแกหรอกครับ บัดนี้อยู่วัดแล้วจิตใจของผมก็สงบดี มีสมาธิ ไม่ยุ่งใจ ไม่นึกอะไรอีก นึกแต่ว่าอยากจะศึกษาเล่าเรียนทางธัมมะ เมื่อมีความรู้ พอปฏิบัติได้ ผมก็จะบวชเป็นพระ โปรดอย่าแนะนำผมไปหาแกเลยครับ

ผมฟังนายเบ้าพูดแล้วก็เศร้าใจ เห็นใจแกมากที่มุ่งหน้าไปในทางดี แต่นั้นผมก็ ไม่ได้รบกวนแกอีก แต่ผมนึกไม่ออกเลยว่า ทำไมเถ้าแก่ยังแกถึงสามารถสกดความโกรธ ไว้ได้ที่ปล่อยให้นายเบ้า คนขับรถขี้เมาด่าด้วยถ้อยคำหยาบช้า ซึ่งเป็นผู้อื่นก็คงทนฟัง ไม่ได้ ซึ่งน้อยคนนักที่สามารถจะทำได้เช่นนั้น จึงอยากรู้ความจริง แกคงจะมีเคล็ดลับอะไร สักอย่างที่ทำให้แกใจเย็น ยับยั้งความโกรธได้อย่างน่ายกย่องสรรเสริญ ต่อมาผมได้มีโอกาส ได้พบกับเถ้าแก่ยังที่บ้านของแก ซึ่งมีเพื่อนฝูงและภรรยาและลูก ๆ อยู่พร้อมหน้ากัน เมื่อ ได้สนทนากันแล้ว ผมพูดถึงนายเบ้าคนขับรถคนเก่า รู้สึกว่าเถ้าแก่ยังแกไม่โกรธกลับแสดง กิริยาสงสาร ทำให้ผมนับถือแกมากขึ้น ตอนหนึ่งแกพูดว่า "ตั้งแต่เหล้าเบ้ากินเหล้าเมา แล้วด่าผมอย่างหยาบคายสาดเสียเทเสีย ปีนั้นผมกลับเฮงมาก มีโชคดี การค้าของผมได้ กำไรทุกอย่างแม้บริษัทอินชัวรันส์ก็ได้ผลอย่างงามมากกว่าทุกปีที่แล้วมา คนจีนเขาเรียกว่า

ฮวดใช้ ตรุษจีนปีนั้นลูกจ้างทุกคนได้รับเงินปีอย่างน่าพอใจ ตลอดทั้งคนครัวและกุลีต่างก็ดีใจ ถ้านายเหล้าเบ้าอยู่ก็คงได้มากเหมือนกัน

เมื่อผมฟังแกพูดแล้วก็อดขัดไม่ได้ เพราะผมรู้ดีว่าเฮงหรือโชคดีนั้นไม่ได้อยู่จากการด่าของนายเบ้า ที่จริงเรื่องเฮงหรือโชคดีนั้นเป็นเรื่องอยู่ที่ตัวของเราเอง ผมจึงพูดว่า "เรื่องเฮงหรือซวยไม่ได้อยู่ที่คนอื่น อยู่ที่ตัวคุณเอง หากวันนั้นถ้าคุณคุมสติไม่อยู่อดโมโหไม่ได้ คุณทำอะไรกับนายเบ้าลงไปเพราะโกรธ ขณะที่กำลังเมาด้วยอำนาจโทสะคุณก็ซวยและโชคร้าย แต่คุณอดโมโหระงับโกรธได้เก่ง คุณเป็นคนโชคดี นี่แหละครับโปรดเข้าใจให้ถูกต้องด้วย อย่านึกว่าเฮงเพราะคนด่า แต่ผมยังมีข้อสงสัยอยู่อย่างหนึ่งว่า ทำไมคนอย่างคุณถึงได้อดโมโหได้ถึงขนาดนั้น ถ้าเป็นผมก็รู้สึกอดไม่ได้ คงลงมือลงไม้หมอบอยู่ตรงนั้นเอง ถ้าหากมีของดีสิ่งหนึ่งใดที่คุณถือมั่นปฏิบัติได้ผลมาแล้ว ขอให้ผมทราบบ้างเพื่อเป็นประโยชน์ ถ้าได้กรุณาเล่าให้ผมฟังบ้างจะขอบใจยิ่ง" เถ้าแก่ย้งแกได้ฟังผมพูดแล้ว ทำท่าทางตื่นเต้นอึดอัดอยู่ครู่หนึ่ง มองดูคนโน้นคนนี้นั่งสนทนาอยู่ในหมู่นั้น แต่ผมเองก็รู้สึกเสียใจเมื่อเห็นท่าทางของแก จึงคิดว่าไม่ควรจะถามในคนหมู่มากเช่นนี้ แกคงจะมีอะไรปิดบังไม่อยากให้ใครรู้ หากผมถามตัวต่อตัวแกคงจะบอกแน่ เพราะแกไม่เคยปิดบังอะไรผม แต่เมื่อผมได้ถามไปแล้ว และทั้งผู้คนในที่นั้นต่างก็เกิดสนใจคำถามของผมและคำตอบของแกอยู่แล้ว จึงคิดว่าเลยตามเลย แต่ก็รู้สึกไม่ค่อยสบายใจนัก กลัวแกจะโกรธ เพราะท่าทางกระอักกระอ่วนชอบกลมาก

แต่แกก็ระงับใจได้ปกติแล้วนิ่งใช้ความคิดครู่หนึ่ง จึงพูดออกมาว่า "เมื่อมาถามผมเช่นนี้ผมก็จนปัญญาที่จะหลีกเลี่ยงคำถามได้ ความจริงวันนั้นผมได้ลงเรือข้ามไปหาหลวงพ่อที่วัดอยู่ฝั่งธนตรงข้ามเยื้องถนนตก ผมได้หาหลวงพ่อที่ผมเคารพนับถือท่านมาก ความจริงที่แรก ผมอยากจะให้ท่านดูว่า ทำไมลูกชายของผมป่วยไม่รู้จักหายสักที พยายามหาหมอดี ๆ มารักษาแล้วก็ไม่ทุเลาแล้วท่านก็ดูให้ผม ท่านก็บอกว่า หมู่นี้ตัวผมเองเคราะห์ไม่ดีท่านบอกว่าทำน้ำมนต์ให้ผมอาบที่วัด ผมก็อาบน้ำมนต์เสร็จแล้ว ท่านก็บอกว่า ยังมีอีกสิ่งหนึ่งเราจะต้องปฏิบัติให้เคร่งครัด คนเราจะมีความใจดีอย่างเดียวไม่ได้ เพราะยังมีอารมณ์

ฉุนเฉียว เราจะต้องมีความอดทนกลั้นความรู้สึกไม่ให้โกรธได้ ก็จะพ้นเคราะห์ ท่านถามย้ำว่าจะปฏิบัติได้ไหม ผมรับปากกับหลวงพ่อว่าได้ครับ ผมจะปฏิบัติตามที่หลวงพ่อสั่งทุกประการ หลวงพ่อท่านยิ้มอย่างพอใจแล้วพูดว่า ถ้าปฏิบัติได้แล้วก็จะพ้นเคาะห์ พ้นโศก พ้นโรค พ้นภัย ลูกก็จะพลอยหายป่วยไปด้วย จำไว้ให้ดีนะ ถ้าพบใครด่าเราก็อย่างไปโกรธด่าตอบเขา ถ้าเราไม่รับคำด่าท้าทาย ความไม่ดีจะกลับคืนเข้าไปอยู่กับคนด่า จำไว้ให้ดีว่าเราต้องมีความอดทน แล้วก็จะพ้นเคราะห์ เมื่อผมลาหลวงพ่อลงเรือข้ามฟากกลับมาถึงถนนตกก็ได้มีโอกาสทดลองความอดทนของผมครั้งแรก ผมนึกถึงคำสอนของหลวงพ่อขึ้นมาทันที แล้วผมก็มีสติปฏิบัติได้ดังที่รู้กันอยู่แล้ว หากวันนั้นผมไม่ได้ไปหาหลวงพ่อก็ไม่แน่ใจว่าจะอดกลั้นความโกรธได้หรือไม่ แต่สิ่งที่ผมพอใจก็คือลูกผมหายป่วยในวันต่อมา

นี่แหละครับเป็นความจริง แต่ที่ผมอึดอักไม่บอกตั้งแต่ครั้งแรกถาม ก็เพราะเมียผมเขาไม่ชอบให้ผมไปหาพระหาเจ้า เขาว่าเป็นคนงมงาย ผมก็ไม่อยากขัดใจจึงไปไม่ให้เขารู้ แต่เมื่อคุณถามผมก็หลีกเลี่ยงไม่ได้จึงเล่าความจริงให้ฟัง" เมื่อเถ้าแก่ย้งเล่าจบแล้วก็แสดงความโล่งใจ ผมเห็นภรรยาแกนั่งฟังสามีพูดด้วยความสนใจแล้วยิ้ม เมื่อเห็นสามีพูดจบแล้ว ความจริงเถ้าแก่ย้งนั้นรู้หนังสือไทยดี สามารถจะโต้ตอบใช้สำนวนถูกต้องเป็นผู้มีความรู้สูงในทางภาษา แต่เวลาพูดก็มีบางคำที่หางเสียงยังเป็นสำเนียงจีนอยู่บ้าง นับว่าแกเก่งภาษาไทยผู้หนึ่ง ในเวลานั้นต่อมาผมได้ทราบว่า ภรรยาของแกไม่เคยว่าแกงมงายอีกเลย นี่เป็นเรื่องเก่า ๆ เรื่องหนึ่งที่น่าคิดว่าจะมีสาระแก่คนในปัจจุบันนี้บ้าง.

ค่าของความดี

วันหนึ่งเป็นวันเสาร์ ข้าพเจ้ากับเพื่อนๆได้ตกลงกันว่าจะใช้เวลาหลังอาหารเที่ยงไปเยี่ยมเยียมท่านผู้หนึ่ง ซึ่งเป็นผู้ที่คุ้นเคยนับถือกันมาก ระยะหลังนี้นานที่เราไม่มีโอกาสได้พบกัน เพราะต่างก็มีภารกิจที่จะต้องปฏิบัติด้วยกัน อายุยิ่งมากเวลาก็ยิ่งน้อยเป็นธรรมดา

วันนั้นนับว่าเป็นวันโชคดี บังเอิญท่านอยู่บ้าน เราต่างก็มีความยินดีที่ได้พบกัน เราได้ใช้เวลาที่ผ่านไปให้เกิดประโยชน์เป็นสาระ นำเรื่องที่เป็นแก่นสารมาเล่าสู่กันฟังบังเอิญเรามีชีวิตอยู่ในยุคที่โลกกำลังปั่นป่วนมืดมัวทั่วไป ประชาชนชาวโลกได้รับความเดือดร้อนหวาดกลัวภัยที่ร้ายแรง นอนตาไม่หลับ คนชั่วกำลังมากขึ้น คนดีกำลังจะน้อยลง มนุษย์ใจชั่วครองความยิ่งใหญ่ ฝ่ายหนึ่งเมาอำนาจ ไม่มีมนุษย์ธรรมเป็นโรคจิตวิปริตผิดมนุษย์ธรรมดา มุ่งหวังจะครองความเป็นผู้ยิ่งใหญ่ของโลก ด้วยการทำลายฝ่ายตรงข้ามที่รักสงบและความเป็นธรรมและรักความเป็นอิสระเสรี ผู้ใจชั่วใช้อุบายยุยงปลุกปั่นให้ชาวโลกหรือชนชาติเดียวกันฆ่าฟันทำลายกันเองเป็นขั้นแรก ทำให้ชาวโลกที่รู้เท่าไม่ถึงการขาดสติปัญญาถูกปลุกปั่นหลอกลวงให้ขายชาติ ให้ทำลายล้างชาติเดียวกัน พวกใจชั่วพยายามชักนำหลอกลวงให้ฝืนธรรมชาติ ให้เห็นชั่วเป็นดี ให้เห็นผิดเป็นชอบ ให้เห็นนรกกลายเป็นสวรรค์ แล้วก็ส่งพวกมันแทรกซึมเข้ามาเป็นนายกดขี่ข่มเหง ที่สุดพวกเบาปัญญาก็ตกเป็นทาสของคนชั่วร้าย ประพฤติตนเป็นที่รังเกียจของสังคมคนดีทั่วไป ขาดความเป็นอิสระเสรีอย่างไม่รู้ตัวกว่าจะรู้ได้ทำผิดขายชาติก็สายเสียแล้ว เพราะพวกนี้มีจิตใจเหี้ยมโหดดุร้ายเพียงแต่สงสัยว่าจะเอาตัวออกห่างก็ทำลายชีวิตทันที ฆ่าได้แม้แต่ทารกที่ไม่เดียงสาคนแก่

เรื่องลำดับที่ ๗๙ ของผู้ประพันธ์

ชราที่บริสุทธิ์และพ่อแม่ญาติพี่น้องมี จิตใจทารุณร้ายกาจและพยายามทำลายศาสนาและศีลธรรมประเพณีอันดีงามของชาติที่มีมาแต่โบราณ ที่ชาวเมืองได้เคย ปฏิบัติ ด้วย ความสงบสุขตลอดมา

เราได้วิจารณ์กันถึงพวกมนุษย์ที่หน้าไหว้หลังหลอกหยิ่งยะโส พวกนี้ถือลัทธิทำชั่วได้ดี ไม่เคยซื่อตรงต่อสัญญาใด ๆ ที่ทำกันไว้ ถ้ามันมีโอกาส มันก็จะทรยศหักหลังแทรกซึมเข้ารุกรานทำลายล้าง ไม่ว่าชาติที่เป็นมิตรหรือศัตรูเช่นเดียวกัน แม้แต่พวกเดียวกันยังทรยศหักหลังวุ่นวายตลอดเวลา สัญญาเป็นเศษกระดาษที่ไม่เกิดประโยชน์ ไม่เป็นหลักประกันความแน่นอนใด ๆ ชาวโลกที่สุจริตได้รับความเดือดร้อนทั่วไปทุกชาติทุกศาสนา พวกเราได้รู้ได้ฟังแล้วก็เศร้าใจ แต่เรามีหลักธรรมที่แน่นอนใจที่สุดว่าโลกเราจะอยู่ได้ด้วยความเที่ยงธรรม ความดีจะต้องชนะความชั่ว ความสัตย์จริงและอำนาจของศีลธรรมความดีจะต้องเป็นอมตะที่ไม่ตายอยู่คู่โลก แม้ฝ่ายอธรรมความชั่วจะมีฤทธิ์เดชอำนาจเกรียงไกรเพียงไรก็หนีหลักธรรมของโลกไปไม่ได้ จะอยู่ได้เพียงระยะหนึ่งที่โลกกำลังปั่นป่วนมืดมัวไม่นาน ผลที่สุดฝ่ายชั่วก็ต้องพ่ายแพ้ จะต้องได้รับกรรมตามสนอง โลกก็จะเข้าสู่ยุคปกติแสงสว่างของศีลธรรมก็จะแผ่ทั่วพื้นพิภพทำลายอธรรมให้สูญสิ้นไป

เมื่อหวนกลับมาย้อนพิจารณาเหตุการณ์ทางบ้านเมืองเราในยุคนี้ ก็จะเห็นได้ว่าพวกวัยรุ่นได้ห่างไกลจากศีลธรรม ลูกขาดความกตัญญูต่อพ่อแม่และผู้มีพระคุณ ผู้น้อยขาดความเคารพผู้ใหญ่ ทุกวันนี้มีข่าวจี้ปล้นฆ่าฟันกันตายรู้สึกว่าเป็นเรื่องธรรมดาไม่ตื่นเต้นเพราะความเคยชิน ชีวิตมนุษย์มีค่าต่ำแม้แต่ผู้ที่มีความรู้ได้รับการศึกษาสูง แต่ก็ยังไม่พ้นข่าวการฆ่าทำลายล้างกันอย่างทารุน ฟังข่าวผู้มีจิตใจเหี้ยมโหดดุร้ายของคนในยุคนี้แล้วทำให้จิตใจห่อเหี่ยวเศร้าหมอง เกิดนึกระอายใจเห็นคนชั่วในยุคปัจจุบันนี้ เราจึงได้เปลี่ยนจากเรื่องคนชั่วใจโหดมาพูดถึงเรื่องคนดีสร้างความดี เพื่อให้คลายจากความเศร้าใจให้เกิดความสดชื่นพลอยปีติยินดีไปด้วย เพราะโลกนี้มีชั่วก็ย่อมมีดีคู่กันเป็นธรรมดา เราได้สนทนาในคุณงามความดีของผู้ที่ควรยกย่องสรรเสริญ เพื่อจะเป็นแบบอย่างแก่อนุชนรุ่นหลัง เพื่อคลี่คลายประสาทจากเหี้ยมโหดดุร้ายของยุคนี้ลงได้บ้าง จะได้ช่วยอนุโมทนาคุณ

งามความดีของท่านผู้ที่ได้ปฏิบัติดีมาแล้ว ให้ผู้ยังไม่รู้ให้รู้กว้างขวางออกไป อยากให้ชีวประะวัติอันงดงามบริสุทธิ์ของผู้สร้างกรรมดี เป็นบุคคลที่ควรแก่การบูชายกย่องให้ยั่งยืนถาวร ผู้เขียนจะเอาคำสนทนามาเรียบเรียง ขึ้นคำว่า "ข้าพเจ้า" ต่อไปนี้จะขอเป็นคำของท่านเจ้าของบ้านเพื่อเข้าใจให้ถูกต้องท่านได้เล่าเรื่องให้เราฟัง ผู้เขียนจะถ่ายทอดให้ท่านอ่านดังต่อไปนี้

เมื่อต้นเดือนกรกฎาคม ๒๕๐๘ ได้รับข่าวอันน่าเศร้าสลดใจยิ่งในรอบปี ทั้งทางกระจายเสียงและหนังสือพิมพ์ว่าท่านผู้ใหญ่เจ้ากระทรวงหนึ่งได้ถึงแก่อนิจกรรม เมื่อข่าวนี้รู้ไปถึงไหนที่รู้ชีวประวัติของท่านต่างก็พากันเศร้าสลดใจ เสียดายผู้ที่มีความรู้ความสามารถเข้มแข็งซื่อสัตย์สุจริตบริสุทธิ์สะอาดต้องจากไป หนังสือพิมพ์รายวันทุกฉบับทั้งภาษาไทยและต่างประเทศต่างก็ลงบทความและแสดงความเสียใจอย่างลึกซึ้ง ลงข่าวสดุดีคุณงามความดีของท่าน และชีวประวัติอันขาวสะอาดตลอดเวลาที่ท่านรับราชการ ข้าพเจ้าก็รู้สึกเศร้าสลดใจที่ชาติต้องสูญเสียคนดีที่เป็นหลักของการปฏิบัติดี เป็นผู้ที่ได้รับความยกย่องเคารพนับถือทั่วไปว่าเป็นผู้ที่ซื่อสัตย์สุจริตเที่ยงตรงผู้หนึ่ง

ข้าพเจ้าคิดว่าเมื่อถึงเวลางานพระราชทานเพลิงศพต้องไปในงานให้ได้ เพื่อแสดงความเคารพคุณงามความดีของท่านผู้มีบุญคุณต่อชาติเป็นตัวอย่างผู้ก่อกรรมดีที่น่านิยมนับถือก่อนที่ซากของท่านจะสูญไปในกองเพลิง เพราะควรจะไปเคารพผู้ที่ควรแก่การเคารพบูชาถือว่าเป็นบุญกุศลและศิริมงคลแก่ตนเอง อย่างน้อยจิตก็ระลึกถึงว่า เราไปเคารพศพท่านผู้สร้างกรรมดี แม้จะมีความเสียดายบ้าง แต่ก็รู้ว่าความตายไม่มีใครห้ามได้ เกิดปิติที่ความดีของท่านจะเป็นอมตะชั่วบุตรหลานเหลนต่อ ๆ กันไป

ต่อมาก็ถึงกำหนดวันงานพระราชทานเพลิง เป็นปลายเดือนพฤศจิกายน ๒๕๐๘ บ่ายวันนั้นข้าพเจ้าไปก่อนเวลาหมายกำหนดการ เพราะคิดว่าคุณงามความดีของท่านคงจะทำให้ผู้ที่มาประชุมในงานนี้อย่างมากมาย เมื่อข้าพเจ้าถึงในบริเวณงาน ก็มองเห็นเพื่อนผู้คุ้นเคยกวักมือเรียกให้เข้าไปนั่งเก้าอี้แถวเดียวกันด้านหลัง ข้าพเจ้ามีความยินดีเพราะเพื่อนผู้นี้เป็นผู้กว้างขวางในวงสังคม มีความรู้เกี่ยวกับชีวิตประวัติของผู้ตายมาก และกำลังสนทนากับผู้ที่นั่งใกล้เคียงอย่างเพลิดเพลินอยู่ก่อน ซึ่งท่านเหล่านั้นข้าพเจ้าไม่คุ้นเคย เมื่อ

เข้าไปนั่งลงเรียบร้อย' เพื่อนก็เป็นผู้แนะนำให้รู้จักผู้ที่นั่งใกล้เคียงอีกมองท่านตามมารยาท แล้วก็เริ่มจับเรื่องสนทนาต่อไป เมื่อข้าพเจ้าได้ฟังน้ำเสียงแล้วจับใจความได้ว่า ที่ท่านพวกนี้กำลังพูดถึงคุณความดีของผู้วายชนม์ว่า ไม่เคยมีประวัติด่างพล้อย มัวหมองเลยตลอดมา เป็นผู้ที่ซื่อสัตย์มั่นคงเที่ยงธรรมเสมอต้นเสมอปลาย สละเวลาความรู้ทั้งชีวิตจิตใจและความสุขส่วนตัว เพื่อมุ่งหมายหวังให้ประเทศชาติเจริญรุ่งเรืองเป็นข้อใหญ่ แม้แต่จะได้รับหน้าที่ตำแหน่งใหญ่โตควบคุมกิจการ ฐานะก็มิได้ใหญ่ตามตำแหน่งของท่าน ไม่ได้มีอะไรเปลี่ยนแปลงฐานะให้ดีขึ้น บ้านที่อยู่อาศัยก็ไม่ใช่ตึกรามที่โอ่โถงใหญ่โต ไม่สมตำแหน่งหน้าที่ บ้านช่องก็คงสภาพเดิมตลอดเวลาของท่านไม่เคยมีรถยนต์ใช้เป็นส่วนตัว รถราชการประจำตำแหน่งท่านก็ใช้แต่ในเวลาปฏิบัติในหน้าที่ราชการเท่านั้น เมื่อพ้นเวลาราชการแล้ว ท่านก็ไม่ยอมใช้ส่วนตัวเป็นอันขาด เป็นที่รู้กันทั่วในสังคมราชการงานเมืองว่า ท่านได้อุทิศตนเพื่องานของชาติไม่หลงไหลลืมตัวมัวเมาอำนาจ กิติศัพท์ปฏิบัติราชการเลื่องลือเป็นที่ยกย่องสรรเสริญความดีเด่นจะต้องดำรงอยู่ในความทรงจำของผู้ที่คุ้นเคยนับถือตลอดไป

ท่านมีความจงรักภักดีต่อองค์พระมหากษัตริย์และประเทศชาติยิ่งชีวิต ข้าพเจ้าฟังการสนทนาของท่านเหล่านั้นด้วยความสนใจ ทำให้มีความรู้เกี่ยวกับชีวะประวัติของท่านผู้นี้กว้างขวางเด่นขึ้นอีกมาก นึกเคารพบูชาความดีที่ท่านปฏิบัติยิ่งขึ้น ตอนหนึ่งท่านผู้นั่งอยู่กับข้าพเจ้าได้พูดขึ้นว่า

"ผมรู้สึกภูมิใจที่ได้มีโชคดีที่เคยอยู่ใกล้ชิดท่าน ได้ทราบเรื่องราวดีว่า ท่านรักความยุติธรรมมีความซื่อสัตย์สุจริต อุทิศเวลาความรู้ความสามารถเพื่องานของประเทศชาติแสวงหาผู้ที่มีความซื่อสัตย์สุจริตมารับราชการ มีความกล้าหาญเด็ดเดี่ยว ยึดมั่นอุดมคติที่จะรักษาผลประโยชน์ของชาติไม่ให้รั่วไหลในทางที่ไม่ดีไม่สมควร เมื่อครั้งท่านยังดำรงตำแหน่งเกี่ยวกับการเงินของชาติ ได้มีนักการเมืองผู้ยิ่งใหญ่ มีอิทธิพลเป็นที่เกรงขามในสมัยนั้นมีความประสงค์ต้องการเงินไม่น้อย เพื่อหนี้สินของรัฐวิสาหกิจ แต่ท่านก็ได้ชี้แจงยืนยันว่า เป็นการผิดหลักที่จะปฏิบัติและผิดต่อกฎหมายที่ได้วางระเบียบไว้ ผู้มีอำนาจก็จนต่อเหตุผล เรื่องก็ระงับไป ท่านก็มารำพึงว่า ท่านคงจะดำรงตำแหน่งนี้ได้อีกไม่นาน

ท่านบอกว่า ท่านไม่กลัวที่จะพ้นหน้าที่การปฏิบัติงานตามระเบียบด้วยความซื่อสัตย์สุจริต แต่ท่านกลัวมากก็คือพ้นหน้าที่โดยมัวหมอง ท่านจนไม่มั่งมีเพราะเป็นผู้มักน้อย ผมเคยเห็นคุณหญิงของท่านก็ขึ้นรถประจำทางเพราะไม่มีรถส่วนตัว ท่านบอกว่าเราก็ลำบากแต่ตัวไม่ลำบากใจ แม้ท่านจะต้องออกจากหน้าที่แล้วก็คงจะได้รับเบี้ยบำนาญซึ่งไม่มากนัก ท่านบอกว่าเรามีน้อยใช้จ่ายอยู่ในวงจำกัดไม่เดือดร้อนอะไร แต่ท่านก็อยู่ในตำแหน่งนานกว่าที่คิดไว้ เห็นจะเป็นเพราะผู้ใหญ่รักความยุติธรรม เห็นความสามารถเข้มแข็งปฏิบัติงานเพื่อชาติด้วยความเด็ดเดี่ยวกล้าหาญ ควรเป็นที่ยกย่องสรรเสริญเป็นบุคคลที่หาไม่ง่าย

ข้อปฏิบัติเด่นของท่าน ปฏิบัติแผ่ความเมตตาเห็นอกเห็นใจต่อผู้ใต้บังคับบัญชาเป็นคุณธรรมอันสูง เป็นการแผ่เกียรติคุณความดีของท่านในหมู่ผู้ที่เคยร่วมงานกับท่านเป็นอนุสรณ์อย่างไม่มีวันลืม แม้ครั้งหลังที่ท่านได้เข้าโรงพยาบาลหลังจากการผ่าตัดใหญ่คืนนั้นผู้เฝ้าไข้ละทิ้งหน้าที่กลางดึก ท่านเกิดช๊อคขึ้นมาจนหมดสติ มีผู้มาพบรีบไปตามนายแพทย์มาแก้ไขจนฟื้นคืนสติ แม้ท่านจะได้รับทุกข์ทรมานด้วยโรคภัย แต่ท่านก็ยังห่วงผู้อื่น แผ่เมตตาจิตขอร้องว่าหากผู้เฝ้าไข้ผิดก็อย่าได้เอาโทษเลย ท่านเป็นบุคคลที่หาได้ยาก ข้าพเจ้าได้ฟังแล้วก็รู้สึกจับใจในความดีของท่าน แต่แล้วท่านผู้เล่าหยุดเว้นระยะแล้วถอนหายใจพักหนึ่ง ก่อนจะเล่าต่อ เหมือนจะนึกทวนความทรงจำก่อนจะพูดออกมาว่า

เมื่อครั้งท่านได้ดำรงตำแหน่งเกี่ยวกับการเงิน ได้มีเหตุเกิดขึ้น คือมีพนักงานผู้น้อยได้คบคิดร่วมมือกับบุคคลภายนอก ปลอมชื่อลายมือผู้มีอำนาจเบิกจ่ายได้สมรู้ร่วมคิดกันมาเบิกเงินเป็นการทุจริต ทางการได้จับกุมผู้ต้องสงสัย ผลการสอบสวนได้ผู้คบคิดทุจริต ศาลได้พิจารณาลงโทษผู้กระทำผิดตามอาญาไปแล้ว ท่านจึงได้ทำหนังสือขอลาออกเพื่อให้คณะผู้ใหญ่พิจารณาดำเนินการตามที่ท่านเป็นหัวหน้าขององค์การนี้ ไม่สามารถให้ผู้อื่นอยู่ใต้ปกครองมีความซื่อสัตย์สุจริตต่อหน้าที่ ขาดคุณธรรมอันดีงาม ให้สมกับผู้ที่เป็นพนักงานแม้จะเป็นผู้น้อยก็ตาม ท่านก็สำนึกหน้าที่รับผิดกล่าวโทษตัวเอง แม้จะไม่ใช่หน้าที่ควบคุมของท่าน นับว่าท่านมิใช่เป็นผู้ที่เพียงรับแต่ความดีความชอบ ท่านกล้ายอมรับความผิด ไม่ยอมโยนความผิดบิดไปให้ผู้ใต้บังคับบัญชาให้รับบาป นับว่าท่านมีจิตใจ

เด็ดเดี่ยวเสียสละอย่างกล้าหาญ ไม่ยอมเห็นแก่ลาภยศที่ประจำอยู่ ทั้ง ๆ ที่ไม่ใช่ความผิดของท่านไม่จำเป็นที่จะเสียสละตำแหน่ง ทุกคนซาบซึ้งในการปฏิบัติงานอย่างเที่ยงตรงอย่างไม่เห็นแก่ตัว จิตใจใสสอาดบริสุทธิ์ เป็นผู้ใหญ่ที่แสดงตัวอย่างอันดีงาม ย่อมได้รับความนับถือจากผู้น้อยส่วนมากด้วยน้ำใสใจจริง เกิดจากความรู้สึกมาจากส่วนลึกที่แท้ของหัวใจ ไม่ใช่เป็นความเคารพนับถืออย่างจอมปลอมหน้าไหว้หลังหลอก ต่อหน้าลูกพลับลับหลังตะโก สรรเสริญกับนินทาเป็นของคู่กัน ถ้าไปขัดผลประโยชน์ของคนใจชั่วก็ถูกนินทา คนดีสรรเสริญคนชั่วก็นินทาหนีไม่พ้น แม้แต่องค์พระศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้าก็มิได้เว้น ทุกอย่างไม่มีใครหนีกฎแห่งกรรมไปได้ ผู้ทำกรรมดีก็ย่อมมีบุญบารมีของความดี โบราณว่าคนดีย่อมตกน้ำไม่ไหลตกไฟไม่ไหม้ หลังจากท่านพักงานท่านมิได้วิ่งเต้นไปกราบไหว้ขอตำแหน่งผู้ใด คนดีย่อมเป็นที่ยอมรับนับถือของคนทั่วไป ชาติยังเรียกร้องต้องการคนดี ๆ มากคุณสมบัติอันดีที่ท่านได้ปฏิบัติงานมาแล้ว ส่งเสริมความดีเด่นยิ่งขึ้นเป็นที่รับนับถือของคนทั่วไป ที่สุดก็มีราชรถมาเกยถึงบ้าน โดยมีผู้ใหญ่ในสมัยนั้นมาทาบทามให้ร่วมงานเป็นเจ้ากระทรวง แต่ก็ต้องผิดหวังเพราะท่านมิได้แสดงความสนใจยินดีต่อหน้าที่อันมีเกียรติ ได้ปฏิเสธว่ายังไม่เหมาะสมท่านยังไม่พร้อมที่จะปฏิบัติหน้าที่สำคัญ ความจริงเพราะยังมีนักการเมืองบางคนใช้อิทธิพลในทางที่ผิด ไม่ว่ายุคใดสมัยใดชาติยังมีผู้ต้องการผู้ที่มีความรู้ความสามารถมีความเข็มแข็ง มีความซื่อสัตย์สุจริต ผู้ที่ประชาชนยอมรับนับถือว่าเป็นผู้เด่นในความดีที่ชาติต้องการเรียกร้อง เพื่อชาติศาสนาพระมหากษัตริย์ ท่านจึงได้รับเข้าร่วมงานในชุดรัฐบาลปัจจุบันนี้ โดยได้พิจารณาดูแล้วผู้ร่วมงานส่วนมากเป็นผู้มีศีลธรรมไม่เป็นภัยแก่ชีวประวัติของท่าน จึงได้อุทิศชีวิตและเวลาโดยไม่เห็นแก่ความสุขส่วนตัว ปฏิบัติงานเพื่อชาติไม่ลืมตัว ท่านเป็นบุคคลที่ธรรมชาติสร้างขึ้นโดยตรง เพื่อความซื่อสัตย์สุจริตเข้ม-แข็งการงานเที่ยงธรรม ยามป่วยท่านก็ยังห่วงงาน อยู่บ้านก็หอบงานไปทำไม่ยอมพักจนหัวหน้ารัฐบาลขอร้องให้ท่านพักรักษาตัว

เมื่อเราได้สนทนามาเพียงนี้ก็ลงความเห็นว่าท่านเป็นบุคคลที่หาได้ยาก เหมือนเพชรน้ำหนึ่งไม่มีที่ติ ที่ชาติไทยต้องสูญท่านไปอย่างน่าเสียดาย อยากให้ชาติไทยมีคนดีอย่าง

นี้เกิดขึ้นมาก ๆ จะเป็นตัวอย่างแก่อนุชนรุ่นหลัง ชื่อเสียง เกียรติ ความดีเด่นที่ได้มาจากความซื่อสัตย์สุจริต จะยั่งยืนถาวรตลอดกาลนาน เราต่างก็รำพึงแต่คนดีกลัวจะหาไม่ได้อีก เพราะเป็นยุคที่ชาติต้องการคนดี ทันใดนั้นมีท่านผู้หนึ่งหันหลังให้เราอยู่เก้าอี้ข้างหน้าท่านได้นิ่งฟังเราสนทนาอยู่ตลอดเวลาด้วยความสนใจ ครั้นเห็นเราแสดงความเสียดายอาลัยอาวรณ์รักความดีบูชาความดี ท่านผู้นั้นก็หันหน้ามาทางเราแนะนำตัวเอง แล้วพูดขึ้นอย่างลอย ๆ ว่า

"กรุงศรีอยุธยายังไม่สิ้นคนดีครับ ยังมีเจ้ากระทรวง และเจ้ากรมกองที่เป็นผู้ทำงานด้วยความซื่อสัตย์จิตใจมั่นคง ไม่เห็นแก่ลาภ ยศสรรเสริญ ที่ยังไม่มีใครรู้ ผู้ทำความดีไม่ชอบอวดความดี ผู้ไม่ทำความดี แต่ชอบอวดความดี ได้พบเห็นมาแล้ว

เมื่อท่านเห็นว่าพวกเราต่างก็สนใจท่าน แล้วเราก็ได้สนทนากันด้วยไมตรีจิตที่เราเข้ากันได้ เพราะต่างก็มีจิตมุ่งหมายที่จะยกย่องความดีคนดีด้วยกัน แม้เราจะไม่คุ้นเคยกันมาก่อน แต่เราก็สนทนากันได้อย่างสนิทสนม คิดว่าคนดีมีนิสัยระดับเดียวกัน ย่อมจะมีความรู้สึกเชื่อมติดเข้ากันง่าย ท่านผู้นั้นเล่าเรื่องว่า

"ที่กรมกองที่ผมรับราชการอยู่มี ท่านหัวหน้าผู้หนึ่ง เป็นคนซื่อสัตย์สุจริตห่วงงานประโยชน์ของชาติมากกว่าห่วงประโยชน์ของตนเอง มีใจเที่ยงธรรม คอยอบรมสั่งสอนให้รู้จักคุณค่าของตัวเอง อย่าตีตัวลงต่ำ เพื่อประโยชน์ส่วนตัว ให้ช่วยกันรักษาผลประโยชน์ของชาติไม่ให้เสียหาย ทำให้ผู้ที่อยู่ใต้บังคับบัญชาของท่านรักนับถือคุณความดีของท่านมากส่วนมากเคารพท่านเหมือนบิดาบังเกิดเกล้า" ท่านผู้นั้นหยุดครู่หนึ่งคงจะตัดสินใจว่าจะเล่าต่อดีหรือไม่ พวกเราผู้หนึ่งมาถามขึ้นว่า

"ท่านหัวหน้าทำอะไรเด่น ทำให้พวกใต้บังคับบัญชาเพิ่มความเคารพนับถือบ้าง"

ท่านผู้นั้นยิ้มพลางยกนาฬิกาข้อมือขึ้นมาดูเพื่อกะเวลา แล้วพูดขึ้นว่า "มีครับผมอยากจะยกตัวอย่างสั้น ๆ พอกับเวลา คือท่านผู้เป็นหัวหน้ามีหลานชายอยู่คนหนึ่งเป็นลูกของพี่ชาย ซึ่งเมื่อพี่ชายของท่านถึงแก่กรรมลง หลานชายก็หมดที่พึ่งที่อาศัย เพราะครอบครัวของพี่ชายก็ไม่ร่ำรวยอะไรนัก ฉะนั้นท่านจึงต้องรับเอาหลานชายมาอุปการะเลี้ยง

ดูให้การศึกษา แต่เด็กคนนี้ได้ถูกพ่อแม่ตามใจจนเคยตัว คบเพื่อนที่ชั่วเป็นอันธพาลติดนิสัยเกเรไม่เอาถ่านมาก่อน แม้ผู้เป็นอาจะมีนิสัยดีซื่อสัตย์สุจริตเมตตาปรานี ไม่เห็นแก่ตัว มีคุณธรรมสูงแต่เจ้าหลานชายก็ไม่ยอมเอาเยี่ยงอย่างผู้เป็นอา พอเล่าเรียนศึกษาได้เพียง ม.๖ ก็ออกมาทำแต่ความเดือดร้อนมาสู่ท่านผู้เป็นอาเสมอ ท่านเองก็ไม่มีความสุขเพราะหลานชายคนนี้ แต่ท่านก็มีความอดทนเพราะเด็กวัยรุ่นถ้าอบรมสั่งสอนไม่ดี ส่วนมากเอนเอียงไปในทางชั่วมากกว่าทางดี ท่านจึงทุ่มเทฝึกฝนสั่งสอนเพื่อให้จิตใจหลานชายกลับเข้าสู่ความรู้สึกปกติให้รู้ชั่วดี เอาความดีเป็นตัวอย่าง เพื่อชนะความชั่วของหลานชายโดยผ่อนสั้นผ่อนยาว

ฉะนั้น จึงพยายามจะให้หลานชายได้รับการศึกษาสูงเพื่อช่วยตัวเองในอนาคต ต่อไป แต่พ่อหลานชายนอกคอกก็ไม่ได้สนใจในความหวังดีของผู้เป็นอา อย่างเสียไม่ได้ก็เข้าไปเรียนพิมพ์ดีดต่อได้พักหนึ่ง แต่อาก็ไม่ขัดข้องตามใจสมัคร ไม่บีบบังคับจนเกินไป คิดว่าการเรียนย่อมจะทำให้ห่างไกลเพื่อนฝูงที่ชักนำให้ไปในทางที่ชั่ว แต่แล้วหลานชายก็ขอร้องให้ผู้เป็นอาช่วยฝากงาน บรรจุเข้าในกรมกอง ซึ่งตามปกติผู้ที่มีตำแหน่งเช่นนี้มีตัวอย่างทำได้ไม่ยากนัก แต่ท่านผู้เป็นอานั้นปฏิบัติอยู่ในระเบียบแบบแผน ซื่อตรงเที่ยงธรรมต่อหน้าที่ จึงไม่ยอมทำสิ่งที่ผิดระเบียบ ได้แต่บอกว่าความประพฤติและความรู้ยังไม่ดีพอ ฉะนั้นหลานชายจึงไม่พอใจในตัวของตน ที่ไม่ได้สนับสนุนให้เข้าทำราชการ หรือฝากให้ทำอื่น ต่อมาทางกรมกองนั้นเปิดรับสมัคร เลือกพนักงานในตำแหน่งพิมพ์ดีดหลายตำแหน่ง แต่มีการสอบคัดเลือกหาผู้ที่มีความรู้และความชำนาญเข้ารับราชการ ทางกรมกองได้แต่งตั้งข้าราชการในกรมเป็นกรรมการ เพื่อสอบคัดเลือกผู้มีความสามารถ การสอบคัดเลือกครั้งนี้คณะกรรมการล้วนแต่เป็นผู้ที่เคารพนับถือท่านว่า เป็นผู้ที่ซื่อตรงเที่ยงธรรม ก็คิดอ่านจะช่วยเหลือสนับสนุนให้หลานชายของท่านเข้ารับราชการ คิดว่าหากมีงานทำเป็นหลักแหล่งคงพ้นจากเพื่อน ๆ ที่ชักนำไปทางเสีย ก็มีทางเดียวเท่านั้นที่จะช่วยแบ่งเบาภาระของท่านให้หายหนักใจได้ หากจะให้ท่านช่วยหลานชายของเท่านั้น ท่านคงไม่ยอมทำแน่ เพราะท่านเคร่งครัดในระเบียบการงาน ไม่เห็นแก่ตัว ไม่ยอมเสียความเป็นธรรม

การจะช่วยเหลือนั้นก็ไม่ยากอะไร เพียงแต่ให้หลานชายของท่านฝึกหัดซ้อมหัดพิมพ์ให้คล่อง ได้คำแนะนำของผู้ชำนาญ ถึงเวลารับสมัครสอบคัดเลือกก็จะได้สามารถทำ

ได้ตามกรรมการกำหนดไว้ในวันสอบแข่งขัน ให้ใช้เครื่องพิมพ์หนังสือกำหนดจำกัดเวลาพิมพ์นาทีละไม่ต่ำกว่า ๔๐ คำขึ้นไป

เรื่องคณะกรรมการกำลังจะหาทางช่วยเหลือ เพื่อบรรจุหลานท่านครั้งนี้ คงจะรู้ไปถึงหูท่านผู้เป็นหัวหน้ากรมกอง ท่านได้เชิญคณะกรรมการไปพบ เวลานั้นไม่มีใครรู้ว่าท่านต้องการพบด้วยเรื่องอะไร ครั้นไปถึงก็ได้พบท่านพร้อมหลานชายได้นั่งอยู่ในที่นั้นแล้ว พวกกรรมการก็คิดไปต่างๆ นาๆ บ้างก็คิดไปไกลว่า ท่านคงฝากฝั่งในการสอบคัดเลือกครั้งนี้ บ้างก็คิดว่าท่านคงจะขอร้องให้ช่วยเหลือหลานชายให้การสอบผ่านไปจนบรรจุเข้ารับราชการ ฉะนั้นจึงมีหลานชายของท่านอยู่ในที่นั้นด้วย ความจริงคณะกรรมการตั้งใจคิดจะช่วยเหลือหลานชายของท่าน ไม่มีใครรู้นอกจากในหมู่เดียวกัน ฉะนั้นต่างก็สงสัยไปตามๆ กัน แต่แล้วเมื่อท่านได้เชิญให้นั่งเป็นที่เรียบร้อย ท่านก็กล่าวขอบใจที่ได้ให้ความร่วมมือมาตามคำขอร้อง แล้วท่านก็พูดว่า

“ที่ผมเชิญพวกคุณมาวันนี้ ก็เพื่อขอร้องความเป็นธรรม ผมทราบดีว่าการสอบคัดเลือกในครั้งนี้ ผมเชื่อว่าคณะกรรมการนี้สามารถคัดเลือกคนดีมีความรู้เข้ามารับใช้ราช-การ และคงจะไม่คัดเลือกเอาคนที่เลวเช่นหลานชายของผมคนนี้มาถ่วงความเจริญ เสียหายมาสู่กรมกองเรา ชาติต้องการคนดี ประพฤติดี มีความสามารถ ฉะนั้น ผมจึงขอร้องให้คณะกรรมการเห็นแก่ราชการ อย่าเห็นแก่หน้าใครเป็นอันขาด เพราะถ้าเราได้คนไม่ดีก็จะเสียหายแก่ชาติเป็นส่วนรวม เราทุกคนต้องร่วมรับผิดชอบ”

ท่านพูดแล้วก็หยุดระยะหนึ่ง แล้วพูดต่อไปว่า “ที่ผมต้องพูดก็เพราะได้ทราบว่าหลานชายของผมคนนี้ได้สมัครเข้าสอบคัดเลือกด้วยผู้หนึ่ง” ท่านได้ชี้ตัวหลานชายของท่านให้คณะกรรมการดู แล้วพูดต่อไปว่า “ผมขอให้คณะกรรมการใช้ความรู้และสติปัญญาคิดดูว่าหากท่านคัดเลือกได้ผู้อ่อนความสามารถ และประพฤติตัวเป็นที่น่ารังเกียจของสังคมเข้ามาสู่ในวงราชการของเราแล้ว จะเกิดการเสียหายอะไรขึ้นลองคิดดู นี่วงงานของชาติไม่ใช่กิจการส่วนตัว ผมจะห้ามไม่ให้เขาสมัครไม่ได้ เขามีสิทธิ์สมัครได้ แต่ผมขอให้เอาความประพฤติขึ้นมาพิจารณาก่อนเป็นเรื่องสำคัญ ผมรู้ดีเพราะเป็นหลานผม ที่ผมเรียก

ร้องขอความยุติธรรมก็เพื่อให้คณะกรรมการปฏิบัติตามอย่างเที่ยงตรง ผมขอร้องเพียงนี้ สำหรับหลานของผมยังไม่พร้อมที่จะรับหน้าที่ในเวลานี้ เพราะความประพฤติยังไม่เหมาะสม กลัวจะเสียหายแก่ราชการ ผมเห็นแก่ชาติเป็นเรื่องสำคัญกว่าสิ่งอื่น เราทุกคนต้องการให้ชาติเจริญรุ่งเรือง เราก็จำเป็นต้องการคนดีมารับราชการ อย่ามัวมองเห็นแก่หน้าคนโน้นคนนี้เราก็จะมีความเสียหายอย่างใหญ่หลวง ในวงงานของชาติ ถ้ามีแต่คนขาดความรู้ความสามารถประพฤติชั่วแทรกแซงเข้ามาดำรงตำแหน่งในกรมของเรา ก็จะเละเทะไม่มีระเบียบ คนชั่วหาประโยชน์ส่วนตัวเป็นใหญ่ ชาติก็จะรับความเสียหาย นี่แหละเป็นเหตุผลที่ผมเป็นห่วง จึงต้องขอร้องให้ทุกท่านเห็นงานของชาติเป็นใหญ่"

"ท่านพูดแล้วก็หันไปทางหลานชาย พลางพูดว่า ที่อาพูดหรือที่อาปฏิบัตินี้ก็ดี มิใช่อาจะมีความรังเกียจหรือชิงชังหลาน แต่อาหวังดีต่อหลานและราชการต้องเป็นราชการ บ้านเมืองจะอยู่ด้วยความร่มเย็นเป็นสุขก็ด้วยข้าราชการประพฤติดี มีศีลธรรม ต่างเห็นอกเห็นใจ ช่วยกันทนุบำรุงประชาชนให้มีความสุขอย่าให้เดือดร้อน ถ้าข้าราชการผู้ปฏิบัติชั่วเพียงคนเดียว ก็จะทำให้ผู้ปฏิบัติดีทั้งหลายเสียไปด้วย ข้าราชการต้องปฏิบัติงานเพื่อส่วนรวมของชาติไม่ใช่ส่วนตัว อาจะไม่ยอมเห็นแก่เรื่องส่วนตัวมาพัวพันกับราชการ อาจะไม่ยอมให้ความยุติธรรมต้องเสียไปเพราะเห็นแก่หลานและญาติพี่น้องคนใด คนประพฤติชั่วมีนิสัยเป็นอันธพาล คบเพื่อนที่ชักนำไปในทางเสีย เป็นอันตรายแก่ชาติอย่างใหญ่หลวง ไม่มีที่ไหนแห่งใด เมื่อเขารู้ประวัติแล้ว เขาคงไม่ยินดีต้อนรับคนประพฤติตัวชั่วเช่นนี้เป็นอันขาด ถ้าเราไปของานขอตำแหน่งที่ไหน เขารู้ความประพฤติของเราก็มิแต่เขาจะหันหลังให้ นอกจากคนใจชั่วด้วยกันเท่านั้น ขอให้หลานรู้ไว้หลานได้นำความเดือดร้อนมาให้อาอย่างทุกวันนี้อาทนไหว แต่หากหลานจะนำความเดือดร้อนมาสู่ชาติศาสนา พระมหากษัตริย์อาทนไม่ไหว หลานก็ยังอายุน้อยยังมีเวลาควรพิจารณาดูตัวเองกลับจิตใจเสียประพฤติแต่ความดี คนที่ประพฤติชั่วช้าเป็นอันธพาลนั้นมีแต่คนรังเกียจ ชีวิตก็จะพบจุดจบลงด้วยการไม่แคล้วอาญาแผ่นดิน จงจำไว้ว่า สังคมไม่ต้องการคนชั่ว ทุกหนทุกแห่งของโลกเขาต้องการแต่คนดี มีความซื่อสัตย์สุจริตมีศีลธรรม นี่แหละถ้าหลานจะ

ต้องการเรียนอะไรต่อไปเพื่อความเจริญก้าวหน้าชีวิตของหลานแล้ว อาจะส่งเสริมทุกอย่าง ที่ชักนำไปสู่ความดีในอนาคต"

ผมเห็นหลานชายของท่านนั่งก้มหน้าน้ำตาไหลไม่ยอมเงยหน้าขึ้นมามองดูใครนับแต่นั้นคงรู้สึกได้สำนึกผิดชอบได้แล้ว การสอบแข่งขันเข้ารับราชการครั้งนั้นสุดสิ้นลงโดยไม่มีหลานชายของท่านในบัญชีผู้ที่สอบได้

หลังจากนั้นหลานชายของท่านก็เปลี่ยนนิสัย กลับเป็นคนนิสัยเรียบร้อยรักการเรียนเข้าศึกษาเล่าเรียน ทั้งได้พยายามชวนเพื่อนที่ประพฤติชั่วให้กลับตัวกลับใจเป็นคนดีหลายคน และก็พยายามตีตนห่างเหินจากพวกเพื่อนที่ยังเป็นอันธพาลไม่ยอมกลับใจ และคณะกรรมการก็ไม่ทราบว่าหลังจากนั้นท่านจะอบรมสั่งสอนอะไรอีก จึงทำให้หลานชายกลับใจจากชั่วเป็นดีได้ ขยันในการศึกษาเล่าเรียนไม่ได้นำความเดือดร้อนมาสู่ท่านเหมือนเมื่อก่อน ต่อมาหลานชายของท่านได้เข้าสอบได้ปริญญาเป็นที่ปีติยินดีของท่าน หลังจากที่กรมมีการสอบ ก่อนที่จะสอบเข้ารับราชการท่านก็ได้เรียกร้องให้คณะกรรมการรักษาความเที่ยงธรรมบอกว่า การสัมภาษณ์เป็นเรื่องสำคัญ เพราะบางคนมีอคติถามผู้สมัครสอบยากบ้างง่ายบ้างตามแต่อารมณ์ของกรรมการ ย่อมเสียความเป็นธรรม อยากจะให้การสัมภาษณ์มีความศักดิ์สิทธิ์เที่ยงธรรม และต่อมาหลานชายของท่านก็เข้าสอบคัดเลือกได้เป็นเยี่ยม โดยความสามารถความรู้ของแกเอง ไม่มีใครช่วย ทางการจึงได้บรรจุเข้ารับราชการ และในปัจจุบันนี้แกก็มีความรู้ความซื่อสัตย์สุจริตตามแนวทางของท่านผู้เป็นอา ทำให้พวกเพื่อนร่วมงานพากันนับถือ นี่แหละครับ ผมรู้สึกว่ากรุงศรีอยุธยายังไม่สิ้นคนดี เหตุที่ผมรู้เรื่องนี้โดยละเอียด ก็เพราะผมได้รับราชการอยู่ในกรมกองนี้ และได้ร่วมเป็นกรรมการด้วยผู้หนึ่งในการสอบแข่งขัน คัดเลือกบุคคลเข้ารับราชการ เราพบคนดี ย่อมจะยกย่องได้เต็มปากถ้าคนชั่วแม้จะมีอำนาจวาสนาเพียงไร ผู้คนเขาจะจำใจแกล้งยกย่องเวลาอยู่ต่อหน้าเพราะกลัวบารมี แต่เมื่อลับหลังเขาก็นินทา คนดีแม้จะไม่ร่ำรวยก็สบายใจ มีคนยกย่องนับถือทั้งต่อหน้าและลับหลัง คนชั่วแม้จะมั่งมีก็สบายแต่ตัว ส่วนใจนั้นก็หาความสบายยาก มีแต่คนนินทาลับหลัง เราได้สนทนากันในเรื่องต่าง ๆ จนได้เวลาประมุขของชาติทั้งสองพระองค์

ได้เสด็จมาถึง แล้วก็ทรงพระราชทานเพลิง เราจึงได้ยุติการสนทนาลง ก่อนจะแยกกันขึ้นเคารพวางดอกไม้ ธูปเทียน ผมได้กล่าวกับท่านผู้เล่าว่า

"ผมขอขอบคุณที่ท่านได้กรุณาเล่าเรื่องความดีของบุคคลเป็นตัวอย่าง ฟังดูแล้วก็ทำให้จิตใจชุ่มชื่นสบาย"

ท่านผู้นั้นหันมายิ้มแล้วก็บอกว่า "ผมก็เช่นเดียวกันที่ได้ฟังคำสนทนาของคนที่สร้างความดีแล้ว ทำให้เพลิดเพลินอิ่มเอิบ เวลาผ่านไปอย่างไม่รู้ตัว และจิตใจสบายชุ่มชื่นเช่นกัน และขอบคุณทุกท่านที่ได้มีโอกาสสนทนาในวันนี้ แล้วเราก็ต่างแยกกันเบียดเสียดเพราะคนมาในงานมากมายจนลานวัดที่กว้างขวางใหญ่โตสำหรับวันธรรมดา แต่วันนั้นรู้สึกคับแคบด้วยผู้คนที่เคารพนับถือคุณงามความดีของท่านผู้วายชนม์ นี่แหละเป็นเรื่องของคนดี

บ่ายวันนั้นเรานั่งสนทนากันอย่างเพลิดเพลิน จนได้เวลาถึงได้ลากลับด้วยความสบายใจ เมื่อนึกถึงคนดีและความดีที่ท่านได้สร้างไว้ ทำให้ผู้เขียนอดคิดไม่ได้ ผู้ปฏิบัติตนให้อยู่ในขอบเขตของความดี ดังบุคคลที่ท่านเจ้าของบ้านบอกเล่ามาแล้วนั้น ผู้สร้างกรรมดีย่อมจะยึดหลักธัมมะปฏิบัติ อยู่ใน ขอบเขตของศีลธรรมความดีประกอบเป็นผู้ มี จิตใจรักชาติศาสนา พระมหากษัตริย์ มีหลักธรรมฝังอยู่ในจิตใจ ย่อมไม่ประกอบกรรมทำชั่ว ไม่ยอมหลงใหลให้ความโลภเข้าครอบงำ เป็นผู้มักน้อยรักความสันโดษ ผู้ใดไม่มีหลักธรรมย่อมหลงใหลให้ความโลภความหลงเข้าครอบงำได้ง่าย จนหน้ามืดตามัวเห็นแต่ประโยชน์ทางชั่วท่าเดียว จึงมองไม่เห็นธัมมะ ไม่นึกถึงภัยจะเกิดแก่ตัวเอง ที่สุดก็เกิดขึ้นแก่ประเทศชาติเป็นส่วนรวมไป

ในยุคปัจจุบันนี้ เป็นระยะสำคัญที่ภัยของลัทธิชั่วร้ายกำลังจะทำลายศีลธรรมความดีงามของโลก หากเราได้ช่วยกันปฏิบัติดีปฏิบัติชอบตามหลักธรรมของพระพุทธเจ้าให้ความเห็นอกเห็นใจ ข้าราชการก็มีความซื่อสัตย์สุจริตมั่นคงต่อหน้าที่ ไม่เอียงเอนให้เสียความเป็นธรรมแก่ตัว อุทิศชีวิตเพื่อชาติเมื่อยามมีภัยรุกราน ตั้งหน้าตั้งตาบำบัดทุกข์บำรุงสุข แผ่เมตตาจิตแก่ประชาชนกับราชการอย่างใกล้ชิด มีความสามัคคีกลมเกลียวสนิทสนมกันอย่างแน่นแฟ้น ร่วมใจป้องกันศัตรูร้ายภายนอกก็สามารถทำลายการรุกรานยุยงให้แตกแยกเพื่อที่จะยืมมือทำลายชาติเดียวกันได้ ในยุคปัจจุบันนี้ ไม่ว่าชาติใดภาษาใดที่รักอิสระ

เสรี รักความเป็นธรรม ต้องการสันติภาพ ต้องการความสงบ ต้องการความร่มเย็นเป็นสุขมาสู่โลกทั่วไป แม้จะพยายามหาทางแก้ไขให้โลกได้มาซึ่งความสันติ แต่เมื่อยังมีพวกมนุษย์ใจทรามต่ำช้าเป็นโรคจิตกำลังมีอำนาจไพร่พลและอาวุธ คอยก่อกวนยุยงความสงบของโลกอยู่ตราบใด ชาวโลกก็ยังอยู่ห่างจากความสงบสันติสุขเพียงนั้น โชคดีที่เราอยู่ฝ่ายธัมมะ แต่เหตุการณ์ย่อมเปลี่ยนแปลงไปได้ตามกาลเวลา มีเวลารุ่งเรือง มีเวลาเสื่อม มีเวลาอับจน ไม่มีอะไรอยู่คงที่เที่ยงแท้ สิ่งที่แน่นอนก็คือฝ่ายธัมมะย่อมชนะอธรรม ความดีย่อมชนะความชั่ว หากได้ศึกษาหลักธรรมอันละเอียดอย่างลึกซึ้งแล้วก็จะทำให้หูตาสว่าง รู้ถึงทุกข์สุขความสงบและฟุ้งซ่านอยู่ในความรู้สึกของจิตใจ เมื่อรู้แล้วเป็นทางทำให้จิตใจสงบไม่กลัวความตาย

เมื่อมนุษย์ในโลกนี้ยังมีลมหายใจเข้าออก ยังเป็นมนุษย์ปุถุชนธรรมดา ยังมีความรู้สึกดีใจเสียใจ มีความโกรธความโลภความหลง แม้จะประพฤติตนชั่วช้าเลวทรามเพียงไรก็ดี เมื่อยังมีชีวิตอยู่ก็ยังมีความหวัง ที่จะหลุดพ้นความชั่วไปได้ ถ้าได้ศึกษาเข้าถึงรสพระธรรมสามารถจะกลับตัวกลับใจ ละจากความชั่ว สร้างความดียังไม่สายเกินไป ถ้ากลับใจได้ก่อนที่จิตจะดับไปจากโลกมนุษย์ ย่อมจะเกิดกุศลชาติต่อไป ดังมีตัวอย่างที่ได้เกิดขึ้นมาแล้ว โลกมนุษย์นั้นไม่มีอะไรแน่นอน คนจนก็สามารถกลับเป็นคนมั่งมีได้ เมื่อประกอบกรรมดีมีมานะอดทน และคนที่มั่งมี เมื่อประพฤติชั่วประมาทขาดสติ หลงใหลในอบายมุขผลาญทรัพย์สินเงินทอง ก็อาจจะกลับยากจนได้เช่นกัน การที่ผู้เขียนได้นำเรื่องผู้สร้างกรรมดีที่ล่วงลับไปจากโลกนี้แล้วมายกย่องคุณความดี ก็เพราะท่านผู้นั้นสุดสิ้นลงแล้วไม่สามารถจะกลับมาสร้างความดีและทำความชั่วได้ต่อไป ฉะนั้นความดีของท่านจึงแน่นอนเป็นอมตะอยู่ตลอดไป ไม่มีสิ่งใดจะลบล้างเปลี่ยนแปลงได้

อันตัวผู้เขียนเคยมองดูตัวเองคิดอยู่เสมอ ที่ได้มีท่านที่เคารพนับถือจำนวนไม่น้อยที่ยกย่องผู้เขียนมากมาย เคยส่งความหวังดีปีใหม่ อวยพรมาขอให้ผู้เขียนมีอายุยืนยาวต่อไปเพื่อจะได้ทำประโยชน์ส่วนรวม ขอกราบขอบพระคุณมาในที่นี้ด้วย แต่ผู้เขียนรู้สึกมีความละอายใจ เพราะตัวเองรู้ดีว่า ไม่ดีพอเท่าที่ควรจะยกย่อง เพราะยังเป็นมนุษย์ปุถุชน

ธรรมดาไม่บรรลุอรหันต์ ยังมีกิเลสตัณหายังดับความโลภรักโกรธหลงไม่หมด เมื่อยังมีชีวิตยังมีลมหายใจอยู่ตราบใด หากเกิดประมาทขาดความอดทนขาดสติเวลาใด ก็อาจหลงทำกรรมชั่วขึ้นได้ อนาคตก็ยังไม่มีอะไรแน่นอน นอกจากจะระวังคอยเตือนตัวเองอยู่เสมอ จงรักษาความดีและทำความดียิ่งขึ้น ให้อยู่ในขอบเขตของศีลธรรม ไม่ให้ขาดสติเกิดประมาทจนลืมตัว เมื่อใกหมดลมหายใจ จบฉากชีวิต จากโลกนี้ไปแล้วเป็นอันยุติสุดสิ้นกันที เหลือแต่กรรมดีหรือกรรมชั่วไว้เป็นอนุสรณ์แด่อนุชนรุ่นหลัง เท่าที่ได้ปฏิบัติเมื่อยังมีชีวิตอยู่ไม่เปลี่ยนแปลง

ผู้เขียนระลึกเสมอว่า ค่าของความดีสูงกว่าทรัพย์สินใด ๆ ในโลก ฉะนั้น ทุกครั้งที่ผู้เขียนได้ผ่านไปทางลานพระบรมรูปทรงม้า รัชกาลที่ ๕ ระลึกถึงความดี จะต้องถวายบังคมพระบรมรูปขององค์พระปิยะมหาราชไม่เคยเว้น ทุกครั้งที่ยกมือขึ้นถวายบังคม จิตก็ระลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณที่พระองค์ท่านทรงสร้างความดีไว้เป็นอนุสรณ์แก่ชาติไทยอย่างใหญ่หลวง ผู้เขียนเคารพพระองค์ท่านด้วยกายวาจาใจอันบริสุทธิ์สะอาด เห็นจะเป็นด้วยผู้เขียนเกิดมาในรัชกาลสมัยพระองค์ท่าน ทรงเสวยราชย์ปกครองไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินให้อยู่ด้วยความร่มเย็นเป็นสุข เมื่อเด็ก ๆ ก็ได้ยินแต่พวกผู้ใหญ่กล่าวขวัญยกย่องความดีของพระองค์ท่านบ่อย ๆ ว่า ทรงมีบุญคุณแก่ประชาชนชาวไทยทั่วหน้า เช่น ทรงพระปรีชาสามารถจัดการแก้ไขเลิกทาส และทรงจัดการป้องกันแผ่นดินไทยมิให้ตกเป็นเมืองขึ้นของพวกมหาอำนาจตะวันตก ซึ่งสมัยนั้นไม่มีประเทศใดที่ใกล้เคียงประเทศไทยสามารถจะรักษาเอกราชให้ยืนยงคงอยู่เป็นอิสระได้ โดยไม่เป็นขี้ข้าของชาติมหาอำนาจนักล่าเมืองขึ้น ซึ่งไม่เคยยกเว้นประเทศใดมาเลย ประเทศไทยประเทศเดียวที่ยืนยงคงเป็นเอกราช ก็ด้วยพระบารมี พระปรีชาสามารถของสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงพระปิยะมหาราช ได้ทรงนำประเทศชาติ ศาสนาให้พ้นภัยอันตรายตลอดมาได้เท่าทุกวันนี้ เมื่อเด็ก ๆ เคยได้ยินผู้ใหญ่และครูอาจารย์สั่งสอนลูกศิษย์ และลูกหลานให้ระลึกถึงพระกรุณาธิคุณ การยกย่องพระคุณความดีของพระองค์ท่าน ทำให้ซาบซึ้งฝังจิตใจของพวกเด็ก ๆ อย่างไม่มีวันลืม ครั้งใดที่ได้ผ่านไปก็ต้องถวายบังคมพระองค์ท่าน และระลึกความดีทุกครั้งไป ฉะนั้น อนุชนรุ่นหลัง หากได้ผ่านที่ลานพระบรมรูปทรงม้าก็ขอได้ถวายบังคม และน้อมใจระลึกถึงความดีของพระองค์

ท่านพร้อมด้วยกายวาจาใจ จิตใจของเราก็จะเกิดชุ่มชื่นและเป็นศิริมงคลแก่ตัวเอง เพราะซาบซึ้งในพระคุณของพระองค์ อย่าเพียงแต่ยกมือขึ้นถวายบังคมอย่างเดียวโดยไม่มีความหมายและไม่ตั้งใจ นอกเหนือจากยกมือถวายบังคมตามธรรมดาทั่ว ๆ ไป นี่เป็นตัวอย่างความดีที่มีค่าล้นเหนือโลก เป็นสิ่งที่หายากและน่าคิดเรื่องหนึ่ง.

สวัสดี.

รายนามผู้เป็นเจ้าภาพสวดพระอภิธรรม

วันเสาร์ที่ ๘ พฤศจิกายน ๒๕๑๒			บุตร—ธิดา	เจ้าภาพ
วันอาทิตย์ที่ ๙	,,	,,	คุณสง่า มยุระและภริยา	,,
วันจันทร์ที่ ๑๐	,,	,,	หลาน ตระกูล "ศิริพงษ์"	,,
วันอังคารที่ ๑๑	,,	,,	คุณหญิงถนิมราชายสาธก	,,
วันพุธที่ ๑๒	,,	,,	นายแชทัตติ, นายสมาน ทัตติและภรรยา	,,
วันพฤหัสบดีที่ ๑๓	,	,,	นางประพิศ ศรีสนั่น	,,
วันศุกร์ที่ ๑๔	,,	,,	บำเพ็ญกุศลสัตตมวารเวลา ๑๖.๐๐ น. กลางคืนสวดพระอภิธรรม นายบรรจง สมร่างและภรรยา	,,
วันเสาร์ที่ ๑๕	,,	,,	เพลถวายอาหารบิณฑบาตร์ เวลา ๑๓.๐๐ น. มีพระธรรมเทศนา ๑ กัณฑ์ เสร็จแล้วปิดศพ	

....

ครบ ๕๐ วัน

วันที่ ๒๖ ธันวาคม ๒๕๑๒	สวดพระอภิธรรม
วันที่ ๒๗ ธันวาคม ๒๕๑๒	บำเพ็ญกุศลปัญญาสมวาร เวลา ๑๐.๐๐ น. ถวายภัตตาหารเพล

....

ก่อนครบกำหนด ๑๐๐ วันมีสวดพระอภิธรรมเดือนละ ๒ ครั้ง คือ วันศุกร์และเว้นศุกร์

ครบ ๑๐๐ วัน

วันศุกร์ที่ ๑๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๓	บำเพ็ญกุศลสตมวารเวลา ๑๐ ๐๐ น. ถวายภัตตาหารเพล กลางคืนสวดพระอภิธรรม

หลังจากนั้นได้มีสวดพระอภิธรรมทุกวันศุกร์ต้นเดือนตลอดมา

พิมพ์ที่ห้างหุ้นส่วนจำกัด ขนิษฐ์การพิมพ์และโฆษณา 200/11–12 สุขุมวิท ข้าง ร.ร. สตรีสมุทรปราการ ปากน้ำ
น.ส. ขนิษฐ์ ศิริพงษ์ ผู้พิมพ์และโฆษณา 2513